Parlamentul
Unirii Tuturor Românilor

(Text din stenograma sedinței din 1 Decembrie 1918 a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia)

Este un memorabil!

Adunarea Deputaților ai poporului românesc din Transilvania, Banat și Țările Ungariei ai primit Rezoluțiunea privitoare la Unirea integrală și absolută:

Unirea tuturor provinciilor românești cu Țara mamă și cu

DACIA

1 NOEMBRIE 1599

18 NOEMBRIE 1918

magazin istoric

ANUL XVII Nr. 12 (201) DECEMBRIE 1983

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XVII

Nr. 12 (201)

decembrie 1983

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

65 ANI DE LA MAREA UNIRE

- NICOLAE CEAUŞESCU: Lupta poporului român pentru unitate naţională 2
- Epoca marilor împliniri: *Ştefan Pascu* 7
- Nepieritorul îndemn al lui Mihai Viteazul: *Ştefan Ştefănescu* 10
- Transilvania — străveche glie românească: *Ilie Ceauşescu* 14
- 1 Decembrie 1918. Istoricul act de dreptate naţională: *Mircea Muşat, Ion Ardeleanu* 19
- 1914-1918. La Paris şi Washington, la Roma şi Londra: *Vasile Arimia, Cristian Popişteanu* 45
- În Parlamentul român. Unitatea o datorăm poporului muncitor: *Maria Totu* 50
- Finaluri fără glorie: *Constantin Botoran, Ion Bulei, Ion Calafeteanu* 57
- 1914-1918: Amintiri, evocări, documente

• În Bucureşti, acum 50 ani... 64 • Viena 1683 — românii în apărarea Europei: *Virgil Cândea*... 72 • Din capitala României Independente, Bülow raportează lui Bismarck: *Dan Berindei*... 73 • Dunkerque — supravieţuitorii infernului (IV): *Nicholas Harman*... 77 • Drumul spre Pearl Harbor: *Gordon W. Prange*... 83 • Concursul Magazin istoric, Din cronicul Unirii... 89 • Cărţi sosite la redacţie... 90 • Sumarul sumarelor... 91 • Poşta Magazin istoric... 95

COPERTELE NOASTRE

① Unitatea românească a fost desăvîrşită! în montaj: Proclamaţia solemnă adoptată la 1 Decembrie 1918 şi desen simbolic reprezentînd intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, apărut în ziarul, Dacia, editat între 23 noiembrie şi 31 decembrie 1918 sub direcţia lui Alexandru Vlahuţă şi Al. Brătescu-Voineşti. Cele două date, 1 noiembrie 1599 şi 18 noiembrie 1918, sînt pe stil vechi

② Aici, în marea sală — denumită de atunci Sala Unirii — 1 228 delegaţi, unindu-i glasul cu cel o sută de mii de oameni veniţi din toate colţurile Transilvaniei, la Marea Adunare de la Alba Iulia, şi exprimînd voinţa românilor de pretutindeni, au proclamat solemn Unirea Transilvaniei cu România

③ Document unicat din fondurile Filialei Sibiu a Direcţiei generale a Arhivelor statului: fotografie lansată în 1918 cu ocazia alcătuirii legiunii române din Italia în vederea luptei pentru făurirea statului naţional unitar

④ Sub semnul tricolorului, Ţara Românească, Moldova şi Transilvania (ale căror embleme sînt înfăţişate de la dreapta spre stînga), au devenit din 1918 un singur stat: România

Macheta artistică a copertelor şi planşelor: arhitect Ascanio Damian

Legitățile dezvoltării istorice impuneau cu stringență încheierea procesului de formare a statelor naționale aflate sub dominația marilor imperii din Europa. În mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine se încadrează și lupta maselor populare din România și din celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină, pentru formarea statului național român unitar.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NICOLAE CEAUȘESCU:

LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU UNITATE NAȚIONALĂ

Ținînd seama de rolul istoric important al statelor naționale și al națiunilor în dezvoltarea modernă a popoarelor, cît și de rolul pe care statele naționale și națiunile îl au încă de jucat în dezvoltarea omenirii, fără nici o îndoială că realizarea unirii a constituit cel mai important eveniment din istoria îndelungată a poporului român[1].

Istoria milenară a poporului român, ca dealtfel a tuturor popoarelor, este istoria dezvoltării forțelor de producție, a producerii și perfecționării uneltelor de muncă, ce au determinat unirea și organizarea oamenilor în grupe și formațiuni statale, pînă la statul centralizat al dacilor, sub Burebista, și apoi, corespunzător diferitelor epoci, pînă la orînduirea capitalistă și trecerea la făurirea societății socialiste. După cum se știe, civilizația dacilor a cunoscut o puternică înflorire timp de sute de ani... Pentru acele vremuri, diferitele formațiuni statale ale dacilor au cunoscut o viață materială și spirituală avansată. Ele au întreținut relații cu alte popoare și civilizații din vecinătate. În timpul statului centralizat, alături de agricultură s-au dezvoltat mineritul, prelucrarea metalelor și alte meserii, care reflectă gradul înalt de civilizație al dacilor[2].

Lung și greu a fost drumul străbătut de urmașii lui Burebista și ai lui Decebal, apoi și ai lui Traian... Urmașii dacilor și romanilor au trebuit să ducă lupte grele pentru a-și păstra ființa proprie, iar cu unele din popoarele ce s-au așezat în vecinătate, în diferite perioade, au conlucrat activ, ceea ce a avut o importanță deosebită atît pentru dezvoltarea poporului nostru, cît și pentru popoarele respective...

Din toate popoarele migratoare nici unul nu a putut înlocui poporul plămădit pe aceste meleaguri... Urmașii dacilor și romanilor, noul popor care-și afirma propria entitate s-a dezvoltat continuu și a rămas adevăratul și singurul stăpîn al vechii Dacii[3]. De milenii aici s-a născut poporul nostru și aici a trăit, a înfrînt multe greutăți, dar și-a păstrat ființa, și-a dezvoltat-o pînă la nivelul de astăzi al națiunii noastre socialiste[4].

Odată cu terminarea marilor migrațiuni, dezvoltarea forțelor de producție și schimbarea caracterului relațiilor sociale, pe teritoriul țării noastre s-a trecut la o organizare administrativă superioară, luînd ființă primele nuclee voievodale, ai căror conducători, cum sînt Gelu, Glad, Menumorut, au dus lupte grele pentru apărarea și consolidarea entității politice distincte... Pe măsura dezvoltării lor economico-sociale tot mai puternice, formațiunile voievodale românești s-au unit în state feudale, constituindu-se astfel cele trei principate române cunoscute sub numele

În fața Monumentului independenței din Oradea →

de Țara Românească, Moldova și Transilvania[5]. Formarea și dezvoltarea principatelor române au avut loc în condiții grele; ele au trebuit să-și mențină existența luptînd împotriva dominației sau tendințelor de dominație a trei mari imperii — Imperiul otoman, Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist. Este evident că aceste împrejurări istorice, războaiele îndelungate ce au trebuit duse împotriva dominației străine au determinat o rămînere în urmă pe calea dezvoltării economico-sociale, constituind principala piedică în formarea și dezvoltarea statului național unitar al românilor. În aceste condiții, masele populare, conducătorii celor trei principate au acționat întotdeauna pentru dezvoltarea independentă, pentru întărirea legăturilor și sentimentelor comune[6].

Românii au trăit secole de-a rîndul în formațiuni statale diferite, dar, în pofida acestei fărîmițări, în conștiința lor a rămas mereu vie ideea unității, a apartenenței la același unic popor[7]. Tuturor celor care vor să înțeleagă cum s-a născut și s-a dezvoltat poporul nostru le spunem: priviți rezultatele cercetărilor și săpăturilor arheologice, citiți scrierile marilor învățați ai timpurilor și veți înțelege mai bine cum s-a născut poporul român, cum s-au format cultura și limba sa; studiați luptele Basarabilor și Mușatinilor, ale lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mi ai Viteazul și ale altor eroi ai istoriei naționale și veți înțelege forța și vitalitatea poporului nostru, precum și setea sa de libertate și independență și hotărîrea de a le apăra în orice împrejurare[8].

Spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau Imperiului habsburgic, poporul român a reușit să-și păstrezc autonomia statală... Statutul de autonomie al țărilor române a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar[9].

Este deosebit de semnificativ faptul că, de la început, între cele trei principate s-au dezvoltat legături strînse. Într-o formă sau alta exista conștiința originii comune, dorința de unire într-un singur stat, realizat dealtfel — este drept, pentru vreme scurtă — în timpul lui Mihai Viteazul. Unirea făurită sub domnia lui Mihai Viteazul exprima voința românilor de a-și avea un stat unitar propriu... Despre toate acestea vorbesc faptele, luptele sociale și naționale desfășurate secole de-a rîndul, participarea activă la viața internațională din epoca respectivă. Despre acestea vorbesc răscoalele țărănești, revoluția lui Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică din 1848 care, într-o formă sau alta, a cuprins deopotrivă cele trei principate românești[10].

Unitatea națională s-a afirmat ca un țel major al revoluției de la 1848 din toate cele trei principate românești[11]. În anii care au urmat revoluției de la 1848 s-a intensificat dezvoltarea forțelor de producție capitaliste și, în același timp, s-a afirmat cu putere conștiința unității naționale, ceea ce a dus, în 1859, la unirea Țării Românești cu Moldova și crearea României[12].

Lupta pentru neatîrnare a însoțit permanent dezvoltarea poporului nostru căpătînd tot mai multă amploare și forță odată cu formarea națiunii române, cu crearea statului român unitar... Cucerirea independenței a marcat începutul unei etape noi în dezvoltarea economico-socială a României, în creșterea forțelor de producție și consolidarea noilor relații, capitaliste... Progresul societății românești impunea, ca o cerință obiectivă, încheierea procesului de făurire a statului național unitar — aspirație multiseculară a întregului nostru popor[13].

Formarea națiunilor de-sine-stătătoare, a statelor naționale unitare s-a manifestat ca o necesitate legică, determinată de profunde cauze economice, sociale și politice. Factorul hotărîtor l-a constituit dezvoltarea forțelor de producție, a capitalismului... A pune sub semnul întrebării „justețea" sau „oportunitatea" constituirii unor state naționale înseamnă în esență a face apologia dominației și asupririi, a nega rolul revoluționar, progresist al luptei de eliberare a popoarelor[14].

Realizarea statului național unitar devenise, în preajma primului război mondial, o cerință imediată, o condiție primordială a mersului înainte al țării noastre pe plan economic și social[15].

Declanșarea primului război mondial imperialist, ascuțirea la maximum a contradicțiilor orînduirii capitaliste au determinat creșterea fără precedent a luptei popoarelor asuprite pentru eliberare și unitate națională[16]. Intrarea în 1916 a României în război, alături de Rusia, Franța și alte state aliate, trebuie văzută în contextul luptei împotriva dominației imperialismului german și austro-ungar și pentru realizarea unității naționale. Sfîrșitul războiului a determinat profunde schimbări în Europa și un puternic avînt al luptelor revoluționare. Un rol important, de însemnătate istorică mondială, a avut victoria Marii Revoluții din Octombrie, care a dus la prăbușirea Imperiului țarist denumit de Lenin „închisoarea popoarelor"... În acea perioadă s-au prăbușit și alte imperii, între care Imperiul austro-ungar, care ținea sub asuprire un număr însemnat de popoare din Europa Centrală, inclusiv o parte a poporului român. Pe ruinele acestui imperiu s-au format noi state naționale[17].

Unirea de la 1918 a răspuns cerințelor și legilor obiective ale dezvoltării sociale, bazîndu-se pe realități fundamentale, cum sînt originea și limba comună, identitatea de interese și aspirații ale întregului popor, dornic să trăiască într-o singură țară...

În realizarea unității noastre naționale, fără îndoială că burghezia, cu toate limitele sale de clasă, a avut un rol de seamă, acționînd în sensul cerințelor obiective ale dezvoltării istorice. Totodată, trebuie subliniat că rolul

hotărîtor în înfăptuirea unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii, care legau de unire atît nădejdea eliberării naționale, cît și a eliberării sociale[18]. Făurirea statului național unitar român a fost, astfel, rodul luptei principalelor clase și pături ale societății, a întregului nostru popor, o expresie a legităților obiective ale progresului social și național, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizînd calea afirmării ei tot mai puternice în viața economică și politică a lumii[19]. Nimeni, în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea. Analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința secular㠠a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași[20].

Fără îndoială că actul unirii n-a putut rezolva toate problemele sociale și naționale, n-a împlinit toate așteptările maselor largi populare care luptau pentru noi condiții de viață, pentru relații egale între toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate... Ceea ce n-a realizat și nu putea realiza regimul burghezo-moșieresc s-a realizat odată cu înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, cu trecerea la revoluția democratică și apoi socialistă, cu cucerirea puterii politice de către masele largi populare, în momentul în care poporul a devenit cu adevărat stăpîn pe destinele sale, asumîndu-și rolul de făuritor conștient al propriei sale istorii libere și independente...

Socialismul a asigurat lichidarea stării grave de înapoiere moștenite de la regimul burghezo-moșieresc, a deschis calea progresului rapid al forțelor de producție, a asigurat făurirea unei noi baze tehnico-materiale a societății... Socialismul a asigurat exercitarea în fapt a celor mai largi drepturi și libertăți cetățenești, a creat o democrație nouă, de tip superior, care permite participarea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, a tuturor categoriilor sociale la întreaga viață politică și socială, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării, la guvernarea statului, la conducerea societății, la făurirea conștientă a propriei sale istorii.

În acest cadru și-a găsit pentru prima oară rezolvarea justă, în spiritul ideologiei marxist-leniniste, problema națională, înfăptuindu-se deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate[21].

Privind cursul dezvoltării patriei noastre de-a lungul istoriei sale grele, zbuciumate, putem afirma cu îndreptățită mîndrie că numai socialismul a creat condițiile necesare lichidării rapide a rămînerii în urmă, a subdezvoltării și a asigurat progresul impetuos al României în toate domeniile de activitate.

În toată această perioadă partidul nostru comunist și-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică de a organiza și conduce lupta și munca poporului român pe calea marilor transformări revoluționare, pe calea victoriei socialiste. Marile realizări obținute demonstrează cu puterea faptelor justețea politicii partidului nostru, care aplică în mod creator principiile socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric, adevărurile generale la condițiile concrete ale României. Partidul nostru a demonstrat prin întreaga sa activitate că slujește fără preget interesele poporului, ale independenței și suveranității, ale păcii, că pentru el nu au fost și nu există țeluri mai mari decît acelea de a asigura dezvoltarea continuă a patriei, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului. Tocmai de aceea partidul nostru se bucură de încredere și stimă și este urmat de întregul popor.

În toată această perioadă clasa muncitoare din patria noastră s-a dezvoltat puternic, devenind cea mai puternică forță socială a patriei, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a conduce, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii și forțe sociale, întreaga națiune pe calea socialismului și comunismului.

Toate realizările obținute în anii construcției socialiste se datoresc muncii pline de abnegație a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor, care înfăptuiește neabătut politica internă și externă a Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a societății socialiste românești...

În relațiile internaționale, România a acționat și acționează pentru dezvoltarea continuă a colaborării cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Pornim în întreaga noastră activitate de la necesitatea așezării relațiilor dintre state pe baza

Imagine-simbol a nepieritorului ideal al Unităţii. Preşedintele României socialiste, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, înconjurat cu dragoste şi respect de veterani ai Marii Uniri de la 1918, la Alba Iulia, în prezentul marilor împliniri pentru întregul nostru popor

principiilor egalităţii în drepturi, respectului independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunţării la forţă şi la ameninţarea cu forţa...

Considerăm că orice ţară, fie ea mai mare sau mai mică, trebuie să-şi asume răspunderea pentru soluţionarea problemelor internaţionale şi să participe activ, cu drepturi depline, la găsirea soluţiilor care să corespundă intereselor fiecărei naţiuni[22].

Asistăm la o încordare extremă a situaţiei internaţionale, la ridicarea de noi nori ameninţători pentru destindere, pentru pacea şi independenţa popoarelor. În aceste împrejurări este necesar să se facă totul pentru întărirea solidarităţii şi unităţii forţelor progresiste, antiimperialiste de pretutindeni în lupta pentru oprirea încordării, pentru dezarmare, pentru noua ordine economică, pentru destindere, independenţă şi pace[23].

În aceste împrejurări internaţionale, deosebit de grave este mai necesar ca oricînd ca popoarele, conştiinţele realiste înaintate, de pretutindeni să-şi unească eforturile şi să conlucreze tot mai strîns, într-o atmosferă de încredere şi respect reciproc, pentru a preîntîmpina pericolul unui dezastru nuclear, pentru a apăra pacea pe planeta noastră[24].

Evenimentele din ultimii ani demonstrează cu şi mai multă putere creşterea rolului maselor populare, al popoarelor în viaţa internaţională. Marile manifestări din aceşti ani, în Europa şi pe alte continente, inclusiv în Statele Unite ale Americii, pentru pace, manifestări la care poporul nostru s-a alăturat cu întreaga forţă, demonstrează convingător rolul crescînd al maselor populare, al popoarelor în lupta pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru dezarmare şi pace[25].

1. Nicolae Ceauşescu: **România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate**, vol. 17, p. 447 (în continuare vom indica numai volumul şi pagina); 2. Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1-2 iunie 1982, p. 11 (în continuare, Plenara din 1-2 iunie); 3. vol. 22, pp. 7-8; 4. vol. 19, p. 413; 5. vol. 14, pp. 320-321; 6. Plenara din 1-2 iunie, p. 13; 7. vol. 17, p. 269; 8. vol. 22, p. 8; 9. vol. 14, pp. 322-323; 10. Plenara din 1-2 iunie, pp. 12-13; 11. vol. 17, p. 269; 12. vol. 16, p. 294; 13. vol. 14, pp. 331, 335-336; 14. vol. 17, p. 273; 15. vol. 8, p. 712; 16. vol. 17, p. 272; 17. vol. 22, p. 11; 18. vol. 17, pp. 269, 274; 19. vol. 14, p. 336; 20. vol. 8, p. 716; 21. vol. 17, pp. 181-182; 284-285; 22. Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român, 16-18 decembrie 1982, pp. 20-21; 61-62; 23. vol 20, p. 435; 24. vol. 23, p. 329; 25. Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român, 16-18 decembrie 1982, p. 63.

EPOCA MARILOR ÎMPLINIRI

Acad. ŞTEFAN PASCU

Istoria popoarelor şi naţiunilor s-a desfăşurat şi se desfăşoară în jurul unor coordonate esenţiale care au constituit şi constituie adevărate coloane de susţinere a edificiului lor naţional. Coordonatele fundamentale ale istoriei poporului ro ân pot fi definite cu limpezime, ele fiind evidente şi pregnante pentru orice cunoscător şi observator obiectiv. Mai întîi este legătura indestructibilă, contopirea oamenilor cu locurile, cu glia strămoşească, apoi vigoarea dovedită în păstrarea fiinţei naţionale, dîrzenia şi temeritatea cu care poporul şi-a înfruntat răuvoitorii şi neprietenii, înţelepciunea cu care a ştiut să învingă momentele de răscruce. S-ar putea adăuga acestora şi faptul că poporul român nu a manifestat niciodată tendinţa de a cuceri sau cotropi teritorii străine ce nu-i aparţineau, dar şi-a apărat cu dîrzenie tot ce i se cuvenea de drept şi după dreptate. De la naşterea sa şi pînă în vremurile noastre, poporul român a fost silit să ducă o luptă continuă pentru libertate, dreptate, independenţă şi unitate. Numeroase jertfe umane şi sacrificii materiale au fost necesare pentru biruinţa deplină a acesteia.

Sînt, prin urmare, cu totul explicabile şi concordante cu legităţile istorice tendinţele de unitate politică şi statală a teritoriilor locuite de acelaşi popor, animat de aceleaşi aspiraţii de libertate şi unitate, înfruntînd măsurile opresive ale imperiilor vecine expansioniste. S-au manifestat aceste tendinţe de unitate în întreg evul mediu, realizîndu-se temporar unirea tuturor teritoriilor locuite de poporul român, la sfîrşitul sec. XVI, prin mintea ageră şi sabia neînvinsă a lui Mihai Viteazul. Această înfăptuire istorică a continuat să trăiască vie în conştiinţa poporului român, care a încercat, de cîte ori împrejurările erau favorabile, să o realizeze din nou. Aşa s-a întîmplat în toate revoluţiile, de la sfîrşitul sec. XVIII şi începutul celui următor şi mai ales în timpul revoluţiei de la 1848. S-a realizat, parţial, la 1859, cînd, prin voinţa nestrămutată a poporului ro ân, s-a înfăptuit unirea Moldovei cu Ţara Ro ânească sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza. România modernă a constituit o atracţie magnetică pentru românii din teritoriile de sub ocupaţie străină, încît, din punct de vedere spiritual, unirea tuturor românilor era realizată. Aşa cum s-a anifestat şi cu prilejul cuceririi independenţei depline de stat a României la 1877-1878 şi în timpul iscării memorandiste a românilor din Transilvania, în 1892-1894.

Intrarea României în primul război mondial a sporit şi mai mult nădejdile de înfăptuire a marelui ideal al unirii. Încrederea în apropierea ceasului izbăvitor era atît de are încît nici dramaticele evenimente din iarna 1916-1917 şi din primăvara următoare, cînd două treimi din teritoriul României au fost cotropite de armatele austro-ungare şi germane, cînd măsuri represive şi mai drastice au fost luate împotriva ro ânilor transilvăneni, nu au putut semăna defetismul în inimile şi minţile stăpînite de dorinţa şi voinţa neclintite de unire.

Într-o atmosferă înălţătoare, într-un entuziasm greu de înfăţişat, pregătind lucrurile cu grijă şi răspundere, cu tact şi înţelepciune, poporul ro ân a înfăptuit, la 1 Decembrie 1918, cea mai însemnată împlinire din istoria sa milenară. El s-a înfăţişat înaintea lumii hotărît şi chibzuit, dînd uitării nedreptăţile îndurate, chemînd la marea sărbătoare a unităţii naţionale pe toţi cei cu care îi era sortit să trăiască şi să muncească.

Cauza dreaptă a învins. Conferinţa de Pace de la Paris a consfinţit ceea ce poporul înfăptuise. Şi nu din răzbunare împotriva cuiva, ci pe temeiul unor legităţi nedezminţite, după o matură chibzuinţă a tuturor argumentelor ce se cuveneau luate în seamă.

Act just şi progresist, de are însemnătate, care a înrîurit pozitiv întreaga evoluţie economică, politică şi socială a ţării, dezvoltarea istorică a poporului român, a României contemporane — desăvîrşirea statului naţional unitar a deschis o perspectivă nouă dezvoltării pe întreg teritoriul românesc a forţelor de producţie, a forţelor progresiste ale societăţii, a ştiinţei şi culturii, ridicării nivelului general de civilizaţie a întregului popor.

Ceea ce nu a înfăptuit burghezia în perioada interbelică din cauza intereselor sale de clasă, a realizat clasa muncitoare în unire cu ţărănimea şi intelectualitatea progresistă, după înfăptuirea revoluţiei de eliberare naţională şi socială, antifascistă şi anti-

imperialistă din august 1944. În această perioadă au putut fi soluționate pînă la capăt marile probleme ale dezvoltării societății românești pe calea progresului economic și social, și-au găsit împlinire idealurile pentru care au luptat clasa muncitoare, forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului nostru. Sub conducerea Partidului Comunist Român, poporul a înfăptuit cu succes opera istorică de construcție socialistă, lichidînd pentru totdeauna exploatarea omului de către om, consolidînd noua orînduire și trecînd cu succes la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, în desfășurarea istoriei României perioada deschisă de Congresul IX al partidului, de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu se află la conducerea destinelor partidului și națiunii, înscriindu-se ca perioada cea mai fertilă și mai rodnică în împliniri.

În România socialistă s-a realizat deplin unitatea moral-politică a poporului român, sub conducerea înțeleaptă și consecventă a Partidului Comunist Român, a secretarului său general, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Căci așa cum afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu, sintetizînd mutațiile calitative petrecute în țara noastră, *„revoluția socialistă săvîrșită de națiunea noastră socialistă înseamnă progres și democrație, înseamnă înălțarea economică, politică și culturală a Republicii și înseamnă desăvîrșirea omului liber într-o țară liberă, stăpîn pe munca și înfăptuirile sale, beneficiarul plenar al tuturor roadelor colective și individuale"*.

Este explicația salturilor impresionante, realizate de societatea noastră socialistă prin voință și unire neabătută în jurul partidului, călăuzitorul sigur și înțelept al țării spre bunăstare, independență și suveranitate.

Urcînd treaptă cu treaptă, odată cu realizarea celui de-al șaselea plan cincinal (1976-1980), potrivit istoricelor hotărîri ale Congresului XII, România a pășit într-o nouă etapă, superioară, de dezvoltare economică și socială. Ceea ce înseamnă „accentuarea procesului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate". Ceea ce înseamnă că industria socialistă produce în prezent de circa 50 de ori mai mult decît în 1938, iar producția agricolă a crescut de 3,5 ori în comparație cu anul 1950. Venitul național a înregistrat o creștere de 15 ori, asigurînd condiții de înfăptuire a programelor de dezvoltare economico-socială a țării, ca și a celor de ridicare a nivelului de trai al poporului. Astfel, România a devenit cu adevărat o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă, cu o agricultură socialistă avansată. Cantitatea este însoțită cu aceeași grijă de calitate, prin introducerea tot mai fermă a cuceririlor revoluției tehnico-științifice. Pe temeiul acestor impresionante realizări trebuie să acționăm, în continuare, pentru îndeplinirea obiectivului fundamental stabilit de Congresul al XII-lea al partidului privind realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate.

În pas și în corelație directă cu dezvoltarea vieții materiale, se dezvoltă viața spirituală a poporului, cultura și știința devenind, la rîndul lor, o forță activă în edificarea socialismului multilateral dezvoltat și a înaintării spre comunism. Cu atît mai mult cu cît pentru prima oară în istoria pămînturilor românești oamenii muncii sînt în același timp producători, proprietari și beneficiari ai tuturor bunurilor.

Succesele obținute de poporul român pe tărîm social-economic au determinat impresionante salturi în domeniul culturii și învățămîntului. În România socialistă s-a creat un învățămînt modern care asigură pregătirea cadrelor pentru toate domeniile de activitate. În școli de toate gradele sînt cuprinși astăzi peste 5,8 milioane de tineri — elevi și studenți. Dacă adăugăm și cursurile de perfecționare și de reciclare, de ridicare continuă a nivelului de cunoștințe, constatăm că mai mult de 25 la sută din populația patriei noastre învață.

Victoria socialismului în țara noastră, făurirea economiei socialiste unitare și dezvoltarea puternică a forțelor de producție au determinat profunde mutații în structura societății românești, realizarea unor noi relații bazate pe comunitatea de interese între noile clase și grupuri sociale. Clasa muncitoare, clasa conducătoare a întregii națiuni în opera de făurire a socialismului, a devenit cea mai puternică clasă a societății socialiste românești, reprezentînd peste 50 la sută din totalul populației active. Importante schimbări s-au produs în structura țărănimii. O remarcabilă dezvoltare a cunoscut în această perioadă intelectualitatea, care astăzi reprezintă a treia forță socială a societății românești și ocupă un loc de o importanță deosebită în întreaga activitate de producție materială și creație spirituală.

S-a înregistrat o dezvoltare multilaterală și armonioasă, deoarece în anii socialismului s-a înfăptuit și principiul domniei poporului în stat, s-a realizat profeția atît de îndrăzneață a lui Nicolae Bălcescu, care visa la o vreme cînd poporul să nu mai aibă stăpîni pe cap. Astăzi, toți cei ce muncesc de la orașe și de la sate, cu brațele și cu mintea, sînt adevărații stăpîni ai avuției naționale, ai tuturor bunurilor pe care le creează prin efortul lor constructiv. Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a pus în fața poporului un vast program de muncă cu perspective sigure de viitor. În condițiile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, un rol hotărîtor îl are factorul conștient, sporirea gradului de participare a maselor populare la întreaga operă de edificare ce se desfășoară în toate domeniile de activitate, precum și conducerea unitară și fermă de către partid a complexelor transformări, într-o interdependență judicioasă. În anii socialismului s-a realizat unitatea deplină a tuturor locuitorilor patriei, fără deosebire de naționalitate. Tuturor deopotrivă le sînt asigurate condițiile necesare pentru

1 Decembrie 1978: tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu, în marea Horă a Unirii din Piața Palatului Republicii, cu prilejul sărbătoririi a 60 ani de la Marea Unire

împlinirea celor mai frumoase idealuri de dreptate socială și națională.

Înțeleptei politici interne a României îi corespunde o politică externă tot atît de înțeleaptă și prestigioasă. Principiile călăuzitoare ale politicii externe a țării noastre izvorăsc din marîle tradiții ale poporului român, ridicate pe trepte superioare în România socialistă de președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin neobosita și clarvăzătoarea sa activitate, de colaborare și de pace, în care fiecare națiune, mare sau mică, să-și poată ocupa locul de care este vrednică, să-și aibă asigurate independența economică și suveranitatea politico-statală.

S-au împlinit și se împlinesc în România socîalistă mobilizatoarele gînduri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, rostite la Conferința Națională a partidului din 1972, de a asigura *„o dezvoltare multilaterală a societății, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale, atît a economiei cît și a științei și culturii, perfecționarea conducerii, promovarea eticii și echității socialiste"*.

Pe temeliile unei istorii multimilenare, cinstind cum se cuvine marele act istoric de la Alba Iulia de acum 65 de ani, patria noastră se înalță astăzi ca o țară liberă, socialistă, independentă, suverană, ca o țară a muncii, a marilor drepturi și libe tăți ale ființei umane, a înfrățirii tuturor fiilor ei, a progresului, a unității de neclintit a întregii națiuni socialiste în jurul centrului ei vital, Partidul Comunist Român, al mult iubitului nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Prin munca poporului, sub călăuzirea înțeleaptă a partidului, în frunte cu secretarul său general, președintele țării noastre, cele mai cutezătoare planuri, elaborate pe baze profund științifice, devin realitate pe pămîntul minunatei noastre patrii. Angajarea fermă și eroică a poporului în munca creatoare pent u făurirea civilizației socialiste și comuniste este omagiul cel mai de seamă pe care îl aducem înaintașilor, celor care de la o generație la alta au ținut mereu vie flacăra luptei pentru libertatea, independența și unitatea patriei noastre.

NEPIERITORUL ÎNDEMN AL LUI MIHAI VITEAZUL

ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

În discursul la deschiderea Adunării Naţionale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, George Pop de Băseşti, preşedintele Adunării, spunea, printre altele: „Vrem să zdrobim lanţurile robiei noastre sufleteşti, prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: unirea tuturor celor de o limbă şi de o lege, într-un singur şi nedespărţit stat românesc". Numele lui Mihai Viteazul avea să revină şi opera lui să fie invocată în cuvîntările multor vorbitori. Pentru cei peste 100 000 participanţi la Adunarea de la Alba Iulia, Mihai Viteazul reprezenta un important moment de referinţă în luarea hotărîrii lor privind soarta naţiunii române. Exemplul primului întregitor al pămîntului românesc, creator de tradiţie politică pe linie naţională, era pentru cei veniţi la Alba Iulia, ca dealtfel pentru întregul popor român, o puternică forţă morală în îndeplinirea unei chemări din adîncuri: unirea într-un singur stat a tuturor românilor.

Opţiunea pentru „planul dacic"

Comandant temerar, strateg desăvîrşit şi diplomat abil, Mihai Viteazul a ştiut să insufle încredere poporului român în victoria cauzei sale. În faza de început a domniei lui, a căutat să întreţină strînse legături cu voievozii Moldovei, cu principii Transilvaniei, cu conducătorii mişcării de eliberare a popoarelor din Balcani, subjugate de Imperiul otoman şi cu iniţiatorii „Ligii sfinte", constituită în 1592 la îndemnul papei Clement VIII, cu scopul de a duce cu sorţi de izbîndă lupta împotriva dominaţiei otomane.

Răsunătoarea victorie, obţinută în 1595 la Călugăreni — unde voievodul român în fruntea detaşamentelor sale, ce se ridicau la cca. 16 000 oameni, a înfrînt oştile otomane cu un efectiv de peste 100 000 luptători —, a făcut ca faima numelui său să se răspîndească în întreaga Europă. Succesele dobîndite de Mihai Viteazul în luptele cu Poarta şi tătarii, privite cu admiraţie la curtea împăratului Rudolf II de la Praga, în Cancelaria pontifului de la Roma, la curtea regelui Spaniei Filip II sau la cea a regelui Franţei Henric IV, ca şi în alte locuri, au dus la creşterea prestigiului Ţării Româneşti pe plan internaţional şi a speranţelor de eliberare a popoarelor înrobite din sud-estul Europei.

Prin victoriile pe cîmpul de luptă, ca şi p n tratative, ingenios purtate, Mihai Viteazul a putut stăvili cîtva timp primejdia externă şi a asigurat libertatea ţării. Acest fapt i-a deschis drumul pentru împlinirea marilor lui planuri. În cîteva luni el a reuşit să unească sub sceptrul său cele trei ţări române, intitulîndu-se *„Io Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Româneşti şi Ardealului şi a toată ţara Moldovei"*.

Privită în contextul realităţilor socio-politice ale vremii, unirea ţă lor române, realizată prin geniul militar şi iscusi nţa diplomatică ale lui Mihai Viteazul, apare ca expresia concretă a polarizării în

jurul lui a întregului popor român, ce avea conștiința unității sale.

Suport însemnat în resurecția românească de la sfîrșitul sec. XVI, existența conștiinței unității de neam explică opțiunea lui Mihai pentru varianta „planului dacic" în condițiile în care, prin victoriile împotriva Imperiului otoman, în fața voievodului român se conturau și alte variante de planuri, cum era aceea balcano-bizantină, la care îndemnau și în care își puseseră speranțe popoarele sud-dunărene. Acestea doreau ca Mihai să fie în fruntea luptei lor de eliberare și să se încoroneze ca rege la Sofia sau ca împărat la Constantinopol. O altă variantă, cea polonează, nutrită de creștinii ortodocși din regatul catolic al Poloniei, rezerva domnului român rolul de conducător al străduințelor lor de eliberare.

Alegerea variantei „planului dacic", care-și propunea să reconstituie în formă românească vechea unitate politică pe care o reprezentase în antichitate Dacia, s-a soldat cu o mare biruință. Temporară din punct de vedere politico-militar, izbînda lui Mihai avea să dureze însă pe plan ideologic și să stimuleze puternic dezvoltarea conștiinței naționale.

Structurile social-economice existente în țările române, cu elemente comune de origine străveche dar și cu trăsături caracteristice fiecărei provincii în parte, datorită separării lor îndelungate, timpul scurt — cîteva luni — de sub domnia lui Mihai, ca și rapidele schimbări politice, atît externe cît și interne în defavoarea lui, l-au lipsit pe domnul român de forțele pe care s-au sprijinit monarhii absoluți ai vremii și de răgazul necesar

a) *Statuialui Mihai Viteazul, ridicată în 1875 în centrul Capitalei, devenit loc unde în dese rînduri, în marile ceasuri ale istoriei, bucureștenii s-au adunat pentru a-și exprima sentimentele lor patriotice;* b) *în 1918, după retragerea trupelor germane din București;* c) *în 1938, la o mare demonstrație pentru pace;* d) *în 1944, după victoria insurecției din august*

În p. 10: Mihai Viteazul. *Tablou de M. Lapaty*

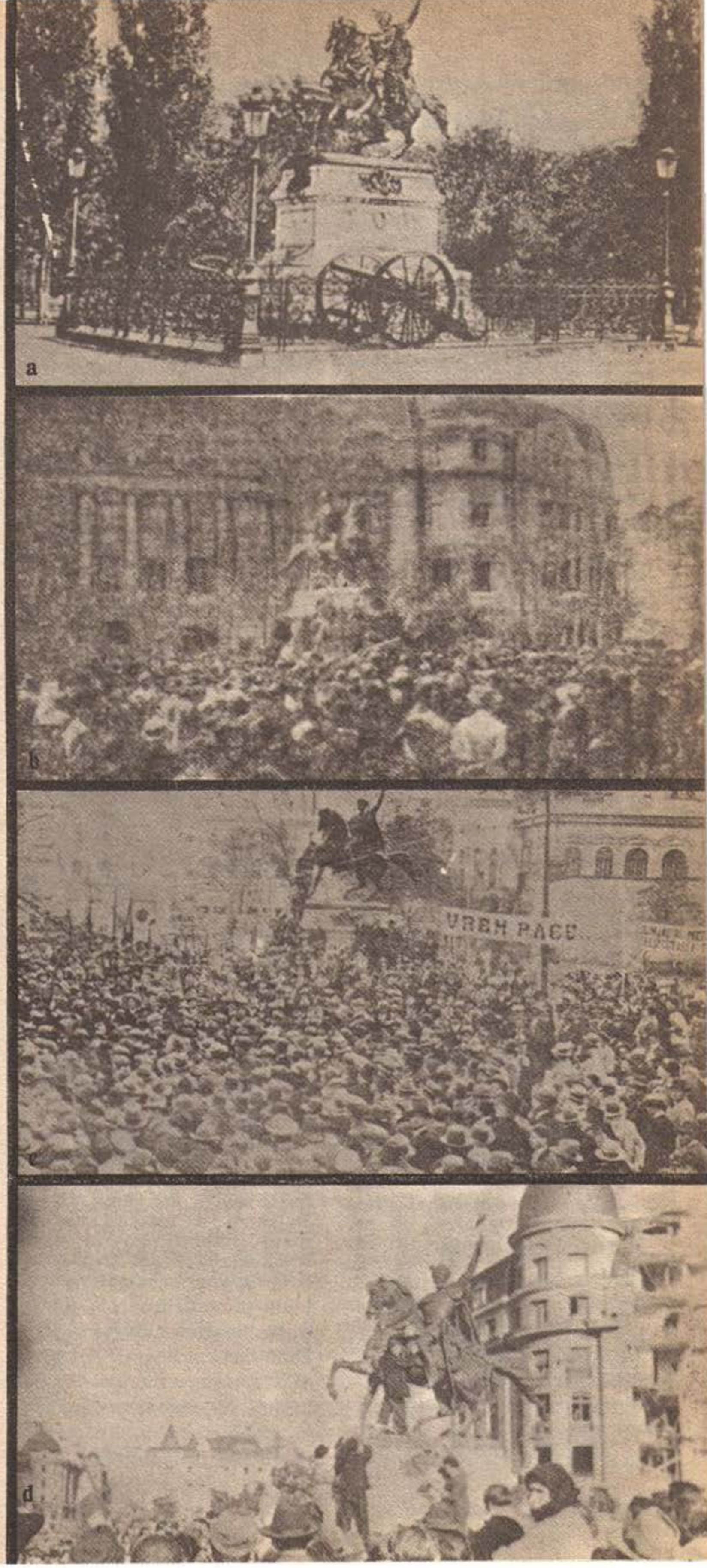

desăvîrșirii operei sale, admirabil începute.

Se poate spune că, dacă conștiința unității de neam a alimentat „planul dacic" urmărit de Mihai Viteazul, victoriile și măsurile întreprinse de el pe ansamblul teritoriului românesc au întărit încrederea în forța reprezentată de unirea tuturor românilor. Creația politică a voievodului român a devenit astfel moment istoric de referință pe drumul constituirii statului modern român. Cei ce și-au asumat după el conducerea țărilor române au căutat, în funcție de împrejurările istorice, să-i urmeze pilda.

Pentru a menține vie în conștiința românească amintirea faptelor lui Mihai Viteazul, unii dintre succesorii săi în scaun au ridicat pe locul bătăliilor sale celebre sau în alte locuri legate de numele lui monumente comemorative sau le-au făcut însemnate donații. La Călugăreni, Matei Basarab[1] — pe care diplomați străini contemporani lui îl considerau „un al doilea Mihai" — a ridicat un locaș de pomenire, iar mănăstirii Dealu, păstrătoare a relicvei sfinte a neamului, care este capul lui Mihai, i-a dăruit o cruce de lemn de chiparos și de argint. Șerban Cantacuzino[2] a ridicat și el întru pomenirea victoriei de la Călugăreni așanumita „cruce a lui Șerban", păstrată și azi cu grijă. În vremea lui a fost construit, tot la Călugăreni, podul de piatră peste Neajlov.

Recunoștință peste veacuri

Cu Școala ardeleană, literatura istorică, cu rol însemnat în forjarea conștiinței naționale, a făcut din Mihai Viteazul unul dintre eroii săi preferați. De asemenea, alți cărturari, precum Dionisie Fotino, Damaschin Bojincă, Simion Marcovici, dar mai ales Aaron Florian s-au oprit asupra faptelor pilduitoare ale lui Mihai, relieînd valoarea națională și universală a voievodului. „Sub comanda lui — scria Aaron Florian —, românii cu armele în mînă dezvoltară o putere destoinică de a supune pe vrăjmași; destoinică de a trage admirarea și lauda celorlalte nații; vrednică de numele și sîngele ce-l purtau în vinele lor și de drepturile ce dorea să dobîndească... Geniul lui Mihai croia, și românii puind în lucrare făceau minuni. Unind pe toți românii într-un stat, făcu o nație mare, vrednică de recunoașterea altor nații, destoinică de a se apăra și în stare de a se civiliza... Românii aducă-și aminte de ceea ce poate face o nație unită cînd este norocită ca să nască dintr-însa un om mare".

În *Cuvînt pentru deschiderea c rs lui de istorie națională în Academia Mihăileană*, rostit în 24 noiembrie 1843, Mihail Kogălniceanu evoca „chipul măreț și întocmai cu al lui Ahil al lui Mihai Viteazul, singurul voievod ce ajunse a uni părțile Daciei vechi".

Înflăcărata generație a anului 1848 a văzut în faptele lui un suport moral pentru acțiuni îndrăznețe ce trebuiau întreprinse în vederea realizării ideii întruchipate de eroul de la Călugăreni și atît de scumpă generației pașoptiste: unirea țărilor române, realizarea statului național. Scriind *Istoria românilor supt Mihai vodă Viteazul*, N. Bălcescu a căutat să întărească în rîndul compatrioților săi mîndria națională, să lărgească cadrul participării active la lupta pentru progres social și național și să precizeze țelul acestei lupte. Folosindu-se de învățăturile desprinse din cercetarea epopeii românești de la sfîrșitul sec. XVI, marele patriot-revoluționar afirma că „o nație spre a cîștiga și a-și păstra independența trebuie să se pună sub ocrotirea puterii sale". Lucrarea lui N. Bălcescu a marcat un moment important în cultura românească, ca și în progresul istoriografiei naționale. Cu prilejul publicării ei, la 25 ani după moartea autorului, Mibai Eminescu scria: „Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertate ce se cîștigă prin luptă".

Pentru domnitorii români, angajați în modernizarea structurilor de stat și în realizarea idealului național al independenței și unității poporului român, Mihai era călăuzitorul. Unii dintre ei, ca Gh. Bibescu (1842-1848), au căutat să-i imite pînă și costumul în care și-a făcut intrarea triumfală la Alba Iulia, introducîndu-l în ceremonialul de stat. În urările făcute cu diferite prilejuri domnitorilor, au devenit frecvente referirile la înfăptuirile lui Mihai. De pildă, istoricul transilvănean Al. Papiu-Ilarian îi recomanda lui Alexandru Ioan Cuza să urmeze pilda lui Mihai, să realizeze planurile lui: „O principe și doamne al românilor fie ca să vă stea în ajutor geniul națiunii române, ca să răzbunați cu înțelepciune moartea și să fiți executorul fericit al planului celui mai mare domn și român, ce a avut vreodată Dacia lui Traian".

Ridicarea, în 1875, în centrul Bucureștilor, a statuii lui Mihai Viteazul — operă a sculptorului francez Belleuse Carrière — făcea parte din pregătirea spirituală în vederea cuceririi independenței de stat. Doi ani mai tîrziu, în urma victoriilor repurtate pe cîmpul de bătălie de ostașii români, tot ca o cinstire a memoriei vestitorului marilor înfăptuiri naționale, au fost așezate, de o parte și de alta a statuii sale, două din tunurile capturate de la inamic ca trofeu de luptă.

Imaginea lui Mihai Viteazul, mai mult decît a oricărui alt domnitor român, revine tot mai mult în opera istoricilor, a scriitorilor, a poeților și pictorilor, ca un îndemn la vitejie și patriotism. Primul înfăptuitor al unirii românilor devine prin excelență prototipul eroului național.

În cea dintîi sinteză importantă de istorie națională, cea scrisă de A.D. Xenopol, se arăta că pentru viitor ținta realizată pentru o clipă de Mihai Viteazul este „aceea de a-și întinde hotarele politice pînă unde se întind acele ale naționalității sale. Aceasta este gloria cea mai mîndră a lui Mihai Viteazul, steaua care, aprinsă de el în trecut,

---

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 8/1976, 10/1983; 11/1976.

va luci totdeauna în viitorul poporului român, şi a cărei lumină va fi pururea îmbinată cu figura lui Mihai".

Un loc deosebit a ocupat istoria lui Mihai Viteazul în opera ştiinţifică şi naţională a lui N. Iorga, cu rol însemnat în întărirea morală a generaţiei Marii Uniri. Scrierile lui N. Iorga despre Mihai Viteazul au avut, la timpul lor, un rol similar celui pe care l-a reprezentat opera lui N. Bălcescu pentru generaţia anului 1848. În 1901, cu prilejul împlinirii a 300 ani de la uciderea lui Mihai Viteazul pe Cîmpia Turzii, N. Iorga a scris *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc*. „E bine — arăta el — să ise vorbească unui popor de oamenii lui mari..., despre dînşii trebuie să se audă pretutindeni, în graiul tuturor". N. Iorga a ştiut să facă aceasta ca nimeni altul. El a realizat o operă ştiinţifică de mare orizont şi care înscrie, prin stilul ei, numeroase pagini antologice. Cu o mare forţă de evocare, N. Iorga a redat istoria marelui voievod, subliniind ceea ce prin veacuri numele lui Mihai a transmis şi nu trebuie uitat. „A-l uita pe dînsul — îşi încheia scrierea comemorativă N. Iorga —, acum şi întotdeauna, ar fi să ne uităm pe noi înşine, să părăsim menirea noastră. Să-l avem înainte de cîte ori gîndul ni se înalţă mai sus de nevoile mici ale zilei ce trece şi caută să zărească îndepărtările viitorului. Să aducem însă sufletului său darul muncii noastre cinstite şi folositoare. Căci pe aceste două temelii se sprijină mărirea tainică a unui neam: amintirea totdeauna vie a trecutului şi conştiinţa datoriei îndeplinită de toţi şi în fiecare clipă".

În preajma intrării României în primul război mondial, îndemnul de a urma pilda lui Mihai Viteazul era pe buzele şi în sufletul întregului popor român. Celebrele cuvinte adresate de Nicolae Filipescu regelui, la ultimul Consiliu de Coroană din 1916, dinaintea intrării ţării în război: „Ori să te încoronezi la Alba Iulia, ori să mori în Cîmpia de la Turda", care îndemnau şi defineau, totodată, direcţia acţiunii, erau gîndite de toţi românii.

Încrederea în forţa exemplului lui Mihai, respectul faţă de rămăşiţele lui pămînteşti au fost atît de mari, încît atunci cînd, în faţa ofensivei germane, fiinţa statului era în primejdie, capul lui Mihai, pentru a nu cădea pradă invadatorului, a fost transportat la Iaşi şi depus la Mitropolia Moldovei. Triumful împlinirii marelui ideal naţional, de unire a românilor, de desăvîrşire a unităţii statale româneşti avea să readucă, în 1920, cu o impresionantă procesiune, cu popasuri la locurile de rezonanţă istorică — Ruginoasa, Mircești, Mărăşeşti ş.a. — capul lui Mihai Viteazul la locul de veşnică odihnă de la mânăstirea Dealu[1].

Cînd asuprirea străină a fost zdrobită şi s-a pus problema alegerii unui loc unde să se exprime liber hotărîrea naţiunii române asupra destinelor ei, nu au existat ezitări. Alba Iulia, care cunoscuse triumful politic al voievodului, ca şi martiriul căpeteniilor răscoalei din 1784, condusă de Horea, Cloşca şi Crişan[1] — de la care vom aniversa anul viitor două secole — chema spre ea ca un magnet.

În ziua de 1 decembrie 1918 — cînd oştile româneşti refăcute îşi făceau intrarea triumfală în Bucureşti, duşmanul în derută căutîndu-şi salvarea printr-o retragere precipitată — Alba Iulia reedita într-o formă măreaţă, cu efecte de durabilitate, de veşnicie actul de voinţă a românilor de a se uni într-un singur stat. Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, unde amintirea faptelor lui Mihai Viteazul era atît de vie, decreta solemn unirea Transilvaniei cu vechea Românie, marcînd desăvîrşirea unităţii politico-statale a poporului român.

Delegaţia venită la Bucureşti pentru a înmîna regelui actul de unire a ţinut, mai întîi, să se încline, în semn de înalt omagiu, în faţa statuii lui Mihai Viteazul. Gest simbolic. Răspuns şi recunoştinţă peste veacuri ctitorului marii idei naţionale.

Tradiţia istorică în tot ce are ea progresist face parte azi din existenţa noastră naţională. Cinstirea eroilor dă forţă mersului nostru înainte. „*Nu putem să nu evocăm, cu îndreptăţită mîndrie* — arăta preşedintele României socialiste, tovarăşul Nicolae Ceauşescu — *istoria eroică, de secole a poporului român, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei pentru libertate şi neatîrnare, pentru scuturarea jugului exploatării şi asupririi, pentru afirmarea deplină şi neîngrădită a geniului său creator, pentru asigurarea progresului şi civilizaţiei patriei noastre*".

Figura lui Mihai Viteazul, ca erou naţional, ocupă, în mod firesc, un loc deosebit în concepţia preşedintelui României despre rolul istoriei în efortul de construire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate. La Alba Iulia, cu prilejul împlinirii a 375 ani de la prima unire politică a ţărilor române, tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia valoarea unirii ţinuturilor româneşti de către Mihai Viteazul pentru destinele României, act care răspundea — aşa cum istoria a demonstrat — unei necesităţi obiective. De aceea „*ideea unirii ţărilor româneşti, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc implantate în însuşi sîngele, în conştiinţa şi spiritul întregului popor*".

Sînt cuvinte demonstrînd o adîncă cunoaştere şi iubire a istoriei naţionale prin marile ei permanenţe, de cinstire a trecutului nostru glorios, de îndemn la a ridica „*pe noi culmi de civilizaţie poporul, naţiunea noastră socialistă*". Este exprimată astfel cea mai înaltă preţuire pentru istorie, văzută ca izvor viu de patriotism, ca dimensiune a prezentului socialist, din care învăţăm să descifrăm viitorul.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1970; 5/1974, 9/1975, 4/1976.

TRANSILVANIA –

STRĂVECHE GLIE ROMÂNEASCĂ

General locotenent
dr. ILIE CEAUŞESCU

„Structura interioară a pămîntului locuit de un popor — arăta P.P. Panaitescu în lucrarea sa Introducere în istoria culturii românești — își are și ea însemnătatea istorică. Pămîntul românesc este, așa cum s-a spus, ca o cetate în fața stepei. Clădirea acestei țări este și ea întocmai ca o mare cetate, cu părțile componente; la mijloc este donjonul (Transilvania); «un brîu de munți ocolește, precum zidul de cetate, toată această țară» (Bălcescu), apoi vin, coborînd treptat, dealurile împădurite, șesul și șanțurile de apă. Pămîntul locuit de români are o structură armonioasă în marginile sale, avînd toate formele de relief, coborînd de la centru spre mare, ceea ce a contribuit la formarea unui popor unitar ca limbă și cultură".

„Corona montium"

Într-adevăr, geografii români și străini au scos în repetate rînduri în evidență, de-a lungul secolelor, unitatea armonioasă a pămîntului românesc, în strînsă legătură cu aceea a poporului ce l-a locuit din cele mai vechi timpuri. Încă din antichitate, istoricii și geografii au observat că cetatea Carpaților — „corona montium" — este înconjurată simetric de un brîu de dealuri mărginite de cîmpii mănoase. Această simetrie, care l-a făcut pe un geograf francez să considere teritoriul locuit de români drept „pămîntul cel mai bine rotunjit" dintre țările Europei Centrale, a constituit, din cele mai vechi timpuri, și temeiul unei incontestabile unități politice și economice. O unitate pe care însă vitregia istoriei, forțele adverse reprezentate de marile imperii și marile puteri din

În imaginile de sus: mărturii peste milenii ale perenității și necontenitei lupte pentru libertate și unitate a poporului nostru: luptători daci, așa cum sînt înfățișați pe Columna lui Traian; unul din centrele rezistenței acestora împotriva cotropitorilor — cetatea Bănița (Hunedoara)

diferite perioade, au împiedicat-o să se înfăptuiască. Transilvania, „partea cea mai de frunte a pămîntului românesc", cum o numea geograful Gheorghe Vâlsan, „sîmburele unui întreg orografic, ale cărui părți se îmbină în chip organic", potrivit definiției date de un alt mare geograf român, Simion Mehedinți, s-a aflat, vreme de secole, sub dominație străină. Din această cauză, „România — cum se arăta într-un atlas realizat în 1891 de învățatul german F. Schrader — este o țară al cărui centru, numit centru geografic, prin analogie cu centrul de greutate, cade în afară de teritoriul la care au mărginit-o pînă acum evenimentele istorice; cu alte cuvinte, România cum e azi [1891] face impresia unei țări al cărui echilibru este instabil".

Istoria, a spus cărturarul german Gottfried von Herder, este „geografie în mișcare", afirmație ilustrată în chip grăitor și de evenimentele petrecute în țara noastră: armonia geografică a pămîntului patriei a găsit expresie în unitatea economică și culturală a poporului, care a tins permanent și spre unitatea politică, încercînd s-o înfăptuiască ori de cîte ori a fost posibil.

Cu toată forța regatelor și imperiilor vecine, care au urmărit să mențină separat diferitele provincii alcătuitoare, țara românească intracarpatică — Transilvania — a fost din cea mai îndepărtată anticbitate o parte inseparabilă din vatra originară a poporului nostru; ea a constituit centrul puterii dacice în vremea lui Burebista, făuritorul întîiului stat dac centralizat și independent. Destrămată vremelnic sub urmașii marelui rege, unitatea politică și militară a lumii dacilor s-a reconstituit în timpul domniei lui Decebal, pentru a se opune gravei amenințări externe pe care o constituia agresiunea Imperiului roman.

„Ardealul... se chiamă Țara peste Munte, careu coprinde o parte din Dațiia și piste munte. Dreptu aceea-i zicu Țara peste Munte, căci ieste în nzurată de toate părțile cu munți și cu păduri, cum ar fi îngrădită. Zicu-i și țara de 7 orașă, din limba nemțeasc, iară lăcuitorii țării își ziau ardeleni, carii să hotărăscu [învecinează] cu ungurimea dinspre apus, sau cumu-i zicu unii Panonia... Țara Ardealului nu ieste numai o țară însăș, ci Ardealul să chiamă mijlocul țării, care multe coprinde în toate părțile, în care stă și scaunul crăiei. Iară pre la margine sîntu alte țări mai mici, carele toate cu dînsa să țin și supțu ascultarea ei sîntu: întăi cumu-i Maramureșul, dinspre Țara Leșească și Țara Săcuiască, dinspre Moldova și Țara Oltului dinspre Țara Munteneasc, Țara Hațegului, Țara Aoașului și sîntu și alte... care... să ținu de Ardeal... În Țara Ardealului nu lăcuiescu numai unguri, ce și sași peste samă de mulți și români peste tot locul, de mai multu-i țara lățită de români".

Grigore URECHE

După retragerea armatei și administrației romane, în perioada de mai multe secole în care pe cuprinsul țării s-au perindat diferite neamuri migratoare, Munții Carpați au alcătuit din nou adăpostul sigur al poporului român. În depresiunile și văile acestor munți, populația românească autohtonă a dezvoltat o viață economică și social-politică prosperă. Zonele muntoase din aria transilvăneană, ca, dealtfel, din întregul lanț al Carpaților, n-au fost niciodată părăsite de populația autohtonă, așa cum în mod neștiințific și tendențios au afirmat o seamă de istorici străini, începînd din sec. XVIII, adică tocmai de atunci de cînd românii au declanșat hotărît lupta de emancipare națională din Transilvania. Remarcînd imposibilitatea părăsirii în masă a unei provincii, istoricul francez I. Homo arăta într-o lucrare apărută la începutul secolului XX că „a trebuit să rămînă la sate un mare număr din vechii locuitori care trăiau în înțelegere cu goții și nu aveau nici un interes să abandoneze provincia. Dealtfel, o evacuare completă ar fi fost probabil imposibilă fără un nou război; goții nu ar fi fost de acord cu plecarea întregii populații civile. Dacă această populație se acomoda noului regim, Aurelian nu avea nici un motiv să se arate mai intransigent ca ea".

Românii au rezistat cu hotărîre năvălirilor populațiilor migratoare, iar în cazul în care primejdiile se accentuau, punîndu-le existența în pericol, au găsit adăposturi sigure în munții proteguitori, care alcătuiesc coloana vertebrală a spațiului carpato-danubiano-pontic. Cercetări științifice au demonstrat că citadela carpatică, cu părțile limitrofe din Banat și Oltenia, a păstrat o toponimie românească ce atestă o viețuire neîntreruptă. Acestor dovezi li se adaugă probele etnografice: chiar și astăzi portul țăranilor din munții Transilvaniei este aidoma cu cel înfățișat pe multe scene de pe Columna lui Traian sau cu cel descris în folclorul de origine străveche.

Înfrățirea poporului român cu Munții Carpați și cu codrii seculari de pe întreaga întindere a vetrei dacice avea să-i asigure continuitatea de existență etnică, social-politică și economică — realitate consemnată de numeroase izvoare istorice și literare. „Munții Transilvaniei — scria în sec. XVI italianul Ascanio Centorio—sînt în întregime locuiți de români". Două secole mai tîrziu, cărturarul maghiar (secui de origine) Iosif Benkö nota și el că „mulți romani împreună cu dacii indigeni au rămas pe loc [după retragerea aureliană — *n.n.*] adăpostindu-se în munți".

O organizaţie ancestrală: voievodatul

Aşadar, încă din zorii erei noastre, românii au rămas neclintiţi pe glia străbună unde, în logica firească a devenirii istorice, au alcătuit formaţiuni politico-administrative, apărute aproximativ concomitent pe întregul întins al pămîntului românesc. Consemnarea lor documentară directă nu a întîrziat prea mult; este drept, semnalarea acestor formaţiuni s-a făcut în strînsă legătură cu rezistenţa îndelungată şi eroică în faţa expansiunii străine, dar — potrivit aceleiaşi logici istorice — pentru a se fi ajuns la menţionarea lor documentară, este firesc ca ele să fi existat cu multe veacuri înainte, anterior presiunii agresive a triburilor maghiare. Deosebit de important este faptul că, atunci cînd au început a fi amintite, aceste formaţiuni politice administrativ-militare erau consemnate sub numele „ţări", „voievodate" şi „cnezate", cu o lungă persistenţă în istoria ulterioară a Transilvaniei, multe dintre ele dăinuind pînă în sec. XIV şi chiar după aceea.

Apariţia acestor formaţiuni constituia prima treaptă în procesul istoric obiectiv de făurire a statului centralizat al românilor. Făurirea acestuia a fost însă îngreunată pe de o parte de tendinţele fărîmiţării feudale, fenomen caracteristic întregii Europe din acea vreme, dar în mod deosebit de pericolul infiltrării treptate a regalităţii feudale maghiare.

Chiar de la începutul penetraţiei şi sedentarizării sale în Transilvania, regalitatea arpadiană şi apoi angevină a încercat cu toate mijloacele să spargă blocul etnic românesc. În acest scop, ea şi-a luat ca aliat religia şi a procedat la colonizarea diferitelor grupuri etnice: saşi, secui, a unor ordine militaro-călugăreşti ş.a.m.d., căci aşa cum sublinia istoricul Victor Papacostea „invazia magbiară din Ardeal, în primele veacuri nu conta sub raportul numeric; atît de mic era numărul lor, încît s-au văzut siliţi nu numai să îmbrăţişeze credinţa religioasă a populaţiei autohtone, dar să şi păstreze peste tot cadrele organizaţiei ei tradiţionale şi să accepte chiar preponderenţa acestei populaţii. Cnezatele şi voievodatele româneşti de prin Banat, Bihor, Făgăraş şi Maramureş şi-au continuat nestingherite viaţa lor, în conformitate cu vechile tradiţii religioase, juridice şi militare ce moşteneau din străbuni".

Tentativele regalităţii maghiare de spargere a blocului românesc au eşuat atît sub raport etnic (românii constituind şi ulterior populaţia majoritară a Transilvaniei — recunoscută chiar şi în statisticile cele mai tendenţioase făcute de autorităţi), cît şi sub cel al organizării politice. O dovadă dintre cele mai însemnate a caracterului politic românesc străvechi al Transilvaniei o constituie instituţia voievodatului, produs istoric specific românesc, existent şi de o parte şi de alta a Carpaţilor. Prin organizarea politică voievodală, Transilvania s-a dezvoltat autonom, în strînsă legătură cu celelalte două ţări româneşti de aceeaşi structură politică. În tot acest interval, voievodatul a constituit o formaţiune politică distinctă de regatul maghiar, iar din 1541, după transformarea acestuia din urmă în paşalîc, cu capitala la Buda, total despărţită de acesta.

Moştenit de la primele formaţiuni statale româneşti, voievodatul Transilvaniei concentra, ca şi în celelalte două ţări româneşti, atribuţiile supreme ale statului: militare, administrative şi judiciare. Mai mult, după 1541, autonomia Transilvaniei s-a accentuat şi mai pronunţat, aceasta continuîndu-şi existenţa de-sine-stătătoare tot ca principat autonom, de data aceasta vasal Porţii în condiţii similare cu cele statornicite prin Capitulaţiile[1] pentru Moldova şi Ţara Românească.

Viaţa politică şi economică a Transilvaniei a gravitat în permanenţă spre celelalte două ţări româneşti, în aşa fel încît, cum remarca istoricul maghiar A. Szilágyi, „acul busolei transilvane pare fixat spre Orient; probabil din pricina populaţiei care aparţine în majoritate bisericii orientale". Cadrul geografic, demografic, precum şi unitatea spirituală au constituit şi în această privinţă factorii care au înlesnit realitatea menţionată. În tot decursul Evului Mediu, Braşovul, Sibiul şi Bistriţa au fost adevărate „capitale economice" — antrepozite unde se adunau mărfuri din toate cele trei principate şi în care veneau negustori din toate părţile locuite de români. Faptul era firesc. Dacă spre vest, Transilvania avea puţine comunicaţii naturale accesibile, legăturile ei cu cele două ţări româneşti se puteau face cu uşurinţă prin 10-15 pasuri ale Carpaţilor[2], situate la altitudine joasă, din care unele cu mare capacitate de trafic. Departe de a-i despărţi pe

„Ei [românii] sînt acele populaţii europene care stăpînesc nu numai Ţara Românească şi Moldova, ci care se întîlnesc şi în aproape toate localităţile din Transilvania, unde alcătuiesc chiar şi comunităţile săteşti în întregime, ba se întind chiar şi dincolo de Dunăre, pînă în Grecia şi Dalmaţia... Grecii îi numesc vlahios, de unde a derivat latinescul blachi, sau valachi şi săsescul Bloch. Ei înşişi se numesc rumuin *sau* romani".

Un Nomenclator *german, alcătuit în 1714; rubrica „Wallachen"*

„Români — 729 316
Unguri cu saşi supuşi lor — 358 596
Secui cu cîţiva unguri — 123 085
Saşi cu cîţiva unguri — 181 730".

Michael LEBRECHT, *cronicar sas [Statistică privind populaţia Transilvaniei la sfîrşitul sec. XVII]*

„Romanien de astăzi... aceasta este Moldova şi Valahia, Transilvania şi o mare parte a Ungariei de astăzi" [1767].

Martin FELMER, *cronicar sas*

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1975; 10/1977.

români, Munții arpați — adăpostul din vremuri de restriște — s-au dovedit și sub raport economic un factor de strîngere a relațiilor dintre români. La aceasta au contribuit și numeroasele privilegii pe care voievozii Moldovei și Țării Românești le-au acordat negustorilor transilvăneni, ceea ce a făcut ca economia Transilvaniei să se dezvolte în strînsă întrepătrundere cu aceea a principatelor de peste arpați. Remarcînd acest lucru, economistul maghiar B. Höman arăta într-o lucrare publicată în 1916 că „excepționala putere de consumare a țărilor românești a fost principalul factor pentru înflorirea industrială a Transilvaniei".

Un adevărat rege dac

Ca voievodat autonom, Transilvania a avut, în mod firesc, o organizare militară proprie, puterea ei bazîndu-se pînă în veacul XV — așa cum o arată numeroase documente din 1210, 1262, 1343, 1428, 1433 — pe elementul românesc majoritar. Propulsat și sprijinit de acest element a apărut românul Ioan (Iancu) de Hunedoara, ilustrul voievod al Transilvaniei, cel ce a asigurat conducerea voievodatului în fața marelui pericol extern constituit de otomani, luptă în care a avut ca aliați de nădejde pe voievozii celorlalte țări românești: „Acum — conchidea Victor Papacostea — românii din cele trei voievodate — Ardealul, Moldova și Țara Românească — vor trăi un moment de impresionantă unitate militară, se vor lega prietenii trainice, se fac planuri mărețe".

Omogenității geografice, etnice și economice a spațiului românesc, conștiinței unității de neam, i-a corespuns, în chip obiectiv, unitatea politică. Epoca eroică a lui Ioan de Hunedoara sau epopeea antiotomană a lui Ștefan cel Mare prefațaseră în mod strălucit împlinirea acestei tendințe firești, impusă de logica dezvoltării istorice. Încă la 11 februarie 1450, Bogdan II, tatăl lui Ștefan cel Mare, îi scria lui Ioan de Hunedoara: „Țara domniei mele și țara domniei tale una să fie". La 26 aprilie 1479, brașovenii îi scriau lui Ștefan cel Mare — cel ce numise Țara Românească „cealaltă Valahie" — că „ai fost ales și trimis de Dumnezeu pentru cîrmuirea și apărarea Ardealului". O oaste munteană și alta moldoveană, față în față la 1507, au înțeles — la sfatul unui viitor mitropolit al Țării Românești — că sînt de aceeași credință și de aceeași semințe și au renunțat să se înfrunte. Aceste mărturii conturau o unitate politică existentă deasupra pluralismului statal românesc, unitate care în sec. XV și XVI își căuta calea de realizare.

Această unitate avea să dobîndească în curînd concretizarea istorică prin epopeea săvîrșită de Mihai Viteazul în 1599-1600[1]. România medievală, unită și centralizată, creată de gîndul și fapta lui Mihai Viteazul, a constituit punctul culminant al unui vast și îndelungat proces istoric de reconstituire a unității politice românești în vatra vechii Dacii. Făptuirea acestui „restituitor Daciae", cum l-au văzut contemporanii săi, „adevărat rege dac", cum l-a numit N. Iorga, nu avea să dăinuie decît pentru puțin timp, fiind destrămată de intervenția brutală a imperiilor vremii. A rămas însă ideea, care în veacurile următoare a însuflețit toate generațiile românești, pînă la deplina întrupare a unirii, în 1918. *„Unirea făurită sub domnia lui Mihai Viteazul* — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român — *exprima voința românilor de a-și avea un stat unitar propriu, prevestind formarea statului național unitar român de mai tîrziu, în 1918"*.

Desăvîrșirea statului național unitar român, în decembrie 1918, a fost rodul luptei și jertfei maselor populare pe toate planurile dar, deopotrivă, al neostoitei sete de libertate și unitate manifestată de-a lungul secolelor de generații și generații. E a a fost ridicată pe un plan superior după victoria revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, a revoluției populare, a revoluției socialiste și cu deosebire în anii de rodnică activitate în toate domeniile vieții social-economice, inaugurați de Congresul IX al P.C.R., în condițiile edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Soluționînd definitiv și pentru totdeauna problema națională în țara noastră, România socialistă de azi constituie cadrul național în care trăiesc, muncesc și învață, beneficiază de drepturile conferite de onstituție toți cetățenii patriei, fără deosebire de origine etnică. Transpunînd în viață politica sa științifică de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, statul nostru a acționat în așa fel încît în situația concretă a României socialiste, unde există un popor unitar, un teritoriu unic, fiecare cetățean are asigurat dreptul inalienabil de a folosi nestingherit și neîngrădit limba maternă, binefacerile culturii, de a avea școli, ziare, cărți, de a-și pune în valoare obiceiurile tradiționale. Semnificativ — pentru largile drepturi și libertăți de care se bucură, în condițiile orînduirii noastre socialiste, cetățenii români de altă origine etnică — este faptul că din cele peste 29 000 unități școlare, cîte există în România, în mai mult de 3 300 se predă în limbile materne ale acestor cetățeni. Tot în limbile locuitorilor de altă origine etnică există licee pe diferite profile de specializare și institute de învățămînt superior. Pentru aceiași cetățeni funcționează 14 teatre, o editură, se tipăresc 16 publicații cu tiraje însumînd zeci și sute de mii de exemplare.

S-au asigurat, de asemenea condițiile participării largi și complexe a cetățenilor români indiferent de naționalitate la viața politică a țării, la întreaga activitate de conducere a societății. Proporțional cu numărul locuitorilor, oamenii de altă origine etnică sînt reprezentați, începînd de la Marea Adunare Națională în consiliile populare și în celelalte

[1] *Magazin istoric*, nr. 5/1975, 7/1976, 5/1980.

organisme de stat, centrale și teritoriale, precum și în mod corespunzător în organele de partid, de la Comitetul Central și pînă la birourile organizațiilor de partid. Un rol important în acest sens îl au Consiliile oamenilor muncii maghiari, germani și ale altor naționalități.

Întreaga activitate desfășurată în acest sens denotă că partidul nostru consideră rezolvarea problemei naționale — asigurarea deplinei egalități în drepturi pentru toți cetățenii — ca parte integrantă, organică a întregii politici de construcție socialistă și comunistă a țării. *„Felul în care am rezolvat problema națională în România* — arăta secretarul general al partidului în cuvîntarea rostită la Cluj-Napoca, cu prilejul deschiderii anului școlar și universitar 1983 — *constituie o mîndrie pentru partidul și statul nostru socialist! După cum am spus și în alte împrejurări, am dori ca cel puțin așa cum s-au realizat în România, să se asigure înfăptuirea acestor principii în toate statele lumii*".

Unitatea și continuitatea statală la români, de-a lungul a două milenii, constituie fapte incontestabile, iar acestea au fost tot timpul factori de progres și de atestare indiscutabilă a drepturilor noastre istorice asupra vetrei străbune geto-dacice.

Patrie unică, popor unitar

În evoluția sa bimilenară, statul românilor a cunoscut diferite sinuozități, cu perioade de înflorire maximă și cu epoci de restrîngere a activității sale sau chiar cu dezorganizarea lui. Dar chiar și în perioadele cînd organizarea statală, în accepție clasică, a fost imposibilă din cauza năvălirilor străine, românii și-au creat forme ale puterii politice prin care se asigura realizarea relațiilor, în interior, între forțele sociale și în exterior, cu alte popoare sau populații. Pornind de la asemenea considerente, se poate spune că statul la români, ca și poporul român însuși, a avut o permanență și o continuitate de-a lungul a două mii de ani. De aceea, pe bună dreptate, în cuvîntarea rostită în Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1-2 iunie 1982 — document programatic al partidului — secretarul general al P.C.R., președintele României socialiste, sublinia că *„avem un popor, o țară, în care trăiesc laolaltă români, precum și oameni ai muncii de origine maghiară, germană, sîrbă sau de altă naționalitate. Dar cu toții reprezentăm un popor unic și nu admitem nimănui să încerce să lovească în unitatea poporului nostru*".

Teze de importanță fundamentală, ideile formulate de secretarul general al P.C.R. evidențiază că teritoriul Republicii Socialiste România, pe care, cu două milenii în urmă s-a format și dezvoltat poporul român, care prin strămoșii noștri geto-daci are o vechime pe aceste meleaguri de circa patru milenii, are un caracter unitar, indivizibil. Acest teritoriu a aparținut dintotdeauna poporului român, strămoșilor săi geto-daci și înaintașilor acestora, oameni ai acestui pămînt din timpuri imemoriale. În îndelungata istorie a patriei au fost perioade cînd parte din acest teritoriu s-a aflat sub ocupație străină (romană, spre exemplu), ori sub dependența unor imperii (otoman, habsburgic, austro-ungar, țarist). Dar și în aceste perioade, poporul nostru a rămas aici, în vatra sa dintotdeauna, a muncit, a luptat, s-a eliberat pe sine și și-a eliberat teritoriul său. Istoria nu consemnează situații în care poporul nostru să fi părăsit în vreo împrejurare aceste meleaguri, după cum nici strămoșii noștri, geto-dacii și înaintașii acestora nu au părăsit niciodată glia natală. Așadar, caracterul unitar, românesc al teritoriului României nu e dat de declarații statale în virtutea dreptului celui mai tare sau al cuceritorului, ci din însăși devenirea istorică a pămîntului și poporului român, din care decurg drepturile istorice incontestabile ale primatului, drepturi ce nu pot fi puse în discuție de nimeni și în nici un fel.

O altă caracteristică reieșită din documentele de toate genurile este structura unitară a poporului. De-a lungul celor două milenii, pe pămîntul românesc al străvechii Dacii s-au perindat multe seminții și populații, triburi nomade, unele într-o stare de înapoiere corespunzătoare erelor primare. În peregrinările lor pe meleagurile noastre, diferite populații sau triburi au conviețuit cu localnicii. Unele dintre acestea (hunii, avarii) au jefuit și distrus totul în calea lor, altele au perceput dări deosebit de grele; unele (goții, vandalii) au fost alungate sau au plecat în alte locuri după jafuri, altele (cum au fost slavii, de pildă) au fost asimilate. Membrii unor triburi sau populații (maghiari, secui ș.a.) au rămas pentru totdeauna pe meleagurile noastre, încadrîndu-se în sistemul societății românești, devenind membri ai acesteia. Toate aceste mișcări și procese demografice nu au afectat caracterul unitar al structurii poporului român și al teritoriului acestuia.

Toți cetățenii români din Republica Socialistă România se constituie astăzi într-un popor unitar, ai cărui membri, fără deosebire de origine etnică, au datoria sfîntă de a apăra bunurile cele mai de preț: unitatea, independența, suveranitatea, drepturile istorice asupra gliei strămoșești, integritatea teritorială a patriei.

Într-un climat nou de viață și de muncă, specific țării noastre, cu precădere după Congresul IX din iulie 1965, în cadrul căruia toți cetățenii țării au asigurate condiții nelimitate de afirmare plenară a personalității lor, de a-și pune întreaga lor capacitate și energie în slujba dezvoltării și înfloririi patriei, unitatea poporului nostru, a tuturor cetățenilor României socialiste, fără deosebire de origine etnică, acționează ca un element dinamizator de cea mai mare însemnătate în procesul edificării civilizației socialiste și comuniste în Republica Socialistă România.

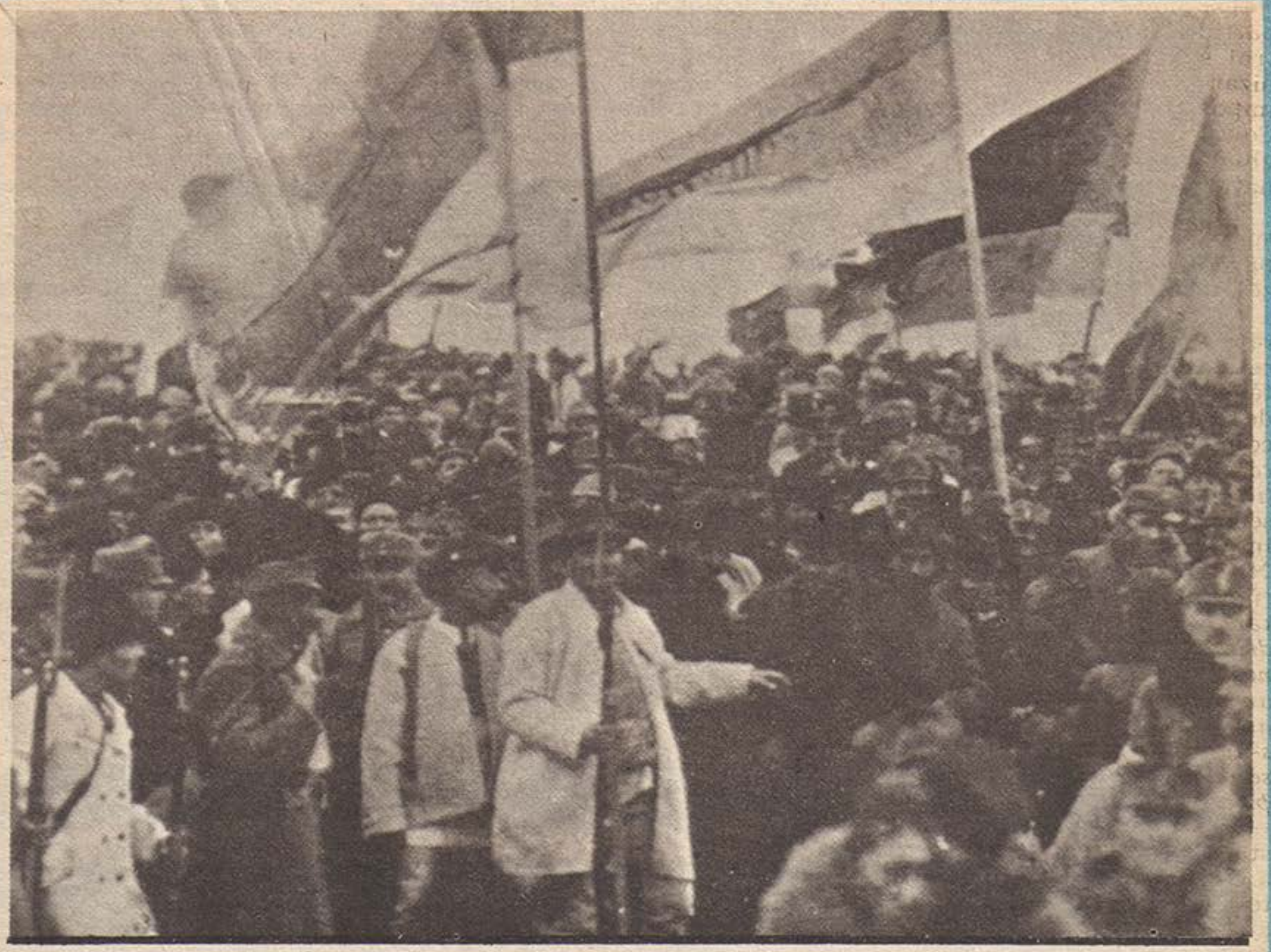

1 DECEMBRIE 1918:

ISTORICUL ACT DE DREPTATE NAȚIONALĂ

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU

Coordonată fundamentală și permanentă a istoriei României, rezultat legic al evoluției istorice a societății românești, unitatea și independența națională au constituit idealul și năzuința multiseculară ale celor mai înaintate forțe ale națiunii noastre, ale maselor largi populare. Aceste aspirații au fost grefate pe temelia de granit a comunității de viață economică și spirituală a poporului român — popor plămădit unitar în patria străvechii Dacii — care își avea tradiții de organizare statală de acum peste 2 000 ani.

Cheia de boltă a edificiului naţional

Năzuinţa refacerii statului unitar, eliberat de dominaţia străină, în care românii să-şi afirme în faţa umanităţii menirea şi individualitatea, a dominat gîndirea politică şi culturală, planurile militare şi diplomatice ale înaintaşilor noştri[1]. Pe bună dreptate, marele istoric şi revoluţionar democrat, Nicolae Bălcescu scria în 1850: „Unitatea naţională fu visarea iubită a voievozilor noştri cei viteji, a tuturor bărbaţilor noştri cei mari, care întrupară în sine individualitatea şi cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră şi muriră".

Unirea din 1600, înfăptuită sub sceptrul politic al lui Mihai Viteazul, atestase în mod convingător forţa şi autenticitatea idealului poporului român de unitate şi libertate naţională. Memoria unirii înfăptuită acum aproape 400 ani s-a transmis de la epocă la epocă, de la generaţie la generaţie, dreptul imprescriptibil al poporului român la unire şi independenţă reprezentînd, în continuare, o dominantă a gîndirii şi acţiunii marilor conducători de ţară şi de oşti ce au urmat lui Mihai Viteazul. Îmbrăţişat de masele largi populare, acest ideal a dobîndit o forţă de nestăvilit, ideea unirii şi neatîrnării poporului român regăsindu-se în toate marile acte istorice din epoca modernă.

Îmbinînd lupta pentru răsturnarea orînduirii feudale cu aceea împotriva asupririi străine şi pentru făurirea unităţii naţionale, revoluţia de la 1821[2] şi mai ales aceea din 1848[3] au avut un caracter distinct în ansamblul mişcărilor revoluţionare ale timpului şi îndeosebi al celor pe care le-au organizat popoarele din centrul şi sud-estul Europei. Avînd în vedere directivele atît de clar formulate în programele sale, revoluţia română din anii 1848-1849 a fost, în primul rînd, o revoluţie de emancipare şi unitate naţională. Tocmai pe o asemenea bază ea a antrenat masele largi populare — burghezie, lucrători, meseriaşi, meşteşugari, tîrgoveţi, ţărani, intelectuali —, toate forţele progresiste ale societăţii româneşti.

Bogata moştenire ideologică şi culturală a revoluţionarilor de la 1848, puternicele tradiţii democratice au fost preluate, amplificate şi ridicate pe noi trepte, în deceniul următor. Masele populare aveau să-şi dovedească, încă o dată, curajul şi înţelepciunea, capacitatea lor de a influenţa şi de a determina mersul evenimentelor cu prilejul Unirii Principatelor. Înţelepciune, dinamism, inventivitate şi iniţiativă, iată tot atîţia factori evidenţiaţi de evenimentele din acel neuitat ianuarie 1859. Poporul

---

[1-3] *Magazin istoric* a publicat de-a lungul anilor numeroase articole, evocări, documente, cronologii despre istoria luptelor de eliberare şi unitate naţională a poporului român, veritabilă cronică a Marii Uniri: 1,5,7-9/1968, 11/1969, 3,4,7,8,10,11/1970, 1,2,4,9,10,12/1971, 1,9,12/1972, 3,6/1973, 1/1974, 1,3,12/1975, 3,6,11/1976, 1,2,4,5,8/1977, 3,8-12/1978, 4,5/1979, 6,7/1980, 1,2,6,7/1981, 1,6,7,8,11-12/1982; 4/1971, 3/1976; 6,7/1973, 5/1975.

PREGĂTIREA

Consiliile de Coroană de la Sinaia şi Cotroceni in versiuni inedite

Viaţa politică a României în perioada august 1914-august 1916 a fost puternic marcată de hotărîrile adoptate în cele două Consilii de Coroană desfăşurate la Sinaia şi, respectiv, Cotroceni. Primul, ţinut în ziua de 21 iulie/3 august 1914, a stabilit neutralitatea militară a României, iar cel de-al doilea, din 14/27 august 1916, intrarea ţării noastre în primul război mondial pe baza stipulaţiilor tratatului politic şi ale convenţiei militare ce fuseseră încheiate de guvernul român cu puterile Antantei. Cititorii noştri cunosc împrejurările istorice şi desfăşurarea celor două Consilii de Coroană din ampiele relatări memorialistice datorate lui I.G. Duca şi Take Ionescu publicate de Magazin istoric în nr. 1/1976, respectiv, nr. 6/1973.

Dată fiind importanţa istorică a acestor evenimente, orice altă sursă documentară care se referă la ele este de natură să stîrnească interes. Este şi cazul documentelor pe care le publicăm în continuare, două relatări inedite privind desfăşurarea Consiliilor de Coroană de la Sinaia şi Cotroceni. După unele indicaţii aflate în însuşi cuprinsul lor, ele au fost redactate de Victor Antonescu, ministru de justiţie în cabinetul condus de Ion I.C. Brătianu.

Deşi au fost concepute în mod sintetic, documentele confirmă mărturiile publicate anterior de revista noastră, subliniind cu deosebită vigoare faptul că voinţa de unire a poporului român a fost elementul hotărîtor care s-a impus cercurilor politice româneşti în momentul adoptării celor două importante decizii din anii 1914 şi 1916[1].

SINAIA, 21 IULIE/3 AUGUST 1914: Amintirea şedinţei istorice a Consiliului de Coroană reunit la Sinaia, la Castelul Peleş, la 21 iulie/[3 august] 1914, la care am participat în calitate de ministru al justiţiei în cabinetul lui Ion [I.C.] Brătianu, rămîne întipărită în memoria mea.

Regele Carol I a intrat la ora 6 seara, în sala de muzică a castelului, unde noi eram reuniţi; prinţul moştenitor [Ferdinand] il întovărăşea.

Regele l-a aşezat pe Teodor Rosetti la dreapta sa şi pe Petre Carp la stînga; prinţul Ferdinand, care stătea faţă în faţă cu suveranul, avea la dreapta pe Brătianu şi la stînga pe Marghiloman. Erau prezenţi toţi membrii cabinetului: Em. Porumbaru, Em. Costinescu, V.G. Morţun, Alex. Constantinescu, dr. C.

---

[1] Textele, în limba franceză, se află la Biblioteca Centrală de stat, Fond Saint-Georges, C./4-3.

român şi conducătorii săi politici au ştiut să folosească cu maximum de eficienţă contextul politic european şi să pună marile puteri în faţa faptului împlinit. Ca şi celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naţionale, Unirea din 1859 — de la care peste puţin timp se împlinesc 125 ani — s-a înfăptuit ca expresie a voinţei poporului român, constituind, pentru popoarele din Europa, o ilustrare convingătoare a aplicării în viaţă a principiului dreptului de autodeterminare, al unirii pe baze plebiscitare a două regiuni istorice aparţinînd unuia şi aceluiaşi popor. Ulterior, unificarea Italiei, Germaniei şi a altor state s-a realizat prin forţă, pe calea armelor; românii au oferit soluţia plebiscitului, a căii paşnice, aceeaşi soluţie pe care au folosit-o şi în memorabilul an 1918, cînd s-a încheiat procesul de făurire a statului naţional român. Tocmai aceasta explică de ce teritoriul României a devenit, în timpul domniei lui Cuza şi după aceea, loc de pregătire şi pornire a marilor acţiuni şi mişcări de redeşteptare naţională pentru popoarele din sud-estul Europei.

Unirea din 1859 a pus bazele statului naţional român modern, a creat posibilităţi noi de afirmare şi acţiune ale acestuia în planul relaţiilor internaţionale, a făcut posibilă cucerirea independenţei depline de stat a României la 1877[1]. În perspectiva istoriei, evenimentele din 1859 şi 1877 au fost piloni puternici pe care s-au făurit, în 1918, temeliile statului unitar naţional. Rod al voinţei şi acţiunii întregului popor român, Marea Unire din 1918 a încununat năzuinţele de unitate ale naţiunii noastre, a marcat triumful unui ideal pentru care au luptat şi s-au jertfit numeroase generaţii de înaintaşi.

Aşa după cum atestă istoria, desăvîrşirea unităţii naţionale şi statale a poporului român nu a fost rezultatul unor evenimente întîmplătoare, de conjunctură, al înţelegerilor intervenite la masa tratativelor, un cadou oferit de marile puteri, ci urmarea directă a luptei multiseculare a poporului român pentru a fi deplin stăpîn pe ţara şi destinele sale, pentru a fi deplin stăpîn pe vatra sa strămoşească, pentru a se afirma liber şi suveran în rîndul popoarelor lumii.

Unirea Transilvaniei cu România, la 1 Decembrie 1918, a marcat ultima etapă pe drumul lung şi greu al refacerii unităţii naţionale şi de stat a poporului român pe vechea vatră strămoşească a Daciei. Acest moment marchează nu numai încheierea unui proces logic, obiectiv, cu rădăcini multimilenare, ce îşi trage seva din comunitatea de viaţă economică, politică, culturală, din unitatea de neam şi de limbă a poporului român, din întreaga sa dezvoltare anterioară, ci legiferează, în acelaşi timp, un act de dreptate istorică, realizat prin lupta atîtor generaţii de înaintaşi, prin enorme sacrificii materiale şi umane.

Transilvania, parte integrantă a pămîntului românesc, a fost cucerită

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1967, 5/1972, 5/1977.

PREGĂTIREA

Angelescu, Al. Radovici, Ion Duca şi preşedintele Camerei, Mihail Pherekyde; Teodor Rosetti şi Petre Carp participau în calitate de foşti preşedinţi ai Consiliului. Partidul Conservator era reprezentat de Alex. Marghiloman, Ion Lahovary şi I.C. Grădişteanu. Partidul Conservator Democrat era reprezentat prin Take Ionescu, C. Dissescu şi C. Cantacuzino-Paşcanu.

La dorinţa regelui, discuţia a avut loc în franceză, ca fiind, spunea el, limba ce se preta mai bine unei expuneri clare. Memoriul regelui, întocmit în franceză, a fost concis. El avea în vedere, cu privire la atitudinea României, trei ipoteze:

1. a intra în război alături de Germania,

2. a păstra neutralitatea,

3. a intra în război alături de Franţa şi Anglia.

Regele a examinat aceste trei alternative. Neutralitatea era, după părerea sa, atitudinea cea mai periculoasă, căci, nefiind susţinută de nici o mare putere, România ar fi fost abandonată de toată lumea. Pe lîngă aceasta, ea s-ar expune să fie atacată şi în acest caz ar fi obligată să se alieze cuiva cu care n-ar fi dorit.

A se plasa alături de Antantă însemna a merge spre dezastru; el nu credea că Franţa, Anglia şi Rusia puteau cîştiga războiul.

A intra alături de Puterile Centrale era singura soluţie ce i se părea avantajoasă pentru ţară. Germania avea singura armată puternică în Europa. Succesul militar părea sigur. Dealtfel, România este legată de Puterile Centrale prin tratatele sale de alianţă. Interesul şi onoarea dictează această politică. Regele a încheiat: „Această alianţă ne-a asigurat, în cursul ultimelor decenii avantaje incontestabile. A o părăsi acum ar însemna să pierdem beneficiile a 30 de ani de muncă fructuoasă".

O mare tăcere a urmat cuvintelor regelui. Suveranul i-a dat cuvîntul lui Ion Brătianu, dar acesta şi-a exprimat dorinţa să vorbească la sfîrşitul discuţiei. Primul a vorbit Teodor Rosetti şi s-a declarat în favoarea neutralităţii. Petre Carp a luat cuvîntul. El a pledat cu convingere şi vehemenţă pentru intrarea în război alături de Puterile Centrale.

Marghiloman, care i-a urmat, a constatat că statele trebuie să-şi respecte semnătura; dacă sîntem angajaţi faţă de Germania şi de Austria, nu mai este posibilă ezitarea. Dar sîntem oare? El l-a rugat pe rege să comunice textul tratatelor. Regele însuşi a citit pasajele în discuţie. Reieşea clar că noi nu eram obligaţi să intervenim decît dacă aliaţii noştri ar fi fost atacaţi. Or ei au fost aceia care au atacat primii, deci nu mai avem obligaţia de a interveni. În plus, a adăugat Marghiloman, nu trebuia să se ignore sentimentele opiniei publice şi, dealtfel, trebuia să se cunoască în mod cert atitudinea Italiei.

de către regatul feudal ungar în secolele XI-XIII. Dar, chiar şi după cucerirea ei, Transilvania şi-a păstrat forma de organizare ca voievodat, cu o largă autonomie, menţinîndu-şi structura economică şi politică anterioară, în pofida puternicelor presiuni ale feudalilor unguri. În urma înfrîngerii Ungariei de către Imperiul otoman în lupta de la Mohács (1526) şi a transformării ei în paşalîc cu reşedinţa la Buda (1541), Transilvania s-a desprins de regatul ungar, devenind principat autonom sub suzeranitatea Porţii, cu excepţia Banatului şi a unei părţi a Crişanei care, în 1552, au fost transformate în paşalîc, cu capitala la Timişoara. În 1600, în timpul domniei lui Mihai Viteazul, Transilvania s-a unit pentru scurtă vreme cu celelalte ţări româneşti, Muntenia şi Moldova. În 1688, Transilvania a fost ocupată de către Imperiul habsburgic, iar prin pacea de la Carlowitz (1699) a fost înglobată în acest imperiu; Banatul şi Crişana au fost ocupate în 1718, după pacea de la Passarowitz. Începînd cu 1867, cînd s-a creat statul dualist austro-ungar, Transilvania a fost inclusă în Ungaria, iar autonomia principatului a fost desfiinţată.

Unirea din anul 1918 a desfiinţat graniţele fictive, artificiale, trase pe harta şi pe trupul poporului român de către marile imperii ale timpului, care — prin politica lor de presiune, de jafuri şi dictat — îl siliseră să trăiască o lungă perioadă istorică în trei ţări separate, Moldova, Muntenia şi Transilvania, îl obligaseră ca o mare parte a valorilor sale materiale şi spirituale făurite cu trudă şi cu sudoare să se verse în vistieriile străine, poleind palatele şi reşedinţele imperiale sau să fie distruse în timpul atîtor războaie pe care românii le-au purtat pentru apărarea ţării.

Tocmai de aceea, preamărind evenimentele din 1918, „evocăm — aşa cum aprecia preşedintele ţării noastre, tovarăşul Nicolae Ceauşescu — o istorie eroică de secole a poporului român, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei pentru

UNIVERSUL

CELE DIN URMĂ ŞTIRI DIN LUMEA ÎNTREAGĂ
TELEGRAFICE ŞI TELEFONICE

România a declarat războiu Austro-Ungariei

- Mobilizarea generală a armatei. Decretarea stărei de asediu -

Proclamaţia către naţiune

Consiliul Coroanei

PREGĂTIREA

La aceste cuvinte, Carp a intervenit pentru a afirma că naţiunea italiană ar executa tratatul său de alianţă. Ion Lahovary a fost şi el pentru neutralitate şi Ion Grădişteanu a opinat de asemenea în sensul lui Marghiloman şi Lahovary. Take Ionescu, în numele conservatorilor-democraţi, a constatat că tratatele nu ne angajau deloc şi că, dealtfel, Germania şi Austro-Ungaria declaraseră războiul fără să ne comunice în prealabil intenţiile lor; acest procedeu din partea lor ne elibera de orice obligaţii. El nu vedea altă soluţie pentru ţară decît neutralitatea armată.

A venit apoi rîndul lui Ion Brătianu să vorbească. El a făcut-o cu calm şi demnitate.

Tratatele nu ne angajează, a constatat el de la început. Puterile Centrale nu ne pot impune o decizie, cînd ele nu ne-au consultat în nici un fel înainte de a acţiona. Dealtfel, România n-ar putea lua armele într-un război care urmărea să distrugă o naţiune mică. Poporul nu vrea acest război, şi momentul este prea grav pentru a trece peste acest fapt. Suferinţele românilor din Transilvania sînt resimţite în toate inimile româneşti de dincoace de Carpaţi, de aceea conştiinţa naţională se ridică împotriva unui război alături de Puterile Centrale. Exemplul Italiei, care rămîne neutră, are de ce să ne întărească această hotărîre.

Aici Petre Carp a intrat din nou în luptă. Discuţia dintre el şi Ion Brătianu ajunsese la punctul culminant, cînd Brătianu a primit confirmarea oficială a neutralităţii Italiei. Pherekyde, Costinescu, Morţun au fost şi ei pentru neutralitate. La sfîrşitul discuţiei, regele, vizibil deprimat şi tulburat, a constatat cu tristeţe că oamenii de stat nu-l urmau. Pentru a încheia discuţia, el a spus, arătînd memoriul său: acesta este testamentul meu politic.

Intenţia de a abdica, ce i-a fost atribuită mai apoi suveranului, nu rezulta din nici un gest, din nici un cuvînt pronunţat de el. Obosit şi mîhnit, el a părăsit şedinţa, salutînd întreaga asistenţă în bloc şi a întins mîna numai lui Carp. El s-a retras urmat de Ion Brătianu. Apoi, i-a chemat în cabinetul său de lucru pe Marghiloman şi Take Ionescu şi toţi patru au întocmit comunicatele ce trebuiau să apară în *Monitorul Oficial* şi telegramele care să anunţe Puterilor Centrale hotărîrea României: neutralitatea armată.

La ieşirea din şedinţă am urcat în maşină cu Carp şi Porumbaru; primul era agitat şi revărsa reproşuri la adresa ministrului afacerilor externe [Em. Porumbaru]: cum poţi tu, un om bătrîn, să comiţi o asemenea eroare? Nici cei tineri nu s-ar înşela!

La Hotel Palace din Sinaia l-am găsit pe Ion Duca şi am

unitate, libertate și neatîrnare, pentru seuturarea jugului exploatării și nsupririi, pentru afirmarea deplină și neîngrădită a genlului ereator al poporuiui român, pentru asigurarea progresului și civilizației patriei noastre".

Experiența istorică a României confirmă încă o dată adevărul că nimeni și nimic nu poate atenta cu sorți de izbîndă la idealurile unității și independenței unui popor, că făurirea unității naționale și de stat a popoarelor este un proces legic, ireversibil.

Țara în vîltoarea evenimentelor

Primul război mondial, izbucnit la 19 iulie/1 august 1914, a fost o confruntare imperialistă, dezlănțuită între două grupări imperialiste — Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) și Antanta (Anglia, Franța și Rusia). Referindu-se la caracterul primei conflagrații mondiale, V.I. Lenin spunea:

„De aproape o jumătate de veac, clasele dominante din Anglia, și din Franța, și din Germania, și din Italia, și din Austria, și din Rusia au dus o politică de jefuire a colonillor, de asuprire a unor națiuni străine și de înăbușire a mișcării muncitorești. Tocmai această politică, și numai această politică este continuată de actualul război. În special politica dusă și de Austria și de Rusia, atît în timp de pace cît și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor, și nu de eliberare a lor". Și într-adevăr, în acest război, la care au participat 35 țări, cu o populație de peste un miliard și jumătate de oameni, distrugerile materiale și umane — de proporții necunoscute pînă atunci în istorie —, se ridică la zeci de miliarde, peste 10 milioane de morți, 20 milioane de invalizi și mutilați ș.a.

Țară în a cărei economie capitalul monopolist al marilor puteri deținea poziții-cheie, România, aflată la interferența intereselor economice, politice și strategice ale marilor imperii, a devenit repede ținta presiunilor și

1916: Pentru eliberarea Transilvaniei

PREGĂTIREA

luat loc la aceeași masă. Carp a continuat față de Duca cu reproșurile sale vehemente. Acesta, neștiind ce i-a spus deja Carp lui Porumbaru, a luat aceste cuvinte ca fiind adresate lui. A urmat un viu incident între cei doi bărbați.

Gîndindu-mă la tristețea care-l cuprinsese pe bătrînul suveran la sfîrșitul discuției, îmi amintesc o altă scenă. Era în ianuarie 1914, cînd miniștrii din cabinetul Brătianu tocmai depuseseră jurămîntul în mîinile regelui. Acesta se despărțise cu regret de cabinetul conservator. Reformele pe care le avea în vedere Brătianu — colegiu unic ce trebuia să ducă la sufragiul universal și expropierea marii proprietăți în ordine socială și politică — nu cadrau cu ideile bătrînului suveran.

El ne-a primit cu o răceală evidentă. Ne-a pus fiecăruia cîteva întrebări. Tonul nu avea nimic prietenos.

Bătrînul rege Carol era de o rară distincție și de o politețe perfectă. Îmi amintesc, cu toate acestea, agitația sa de atunci. Presimțea oare ceva din evenimentele care aveau să vină? Nu știu... Dacă ar mai fi trăit, regele Carol ar fi declarat război Puterilor Centrale? În întrunirile noastre cu Brătianu acesta înclina pentru afirmație. În ce mă privește, eu nu o cred. La moartea sa, regina Elisabeta a trimis o telegramă lui Franz Iosif în care spunea: „A murit gîndindu-se la tine".

COTROCENI, 14/27 AUGUST 1916: Consiliul de Coroană care a hotărît intrarea în război a României alături de Antantă a avut loc la Cotroceni, la 14/27 august 1916, la ora 10 dimineața.

Miniștrii cabinetului Brătianu se reuniseră în marea sufragerie a castelului, unde se aflau, de asemenea, Marghiloman, Carp, Maiorescu, N. Filipescu, Take Ionescu, Cantacuzino-Pașcanu, Olănescu. Regele [Ferdinand] constată că victoria Puterilor Centrale este problematică și că el și guvernul său socotesc că a sunat ora de a lua o hotărîre[1].

---

[1] Adnotări inedite ale regelui Ferdinand, făcute în preajma Consiliului de Coroană de la Cotroceni, arată percepția monarhului privind evoluția stării de spirit a cercurilor politice românești în perioada scursă din august 1914 pînă în preajma intrării țării în război: „Cînd în primele zile ale lunii august a izbucnit războiul între Germania și Rusia, căruia apoi i-au urmat imediat, în mod firesc, ostilitățile cu Franța și Anglia, acest din urmă stat folosind drept pretext justificarea neutralității Belgiei, a avut loc, la Sinaia, Consiliul de Coroană, care a decis în unanimitate [cu excepția unei abțineri] neutralitatea României... Determinantă pentru această declarație de neutralitate care se baza pe faptul că nu intervenise *casus foederis* a fost, pe de o parte, ieșirea din alianță a Italiei, iar pe de altă parte — și a esta a fost desigur motivul principal — mîna profundă împotriva Ungariei, care ar fi făcut nepopulară o acțiune alături de Tripla Alianță.

amenințărilor marilor state capitaliste. În aceste împrejurări complexe, România trebuia să adopte atitudinea cea mai potrivită, care să-i asigure atît independența și suveranitatea națională, cît și realizarea aspirației sale de veacuri, desăvîrșirea unității statale, devenită o necesitate legică a dezvoltării societății românești.

Ținînd seama de aceste deziderate, România s-a orientat pentru început spre o politică de neutralitate, conform hotărîrii adoptate de Consiliul de Coroană de la Sinaia, din august 1914. Politica neutralității, a neparticipării României la război, era singura care corespundea în acea etapă intereselor poporului român amenințat să fie strivit de marile puteri imperialiste, îndeosebi de cei doi coloși imperialiști vecini: Austro-Ungaria și Imperiul țarist.

La jumătatea lunii august 1916, marile operații desfășurate pînă atunci de cele două coaliții se consumaseră fără ca nici una dintre părți să-și fi atins scopurile propuse. În aceste împrejurări, puterile Antantei au cernt ultimativ României să intre în război, cu scopul — nemărturisit — de a atrage noi forțe și a ușura situația de pe propriile lor fronturi. Guvernul român nu s-a grăbit să-și dea consimțămîntul fără stabilirea mai exactă a termenilor colaborării cu Antanta. El a cerut recunoașterea drepturilor statului român de a se uni cu teritoriile aflate sub dominația Imperiului austro-ungar, asigurarea ritmică de către aliați a aprovizionării cu muniții pe toată durata războiului (circa 300 tone zilnic trimise prin porturile rusești Arhanghelsk și Vladivostok); ofensiva română împotriva Austro-Ungariei să fie sprijinută de una generală aliată; armata rusă să asigure spatele frontului român din Bucovina și Dobrogea.

Odată acceptate aceste condiții, s-a semnat la București, la 4/17 august 1916, tratatul de alianță între România și cele patru puteri ale Antantei (Rusia, Franța, Anglia și Italia), precum și o Convenție militară, prin care părțile semnatare își asumau, printre altele, următoarele obligații: România se angaja să mobilizeze toate forțele sale cel mai tîrziu la 15/28 august 1916, să intre în război împotriva Austro-Ungariei, cu scopul explicit de a aduce la patria-mamă provinciile românești de dincolo de Carpați. La rîndul său, comandamentul rus trebuia să acționeze pe întreg Frontul oriental și mai ales în partea nordică a Moldovei și în Galiția, în scopul de a acoperi mobilizarea și concentrarea armatei române. Totodată, Rusia urma să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și una de cavalerie „pentru a coopera cu armata română". Celelalți aliați se angajau să precedă cu opt zile intrarea României în război printr-o „ofensivă fermă" a armatelor lor de pe Frontul sudic (Salonic), pentru a ușura mobilizarea și concentrarea armatei române. Aliații se mai obligau să procure României muniții, alte materiale de

[1] *Magazin istoric*, nr. 9/1976.

PREGĂTIREA

Carp cere explicații guvernului. Brătianu declară că el a obținut garantarea intereselor românești. Trebuie să ne raliem Antantei sau să renunțăm la revendicările noastre naționale.

Maiorescu insistă asupra faptului că Consiliul de Coroană din 1914 hotărîse să se mențină neutralitatea și întreabă ce fapte noi au intervenit pentru a motiva această schimbare de atitudine.

Brătianu răspnnde că el crede în victoria Antantei și arată că trei puteri garantează integritatea teritorială a României. El precizează că războiul trebuie declarat Austro-Ungariei.

Atunci Carp amintește cu vehemență regelui că este un Hohenzollern și că atunci cînd interesele patriei de origine și patriei adoptive coincid, nu trebuie să iei o atitudine care să contrazică aceste duble interese.

Calm, dar foarte ferm, regele a replicat: „Domnule Carp, știu foarte bine că sînt un Hohenzollern, nu era nevoie să mi-o amintești dumneata. Dacă interesele patriei de origine ar corespunde cu cele ale României n-aș fi ezitat să adopt opiniile dumneavoastră; această soluție ar fi fost cea mai ușoară pentru mine. Dar scormonind adînc în conștiința mea, am ajuns, cu durere, la concluzia că interesele României nu merg alături de cele ale Austro-Ungariei și, în consecință, cu cele ale Germaniei. A trebuit să-i impun inimii mele tăcerea; asta n-a fost ușor; cu sufletul torturat am luat hotărîrea de a-mi face datoria față de poporul român ale cărui destine le conduc. Cu durere, dar cu convingerea că decizia din aceste zile este singura care concordă cu destinul țării mele, România".

Carp a ripostat: „Sire, am trei fii, îi voi trimite pe toți trei pe front, totuși doresc înfrîngerea armatelor române, căci prefer România învinsă alături de Germania, decît victorioasă alături de Rusia".

La ieșirea din Consiliul de Coroană l-am urmat pe rege într-o încăpere alăturată pentru a-i supune 15 decrete care reglementau situația juridică a unei categorii de străini aparținînd statelor beligerante și unor categorii de cetățeni români a căror situație juridică avea să fie afectată de starea de război.

Regele a semnat decretele cu lacrimi în ochi. Pe unul din ele se mai distinge încă urma pe care a lăsat-o o lacrimă a regelui Ferdinand I.

Secretul deciziei care fusese luată puțin înainte a fost atît de bine păstrat chiar față de unii membri ai cabinetului,

---

Opinia publică nu era pregătită și puteai să te aștepți la manifestări de nemulțumire... Starea de spirit anti-ungară s-a transformat în una ostilă întregii Triple Alianțe și lozinca eliberării românilor transilvăneni constringea încetul cu încetul sub vraja ei starea de spirit generală a poporului și acum devenise valabilă parola: niciodată cu Ungaria, deci cu Tripla Antantă". (Arhivele statului, fond Casa regală, regele Ferdinand, dosar III/4).

război, echipament, medicamente şi subzistenţe în cantităţile cerute de guvernul român. Tratatul a fost semnat de I.I.C. Brătianu, prim-ministrul României şi de miniştrii plenipotenţiarii ai Rusiei, Franţei, Angliei şi Italiei.

În noaptea de 14/27 spre 15/28 august 1916, forţele româno au trecut la ofensivă pe toată lungimea arcului carpatic, silind trupele austro-ungare să se retragă pe întregul front. În numai cîteva zile, armata română a pătruns adînc în Transilvania, fiind primită cu entuziasm de masele populare, dornice să se elibereze de sub opresiunea străină. Ele au ieşit în întîmpinarea ostaşilor români potrivit tradiţionalului obicei al ospeţiei, cu pîine şi sare, întocmai cum, cu peste trei secole în urmă, locuitorii acestor ţinuturi primiseră pe oştenii eliberatori ai lui Mihai Viteazul.

Apreciind unitatea de voinţă a întregului popor în lupta pentru realizarea statului naţional român unitar, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta: „Aspiraţiilor profunde ale poporului român spre unitate le-au dat glas declaraţiile politice ale vremii, presa, puternicele manifestări publice care au avut loc cu acest prilej pe întreg cuprinsul ţării, şi, în mod deosebit, entuziasmul nemărginit cu care ostaşii români au fost întîmpinaţi în Transilvania de masele largi ale întregii populaţii. Numeroşi cetăţeni, atît din România de atunci cît şi din Transilvania şi Bucovina aflate sub stăpînirea imperiului habsburgic, s-au înrolat voluntar, cerînd să li se dea posibilitatea de a lupta pentru cauza întregii ţări".

Pentru a face faţă situaţiei, comandamentele Puterilor Centrale au mutat centrul de greutate al acţiunilor militare pe frontul român, urmărind cotropirea teritoriului nostru bogat în resurse petrolifere şi agroalimentare. Neangajate pe nici unul din fronturile principale, în pofida celor stipulate în Convenţia militară încheiată de România cu puterile Antantei, Puterile Centrale au realizat o superioritate de forţe zdrobitoare pe frontul românesc. Armata română a luptat cu dîrzenie şi dăruire, scoţînd din luptă circa 200 000 soldaţi şi ofiţeri ai Puterilor Centrale. Covîrşită însă de forţele adverse, a trebuit să se retragă, apărînd pas cu pas pămîntul patriei. Capitala şi aproape două treimi din teritoriul ţării au căzut sub ocupaţia Puterilor Centrale, care totuşi nu şi-au putut atinge scopul, de a zdrobi rezistenţa românească. Cu toate eforturile făcute, trupele inamice au fost oprite de forţele româno-ruse, spre sfîrşitul anului 1916, pe linia Carpaţilor Răsăriteni, cursurile inferioare ale Putnei, Siretului şi Dunării.

Prăbuşirea temniţelor

Marile puteri ale Antantei îşi atinseseră însă scopul urmărit: comandamentul Puterilor Centrale transferase pe frontul român 40 divizii. Dar lipsa de loialitate a Antantei faţă de România, a cărei înfrîngere producea o schimbare a raportului de forţe în favoarea aliaţilor, s-a vădit nu numai în neînde-

PREGĂTIREA

Ora aşteptată

Cîteva ore mai tîrziu, hotărîrile luate deveneau fapt împlinit. Iată trei relatări despre acele memorabile evenimente:

Gh. I. Brătianu: „Era în ziua de 8/21 august 1916, o săptămînă înainte de începutul războiului. Plecasem dimineaţa de la Florica în automobil, cu tatăl meu, şi ne întorceam la Bucureşti. Ultimele ceasuri fuseseră pline de griji; liniştea apăsătoare a zilelor de vară prevestea furtuna. Prinsesem cîteva vorbe răzleţe, pline de înţelesuri: «... să nu ajungem ca Grecia, totul e de preferat acestui lucru...». Era oare atît de aproape ceasul hotărîrii, lupta pentru întregirea sau chiar viaţa neamului nostru?

Automobilul fugea tot mai repede printre norii de praf ai şoselei, cerul cenuşiu şi vînăt arăta a ploaie; întîile picături începuseră să cadă... Tatăl meu se uita lung la dealurile de lîngă Florica, la via care se pierdea în zarea prăfuită şi ploioasă; în privirea lui tristă şi întunecată se întrezărea limpede o mare şi dureroasă întrebare. Pe sufletul acestui om, care pleca să declare războiul, apăsau greu răspunderile hotărîrii".

Sublocotenent *Sabin Coifan*, din Regimentul 57 infanterie, Compania 9, povesteşte*: „Ca măsură preventivă împrejurărilor, România concentrează o bună parte din armata sa pentru o completare a instrucţiei şi o efectuare a lucrărilor de apărare la graniţă — la care lucrează ostaşi, avînd în cele din urmă şi sprijinul civililor, mai bine de doi ani, cînd sună ora mult aşteptată: Mobilizarea.

Mobilizarea are loc în ziua de 14 august [stil vechi], ora 5 p.m. Această oră am aşteptat-o timp de doi ani, cît am

încît, ieşind din Consiliul de Coroană cu colegul meu Al. Radovici, ministrul industriei, acesta m-a întrebat [nevenindu-i să creadă cele hotărîte]:

— Spune-mi care este concluzia acestui Consiliu de Coroană?

— Războiul, i-am răspuns; de fapt el a şi început în noaptea asta.

Ion Brătianu nu-i pusese la curent [cu încheierea tratatului de alianţă cu Antanta] decît pe miniştrii care trebuiau să lucreze în vederea pregătirii războiului. Eram avertizat de multă vreme de intenţiile lui Brătianu, căci el mă rugase de două ori să mă duc la Paris, unde discutasem îndelung cu conducătorii politicii franceze, cu privire la intrarea în război a României şi, de asemenea, pentru că trebuise să pregătesc dinainte decretele care să reglementeze starea de război.

* Însemnări inedite puse la dispoziţia redacţiei de *Steia Marica*, căreia i se cuvin mulţumirile noastre călduroase.

plinirea angajamentelor asumate, ei şi în intenţia de a nu-i mai recunoaşte even ce îi promiseseră — şi chiar mai rău — de a se înţelege cu adversarii pe seama împărţirii teritoriului românesc. În această privinţă, V.I. Lenin scria, în ianuarie 1917, că „despre planul de împărţire a României între Rusia şi Quadrupla Alianţă (adică aliaţii Germaniei, Austro-Ungariei şi Bulgariei...) se vorbeşte pe faţă în presa imperialistă germană". În încrarea Le mystère roumain et la défection russe, apărută la Paris în 1918, Steinon Charles menţionează că ministrul de externe al Rusiei, Stürmer, „ar fi încheiat o înţelegere cu [împăratul Germaniei] Wilhelm II pentru o împărţire a României: Valachia imperialilor [germani] şi Moldova ţarului..."

Pe toată durata ocupaţiei Puterilor Centrale, România a suferit pagube în valoare de aproximativ 31 miliarde lei aur, plus emisiunile de monedă de război, pe care ulterior guvernul român a trebuit s-o retragă.

În cursul iernii şi primăverii anului 1917, în condiţii neasemuit de grele, accentuate şi de epidemia de tifos exantematic, care a făcut ravagii în rîndurile populaţiei civile şi ale unităţilor militare, cu preţul unor uriaşe sacrificii ale populaţiei, guvernul şi comandamentul român au procedat la refacerea armatei. Au fost reorganizate 15 divizii de infanterie, 3 divizii de cavalerie şi alte cîteva brigăzi şi unităţi independente. Fiind interesate ca România să rămînă în război, guvernele Franţei şi Marii Britanii ne-au furnizat în cadrul Convenţiei de alianţă importante cantităţi de armament şi materiale tehnice[1]; o contribuţie de seamă la refacerea armatei şi-a adus industria românească subordonată producţiei de război şi pusă în stare de funcţionare în teritoriul liber. La această acţiune patriotică de mare răspundere au contribuit peste 30 000 lucrători de toate specialităţile, tehnicieni şi ingineri.

La jumătatea lunii iunie 1917, trupele române, reorganizate, constituite în Armata 1, s-au reîntors pe front, ocupînd un sector pe cursul inferior al Siretului. După cum este cunoscut, în lunile iulie şi august acelaşi an, în spaţiul Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz, ele au susţinut cu succes unele dintre cele mai mari şi importante bătălii ale primului război mondial, succesele obţinute de trupele române în bătăliile din vara anului 1917 avînd un răsunet deosebit în opinia publică din ţările Antantei şi înscrîndu-se ca unele din cele mai importante victorii ale acestei coaliţii împotriva Puterilor Centrale.

Vestea despre revoluţia din februarie 1917, prăbuşirea ţarismului, victoria revoluţiei socialiste din Rusia au dat un imbold luptelor revoluţionare pe toate meridianele globului, au răsunat ca un îndemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspiraţiilor de libertate şi autodeterminare a tuturor popoarelor lumii. Intensificarea luptelor de eliberare naţională, înfrîngerile militare suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic în accelerarea destrămării Imperiului austro-ungar.

[1] *Magazin istoric*, nr. 8,9/1983; 8/1977, 7-8/1980.

PREGĂTIREA

fost concentrat, cu temere şi îngrijorare, neştiind ce va aduce ziua de mîine...

În noaptea zilei de 13 spre 14 august, [în urma unei permisii] mă găsesc acasă, fericit că pot, cu această ocazie, să inaugurez casa, la care lucram de doi ani şi în care trebuia să mă mut. A doua zi n-au urmat decît pregătiri în vederea acestei sărbători. În această zi [14 august], la ora 4, primesc comunicare de la primărie prin care corpul de armată punea în vedere, telegrafic, ca toţi ostaşii aflaţi în concedii şi permisii să fie la corpurile lor pînă a doua zi la ora 5 p.m.

A fost de ajuns să primesc această veste şi am fost sigur că ora cea mult aşteptată a sosit. Eram într-un moment de nelinişte. nu-mi găseam locul... M-am îmbrăcat repede şi într-o jumătate de oră am fost gata de plecare. Neliniştea îmi crescuse şi mai mult... Nu se auzea decît sunetul prelung al clopotelor... Nu ştiu ce am făcut, ştiu atît, că m-am trezit la primărie, unde am citit decretul de mobilizare. Am plecat. Era ora unu din noapte. M-am depărtat de sat... Deşi aveam tovarăş, n-am vorbit nimic mai tot drumul. Meditam.

15 august. În revărsatul zorilor am fost în Malovăţ, [judeţul Mehedinţi], unde mi-a ieşit înainte unchiul meu, cu care am stat cîteva minute de vorbă. În acest timp, tresărirăm surprinşi de bubuitul tunurilor, care păreau foarte aproape... Pornesc în goana calului spre Dudaşi, [jud. Mehedinţi], unde îmi aveam bagajul. Detunăturile nu încetau, din contră, se înteţeau... Intrai în sat, îmi luai bagajul şi pornii spre graniţă, unde regimentul meu ajunsese din ziua de 14. Pe drum erau numai militari, pe care îi îndemnai să meargă mai repede. Ajunsei în satul Baloteşti [Mehedinţi]. Calul nu mă mai putea ajuta, făcuse peste 100 de km fără odihnă. De aici începeau munţii. Se impunea să merg pe jos... Pe drum, întîlnii oameni care veneau din direcţia frontului de luptă... De la ei aflai că ai noştri au trecut graniţa şi au intrat 15 km înăuntrul «Ungariei». Mi se părea că am o putere herculeană, vream să ajung mai repede; îmi era ruşine că nu fusesem şi eu acolo..."

Lucian Blaga: „Era duminică şi sărbătoarea Sîntei Mării. Am dat o raită prin oraş [Sebeş]. Nu sufla nimic peste faţa de apă stătătoare a urbei...

Luni de dimineaţă, Lionel [fratele poetului], hotărît să-şi reînceapă activitatea avocaţială, plecă la birou. Mă îmbrac şi o ţin şi eu într-acolo. Lionel nu era în birou, dar am intrat şi începui să citesc ceva. Nu trecu o jumătate de oră şi Lionel dă buzna, cam palid: «Ai auzit?», «Ce?» fac eu, aşteptînd să aud vestea, singura ce mai doream s-o aud. «România a declarat război ieri după-amiază! Ce just presentiment a avut mama, cînd ne-a întîmpinat la Vinţ [la întoarcerea lor din Viena]!».

Prăbuşirea Imperiului ţarist şi destrămarea monarhiei austro-ungare au creat condiţii pentru realizarea unor profunde transformări social-politice în această parte a Europei, pentru închegarea statelor naţionale — şi în acest cadru pentru crearea statului naţional unitar român, ce încununa lupta de veacuri a maselor populare din toate cele trei provincii româneşti. Se adeverea în acest fel cuvintele pe care Engels le scria socialistului român Ion Nădejde în ianuarie 1888 despre urmările pozitive pe care „căderea ţarismului, nimicirea acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă" le-ar avea în privinţa dezrobirii naţiunilor din mijlocul şi din răsăritul Europei. Dealtfel, în 1916, V.I. Lenin califica monarhia austro-ungară drept „o uniune şubredă a cîtorva clici de paraziţi sociali" subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoriceşte decît o continuare a destrămării Turciei, fiind ca şi aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare". Toate acestea s-au adeverit în cursul anului 1918, cînd pe ruinele acestui imperiu au apărut noile state naţionale suverane şi independente ale popoarelor din centrul şi sud-estul Europei: Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Iugoslavia, Polonia ş.a.

În provinciile româneşti din Austro-Ungaria, vestea victoriei revoluţiei din Rusia, a prăbuşirii ţarismului, a acestui „jandarm al Europei" şi „temniţă a popoarelor" — cum îl calificau clasicii marxism-leninismului —, a trezit speranţe şi a impulsionat lupta pentru eliberare naţională, în cadrul căreia un rol important au avut foştii prizonieri români transilvăneni întorşi din Rusia, martori direcţi ai realităţilor revoluţionare de acolo, mulţi dintre ei participanţi la primele lupte pentru apărarea puterii sovietice.

În condiţiile create de desfăşurarea evenimentelor în anul 1918, destrămarea monarhiei austro-ungare nu mai putea fi oprită; masele largi populare, lupta lor pentru drepturi sociale şi naţionale au imprimat acestui proces legic, istoriceşte inevitabil, un ritm intens şi un sens ireversibil. Chiar la începutul anului, în Austro-Ungaria, a avut loc o grevă de o amploare neobişnuită, cuprinzînd principalele centre ale imperiului (Viena, Budapesta, Praga, Timişoara etc.). Sutele de mii de muncitori grevişti cereau încetarea războiului şi încheierea păcii, dreptul popoarelor din monarhie la autodeterminare etc.

În această puternică mişcare a popoarelor pentru autodeterminare naţională şi înlăturarea dominaţiei străine se încadrează şi lupta poporului român, care a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd ţărănimea, clasa muncitoare, intelectualitatea, celelalte forţe sociale şi politice.

Lupta popoarelor subjugate din monarhia austro-ungară a căpătat o asemenea amploare, încît pe plan internaţional s-a impus în mod hotărît necesitatea de a destrăma imperiul multinaţional, acest „talmeş-balmeş de limbi şi popoare" — cum îl aprecia Fr. Engels. Congresul naţionalităţilor asuprite din monarhia austro-ungară, întrunit la Roma în zilele de 26 martie/8 aprilie-28 mar-

PREGĂTIREA

În acelaşi glas cu ţara

Izbucnirea, în 1914, a primului război mondial a găsit actualul teritoriu al judeţului Braşov împărţit în două comitate (Braşov şi Făgăraş). Înrolaţi de autorităţile austro-ungare într-un război care nu corespundea, în nici un fel, aspiraţiilor lor seculare, românii din aceste comitate — ca, dealtfel, din întreaga Transilvanie încorporată abuziv, din 1867, în cadrul monarhiei ungare — au manifestat o vie împotrivire faţă de război, concretizată în dezertarea din rîndurile armatei sau emigrarea peste Carpaţi. Arhivele braşovene păstrează numele a zeci şi zeci de oameni ce au dispărut de acasă în ziua mobilizării, ca şi unele date despre proteste antirăzboinice.

Hotărîrea României de a intra în război de partea Antantei, luată în urma Consiliului de Coroană din 14/27 august 1916, a fost primită cu vie însufleţire şi de populaţia braşoveană, amplificînd speranţele de făurire al unui vechi şi scump ideal — realizarea unităţii statale a tuturor românilor. Pătrunzînd prin pasurile Bran, Predeluş, Bratocea şi Buzău, precum şi prin defileul Timişului, Armata II română a reuşit, în cîteva zile să dea peste cap apărarea Armatei I austro-ungare.

După ce, la 16 august, Braşovul, evacuat de inamic, a fost predat armatei române de o delegaţie a Consiliului comunal condusă de dr. Gh. Baiulescu (episod desfăşurat la Dîrste), a doua zi, armata română a intrat triumfal în oraş.

„Stăm încă uluiţi, nu găsim cuvinte să dăm glas bucuriei înăbuşite de suferinţele seculare", scria *Gazeta Transilvaniei*. De îndată, s-a trecut la organizarea administraţiei oraşului, primar devenind Gh. Baiulescu, iar prefect al poli-

Vestea mi-a dat cu var peste faţă: «Va să zică a băiut ceasul acesta!».

Noi, cei doi, ne mişcam năuciţi prin birou în linii drepte ce se întretăiau fără rost. Ne opream. Şi iarăşi ne mişcam. Nu mai spuneam niciunul nimic. Se căsca între noi cîte-o pauză, ca un răgaz, pe care luciditatea noastră şi-l lua, ca să se adune asupra unui singur punct. Cumpăneam — fiecare pentru sine — ce putea să mai intervină în zilele noastre cu neprevăzute tăişuri, sau ca neaşteptat adaos, căci soarta ieşea din micile, calmele ei cărări, la drum mare...

Marţi, în zorii zilei, după ce n-am închis ochii toată noaptea, aflarăm că o seamă de intelectuali români din localitate au fost ridicaţi de jandarmi şi duşi undeva... Nu se ştia unde..."

Grupaj alcătuit de Marian ŞTEFAN

tie/10 aprilie 1918, la care au participat reprezentanții cehilor, sîrbilor, polonezilor, italienilor și românilor, a adoptat trei hotărîri de o însemnătate deosebită cu privire la dreptul fiecărei națiuni de a se constitui ca stat independent sau de a se uni cu statul său național, dacă există un astfel de stat: „Fiecare dintre aceste popoare își proclamă dreptul de a-și constitui statul național unitar sau de a-l desăvîrși pentru a putea realiza deplina sa independență politică și economică; fiecare dintre aceste popoare recunoaște în monarhia austro-ungară instrumentul dominației germane și obstacolul fundamental în realizarea aspirațiilor sale și drepturilor sale; congresul recunoaște, în consecință, necesitatea unei lupte comune contra opresorilor comuni pînă cînd fiecare dintre aceste popoare va obține eliberarea sa totală, unitatea sa națională completă și libertatea politică".

Gazeta Transilvaniei *salută intrarea armatei române în Brașov*

ției, N. Vecerdea. *Gazeta Transilvaniei* — „cea dintîi gazetă a Ardealului care are fericirea să apară în regatul României" — cum o califică I. Bianu și S. Bornemisa — a publicat o serie de ordonanțe privind protecția bunurilor populației refugiate, redeschiderea prăvăliilor și orarul lor de funcționare etc. Din ordinul Comandamentului Pieții Brașov, orașul a fost reîmpărțit în circumscripții; obiectele de artă și de interes istoric au trecut în grija prof. Al. Tzigara-Samurcaș, Arhivele statului fiind preluate de prof. dr. Stere Stinghie.

Primul nou abonat al revistei, după eliberare (în paginile căreia Nicolae Iorga publica vibrante articole), fostul ministru C. Dissescu, a donat bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului un steag cu chipul lui Mihai Viteazul și cu inscripția „Felix Dacia Rediviva — 14-15 august 1916".

Încercînd să paralizeze colaborarea localnicilor cu armata română, autoritățile austro-ungare, în retragere, au arestat o serie de fruntași transilvăneni (profesori, preoți, alți intelectuali), care au fost duși în interiorul imperiului. Din Brașov au fost ridicați protopopul dr. Vasile Saftu, preoții I. Prișcu și N. Stinghie, N. Manea și alții. Unii dintre cei arestați au rămas pînă la sfîrșitul războiului în diferite lagăre de concentrare austro-ungare. Spre a scăpa de arestare, alții s-au refugiat cu familiile în păduri — așa cum a făcut, de pildă, preotul Dumitru Solu din Vîlcele. Intenția autorităților imperiale era de a folosi pe cei arestați drept mijloc de presiune împotriva acțiunilor proromânești. Autoritățile imperiale din Făgăraș, de pildă, au anunțat că orice inițiativă în sprijinul acțiunilor românești va duce la executarea imediată a dr. V. Șerban, deputat în Parlamentul din Budapesta.

Teroarea nu și-a atins însă scopul. În scurtul răstimp al ofensivei din Transilvania, armata română a primit peste 30 000 cereri de înrolare (din care însă datorită precipitării evenimentelor, doar aproximativ 8 000 au căpătat curs). Ostașii români au fost călăuziți, pe drumurile de munte, de localnici patrioți, ca Maria Manciulea din comuna Pîrîu (decorată pentru merite militare), ca Aretie Oana și Leonte Rață, ultimul căzut pe cîmpul de luptă și înhumat la Brașov la 1/14 septembrie 1916.

Înaintarea forțelor noastre peste Carpați a fost de scurtă durată. Amenințarea ofensivei germane declanșată în Dobrogea, nerespectarea de către aliați a obligațiilor militare ce și le asumaseră, precum și dotarea tehnică insuficientă au determinat retragerea armatei române. În momentele grele ale retragerii sprijinul transilvănenilor s-a manifestat, de asemenea, cu un deosebit devotament. În luptele îndîrjite împotriva dușmanului desfășurate în împrejurimile Brașovului (la Sînpetru, Bartolo-

România tuturor românilor

În contextul general al luptei românilor din provinciile aflate sub dominație străină, proclamația fostilor soldați transilvăneni din armata austro-ungară, ajunși prizonieri în Rusia, adoptată la Darnița (lîngă Kiev) la 13/26 aprilie 1917, exprima, în puține cuvinte, năzuința spre unire a românilor de pe tot întinsul vechii Dacii: „Astăzi, cînd noi românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar; noi, care în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga noastră ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România liberă «pentru a forma împreună o singură patrie»".

Adunarea și manifestul-proclamație sînt acte de o valoare incontestabilă prin principiile afirmate, prin maturitatea programului politic formulat, prin orizontul larg al înțelegerii problemei naționale; ele constituie exprimarea limpede a voinței de autodeterminare a populației românești din Transilvania, de unire necondiționată cu patria-mamă, România.

După adunarea de la Darnița, zeci de mii de români transilvăneni s-au îndreptat spre patrie pentru a se înrola ca voluntari în armata română și a lupta pentru înfăptuirea idealului național. Primul batalion de voluntari a plecat la 1 august 1917 pe front, participînd, sub comanda generalilor Alexandru Averescu și Eremia Grigorescu, la marile bătălii de apărare a patriei din vara lui 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, participarea întregului popor la cauza Unirii, acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale, de personalități ca Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Traian Vuia, Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Vasile Stoica ș.a. (membrii Consiliului național român de la Paris), precum și de Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, dr. I. Cantacuzino, exprimau voința națiunii.

În condițiile luptei generale a popoarelor asuprite din Imperiul austro-ungar, la 11/24 septembrie 1918 a avut loc ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, în cadrul căreia s-a hotărît reluarea contactelor cu conducătorii Partidului Social-Democrat din această provincie. La rîndul său, Comitetul Central al Partidului Social-Democrat a luat, la 12/25 septembrie, o hotărîre asemănătoare, privind întărirea legăturilor cu Partidul Național Român. Drept urmare, reprezentanții celor două partide ale românilor din Transilvania au hotărît, la începutul lui octombrie, colaborarea lor în cadrul unui Consiliu Național Român Central, în vederea înfăptuirii unirii cu țara.

La 29 septembrie/12 octombrie a avut loc, la Oradea, o nouă ședință a Comitetului Executiv al Partidului Național Român, în cadrul căreia s-a elaborat textul unei Declarații de principii prin care se exprima hotărîrea poporului român de autodeterminare, declarație citită în Parlamentul de la Budapesta, la 5/18 octombrie 1918, în aceeași zi în care Austro-Ungaria primea răspunsul negativ din partea Antantei cu privire la condițiile de armistițiu, iar Istvan Tisza, primul ministru ungar, recunoștea public că războiul a fost pierdut. „Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria — se spunea în declarația citită de deputatul român Al. Vaida-Voievod — ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptățesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liber de soarta ei — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin

PREGĂTIREA

meu sau de pe dealurile Sprenghi și Warte), mulți transilvăneni au căzut cu arma în mînă, cei prinși de forțele inamice fiind executați pe loc („cîțiva valahi atîrnă în spînzurători, alții sînt duși între baionete", nota un corespondent de război german). Pădurarul Ștefan Baicea, care a călăuzit soldații români pe drumuri de pădure, a fost condamnat în contumacie de Consiliul de război din Cluj.

Localnicii s-au străduit să pună la adăpost simbolurile naționale române: drapelul Asociației junilor curcani brașoveni a fost încredințat armatei române; el va sta la Muzeul din Iași, făcînd calea întoarsă, la Brașov, după unire.

Odată cu retragerea armatei noastre, mulți români au părăsit și ei orașul. Astfel, Liceul „Andrei Șaguna" a rămas practic fără profesori, căci aproape toți (dr. I. Bunea, Gh. Dima, I. Petrovici, Gh. Vătășanu, Axente Banciu, D. Lupan, N. Bogdan, dr. C. Lacea, dr. C. Papuc, dr. Stere Stinghie, în frunte cu directorul dr. Iosif Blaga) au plecat în teritoriul român de la sud de Carpați. Împotriva celor rămași, vremelnicii învingători au inițiat o aprigă teroare. Numai pe teritoriul comitatelor Brașov și Făgăraș, au fost arestate, judecate și condamnate 403 persoane pentru „vinovății" dintre cele mai diferite: Nicolae Puiu, de peste 60 ani, a fost condamnat pentru primirea eliberatorilor cu flori, I. Giuvelca, supraveghetor de circumscripție („tată de vecini") în Șcheii Brașovului, a fost de asemenea condamnat pentru sprijinul acordat armatei române în pofida mărturiilor brașovenilor sași și unguri privind corectitudinea și omenia sa în timpul administrației românești. Obtuzitatea autorităților austro-ungare a mers pînă acolo încît s-a intentat proces brutarilor care au lucrat în perioada august-septembrie 1916, învinuiți, din această pricină, de „colaborare cu inamicul". Pedepsele au fost excesive și numai intervenția deputaților români în Parlamentul austriac a dus la anularea unora dintre pripitele condamnări la moarte.

Cu toate aceste acțiuni, poporul nu s-a lăsat intimidat. În vara anului 1917, I. Oltean, muncitor din Dîrste, a fost condamnat pentru „rebeliune militară", iar G. Brînză, I. Florea, Gh. Popovici și I. Poni, soldați în armata austro-ungară, originari din județul Brașov, au fost acuzați de „activitate rebelă în cadrul armatei" (refuz de supunere la ordine și publicitate făcută succeselor armatei române). Un deosebit ecou au avut succesele armatei române din vara anului 1917, de la Mărăști, Mărășești, Oituz, la care au participat peste 30 000 transilvăneni, printre care 8 000 brașoveni și făgărășeni înrolați în august-septembrie 1916 în armata română.

În octombrie 1918, valul revoluționar a cuprins întreg Imperiul austro-ungar. La 18 octombrie, în Parlamentul din Budapesta a fost citită declarația de separare a ro-

propunerea de armistiţiu a monarhiei — naţiunea română din Ungaria şi Ardealul doreşte să se folosească de acest drept şi reclamă în consecinţă şi pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură aşezarea ei printre naţiunile libere ...Organul naţional al naţiunii române din Ungaria şi Ardeal nu recunoaşte îndreptăţirea acestui Parlament şi guvern [ungare] să se considere ca reprezentante ale naţiunii române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele naţiunii române din Ungaria şi Ardeal — căci apărarea intereselor ei, naţiunea română o poate încredinţa numai unor factori desemnaţi de propria ei adunare naţională... Naţiunea română care trăieşte în monarhia austro-ungară aşteaptă şi cere — după multe suferinţi de veacuri — afirmarea şi valorificarea drepturilor ei nestrămutate şi inalienabile la deplină viaţă naţională".

Declaraţia a reprezentat un moment istoric fundamental pentru naţiunea română, pentru desăvîrşirea unităţii sale politice şi de stat, un document de mare importanţă programatică şi practică. Pe baza ei şi în numele principiilor cuprinse în ea s-au desfăşurat toate acţiunile naţiunii române din Austro-Ungaria în perioada următoare. Prin conţinutul ei, declaraţia a făcut o puternică impresie asupra opiniei publice din monarhia dualistă şi a fost primită cu deosebit entuziasm de românii de pe ambele versante ale Carpaţilor.

Atitudinea naţiunii române a contribuit în mod decisiv la grăbirea procesului de lichidare a unui regim despotic şi agresiv, la sfărîmarea cătuşelor asupririi naţionale în tot Imperiul austro-ungar.

Către sfîrşitul anului 1918, lupta pentru formarea statului naţional român unitar a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit, la Arad, Consiliul Naţional Român Central (C.N.R.C.), „ca unicul for care reprezenta voinţa poporului român". Noul organism era format din şase social-democraţi: Tiron Albani, Ion Flueraş, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu şi şase reprezentanţi ai P.N.R.: Vasile Goldiş, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ştefan Cicio-Pop, Al. Vaida-Voievod şi Aurel Vlad. Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naţionale regionale, locale şi gărzi naţionale, ca organe ale mişcării burghezo-democratice care activau sub conducerea Consiliului Naţional Român Central.

După constituirea Consiliului Naţional Român Central s-a declanşat în Transilvania revoluţia burghezo-democratică. Această revoluţie, care a avut loc în teritoriile româneşti subjugate pînă atunci de monarhia dualistă, a făcut parte integrantă din cadrul larg al revoluţiei burghezo-democratice care s-a desfăşurat, la sfîrşitul lunii octombrie şi în noiembrie 1918, pe tot cuprinsul Austro-Ungariei. În timp ce în Austria şi Ungaria revoluţia avea un caracter cu precădere social, în ţinuturile împiiate de clasele conducătoare austriace şi ungare, sociatul s-a împletit cu cel naţional. Aici, în Transilvania, revoluţia a fost în primul rînd naţională, ea urmărind înfăptuirea unităţii naţionale a românilor.

Pe întreg teritoriul locuit de români (inclusiv la Braşov) a început alegerea de comitete naţionale. La 28 octombrie 1918, a avut loc primul act al procesului de dezagregare a monarhiei dualiste: proclamarea Republicii Cehoslovace; reuşita acestui act a fost asigurată, în bună măsură, de Regimentul 2 infanterie din Braşov şi Regimentul 51 Cluj, aflate în garnizoană la Praga — unităţi care au trecut de partea guvernului revoluţionar cehoslovac.

În momentul în care Puterile Centrale înfrînte semnau armistiţiul, România denunţase nedreapta pace de la Bucureşti-Buftea, iar armata sa trecuse la ofensivă. Pentru ca românii din Transilvania să-şi poată exprima de-sine-stătător voinţa lor, înaintarea trupelor române a fost oprită pe linia de demarcaţie fixată prin convenţiile de armistiţiu.

Armata română şi-a reluat înaintarea pe 7 decembrie 1918, în zilele cînd, cum se nota într-o publicaţie a vremii — *Anuarul Şcolii Comerciale, Braşov 1918-1919* — „abia reîntorşi acasă de la Alba Iulia ca să vestim realizarea visului de aur... falnica armată română îşi face intrarea în Braşov". Erau unităţile de vînători, aflate, împreună cu toate trupele româneşti din Transilvania, sub comanda unică a generalului Traian Moşoiu, el însuşi fiu al judeţului Braşov.

Astfel, Braşovul, leagăn multisecular al legăturilor dintre românii de pretutindeni, îşi aducea partea sa de contribuţie la realizarea aspiraţiei celei mai adînci a românilor, înfăptuirea unităţii naţionale.

Dan GIUVELCA

ÎNCREDEREA NU NE-A PĂRĂSIT NICIODATĂ

„Dreptul nostru întreg"

Sîntem la Iaşi, în ziua de 14/27 decembrie 1916. Trupele duşmane fac eforturi disperate pentru a sparge liniile rezistenţei româneşti şi a cotropi şi această parte de ţară liberă care mai rămăsese, Moldova. Timp de patru luni ostaşii români s-au opus cu înverşunare inamicului, apărînd pas cu pas pămîntul patriei. Efectivele sînt subţiate îngrijorător, sînt greutăţi în aprovizionare şi transporturi. Vor mai rezista ai noştri? Este o întrebare rostită cu teamă în aceste zile E nevoie de curaj, de îmbărbătare. Şi, ca de atîtea ori în ceasuri grele, românii găsesc sprijin în propria lor fiinţă, în trecutul lor, în experienţa lor istorică. Ne-o spun, prin discursurile rostite în Parlament, în ziua de 14/27 decembrie 1916, doi reprezentanţi de seamă ai opiniei publice româneşti.

Take Ionescu: „Să fim drepţi: generaţia noastră plăteşte cu sînge nu numai ceea ce vom cîştiga noi, dar şi ceea ce au căpătat generaţiile trecute cu sacrificii, dar fără vărsări de sînge.

Suferim! Dar numai noi suferim? Numai noi plătim

cu lupta de emancipare națională. Exprimînd nu numai punctul de vedere al socialiștilor români, ci și contribuția lor la lupta de eliberare națională, Adevărul, organul de presă al socialiștilor români, sublinia: „A sosit timpul cînd toate națiunile și popoarele asuprite, nedreptățite și jupuite și-au ridicat cuvîntul, manifestîndu-și dorința de dezrobire, și sînt gata să începă lupta cea mai crîncenă contra tiraniilor care le-au sugrumat pînă acum". Socialiștii români sînt ferioiți că trăiesc „în timpul acesta grandios" și că pot lua parte „ la lupta gigantică a prefacerii lumii vechi, imorală și neomenească, într-o lume nouă în care nu vor mai putea stăpîni cîțiva tirani asupra milioanelor pe care le-au ținut încătușate și le-au trimis la măcel după placul lor".

Într-un articol de fond intitulat Ce vrem, ziarul Adevărul, exprimînd linia politică a socialiștilor români, arăta: „Revoluția și capitulația a creat pentru toate națiunile din țară [Austro-Ungaria] putința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor... Consiliul Național Român este chemat a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor".

Din orașul Arad, care de cîteva zile era un veritabil centru politic al românilor, C.N.R.C. a dirijat întreaga acțiune de „organizare a vieții politice" pe teritoriul Transilvaniei. Concomitent cu crearea consiliilor naționale locale în toate orașele și satele transilvănene, au fost organizate gărzi naționale militare și civile, formate, în special, din soldați întorși de pe front, dar și din muncitori, țărani și intelectuali. Gărzile au avut un rol important în asigurarea ordinii, și a bunei desfășurări a Adunării Naționale de la Alba Iulia, activitatea lor continuînd și în lunile următoare pentru traducerea în viață a Declarației de unire a Transilvaniei și Banatului cu România.

La 28 octombrie/10 noiembrie — în condițiile creșterii presiunilor din partea maselor populare pentru autodeterminare și unire — C.N.R.C. s-a adresat Consiliului Național Maghiar cerînd „puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal și Țara ungurească [Banat, Crișana, Maramureș], pe baza dreptului de autodeterminare națională a popoarelor, urmînd ca o comisie mixtă să stabilească modalitățile de predare a guvernării". Nota semnifica hotărîrea neclintită a poporului român de a se conduce singur, prin reprezentanții săi. Trei zile mai tîrziu, la 31 octombrie/13 noiembrie, la Arad, au început tratative între delegațiile Consiliului Național Român Central și Consiliului Național Maghiar din Budapesta. Răspunsul delegației maghiare la nota ultimativă din 28 octombrie / 10 noiembrie, încercînd, de fapt, să ocolească esența cererilor românilor, propunea menținerea integrității Un-

ÎNCREDEREA NU NE-A PĂRĂSIT NICIODATĂ

scump în această luptă a dreptului în contra ultimelor zvîrcoliri ale reacțiunii militariste?

...În această comunitate de suferințe se dospește lumea de mîine, care va fi o lume de dreptate și înlăuntru și în afară...

Atunci, domnilor, ce ne rămîne de făcut?

Trebuie să spunem țării care suferă; trebuie să spunem armatei care s-a luptat, trebuie să spunem tuturor sfîntul adevăr că, chiar dacă n-am fi crezut în victorie, noi tot am fi intrat în război. Trebuie să spunem tuturor că nu a pornit hotărîrea noastră dintr-o socoteală materială care poate uneori să greșească, ci a pornit din privirea în față a unei probleme seculare, din supunerea la instinctul națiunii care niciodată nu greșește.

Trebuie să spunem țării că dacă noi am moștenit buna stare de care ne-am bucurat — o țară neatîrnată —, libertăți care ne-au permis să mărturisim adevărurile acestea fără să ne atingă nimeni, dacă am profitat de suferințele atîtor generații trecute, nu e decît dreptate ca să suferim și noi pentru ca să transmitem o moștenire și mai mare generațiilor viitoare.

Trebuie să spunem țării că nu e nici un preț, dar nici unul — chiar dacă ar fi pribegia totală, chiar dacă ar fi ani mulți de război, chiar dacă ar fi ruina generală, o astfel de distrugere încît să ne rămîie doar pămîntul negru —, care să nu fie un preț prea mic pentru ceea ce are să ne dea România Mare. Va fi o minune...

Acestea sînt adevărurile care trebuie să stea în conștiința tuturor.

Deasupra lor avem drept l să mai spunem că norocul face ca imperativul moral să se potrivească și cu calculele sănătoase.

Va învinge armata română, vor învinge aliații noștri! Cred în această victorie, cum cred în lumina soarelui!

...Nu, d-lor, în durerea noastră adîncă, în compătimirea noastră duioasă pentru suferințele tuturor, să stea veșnic credința în izbînda de mîine!

Da, generația noastră suferă și are să sufere. Să sufere pentru că îi va fi rezervat ei, care a meritat poate această onoare mai puțin decît oricare alta, să scrie epopeea neamului românesc!..."

Nicolae Iorga: „Spre noi se uită astăzi o oștire, oștirea României, care este moralicește întreagă, este mai mare chiar decît în momentul cînd întîiul detașament asfărîmat cu patul puștii piatra de nedreptate la graniță. Atunci, om viu lîngă om viu, ea reprezenta numai putcrea fizică și încrederea în biruință; astăzi cei vii aduc cu dînșii moștenirea sufletească a celor care au murit pe cîmpul de luptă. Precum noi lăsăm la alții aveiea și numele nostru, aceia care cad pentru țară și viitorul neamului își lasă sufletul întreg, atît de mare cum era în momentul sacrificiului lor, acelora în mijlocul cărora cad.

gariei „pînă la tratativele de pace", ca un fel de scut față de „bolșevismul care amenința pe toți deopotrivă cu acordarea autonomiei grupurilor naționale din Transilvania. A doua zi, 1/14 noiembrie, la reluarea tratativelor, un comunicat al C.N.R.C. declara că „națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorii care, pe de altă parte, nu oferă nici o garanție care, pînă la rezolvarea definitivă, ar putea asigura ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români". O ultimă încercare a delegației maghiare de a menține Transilvania în frontierele Ungariei, prin acordarea unei largi autonomii a fost și ea respinsă de reprezentanții românilor, care voiau recunoașterea clară a dreptului lor la autodeterminare națională și statală. Pozițiile opuse ale celor două delegații au dus la eșecul tratativelor de la Arad.

La 2/15 noiembrie, a doua zi după eșuarea tratativelor, C.N.R.C. a făcut cunoscut Regulamentul pentru alegerea deputaților Adunării Naționale.

„A sosit plinirea vremii"

Consultarea poporului reprezenta modalitatea cea mai democratică de rezolvare a problemei majore ce fră-

Teatrul Național din Iași — gazda Parlamentului român în perioada decembrie 1916-noiembrie 1918

Tot sufletul oștirii românești se găsește astfel în acei care se întorc astăzi copleșiți de număr, cum au fost copleșiți soldații lui Ștefan strămbunul, și gata ca și dînșii să se întoarcă asupra biruitorilor. Cel din urmă soldat cu haina sfîșiată de suferințele și răbdările îndelungate față de asprimea naturii și de cruzimea dușmanului aduce în făptura lui morală pe toți aceia pe care nu-i vom mai vedea acvea niciodată.

Și niciodată steagul românesc n-a fost mai mîndru decît în momentul cînd a arătat celei mai superbe alcătuiri militare din Europa că pot nuerge țărani fără școală, fără arme moderne, înaintea oștirilor înzestrate cu tot ce o cultură grozavă și înverșunată dă sclavilor înarmați care o reprezintă...

Nu am intrat în acest război cu pretențiunea de a dovedi sub raportul militar mai multă forță decît alții. Am intrat în război cu hotărîrea de a da tot ce avem în acest moment pentru a căpăta dreptul nostru întreg. Pentru atît, și pentru mai mult nu. Și dacă în cursul acestui război am dovedit încă o dată pe atîtea locuri ale cîmpului de luptă că sufletul omenesc rămîne totdeauna superior mijloacelor pe care întîmplarea poate să le pună la dispoziție, am scris nu numai un capitol în istoria războaielor, ci unul în dezvoltarea moralității omenești. Și, dacă sînt timpuri imorale, este imposibil ca omenirea să nu-și vină în fire și să nu fixeze pentru fiecare acea judecată care se cuvine devotamentului, sacrificiului, jertfei de sine, de care fiecare a fost capabil.

Cine va fi putut spune sau scrie că armata noastră, oricîte neajunsuri i-au venit din partea unor elemente pentru care ea însăși nu este răspunzătoare, că această sfîntă armată nu și-a îndeplinit datoria ei, nu numai față de țară, de țara de acum, dar față de una din cele mai glorioase moșteniri și față de generațiile care ne așteaptă pentru a ne judeca, cine va spune că țăranul român a scăzut cîtuși de puțin față de strălucita vitejie, care i-a fixat în generațiile precedente un rang între națiuni, aceia nu numai că săvîrșesc un act de nepatriotism, dar și un act de nedreptate față de partea cea mai sănătoasă, mai plină de făgăduieli și de viitor a neamului nostru.

Armata noastră în împrejurările de față reprezintă un popor întreg. În afară de cei care luptă, de cei care îi ajută, fiecare cu tot ce poate, în afară de acei care întovărășesc fiecare luptă cu suferințele lor, cu adînca vibrație a ființei lor întregi, în afară de ci toți nu există popor românesc. Poporul românesc se cuprinde in cei care țin arma în mînă, în cei care le dau

ruinta în această etapă conştiinţa întregii naţiuni române ca şi a altor naţiuni şi popoare. Românii din Transilvania au trecut cu energie la pregătirea Marii Adunări de la Alba Iulia. La 5/18 noiembrie, C.N.R.C. a dat publicităţii manifestul Către popoarele lumii, document programatic de importanţă majoră în istoria luptei pentru unitate naţională şi politică a poporului român. Ideea care încheie manifestul este deosebit de semnificativă: „Din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, naţiunea română este hotărîtă a pieri mai bine decît a suferi mai departe sclavia şi atîrnarea". La 7/20 noiembrie, Marele Sfat Naţional[1] a convocat, pentru ziua de 18 noiembrie / 1 decembrie 1918 la Alba Iulia, Adunarea Naţională a Românilor. „Istoria ne cheamă la fapte — se spune în textul convocării. Mersul irezistibil al civilizaţiunii omeneşti a scos şi neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conştiinţei de sine... Vrem să trăim alături de celelalte naţiuni ale lumii libere şi independente".

În editorialul purtînd titlul La Alba Iulia, ziarul socialist Adevărul scria: „Se vor întruni toţi reprezentanţii neamului românesc din Ungaria şi Ardeal, şi prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voinţa întregului neam. Se va arăta în primul rînd că naţiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naţionale, voieşte acum să devină cu desăvîrşire liberă şi să se contopească într-un singur stat naţional. Românii din Transilvania şi din Ungaria, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu fraţii lor de peste munţi... Prin aceasta, se va înfăptui, în fine, ceea ce înainte cu 300 de ani a fost zădărnicit prin uneltirile barbare ale unor tirani... Drama naţională săvîrşită pe Cîmpia Turzii se va ispăşi acum prin hotărîrea istorică ce va lua-o Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. A sosit, aşadar, plinirea vremii. Dar nu e numai aceasta ceea ce se va săvîrşi la Alba Iulia. Căci nu e vorba acum numai de dezrobire naţională, ci şi de ridicarea asupritului popor român la o treaptă socială mai înaltă şi omenească".

Alba Iulia — locul de convocare a adunării — era pe deplin îndreptăţită pentru desfăşurarea marelui eveniment; era un vechi centru al Daciei, centrul celei dintîi uniri politice a românilor sub Mihai Viteazul, locul martiriului lui Horea, Cloşca şi Crişan; locul întemniţării lui Avram Iancu; era oraşul cu numeroase şi adînci semnificaţii în istoria poporului român. Cele zece zile în care s-au făcut pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, mai înfrigurate, mai emoţionante din istoria de pînă atunci a românilor din Transilvania, a întregului popor român care aştepta ultimul act al desăvîrşirii unităţii sale statal-naţionale.

Adunările pentru alegerea delegaţilor, la care au participat muncitori,

[1] Era cel mai cuprinzător organism politic al românilor din Transilvania, compus din reprezentanţii şi P.N.R., P.S.D., şi sindicatelor şi ai altor asociaţii profesionale.

---

tot sprijinul pentru a o putea întoarce împotriva duşmanului şi în acei care trăiesc numai spre a admira acest eroism, a-i culege roadele pentru popor şi a da mîna de ajutor care este trebuitoare pentru a garanta victoria....

Domnilor deputaţi, în trecutul nostru mulţi oameni au suferit. Dacă sîntem ceva, nu sîntem prin biruinţa strămoşilor noştri, ci sîntem ceva numai prin suferinţa lor. Toate puterile noastre nu sînt altceva decît jertfa lor, strînsă laolaltă şi prefăcută în energie. Şi unul din aceşti strămoşi, mare, fiindcă a fost nenorocit şi el, într-o clipă de supremă restrişte, cînd i se zicea: lasă ţara şi du-te sub jug, el, Gheorghe Ştefan, din părţile unde luptă ostaşii noştri la Oituz, a strigat: decît să plec pentru totdeauna de aici, «mai bine să mă mănînce cîinii pămîntului acestuia». Au trecut trei veacuri de la 1650, cînd Gheorghe Vodă Ştefan spunea celor vechi această hotărîre a sa şi faţă de care nici noi nu putem spune altceva decît: «să ne mănînce cîinii pămîntului acestuia mai curînd decît să găsim fericirea, liniştea şi binele din graniţa străinului duşman»... În colţul acesta unde ne-am strîns, să păstrăm cu scumpătate sămînţa de credinţă şi vom vedea şi noi la rîndul nostru dispărînd negura stăpînirii străine şi vom putea zice ca Petru Rareş, fiul lui Ştefan, că «vom fi iarăşi ce am fost, şi mai mult decît atîta»".

Prima mare ştire bună

Prăbuşirea ţarismului în februarie 1917, victoria Revoluţiei din Octombrie în Rusia devin un îndemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspiraţiilor de libertate şi autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii. Înfrîngerile militare suferite de Puterile Centrale, intensificarea luptelor de eliberare naţională a popoarelor asuprite reprezintă un puternic factor în accelerarea procesului de destrămare şi a celeilalte „închisori a popoarelor", pe care o reprezintă Austro-Ungaria. Armata, instituţiile de stat austro-ungare intră în descompunere. Ce spun martorii acelor zile?

Dumitru Ciumbrudean, din Alba Iulia, caporal în armata

meseriaşi, intelectuali, ţărani, femei şi bărbaţi, virstnici şi tineri, au afirmat solidaritatea tuturor românilor în jurul celei mai mari probleme din istoria poporului, voinţa lor nestrămutată de unire. Din cele mai îndepărtate localităţi s-au îndroptat spre Alba Iulia zeci de mii de români, unii pornind la drum aproape imediat ce au fost comunicate data şi locul adunării, toţi cîntînd Deşteaptă-te române şi purtînd steagurile tricolore. „N-avem nevoie să ne-o spunem unul altuia — scria în acele zile socialistul Ilie Cristea în ziarul Glasul Ardealului — e destul să ne privim în ochi pentru ca să ne convingem că ceasul a sosit. Cuvîntul, păstrat pînă acum în cutele cele mai adînci ale sufletului, ce va rosti unanim, măreţ şi nestrămutat. Unirea noastră va fi indiscutabilă".

La 18 noiembrie / 1 decembrie 1918 s-au strîns la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horea, peste 100 000 oameni, muncitori, ţăranul, intelectuali, meseriaşi veniţi să consfinţească actul logic, obiectiv şi progresist de încheiere a procesului de formare a statului naţional unitor român. La adunare erau prezenţi 1 228 delegaţi aleşi prin vot de cercurile electorale sau de organizaţii politice şi de instituţiile româneşti din Transilvania, printre care oameni politici şi fruntaşi ai mişcării naţionale ca George Pop de Băseşti, Ştefan Ciceo-Pop, Vasile Goldiş, Iuliu Maniu, Aurel Lazăr, Ioan Suciu, dr. Petru Groza, Ioan Vidu, Emil Bologa ş.a. Au fost prezenţi 150 delegaţi ai social-democraţiei române, reprezentînd aproape 70 000 muncitori organizaţi, atît români, cît şi maghiari, germani şi de alte naţionalităţi. Printre aceştia erau Ion Flueraş, Ion Mihuţ, Tiron Albani, Iosif Jumanea, Enea Grapini, Emil Isac, Basiliu Surdu, Iosif Renoiu, Zaharia Pop, Victor Tatlou, I. Munteanu, Iosif Ilie ş.a.

Prin forma de organizare, prin participarea largă a maselor, a delegaţilor aleşi prin votul unanim al populaţiei din întreaga Transilvanie, Adunarea Naţională de la Alba Iulia a căpătat un profund caracter plebiscitar, democratic, reprezentînd populaţia românească, majoritară întotdeauna pe aceste meleaguri, care era singură în drept să hotărască asupra soartei sale." Adunarea a adoptat istorica Declaraţie de unire cu Ţara, care prevedea: „Adunarea naţională a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, decretează Unirea acelor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dînşii cu România... Deplină libertate naţională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra şi judeca în limba sa proprie prin indivizi din sînul său şi fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare şi la guvernarea ţării în proporţie cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc. Egala îndreptăţire şi deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat..."

În cuvîntul său pe marginea Declaraţiei de Unire, reprezentantul socialiştilor a declarat: „Astăzi venim şi noi alol, adevăraţii reprezentanţi ai muncitorimii române din Transilvania şi Banat, venim să declarăm în faţa

BUCURIA CLIPELOR DE PACE

austro-ungară, se află cu unitatea sa la Belgrad, la începutul lunii octombrie 1918:

„4 octombrie 1918. Ziua întreagă agităm tema revoluţionară şi problema evenimentelor care se prevăd. Acum cel care conduce discuţiile este sergentul instructor Cheţan. El se simte foarte tulburat, stăpînit de evenimentele care mereu îl îndeamnă la acţiune pentru un ideal pe care-l întrezărea, dar nu-l putea explica şi închipui. Acum ştie ce putere zace în cuvîntul revoluţie. Mereu afirmă că din cele citite din istorie înţelege că revoluţiile erau şi sînt activităţi de grupe de inşi care luptă pentru eliberarea poporului subjugat. Aşa trebuie să facem şi noi românii!... Toţi tac, şed pe marginea patului şi ascultă.

Să dispară robia popoarelor supuse altora! Fiecare uaţiune să se bucure de libertatea sa naţională... Acum e timpul ca fiecare popor să-şi croiască altă soartă....

5 octombrie 1918. Pe cînd noi ne agităm din cînd în cînd, în capitalele ţărilor beligerante au loc frămîntări de idei şi cerinţe impunătoare pentru pace. Spre marea noastră plăcere, gazetele ungureşti publică azi cu litere de-o şchioapă despre evenimentele din Bulgaria, ţară care a isprăvit cu războiul, iar în Reichstagul din Berlin se produc mari schimbări... Ne scăldăm în însufleţire...

6 octombrie 1918. Alte veşti, în gazete, importante pentru noi ostaşii: ministrul de externe austro-ungar a primit condiţiile de pace ale lui Wilson. Citim cu mult interes. În camera noastră e o izbucnire de entuziasm şi urlete; unii par că lăcrimează, dar alţii sar în pat ca nebunii şi dansează, apoi se suie pe masă şi scaune, aruncînd şepcile în plafon; tropăieli pe podele şi lovituri cu scaunele de li se rupe cîte un picior, în urmă îmbrăţişări de bucurie. Intră şi locotenentul Vitéz, care e surprins de gălăgia de aici ţipă şi el, dar i se arată gazetele, urmate de urlete: trăiască pacea!

Camera se goleşte; rămînem numai eu cu sergentul instructor, are şade îngîndurat pe o bancă şi-mi zice:

— Să ştii că se apropie şi datoria care ni se impune. Mult nu mai aşteptăm: noi românii trebuie să ne rupem de sub cîrmuirea austro-ungară: de ce să nu fim şi noi o naţiune independentă? Se apropie ceasul, să fim pregătiţi pentru clipele care ne vor ajuta. Trebuie să ne afirmăm voinţa noastră ca naţiune şi ca popor harnic, altfel pierim".

Iată şi o altă mărturie, datorată *Martei Blume* (născută Ştirbey), care se află în refugiu la Iaşi. Aici o surprinde sfîrşitul războiului. Din jurnalul ei desprindem acest fragment inedit inserat sub data de 30 octombrie/12 noiembrie:

„Urraaa! Sîntem răzbunaţi şi încă cum! Dumnezeule, ce

dv., în fața internaționalei socialiste și în fața întregii lumi că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sîntem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea unirii".

Hotărîrea a fost primită de delegați în unanimitate și cu mare însuflețire. În încheierea adunării, președintele a anunțat că „unirea acestei provincii românești cu țara-mamă... este pentru toate veacurile decisă".

Acest act de voință națională a marcat desăvîrșirea procesului istoric de formare a statului național unitar român, cerință obiectivă a progresului social al poporului nostru. Cu cîteva luni înainte, pe baza adunărilor plebiscitare se unisese cu țara celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină.

Atmosfera acelor clipe de neuitat a fost astfel descrisă de poetul socialist Emil Isac într-un interviu acordat ziarului maghiar Kolozsvári Hirlap, din 20 noiembrie / 3 decembrie: „Cînd răsună cuvîntul care este singura dorință a națiunii noastre române — Unirea — se revarsă din mii de guri cuvintele bucuriei: Românii s-au unit. Un lanț s-a sudat între inimi. El nu poate fi sfărîmat. Ceea ce a urmat mi se pare un vis. Stafetele călăresc duc știrea. Răsună trîmbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acum în joc. Unirea s-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat".

Actul unirii pecetluit la Alba Iulia a avut un puternic ecou în întreaga țară. Pe întreg întinsul țării, poporul și-a manifestat solidaritatea și aderiunea la hotărîrile adunării. În presă, întruniri, conferințe, congrese s-a reflectat aprobarea deplină pentru actul istoric făurit în memorabilul an 1918.

Pentru unire s-au pronunțat și numeroși reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare. Astfel, încă în manifestul din 3/16 noiembrie 1918, semnat de cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale și obștești ungare, printre care Ady Endre, Bartok Béla, Bölöny György, Kodály Zoltan, Varga Jenő se spunea: „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace, ca națiuni libere cu alte națiuni libere".

În ianuarie 1919, printr-un manifest, s-a adus la cunoștință publică hotărîrea populației săsești de unire cu România, trimițîndu-se poporului român „salutul frățesc, cu urările cordiale de împlinire a idealurilor sale naționale". Aceeași atitudine au adoptat și șvabii din Banat, care, întruniți în congresul de la Timișoara, din august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că „hotărîrea de la Alba Iulia este o chezășie pentru dezvoltarea etnică și culturală". În ianuarie 1919, populația evreiască din Transilvania a aderat și ea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român.

Recunoașterea unui drept istoric

Încheierea procesului de făurire a statului național unitar român a realizat cadrul național și social-economic

BUCURIA CLIPELOR DE PACE

frumos e, ce măreț! Prea frumos și prea măreț pentru a putea înțelege întreaga întindere a gloriei noastre, fericirii noastre. Mulțumesc, Stăpîne, în genunchi pentru această oră sublimă. Ce bine e să trăiești pentru a resimți această beție divină — frumosul nostru ideal realizat. Acest îngrozitor război se încheie într-un triumf extraordinar. Îmi vine să-i îmbrățișez pe toți cei în ochii cărora văd strălucind această scînteie pe care o simt scînteind într-ai mei. Simți nevoia de expansiune, de a spune, de a-ți striga bucuria oricui, că te-ai înăbuși fără asta...

Mă gîndesc și plîng pe cei care n-au putut trăi pentru a simți atîta fericire, care n-au avut decît tristețe și dureri și mizerii în această campanie. Să le fie țărîna ușoară și fie toți binecuvîntați acești eroi datorită sacrificiilor cărora am putut realiza idealul îndrăgit de atît de mult timp; de ne-ar zîmbi pînă la sfîrșit steaua... Scumpa noastră mică, în curînd mare Țară. Mă cuprinde un fior de bucurie cînd scriu aceste cuvinte!!!!! N-am mai deschis de mult aceste pagini. N-am notat guvernul Marghiloman, apoi Averescu, toate mizeriile, rechizițiile, umilințele, tracasările de tot felul pe care germanii ne-au făcut să le suferim. Scrîșneai din dinți și așteptai cu răbdare, căci cu cît mai mult deveneau insuportabili, cu cît mai mult ne făceau să suferim cizma lor, cu atît mai mult aveam convingerea că sfîrșitul lor se apropie. Am simțit această certitudine a realizării visului nostru crescînd și întărindu-se în calmul celor două săptămîni petrecute la Onești, unde nu-mi ascultam decît inima, decît sentimentele mele. Apoi la 6 iulie am sosit la Bicaz cu prima mare știre bună. O formidabilă victorie franceză și apoi toată această vară a fost un lanț de zile însorite, pline de fericire, de frumusețe și de speranță. În fiecare zi floarea triumfului deschidea o petală mai mult, apoi, ca prin minune, ea îmbobocea minunat: abdicarea regelui Ferdinand al Bulgariei, capitularea armatei bulgare, intrarea sîrbilor în Serbia, moartea lui Tisza, pacea austro-turcă, zdrobirea Germaniei și a Austro-Ungariei ruinată de revoluție, abdicarea regelui Wilhelm și a Kronprințului, Bavaria republică...

Urrraaa, urrraaa, urrrraaaa!!!"

pentru dezvoltarea României moderne, ceea ce a avut o înrîurire pozitivă asupra întregii evoluţii economice, politice şi sociale a ţării. S-au creat condiţii pentru dezvoltarea forţelor progresiste ale societăţii, a clasei muncitoare, a partidului său politic. În februarie 1919, referindu-se la actul just al desăvîrşirii unităţii statului român, în declaraţia Comitetului Executiv al Partidului Socialist şi al Comisiei Generale a Sindicatelor din România se arăta: „Provinciile româneşti... locuite în marea lor majoritate de o populaţiune românească, apăsată de secole de dominaţiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică şi culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominaţiuni, devenind libere".

Caracterul larg democratic al hotărîrilor de unire cu România din anul 1918, conţinutul identic al programelor mişcărilor revoluţionare burghezo-democratice de eliberare naţională a românilor, componenţa forţelor sociale participante la această luptă au ilustrat şi au dovedit unitatea de aspiraţii, comunitatea idealului naţional, constînd în desăvîrşirea statului român unitar.

Coordonata fundamentală şi permanentă care s-a impus politicii externe româneşti promovată imediat după 1918 de guvernele şi partidele politice nu putea să fie alta decît aceea de a impune spre confirmare şi recunoaştere pe plan internaţional a energicelor hotărîri pe care poporul român le înfăptuise prin lupta sa necurmată.

Recunoaşterea în repetate rînduri de către marile puteri ale Antantei a principiului autodeterminării popoarelor şi a dreptului legitim al poporului român la unitate naţională şi statală, afirmarea înaltelor principii de echitate şi dreptate ce urmau a sta la baza organizării postbelice a lumii, toate acestea erau de natură să sporească încrederea României, ca şi a altor state mici şi mijlocii, în opera ce urma să o înfăptuiască Conferinţa de pace, convocată pentru începutul anului 1919 la Paris[1]. Acest for internaţional prezenta cu atît mai mult interes ca importanţă toate congresele şi conferinţele din trecut. Pacea urma, în interesul tuturor, să împiedice orice posibilitate la o hegemonie politică, economică sau militară, să pună în aplicare principiile de autodeterminare naţională, să recunoască statele nou constituite. În acelaşi timp, conferinţa trebuia să refacă harta Europei conform voinţei popoarelor, în aşa fel ca nici o naţiune sau părţi ale aceleiaşi naţiuni să nu mai fie încorporate unui stat străin, prin încălcarea flagrantă a voinţei acestor popoare. Totodată, Conferinţa păcii se găsea în situaţia de a constata sfîrşitul marilor imperii, a căror integritate era materialiceşte imposibil de a mai fi conservată şi ai căror moştenitori erau în general recunoscuţi: Cehoslovacia, Polonia, România, Iugoslavia, Austria şi Ungaria. Misiunea conferinţei era astfel redusă la fixarea detaliilor frontierelor, care practic fuseseră trasate prin lupta şi voinţa maselor populare. „De fapt — aşa cum aprecia istoricul american J.A.S. Grenville — aliaţii şi Statele Unite au venit la Paris ca să confirme statele noi, succesorale ale Imperiului

[1] Despre confirmarea internaţională a Marii Uniri din 1918 vezi şi *Revista de istorie*, nr. 8/1981.

BUCURIA CLIPELOR DE PACE

Cum am aflat despre Alba Iulia

Recrutat în 1917 în armata austro-ungară, ca şi alte zeci de mii de români transilvăneni, autorul rîndurilor care urmează, *Avram P. Todor*, a luat parte la luptele de pe frontul italian, iar mai apoi, după înfrîngerile suferite de Puterile Centrale în această zonă, a fost mutat împreună cu unitatea sa pe Frontul de Vest. Aici a fost surprins de sfîrşitul războiului. O parte a evocării sale privind evenimentele la care a participat, însoţită de date despre viaţa şi activitatea sa, a apărut în Magazin istoric, nr. 10/1978.

Paginile care urmează redau atmosfera ce domnea în rîndul ostaşilor fostei armate a monarhiei dualiste, în plină prăbuşire sub loviturile popoarelor dornice de libertate.

„Ofensiva americano-franceză asupra pungii St. Mihiel din 12 septembrie 1918 s-a terminat cu înfrîngerea grea a trupelor germane şi a Diviziei 35 austro-ungare, compusă în majoritate din români. Regimentele acestei divizii, rămase cu un efectiv extrem de redus, pentru a putea fi refăcute, aveau nevoie de armament şi material uman greu de completat. Utilizarea lor combativă era o imposibilitate absolută. Resturile lor vegetau în sectorul Fresnes-Haumont, în aşteptarea completărilor, iar o parte a ofiţerilor şi trupei a fost trimisă în satul Aumetz (la vechea frontieră germano-franceză, la graniţa marelui principat Luxemburg), pentru a fi instruită cu armament englez capturat de germani.

Toată luna octombrie a fost petrecută în refacere şi instrucţie. Nimeni nu bănuia că sfîrşitul războiului devenise o chestiune de zile...

La 30 octombrie 1918, detaşamentul din Aumetz a primit ordin să se înapoieze la regiment. După o zi de marş, am cantonat în orăşelul Briey, mare centru minier în bazinul cu acelaşi nume. A doua zi ne-am întîlnit cu grosul regimentului la cîţiva kilometri de Conflans.

— Unde aţi plecat?

— Acasă!

— De ce? Cum?!

— Apăi, dom' fendric (Fähnrich, grad intermediar între elev plutonier şi sublocotenent), s-o gătat războiul!...

Aşa am aflat că s-a sfîrşit coşmarul de patru ani. Nu se simţea vreo bucurie deosebită, toată lumea era prea istovită şi prea pe neaşteptate venise deznodămîntul, încît nici nu înţelegeam parcă ce ar fi putut însemna sfîrşitul războiului.

Soldaţii umblau prin sat fără nici un rost, ofiţerii, nedumeriţi şi ei, discutau ce este

austro-ungar care s-a prăbuşit în urma înfrîngerii".

România a participat la Conferinţa de pace de la Paris, ca ţară care făcuse în primul război mondial grele sacrificii umane şi materiale, îşi respectase obligaţiile asumate, fapt recunoscut şi de personalităţi politice ale vieţii internaţionale. În ceea ce o privea, conferinţa era chemată să dea consacrare juridică noului statut teritorial şi politic al României, prin recunoaşterea principiului autodeterminării naţionale. Ca şi la 1859, la unirea Moldovei cu Muntenia, ca şi la cucerirea independenţei de stat de la 1877, poporul român punea prin realizarea aspiraţiilor sale de unitate naţional-statală pe baza drepturilor sale istorice imprescriptibile comunitatea internaţională în faţa unui fapt împlinit. Conferinţa de pace nu urma deci să ofere României un „dar" ci ea trebuia să consacre o cerinţă de bază a dreptului istoric. Pentru realizarea acestei cerinţe, România intrase în primul război mondial, transformînd participarea sa într-un război al întregului popor. Tocmai de aceea marile puteri nu puteau ignora situaţia din această parte a Europei, unde pe ruinele fostelor imperii se realizaseră statele naţionale unitare.

Conferinţa a fost deschisă la 18 ianuarie 1919 de Raymond Poincaré, preşedintele Franţei. Au participat delegaţi din 32 ţări, cu un număr variat de membri, între 1 şi 5. Dar acest „Parlament al lumii", cum a fost caracterizată de presa occidentală Conferinţa de pace, şi-a desfăşurat, de fapt, lucrările sub auspiciile Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Franţei, Italiei şi Japoniei.

Din delegaţia română au făcut parte primul ministru Ion I.C. Brătianu — şeful delegaţiei, N. Mişu — ambasador la Londra, Victor Antonescu — ministrul României la Paris, generalul C. Coandă, Alexandru Vaida-Voievod, C. Diamandi, iar mai tîrziu N. Titulescu şi dr. I. Cantacuzino. Delegaţia României, în temeiul măreţelor înfăptuiri ale poporului român, ale jertfelor sale din timpul războiului, precum şi al tratatului din august 1916, care prevedea că după război România urma să participe la încheierea păcii „cu aceleaşi drepturi ca şi aliaţii", a militat pentru respectarea locului ce i se cuvenea ţării noastre.

Statele participante au fost împărţite în puteri mari, cu interese nelimitate, şi în puteri mici, cu interese limitate, România fiind încadrată în a doua categorie. La deschiderea conferinţei, pe motiv că România încheiase pacea de la Buftea-Bucureşti, marile puteri au declarat caduce clauzele tratatului încheiat cu ţara noastră în august 1916, inclusiv cele care prevedeau înfăptuirea idealului naţional. „Argumentul" marilor puteri era total nejust, avînd în vedere că pacea de la Buftea-Bucureşti fusese încheiată cu consimţămîntul aliaţilor, aceştia recunoscînd situaţia dramatică în care se găsea România după încheierea păcii de la Brest-Litovsk, părăsită şi trădată, după însăşi expresia lui Saint-Aulaire, ministrul Franţei în România. Marile puteri şi-au rezervat dreptul de a decide şedinţele la care puteau să participe celelalte delegaţii, inclusiv delegaţia română. Partea română a fost de cîteva ori invitată să-şi expună punctul de vedere în faţa „Consiliului celor patru", a „Consiliului miniştrilor de externe"

BUCURIA CLIPELOR DE PACE

de făcut. Sute şi mii de oameni, de diferite limbi şi vîrste — în majoritate covîrşitoare români — îşi puneau problema ajungerii acasă, în Transilvania, de care ne despărţeau mii de kilometri. Ce va fi acasă, vom vedea. Un lucru era însă sigur: Austro-Ungaria s-a prăbuşit!

Pe 1 noiembrie, în zori, am plecat spre Metz. Am făcut trei zile, prin vechile cîmpuri de bătălie de la Gravelotte. În Metz, mişcare şi manifestaţii revoluţionare. În cazematele de aici, unde am cantonat, am auzit că ar fi vorba să fim internaţi de germani. Unii propuneau să luăm direcţia spre sud, să forţăm trecerea în Elveţia, preferînd internarea într-o ţară neutră.

După două zile, am reluat marşul pe jos, zi de zi, în etape de 20-30 km. La mijlocul lunii noiembrie ne-am îmbarcat într-un tren, pentru a fi repatriaţi la Cluj.

De acasă nu mai aveam nici o ştire. N-auzisem de fuga regelui Carol al Ungariei în Elveţia, de prăbuşirea frontului austro-ungar în Italia; în jurul nostru revoluţia germană în toi, iar sfîrşitul călătoriei pentru toţi era un mare semn de întrebare...

În seara din ajunul zilei de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, trenul care aducea resturile a două batalioane din Regimentul 51 de infanterie cu garnizoana în timp de pace în Cluj, a intrat greoi în gara Salzburg, oprind chiar în faţa peronului. Deodată am auzit strigînd în româneşte:

— E trenul cu Regimentul 51?

— Ie, domnule Obăştar (colonel)!, au răspuns mai multe glasuri.

— Ascultaţi aicea, feciori!...

Surprins de acest dialog, am coborît pe peron. Acolo am găsit un puhoi de soldaţi, grămădiţi în jurul a trei ofiţeri:

— Ascultaţi aicea, feciori! Să ştiţi că mîine la Alba Iulia este adunarea naţională a românilor din Ardeal şi se face unirea cu România!

Un «vivat», «să trăiască», a izbucnit ca o furtună din piepturile soldaţilor. Şi, spontan, condus parcă de un dirijor nevăzut, a răsunat *Deşteaptă-te române!*...

Era o descătuşare sufletească, prima mare emoţie zguduitoare de la încetarea războiului.

După ce s-a mai liniştit manifestaţia, am răzbit cu mare greutate în mijlocul cercului de soldaţi. Am găsit pe cei trei ofiţeri misterioşi — colonelul Fleşeriu, locotenentul Streja şi sublocotenentul Barzan — trimişi special în calea noastră. De la ei am aflat că întreaga monarhie prăbuşită din încheieturi, că fuseseră trimise delegaţii pe toate căile ferate de acces de pe teatrele de luptă pentru a organiza soldaţii români şi a-i trimite acasă la dispoziţia Comitetului Naţional Român Central

sau a altor organe, în cadrul cărora dreptul de a decide îl aveau reprezentanții marilor puteri[1].

Printre problemele cele mai grele ce urmau să fie luate în discuție și soluționate de conferință au fost: problema teritorială — mai cu seamă în zonele unde în decursul timpului, alături de populațiile autohtone se așezaseră și alte neamuri; problema reparațiilor, urmărindu-se stabilirea unui echilibru economic între țările europene victorioase, care au suferit grave pierderi materiale și umane în timpul războiului, și Germania și statele aliate cu ei; stabilirea echilibrului european și preîntîmpinarea violării dreptului internațional prin tendințe revizioniste și revanșarde; înființarea Societății Națiunilor, ca organism internațional ce avea misiunea de a asigura tuturor statelor, mari și mici, garanții mutuale și independență politică și integritate teritorială.

Din cauza deosebirilor de interese dintre marile puteri, care aveau cuvîntul hotărîtor, lucrările conferinței înaintau destul de greu, justificînd expresia unui participant, care declara că „este mai ușor să distrugi decît să clădești".

După mai bine de cinci luni, tratatul de la Versailles a fost semnat. În 28 iunie 1919, în Sala oglinzilor din istoricul palat al „Regelui Soare", de către reprezentanții puterilor aliate și asociate și ai Germaniei învinse. Acest tratat a constituit baza și cadrul tratatelor speciale ce i-au urmat.

Reprezentanții României au dialogat în primul rînd cu delegații din „Comitetul pentru studierea chestiunilor teritoriale privind România", ale cărui lucrări au început la 11 februarie 1919. În cadrul acestui comitet, care a discutat traseul frontierelor românești, Franța, Anglia, Italia și ulterior S.U.A., în virtutea dreptului istoric, a principiului autodeterminării naționale, a voinței plebiscitare a maselor populare exprimată la Alba Iulia, au recunoscut unirea Transilvaniei cu România. Această hotărîre a reprezentat baza analizei întreprinse în Consiliul ministrilor de externe și Consiliul suprem, care la 11 și 13 iunie 1919, au recunoscut unirea Transilvaniei cu România.

Concomitent, a fost pregătită formularea condițiilor cuprinse în tratatele ce trebuiau prezentate țărilor învinse, Germaniei și Austriei, în primul rînd. În ce privește România, marile puteri au refuzat să discute cu ea clauzele tratatului cu Germania. La 2 mai 1919, referindu-se la modul de a proceda al celor patru, șeful delegației române arăta că „situația creată statelor mici la conferință este nedreaptă", deoarece tratativele cu Germania începuseră, „iar nouă nu ni s-au comunicat încă bazele pe care se fac. Sforțările mele în zilele acestea — spunea președintele guver-

[1] La început, organul de conducere a Conferinței a fost „Consiliul celor zece", format din șefii guvernelor și miniștrii de externe ai S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Japoniei. De la 24 martie 1919 însă delegația Japoniei n-a mai luat parte decît la ședințele în care s-au discutat problemele ce o interesau. S-a format și a funcționat, pînă la 28 iunie 1919, „Consiliul celor patru", alcătuit din șefii guvernelor celor patru mari puteri; concomitent a funcționat „Consiliul miniștrilor de externe" ai marilor puteri.

ÎN CAPITALA ELIBERATĂ

Cele cîteva ore, cît a stat trenul în gara Salzburg, au fost un entuziasm și o bucurie de neînchipuit. Amărăciuni și revolte mocnite de ani și ani de război într-o armată străină și dușmană au răbufnit acum cu puteri nebănuite!

În vagonul ofițerilor era îngrijorare. Ce va fi? «Valahii» nu vor da năvală oare asupra ofițerilor lor de neam străin care i-au comandat într-un război potrivnic intereselor românești? Dar nimeni nu se gîndea la așa ceva. Românii își sărbătoreau România lor, nu aveau timp de răzbunări mărunte. Nici o vorbă ne la locul ei, nici o insultă — necum amenințări sau loviri. Am înțeles atunci, ceea ce știam mai mult din cărți: sufletul bun, generos, de-o noblețe desăvîrșită al țăranului nostru! Trecutul, cu toate durerile lui, reprezentanții acelui trecut au fost uitați în momentul cînd și-a văzut visul realizat: Unirea cea sfîntă!

Tîrziu în noapte, trenul s-a urnit greoi. În seara de 1 Decembrie, eram într-o gară din răsăritul Vienei și, după vreo două ore, plecam mai departe spre Ardeal. Și mersul trenului mi se părea de melc, parcă nu mai soseam odată pe pămîntul Ardealului nostru..."

Fuga lui Mackensen

În ziua de 24 octombrie/6 noiembrie, regele cere demisia guvernului condus de Al. Marghiloman. Noul cabinet, condus de generalul Constantin Coandă, adresează, la 27 octombrie/9 noiembrie un ultimatum trupelor de ocupație; textul ultimatumului este prezentat a doua zi, la ora 4 dimineața, de generalul Eremia Grigorescu generalului von Mackensen. Se precizează că, dacă în termen de 24 ore armata germană nu va evacua teritoriul României, „trupele [germane] vor trebui să depună armele și să se abțină de la orice distrugeri sau violențe, pentru care guvernul german va fi făcut răspunzător. Așteptăm răspuns pînă mîine dimineață la ora 9, fiind nevoiți, în caz contrar, să întrebuințăm forța spre a ajunge la acest rezultat".

Chiar în seara acelei zile Mackensen ordonă trupelor sale să înceapă evacuarea.

În ziua de 28 octombrie/10 noiembrie regele ordonă mobilizarea armatei și se adresează soldaților printr-o proclamație, chemîndu-i să ia arma în mînă spre a izgoni „pe vrăjmașul cotropitor".

Care este atmosfera din București în aceste zile?

„În Capitală, evacuarea armatei de ocupație, a numeroșilor funcționari militari și a

nului român — au drept obiectiv chestiunea despăgubirilor, care şi ea este concepută în aceleaşi simţăminte de marile puteri". Potrivit tratatului de la Versailles semnat cu Germania stabilirea „reparaţiilor" germane şi a sumelor cuvenite diferitelor ţări, printre care şi România, intrau în sarcina ulterioară a Comisiei de reparaţii, alcătuită din reprezentanţii S.U.A., Angliei, Franţei, Italiei şi Belgiei. În ciuda protestelor sale, guvernul român nu a fost admis în comisie.

Repetatele intervenţii ale delegaţiei române în această problemă au rămas fără rezultat, marile puteri apreciind că Germania nu poate să fie considerată răspunzătoare pentru pagubele suferite de România. Se făcea o mare nedreptate poporului român care a avut în timpul războiului mari pierderi umane, a suportat jaful ocupanţilor germani, a înregistrat uriaşe distrugeri materiale, ce s-au ridicat la imensa sumă de 31 miliarde lei aur, inclusiv tezaurul statului român transferat la Moscova. La 28 iunie 1919, România, pusă în faţa faptului împlinit, a semnat Tratatul de pace cu Germania, fără a obţine justele sale revendicări, ulterior acordul de la Spa, din 16 iunie 1920, rezervînd României doar 1% din reparaţiile datorate de Germania.

Consfinţire juridică internaţională

Tratatul de pace cu Austria a fost negociat de marile puteri în acelaşi spirit. La 29 mai 1919, în urma unei note verbale adresate lui G. Clemenceau, preşedintele Conferinţei de pace, de către delegaţiile română, poloneză, sîrbă, ceho-slovacă şi greacă, acestora li s-a prezentat un rezumat al proiectului de tratat. Proiectul recunoştea, prin articolul 59, unirea Bucovinei răpită de Habsburgi în 1775 cu România ca parte a Moldovei de sus. În acelaşi timp, el conţinea o serie de clauze menite să faciliteze intervenţia marilor puteri în viaţa economică şi politică a României. Nemulţumit de „soluţiile" luate în această problemă, I.I.C. Brătianu, şeful delegaţiei române la Conferinţa de pace, în telegrama din 3 iunie 1919, arăta că „situaţia aici s-a precipitat şi s-a agravat foarte tare. De fapt, în tratatul prezentat Austriei, România nu figurează decît pentru a-şi vedea impuse condiţiuni care-i ştirbesc independenţa politică şi compromit grav libertatea economică. Convingerea mea este că noi în nici un fel nu putem primi asemenea condiţii. Am moştenit o ţară

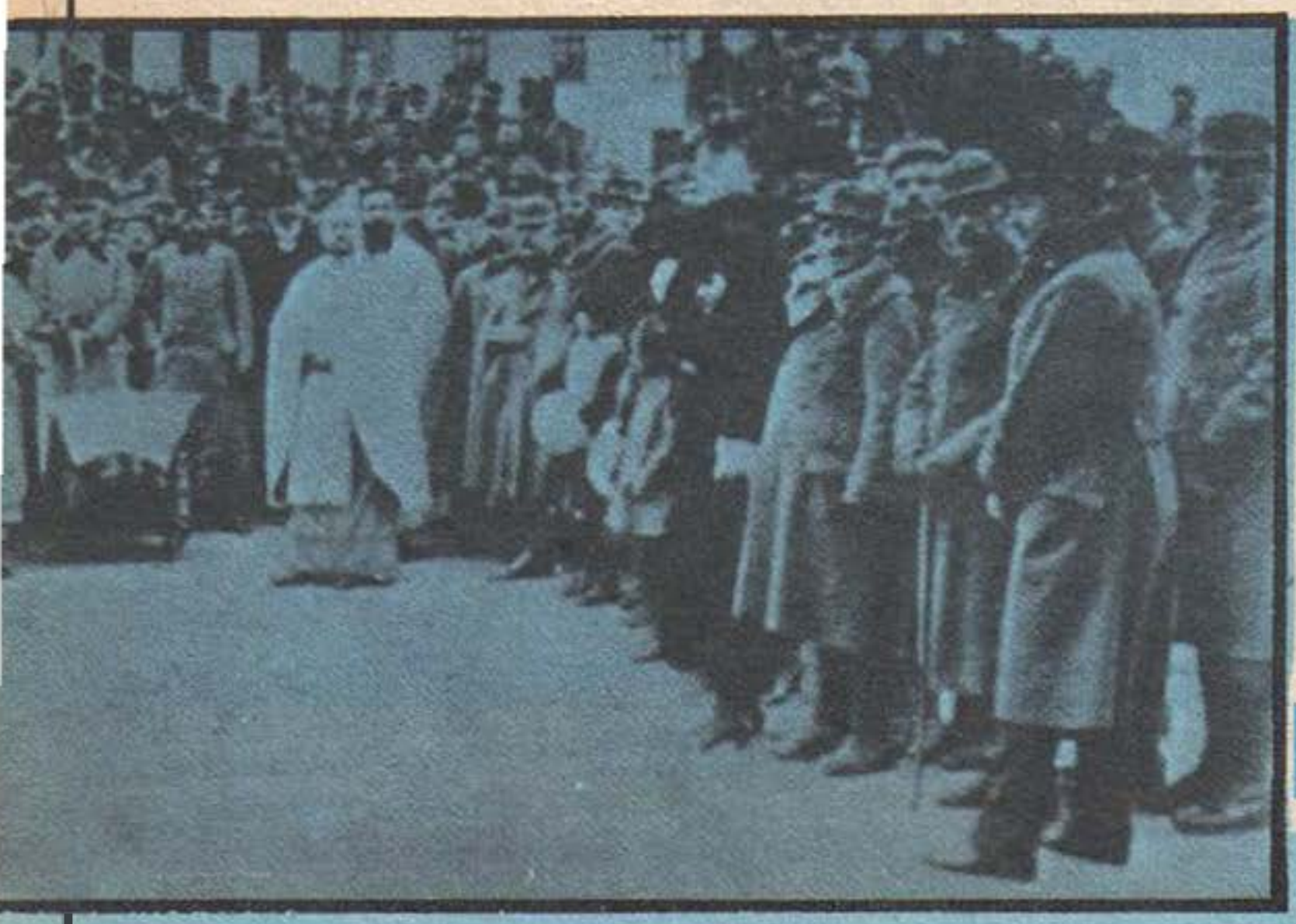

Noiembrie 1918: membri ai Consiliului Naţional Român din Viena

ÎN CAPITALA ELIBERATĂ

marilor depozite se făcea în primele zile lent şi metodic, notează *Constantin Kiriţescu*. În după-amiaza zilei de 10, în urma ultimatumului român [retragerea] începu să se facă în masă, dezordonată. Retragerea se transformase în fugă. Străzile sînt pline de mulţimea camioanelor, automobilelor, trăsurilor, care transportă la gară oameni şi bagaje. Toată noaptea şi a doua zi a ţinut exodul. Mari manifestaţii de bucurie aduc populaţia română în conflict cu patrulele militare care trag focuri oarbe, dar uneori şi în plin. Pieţele Palatului Regal şi Cercului militar sînt teatrul celor mai violente manifestaţii şi al represaliilor celor mai strașnice... Mulţimea e înverşunată mai ales în cartierul Gării de Nord, unde atacă cu îndrăzneală gărzile ce păzesc vagoanele cu materiale; soldaţii trag focuri şi ucid lume multă. Marţi, 12 noiembrie, evacuarea Bucureştilor s-a sfîrşit. Generalul Koch, guvernatorul militar, a străbătut Calea Victoriei în goana automobilului, cu revolverul în mînă. Cei din urmă soldaţi germani au fost dezarmaţi şi făcuţi prizonieri de jandarmii români, iar cele două mitraliere, care de pe terasa Cercului militar ţinuseră în respect mulţimea, sînt duse în triumf de liceeni la Prefectura Poliţiei.

Oraşul e în sărbătoare. În cîteva ceasuri şi-a schimbat cu totul înfăţişarea. Toate firmele şi inscripţiile nemţeşti au fost date jos, uneori în zăngănitul geamurilor pe care erau scrise. Redacţiile ziarelor germanofile, *Lumina*, *Steagul*, *Gazeta*, sînt devastate de mulţime. Mii de steaguri şi covoare pavoazează faţadele caselor şi balcoanelor, iar străzile sînt pline de mulţimea care, cu braţele încărcate de flori, aşteaptă ivirea francezilor... [Pe 16 noiembrie] grupuri de ofiţeri francezi şi englezi încep să apară pe străzile Capitalei şi sînt salutaţi cu entuziasm de populaţie".

Presa din acele zile, chiar şi unele publicaţii care pînă mai ieri cochetaseră cu ocupantul, publică ample reportaje din care transpare atmosfera de bucurie şi descătuşare generală, de încredere în împlinirea marilor năzuinţe de unitate ale naţiunii.

Universul din 4/17 noiembrie publică un manifest al

independentă și chiar pentru a-i consolida granițele, nu-i putem jertfi neamestecul".

În proiect, sub pretextul grijii față de drepturile minorităților naționale, marile puteri încercau să pună la îndoială deplina independență de stat a României și să-și asigure posibilitatea de a interveni în treburile interne ale țării.

A doua categorie de clauze care lezau suveranitatea de stat a României se referea la problemele economice.

De la început delegația română a refuzat acceptarea acestor prevederi. În intervenția din ședința plenară din 31 mai 1919, șeful delegației României a precizat: „În interesul libertății și al justiției pentru toți, tot ca și în ei ai propășirii sale interne, România este hotărîtă a asigura drepturile minorităților. În același interes, ea nu cere pentru sine ca stat independent nici un tratament excepțional; dar ea nu poate nici să primească a îndura un regim special, la care nu sînt constrînse alte state suverane". Totodată, el a propus pentru proiectul de tratat următorul text: „România acordă tuturor minorităților de limbă, neam și credință care locuiesc înăuntrul noilor sale hotare drepturi egale cu cele care aparțin cetățenilor români". În privința comerțului, a propus de asemenea următoarea formulă: „România este dispusă a lua toate măsurile destinate a ușura tranzitul și a dezvolta comerțul cu celelalte națiuni".

Neacceptarea propunerilor făcute de șeful delegației române a determinat, în cele din urmă, plecarea lui Ion I.C. Brătianu de la Paris. Prim delegat al României la Conferință a fost numit Nicolae Mișu, pe atunci ministru la Londra. Memoriul depus pe masa conferinței de către I.I. C. Brătianu, înaintea întoarcerii sale în țară, sublinia că „România se prezintă la Conferința de Pace ca aliată fidelă și devotată puterilor Antantei", în timp ce acestea îi impuneau „obligații umilitoare care aduceau atingere suveranității sale" și-i compromiteau liniștea internă și dezvoltarea economică. Premierul român, arăta istoricul american Sherman David Spector, „a reușit să demonstreze că nu se mai putea spera ca România să rămînă sub o permanentă supunere față de mașinațiunile marilor puteri, care încercau s-o folosească ca pe un pion. Brătianu a așternut conceptul stabilit, cum că statele europene mai mici au doar control marginal asupra propriilor lor destine".

Tratatul cu Austria a fost semnat la Saint-Germain, la 10 septembrie 1919, în absența delegaților României și Iugoslaviei. A doua zi, gazeta Socialismul lua poziție hotărîtă împotriva presiunilor exercitate asupra României de către marile puteri. Noul guvern, prezidat de generalul Arthur Văitoianu, a refuzat constant să semneze tratatul cu Austria precum și cel al minorităților. Consiliul Suprem al Conferinței de pace, în urma unui intens schimb de note cu guvernul de la București, a hotărît în ședința din 12 noiembrie să adreseze României un ultimatum, „conceput în termeni foarte energici" prin care să-i fixeze o dată limită pentru semnare.

Remis guvernului român la 24 noiembrie 1919, el prevedea ca țara noastră să se hotărască să accepte „fără discuție, fără rezerve și fără condiții", semnarea „Tratatului cu Austria și a Tratatului minorităților". Răspunsul guvernului Văitoianu a fost înmînat Consiliului Suprem la 28 noiembrie și exprima drepturile poporului român la unitate și inde-

ÎN CAPITALA ELIBERATĂ

studenților universitare, în care se spune:

„Români,

Noi, studenții universitari, ne îndreptăm spre voi, să vă spunem cuvîntul nostru tînăr și puternic, fiindcă voim ca nici o neînțelegere să nu învăluie pornirile și mișcările noastre.

Am purtat toți — cu cinste — haina de soldat. Dintre noi cîți nu și-au înfrățit trupul cu pămîntul acestei țări?

Cei dintîi am fost care, încă sub apăsarea baionetei germane, nu ne-am sfiit să strigăm toată revolta unui neam încătușat și jefuit timp de doi ani de zile.

Cînd norocul ne părăsise cîtăva vreme, am lăsat cu amărăciune haina ostășească, fără să pierdem nădejdea în zorii unor zile mai bune.

Zilele acestea luminoase s-au arătat neamului nostru; s-a deschis azi calea cea adevărată...

Să îndeplinim sub cutele falnicului nostru tricolor, cel mai sfînt din visurile neamului: Unirea tuturor românilor.

Prin brațul nostru vînjos să făurim România mare și nouă, în cuprinsul căreia să domnească o viață adînc democratică, cu împărțirea pămîntului la aceia care s-au luptat pentru el și cu o largă participare la trebile statului a celor mulți..."

Studenții, dealtfel, sînt și animatorii manifestațiilor de simpatie organizate cu prilejul intrării trupelor aliate în Capitală:

„Încă dis-de-dimineață — scrie unul din ziarele bucureștene — populația Capitalei se revărsase din toate colțurile Bucureștilor spre centru ca să ia parte la grandioasa primire și sărbătorire ce se pregătea iluștrilor noștri aliați. Toată lumea poartă cocarde naționale...

Studenții, grupați în jurul tricolorului, au cîntat imnul... Publicul, descoperit, i-a aclamat cu entuziasm. Strigătele de ura nu mai conteneau. De aici [de la Cercul militar] studenții și publicul, formînd un impozant cortegiu și purtînd tricolorul nostru și al aliaților, au mers spre statuia lui Mihai Viteazul, unde de asemenea s-au intonat cîntece patriotice.

Toată Calea Victoriei a fost arhiplină de public, care cu flori aștepta sosirea aliaților.

Grupuri de studenți și public porneau pe Calea Victoriei, manifestînd. Pînă tîrziu seara, publicul a continuat să se preumble și să manifesteze pe Calea Victoriei."

pondență națională, considerînd că ultimatumul adresat României „nu corespunde nici spiritului în care s-a făcut alianța, nici declarațiilor solemne ale tuturor aliaților de a fi luptat pentru dreptate în lume, pentru libertatea și egalitatea drepturilor tuturor naționalităților mari și mici".

Între timp, prin negocierile dintre delegația română la Paris și comitetul creat de conferință pentru a examina obiecțiile românești, s-a ajuns la un acord asupra unor modificări în Tratatul minorităților. Totodată, s-a ajuns la o nouă redactare și în Tratatul cu Austria care stipula că „Austria renunță în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra părții fostului ducat al Bucovinei cuprinsă dincoace de frontariile României".

Primul ministru al unui nou cabinet român, Al. Vaida-Voievod, după ce a consultat pe toți fruntașii politici din țară, a fost de acord cu semnarea în ziua de 10 decembrie 1919, de către generalul Coandă, a Tratatului cu Austria, a Tratatului minorităților și a Tratatului cu Bulgaria, ultimul fiind condiționat de semnarea primelor două.

La 3 martie 1920 au început negocierile din cadrul conferinței în vederea Tratatului de pace cu Ungaria. În palatul de la Trianon au fost expuse punctele de vedere ale statelor participante la pregătirea Tratatului de pace cu Ungaria. Timp de două luni, conferința a studiat documentele prezentate de Ungaria. La 6 mai, s-a remis delegației ungare o scrisoare de răspuns, semnată de președintele conferinței, A. Millerand. Arătînd că „le-a fost imposibil puterilor să adopte vederile acestei delegații", în scrisoare se făceau referiri ample la „partea de răspundere ce incumbă Ungariei în dezlănțuirea războiului mondial și în genere la politica imperialistă urmată de dubla monarhie". Respingînd ideea organizării unui plebiscit în fostele teritorii stăpînite de Ungaria, și așazisul „drept milenar" al Ungariei asupra Transilvaniei, în scrisoare se sublinia că „voința popoarelor s-a exprimat în zilele din octombrie și noiembrie 1918, atunci cînd dubla monarhie s-a prăbușit și cînd populațiile îndelung asuprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi și cehoslovaci. Evenimentele care s-au produs de la această dată constituie tot atîtea dovezi noi ale sentimentelor naționalităților altădată supuse coroanei Sf. Ștefan".

1 Decembrie 1918: guvernul și autoritățile române se întorc în București

ÎN CAPITALA ELIBERATĂ

Am trăit acele zile

Venisem de la Craiova[1] în București în acel început de an 1916. Purtam cu mine entuziasmul vîrstei, dar mi-a fost dat și să pot lua seama la clocotul și la îngrijorarea apăsătoare care stăpîneau atunci capitala țării.

Locuiam la unchiul meu, profesorul astronom Nicolae Coculescu — și dacă spun aceasta este pentru că acolo și atunci m-a cunoscut Ion G. Duca, pe atunci ministru în guvernul țării. Și atunci, în seara aceea de sfîrșit de iunie, în grădina Observatorului astronomic, a stat îndelung de vorbă cu mine. A doua zi m-a chemat la el; am intrat în modesta lui casă din strada Caragiale nr. 29 cu sfiiciunea pe care o ai întotdeauna cînd intri pentru întîia oară într-o casă străină.

Doar atît mi-a spus: „Am îndepărtat din această casă pe cei din jurul meu, tocmai ca să nu fie nimeni care să-i cunoască pe acei care vin la mine, iar eu atîta îți cer: să deschizi ușa acelora care vin la mine". Abia tîrziu am aflat cine erau aceia care veneau la el: era cînd Saint-Aulaire, ministrul Franței, cînd Sir George Barclay, ministrul Marii Britanii, cînd baronul Fasciotti, ministrul Italiei, cînd Poklewski Koziel, ministrul Rusiei, cînd atașatul militar rus, colonelul Tattarinov.

[1] George Fotino (1896-1969), „istoric al dreptului românesc de mare distincție intelectuală", cum îl caracterizează Enciclopedia istoriografiei românești, București, 1978, p. 146, a lăsat o operă de ridicată valoare științifică, ce i-a atras aprecieri unanime. Membru corespondent al Academiei române, G. Fotino este autorul unor cunoscute lucrări, între care amintim: Contribution à l'étude des origines de l'ancien Droit Coutumier roumain — Un chapitre de l'histoire de la propriété au Moyen Âge, Paris, 1926; Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Bolerii Goleștl, vol. I-IV, București, 1939; Pagini din istoria dreptului românesc, București, 1978.

Textul din care am extras aceste fragmente — ce reprezintă un rezumat condensat al unei conferințe ținute de semnatarul ei în 1968, în fața membrilor Institutului de istorie „Nicolae Iorga" — ne-a fost pus la dispoziție de dr. Al. Porțeanu, căruia îi aducem cuvenitele mulțumiri. Fiind o rezumare, pentru a nu îngreuna lectura, am renunțat la marcarea întreruperilor; titlul aparține redacției.

Poziția adoptată de conferință reflectă adevărul istoric în mod clar pe recunoașterea dreptului străvechi al populației românești asupra teritoriului său, chiar dacă în timpul perioadelor de opresiuni străine alături de autohtonii români s-au așezat, în împrejurări diferite, și alte populații. Delegația guvernului de la Budapesta care pretindea Transilvania în numele unor false argumente „istorice" s-a văzut nevoită să recunoască, potrivit chiar statisticilor ungare din 1910, că populația Transilvaniei era în majoritate românească.

La Trianon, în 4 iunie 1920, Franța, Anglia, Italia, S.U.A., Japonia, România, Regatul sîrbo-croato-sloven,

Locuitori din comuna Lupșa participanți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia

ÎN CAPITALA ELIBERATĂ

Mai tîrziu am aflat, din niște pagini memoriale inedite[1] ale lui Ion G. Duca, de ce nu în casa primului ministru de atunci și de ce în forma aceasta discretă aveau loc întîlniri cu reprezentanții diplomatici ai țărilor cu care aveam să încheiem un tratat de alianță (îl citez pe însuși Ion G. Duca): „pentru ca vizitele repetate ale acestor reprezentanți să nu dea mult de bănuit spionilor Puterilor Centrale care mișunau".

Zece zile mai tîrziu după această istorică zi [a semnării tratatului de alianță], oștile noastre porniră războiul pentru eliberarea Transilvaniei de sub stăpînirea străină, pentru realizarea visului de veacuri al românilor: Unirea!

Am trăit acele zile cînd, intrînd și eu în rîndurile ostașilor, mi-am simțit inima bătînd de bucurie în fața biruințelor, dar și de tristețe în fața înfrîngerilor noastre, cînd oștile vrăjmașe puseră stăpînire pe Țara Românească, puseră stăpînire pe Bucureștii noștri, iar noi a trebuit să ne retragem în țara lui Ștefan Vodă, pentru a ne găti de izbînda care avea să vină. Și nu pot uita din acele jalnice împrejurări două momente care m-au făcut să zăresc și razele luminoase ale zilelor care aveau să vină.

Am intrat și eu într-o zi în sala Teatrului Național din Iași, unde se desfășurau ședințele Parlamentului și unde, de-acolo de sus, din galeria teatrului, mi-a fost dat să aud vibrantele și prorocitoarele cuvinte ale lui Nicolae Iorga: „Au mai fost vremuri de izbeliște peste această necăjită țară, cînd un domn al Moldovei se duse în bisericuța ridicată de strămoși... Din pridvorul acelei bisericuțe, privind spre orizontul întunecat și plumburiu al țării sale, a proferat ca un blestem și-o făgăduială: *vom fi iarăși ce am fost și mai mult decît atîta!*"[2].

Viziunea aceasta a unui viitor mai luminos, viziunea unirii care avea să vină au avut-o de mult înaintașii noștri; și această viziune — ea! — i-a ajutat să înfrîngă anii și veacurile de izbeliște! Să citesc, bunăoară, doar cîteva rînduri

---

[1] Ulterior, aceste însemnări au devenit cunoscute; ample fragmente, inclusiv cel privitor la semnarea tratatului de alianță dintre România și puterile Antantei, au fost publicate și în *Magazin istoric*, nr. 1 și 7-9/1976 — n.r.

[2] Este vorba despre discursul rostit de N. Iorga în ședința Parlamentului din ziua de 14/27 decembrie 1918 — n.r.

Pe străzile oraşului Bistriţa în ziua de 1 Decembrie 1918: toţi cetăţenii salută Unirea

ÎN CAPITALA ELIBERATĂ

din scrisoarea pe care în vremea revoluției din 1848 — la 8 august al acelui an — o scria Dimitrie G. Golescu[1] lui Ion Ghica: „Priveam deunăzi o hartă tipărită la Viena acum mai bine de douăzecî de ani, hartă care cuprindea țările locuite de români: Valahia, Moldova, Transilvania, Banatul... Acestea ar forma o frumoasă țară cu frontiere pe care însăși natura le-a vrut [și care] i-ar forma un frumos brîu de logodnă. Aș pune rămășag că așa va fi! Dar cînd? E singurul punct de îndoială pe care îl mai am".

Viziunea aceasta a „brîului de logodnă" al țărilor românești avea să-i cheme pe tinerii acelor vremuri, avea să-i îndemne a porni pe drumul revoluției.

[1] Dimitrie G. Golescu (1807-1892), fratele mai vîrstnic al lui Al. G. Golescu (Arăpilă) — *n.r.*

Document inedit: declarația făcută de Al. Vaida-Voievod arhiducelui Iosif în 1918 (Arhivele statului, Sibiu)

La tot rarul vom convoca o Conferență
Națională, conform tradițiilor noastre.
Acolo întregul popor român va fi re-
prezentat, prin delegați trimiși de fie-
care circumscripție electorală, din toate
ținuturile românești ale Transilvaniei,
Banatului și Ungariei.
El: fi, totuși, care va fi hotărîrea ce
va adopta, după impresia ce ai DTa?
Ln. Cel, A. Imperială, că, după toate câte
am avut ocazie să Vă expun, dispoziția,
în sînul întregii națiuni române, actuală,
e de așa, încît, dacă nu cu unanimi-
tate, dar cu covîrșitoare majoritate,
toți Românii vor vota pentru unirea
lor cu România.

Cehoslovacia şi alte nouă state, au semnat Tratatul de pace cu Ungaria. În numele României, Tratatul de la Trianon a fost semnat de dr. I. Cantacuzino şi N. Titulescu.

Tratatul aducea consacrarea juridică internaţională a actului istoric înfăptuit de marele larg popular în memorabila adunare de la Alba Iulia prin care Transilvania se unise, pentru totdeauna, cu patria. „Tratatul de la Trianon — scria Nicolae Titulescu, unul dintre semnatarii lui — apare tuturor românilor şi, îndeosebi celor din Ardeal, o consfinţire a unei ordini de drept mult mai redusă decît aceea pe care veacuri de convieţuire şi suferinţă comune au săpat-o în conştiinţa lor oricînd... Această reacţie instinctivă constituie cel mai frumos omagiu adus Conferinţei păcii şi cea mai strălucită mărturie a permanenţei operei ei".

Se încheia astfel o pagină de istorie diplomatică deosebit de grea şi importantă, de stăruitoare eforturi ale României pentru a-şi apăra şi afirma independenţa şi suveranitatea naţională, pentru a obţine recunoaşterea internaţională a statului naţional unitar.

* * *

Tratatele de pace încheiate în anii 1919-1920 au consfinţit voinţa popoarelor de a-şi făuri state naţionale sau de a-şi desăvîrşi unitatea de stat, aşa cum au fost România, Polonia, Iugoslavia şi Cehoslovacia.

Perioada anilor 1918-1921, ani de acţiuni politico-diplomatice tenace ale diplomaţiei româneşti pentru afirmarea ţării ca stat independent şi suveran, s-a încheiat cu recunoaşterea internaţională a hotărîrilor luate prin voinţa unanimă a maselor populare, de unire a tuturor teritoriilor româneşti într-un singur stat naţional.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, realizate în 1918 şi confirmarea lor prin hotărîrile Conferinţei de pace, pun şi mai mult în evidenţă faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoinţa învingătorilor sau a cîştigătorilor, aduşi de hazardul biruinţei într-un război, ci a fost expresia vie, dinamică a naţiunii române, a aspiraţiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber şi independent în vatra strămoşească unde s-a zămislit. Aceste coordonate de afirmare, apărare a unităţii şi integrităţii ţării, de păstrare a independenţei şi suveranităţii naţionale, care se identifică cu idealurile poporului român, au jalonat direcţiile politicii externe româneşti din perioada interbelică, cu toate limitele care au caracterizat interesele de clasă ale cercurilor burgheziei şi moşierimii.

Istoria demonstrează că formarea statului naţional unitar nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrşirii acestui proces, preşedintele Nicolae Ceauşescu arăta: „Desfăşurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înţelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci, rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate naţională, realizarea unei concordanţe legice între realitatea obiectivă şi drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, şi cadrul naţional cerut cu stringenţă de aceste realităţi. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfinţească starea de fapt existentă, situaţia creată ca urmare a luptei maselor populare din România şi din Transilvania, a întregului nostru popor".

ÎN CAPITALA ELIBERATĂ

În Piaţa Unirii din Iaşi, în jurul modestei statui a lui Cuza, mi-a fost dat să trăiesc, în anul 1917, minunata zi cînd am văzut adunaţi acolo pe entuziaştii voluntari transilvăneni, foşti prizonieri în Rusia, care le dăruise atunci libertatea, veniţi să lupte în rîndurile noastre pe frontul de la Mărăşti şi Mărăşeşti.

Se cuvine să ne ducem gîndul, o clipă, spre premergătorul acestei uniri, spre Alexandru Ioan Cuza, în jurul criptei căruia de la Ruginoasa rostit-a cîndva Nicolae Iorga aceste minunate cuvinte: „...Vei porni din colţul tău de moşie, Vodă Alexandre, săvîrşitor şi paznic eroic al unirii româneşti. Deasupra rămăşiţelor tale vor pîlpîi steagurile *României, în adevăr liberă.* Vei sta, ctitor al ţării unite, în mormînt de marmură..., la Mitropolia Iaşului cel iubit de tine, unde întîi ai purtat coroana românească prin voinţa singură a românilor... Şi atunci se va bolti curcubeul de pace asupra ţării...".

Nu multă vreme după biruinţa noastră de pe frontul Moldovei ne întoarserăm în Ţara Românească, acum eliberată de cotropitori.

Demobilizat, student acum al Universităţii, mi-a fost dat să trăiesc o zi de neuitat. La marea sărbătoare din ziua de 22 noiembrie/5 decembrie 1918, sărbătorire la care erau părtaşi toţi cîrmuitorii ţării şi ai oştilor noastre, cum şi ai oştilor care au luptat alături de noi, după ce a vibrat glasul marei artiste române Maria Ventura, rostind înflăcăratul imn al Franţei, şi după ce expresiva artistă Maria Voiculescu, înfăşurată în drapelul ţării, a recitat versuri de slăvire a Unirii, mi-a revenit mie datoria de a aduce, din partea generaţiei tinere, luptătoare în războiul unităţii noastre naţionale, un pios omagiu jertfelnicilor noştri ostaşi şi de a rosti cuvîntul întru slava biruinţei noastre.

Îmi amintesc cîteva fraze din acea evocare al cărei text l-am scris pe un pergament pe care studentul de atunci Catul Bogdan, viitorul profesor al Academiei de Belle-Arte, desenase o stîncă a Carpaţilor şi în vîrful căreia era pecetea lui Mihai Viteazul: *Io, Mihai Voievod, domn al Ţării Româneşti, al Moldovei şi Transilvaniei.*

George FOTINO

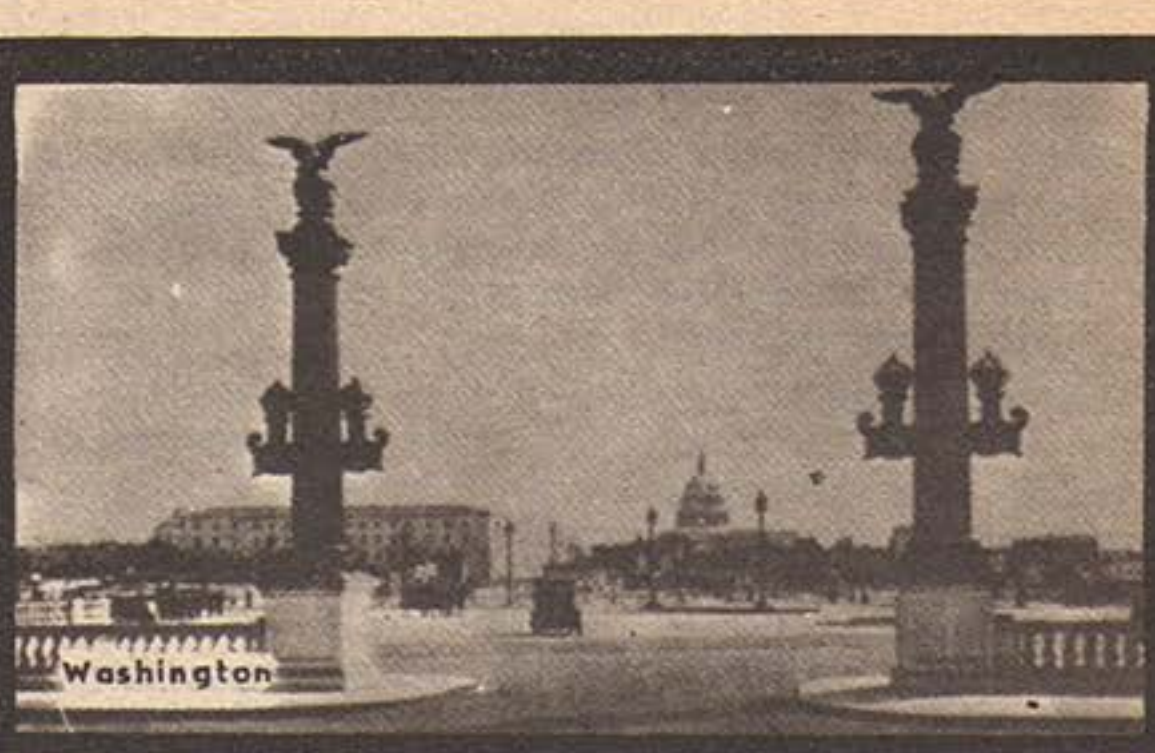

1914-1918: la Paris şi Washington, la Roma şi Londra

PENTRU CAUZA MARII UNIRI

VASILE ARIMIA, CRISTIAN POPIŞTEANU

Dacă deceniul ce a urmat înfrîngerii revoluţiei române de la 1848 a devenit în fapt deceniul pregătirii făuririi statului naţional modern şi ulterior al independenţei absolute a României, anii 1914-1918 au fost, la rîndul lor, preludiul desăvîrşirii unităţii naţional-statale. Maturizată prin însăşi evoluţia proceselor sociale, economice, politice, culturale interne, strîns corelate cu mersul evenimentelor internaţionale — pe care românii şi conducătorii lor le-au ştiut folosi în favoarea cauzei lor naţionale şi a promovării drepturilor lor istorice — desăvîrşirea statului naţional unitar devenise o necesitate imperioasă. Impusă puternic pe frontul istoriei universale, construcţia statelor naţionale din centrul şi sud-estul continentului european înscrie un final victorios al luptelor desfăşurate vreme de secole împotriva dominaţiei străine de popoarele acestor state, secole de-a lungul cărora s-au scris pagini dense ale solidarităţii, prieteniei şi întrajutorării reciproce pentru cauza eliberării lor sociale şi naţionale.

Rădăcinile istorice ale luptei românilor pentru înfăptuirea idealului unităţii naţionale evidenţiază un lung, eroic şi glorios drum de jertfe şi sacrificii, de suferinţe şi rezistenţe. Interdependenţele evoluţiilor istorice din sec. XX au accelerat şi ritmul proceselor revoluţionare de eliberare naţională şi socială. Angajarea tuturor forţelor societăţii româneşti în acţiunea de realizare a unităţii naţional-statale a devenit sinonimă cu viaţa de zi cu zi a românilor de dincoace şi de dincolo de Carpaţi, din provinciile istorice româneşti.

Aşa după cum în 1859 unirea Moldovei cu Ţara Românească a avut loc pe o cale originală, proprie, ca urmare a unei intense pregătiri spirituale şi a diferitelor acţiuni politice,

reprezentanţele naţionale — Adunările ad-hoc — exprimînd, în faţa marilor puteri, pe cale paşnică, prin politica faptului împlinit, dorinţa lor de unire pentru înfăptuirea statului naţional român, anul 1918 a încheiat acest proces, ca urmare a hotărîrilor adoptate tot de reprezentanţele naţionale.

Războiul mondial, care a izbucnit în 1914 între cele două grupări de state imperialiste, a grăbit şi a înlesnit realizarea acestui deziderat. Poporul român, fruntaşii vieţii politice din acea perioadă n-au avut intenţia să făurească Marea Unire pe calea armelor. Românii n-au dorit războiul, iar prin glasul diferitelor personalităţi s-au pronunţat împotriva lui, căutînd, pe cît posibil, să-l evite. Dar, nedorindu-l şi neavînd nici un rol în dezlănţuirea lui, atunci cînd războiul a devenit o realitate europeană şi mondială, iar marile puteri vecine reprezentau un factor de presiune, căruia România nu i se putea opune, ar fi fost o greşeală de neiertat în faţa istoriei să se adopte drept o politică de stat dezinteresul pentru provinciile româneşti de sub stăpînirea Imperiului austro-ungar. Comandamentele sacre ale istoriei româneşti impuneau angajarea pentru revenirea la patria mamă a acestor teritorii. Cu discernămîntul politic ce-i caracteriza, Take Ionescu, în discuţia cu Charles Rivet Mavrody Legrand, spunea doar la cîteva luni după începutul primei conflagraţii mondiale: „Pentru nimic în lume noi n-am fi provocat războiul mondial, chiar dacă el trebuia să ne satisfacă. Dar, astăzi, cînd războiul mondial a fost provocat de alţii, este imposibil pentru România să nu profite de această situaţie pentru a realiza ceea ce este pentru ea o necesitate a existenţei".

Asemenea generaţiei revoluţionarilor paşoptişti, care în deceniul 1849-1859 au devenit mesagerii unionişti de-a lungul şi de-a latul Europei, luptătorii pentru desăvîrşirea statului naţional — deveniţi mai apoi generaţia Marii Uniri — nu şi-au cruţat energia şi eforturile pentru afirmarea cauzei Marii Uniri. Sutele de mii de români din Europa şi din S.U.A. s-au raliat acestei măreţe cauze naţionale la chemarea militanţilor naţiunii, care pledau în faţa opiniei pubiice mondiale. Alături de lupta maselor din ţară, de eroismul şi vitejia celor care cu arma în mînă şi-au pus viaţa chezaş pentru izbînda Marii Uniri, de acţiunea politico-diplomatică a guvernului de la Bucureşti, şi — în iunie grelei retrageri — de la Iaşi, românii de peste hotare şi-au dovedit într-un mod impresionant devotamentul faţă de patrie. Ceea ce în 1849-1859 făcuseră Dimitrie Brătianu, Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Al. I. Cuza, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Vasile Boerescu, Mihail Kogălniceanu, făptuiau acum Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Vasile Stoica, Vasile Lucaciu, Vasile Rudeanu, Octavian Goga, dr. Ion Cantacuzino, dr. C. Angheiescu, D. Drăghicescu, C. Mille, G.G. Mironescu, Traian Vuia, Ioan Ursu, dr. Partenie Cosma, V. Stroescu, Ioan Th. Florescu, dr. Thoma Ionescu, S. Mîndrescu, G. Moroianu şi alţii. Din documentele Marii Uniri, adevărată cîntare a cîntărilor neamului nostru, fac parte şi consemnările activităţii desfăşurate de români peste hotare.

Magazin istoric publică acum o nouă suită a acestor documente externe despre Marea Unire, multe dintre ele încă inedite, reliefînd încă o dată consensul naţional care a prezidat marile evenimente de acum 65 ani.

În februarie 1918, la o conferinţă interaliată care s-a ţinut la Londra (Inter-Allied Labor Conference), dr. N. Lupu, membru al Parlamentului român, prezenta un memorandum privind scopurile pentru care România a intrat în război: „Intrarea României în război nu a fost determinată de ambiţii de expansiune teritorială sau de dorinţa de a obţine debuşee... Dar în conştiinţa maselor exista un sentiment profund de nedreptate strigătoare, deoarece cinci milioane şi mai bine de conaţionali ai lor zăceau sub jugul străin ... Acesta este, în consecinţă, impulsul instinctului lor naţional care i-a împins pe români în războiul mondial. După doi ani de război european, ei erau deja în măsură să-şi dea seama de riscurile îngrozitoare pe care şi le asumau, dar ei aşteptau ca prin sacrificii conştiente să obţină dreptul de a-şi aduce cauza în faţa tribunalului popoarelor civilizate ale lumii pentru a fi ascultată şi judecată".

În continuare, memoriul Parlamentului român exemplifica prin acţiunile concrete ale românilor de-a lungul istoriei că eforturile „pentru unitate naţională datează de secole".

Aceeaşi idee se găseşte şi în protestul Comitetului coloniei române de la Paris din 23 mai 1918[1]: „România a intrat în război alături de puterile Antantei pentru cauza libertăţii şi a democraţiei. Aspiraţiile sale îndreptate spre unitatea şi independenţa întregului popor român i-au înarmat braţul. Pentru acest ideal sute de mii de români şi-au vărsat sîngele..."

La izbucnirea războiului, mulţi români se aflau în diverse ţări, fie plecaţi de-a lungul anilor, fie în misiune ori la învăţătură. Acestora li s-au adăugat, în timpul războiului, un număr însemnat plecaţi din ţară ori căzuţi prizonieri, mai ales din armata austro-ungară. Cei mai mulţi se găseau în Franţa, Italia, Rusia, S.U.A. Pentru toţi aceştia, soarta şi viitorul ţării erau preocupări principale, iar dorinţa de unire n-a putut fi strâvilită nici în grelele împrejurări ale primăverii anului 1918, atunci cînd guvernul român a fost nevoit să încheie pacea de la Bucureşti.

Consiliul Naţional al Unităţii Române la Paris, Misiunea română din S.U.A., Liga Naţională Română în S.U.A., Comitetul foştilor prizonieri din armata austro-ungară, alte şi alte organisme şi misiuni din diferite ţări au luat iniţiative pentru a servi mai bine cauza

[1] Toate datele din acest articol sînt pe stil nou.

unirii tuturor românilor, fie cu arma în mînă pe front, fie făcînd cunoscută justeţea drepturilor patriei lor în opinia publică şi cercurile conducătoare din aceste ţări, prin presă, prin memorii, prin lucrări sau prin intermediul relaţiilor personale cu oamenii avînd o anumită poziţie şi un rol în viaţa politică.

Din sutele de mii de prizonieri sau evacuaţi, aflaţi pe teritoriul Rusiei, unii au luptat pentru apărarea şi victoria revoluţiei ruse, iar alţii, mai ales dintre foştii soldaţi în armata austro-ungară, au construit detaşamente şi au venit în ţară să lupte pe front. În documentul din 26 aprilie 1917, cunoscut sub denumirea de *Proclamaţia de la Darniţa* a foştilor prizonieri de război, se arată între altele: „Noi, corpul voluntarilor armatei române, ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi de naţiune română de pe teritoriul monarhiei austro-ungare, foşti prizonieri de război în Rusia, sîntem gata să intrăm în luptă cu jertfa vieţii noastre pentru împlinirea idealului nostru: de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una şi nedespărţită Românie liberă şi independentă..."

Mulţi din cei aproape 200 000 români care se găseau în S.U.A. au cerut aprobări pentru constituirea unor unităţi militare şi plecarea lor la luptă împotriva Puterilor Centrale. În mai 1918, fruntaşii românilor din Statele Unite s-au întîlnit pentru a discuta situaţia neamului lor în condiţiile cînd România fusese nevoită să încheie Tratatul de la Bucureşti. În manifestul acestei reuniuni se sublinia dorinţa poporului de a trăi într-o „ţară unitară, sub o singură administraţie, să apărăm cultura latină la gurile Dunării şi la porţile Orientului. Noi, românii, dorim ca toate naţiunile de la graniţele noastre să fie cu desăvîrşire libere, organizate în state naţionale democratice, întinse atît cît e vorbită limba lor; noi voim să respectăm aceste naţiuni şi să fim respectaţi de ele şi să trăim în relaţii de bună şi trainică prietenie."

La 5 iulie 1918, românii din S.U.A., au participat la un mare miting naţional la Youngstown, statul Ohio, la care au hotărît să formeze o „Ligă naţională română". Vorbind în faţa lor, preşedintele Ligii naţionale române în America, profesorul Vasile Stoica, expune programul făuririi statului naţional unitar şi subliniază necesitatea unei strînse colaborări cu cehoslovacii, iugoslavii, polonezii ce se găseau în Statele Unite şi erau preocupaţi de ideile alcătuirii statelor naţionale.

Comitetul naţioal al românilor din Transilvania şi Bucovina, organizat la Paris în aprilie 1918, releva în statutul său, la articolul II, scopul principal de a lupta prin toate mijloacele corespunzătoare pentru unirea acestor regiuni cu regatul României.

Sesizînd această acţiune şi starea de spirit din rîndul coloniei române din Franţa, un raport al Legaţiei austro-ungare din Berna, din 23 august 1918, anexa pentru autorităţile de la Viena şi Budapesta şi *Proclamaţia Comitetului naţional al românilor* organizat în capitala Franţei, în care se arată, între altele: „Noi, românii din Transilvania, exprimăm înalta noastră stimă faţă de curajul şi vitejia poporului român din Regat, care a sacrificat totul, chiar existenţa sa ca naţiune independentă, pentru eliberarea fraţilor săi şi, în acord cu fraţii noştri care servesc ca sclavi în armata inamică, sînt prizonieri în Italia şi Rusia — ofiţeri şi soldaţi — nu putem considera această luptă ca sfîrşită.

Fraţii noştri emigranţi în Statele Unite şi în Canada n-au aşteptat chemarea noastră, ei s-au înrolat în armata americană şi cea britanică.

Ne-am hotărît să scuturăm jugul străin, luptînd în rîndul aliaţilor. Declarăm fraţilor noştri subjugaţi care luptă încă în rîndul inamicului că în cel mai scurt timp ei se vor afla în faţa acelora care nu sînt numai prietenii lor, ci şi fraţii lor de sînge. Fraţii noştri rămaşi sub oprimare în ţara lor nu pot să-şi înalţe vocea, dar noi declarăm, în numele lor, că vrem să avem libere şi independente provinciile noastre Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureş şi Bucovina şi că ne alăturăm ca popor liber marilor noştri aliaţi, acordînd ajutorul nostru cauzei comune, prin aceea că luptăm pînă la înfrîngerea inamicilor umanităţii.

Noi românii din Transilvania şi alte provincii subjugate de Austro-Ungaria, care ne aflăm în Franţa şi ne-am întrunit azi la Paris, ne obligăm să continuăm lupta pentru eliberarea noastră de jugul străin, cu toate mijloacele care ne stau la dispoziţie şi cu ajutorul şi participarea fraţilor noştri din România şi înfiinţăm Comitetul naţional".

În iunie 1918, la Cittaducale, în Italia, se constituie un Comitet de acţiune al românilor din Transilvania, Banat şi Bucovina. În procesul-verbal se precizează că participă la adunare „aceia dintre noi care avem nu numai dreptul, dar şi datoria de a continua lupta iniţiată de România pentru unitatea naţională a tuturor românilor". În acelaşi timp se preciza că s-a decis „să se instituie un comitet de acţiune al românilor cu scopul de a uni într-un unic mănunchi toţi românii subjugaţi de Austro-Ungaria care se găsesc în ţările aliate, astfel încît să fie organizaţi în legiuni, şi de a face propagandă necesară pentru realizarea unităţii noastre naţionale".

Şi astfel, la începutul lunii octombrie, un ordin circular al ministrului de război italian, V. Zuppelli, arăta că: „urmare a hotărîrilor adoptate de guvernul regal cu privire la satisfacerea cererilor insistente ale Comitetului de acţiune român din Italia, care reprezintă aspiraţiile românilor aflaţi aici şi ale prizonierilor de război austro-ungari de naţionalitate română, se va organiza o «Legiune română»

destinată să lupte alături de trupele italiene pe frontul nostru". În perioada imediat următoare, mii de voluntari au format aceste legiuni.

Consiliul Național al Unității Române, de sub președinția lui Take Ionescu, creat la 6 septembrie 1918 la Paris, primise la 12 octombrie 1918 o scrisoare a ministrului de externe francez, în care se spunea: „Reunirea în acest Consiliu a unor personalități eminente din România și a reprezentanților celor mai autorizați ai populației române, separată încă de patria-mamă, ne oferă o imagine fidelă a adunărilor române din viitor. Rezultat din aspirațiile seculare ale compatrioților dumneavoastră spre libertatea și unitatea tuturor țărilor române, Consiliul va fi interpretul lor cel mai autorizat".

Consiliul a fost recunoscut în perioada următoare și de miniștrii de externe ai Angliei, Italiei, S.U.A. El s-a preocupat de coordonarea acțiunilor din străinătate cu cele ce se desfășurau în Transilvania pentru „a asigura unitatea politicii românești".

În nota documentară a serviciului diplomatic britanic despre acest organism politic românesc cu atribute de reprezentare internațională, prezentată în scopul recunoașterii sale de către Foreign Office, se arată că el „este singurul organism care a reprezentat, reprezintă și poate reprezenta în acest moment întreaga națiune română", și dorește „recunoașterea ca un organism care a reușit să se formeze pentru a reprezenta aspirațiile întregii națiuni române", propunînd următoarea formulă de răspuns: „Guvernul Maiestății Sale a fost foarte satisfăcut să remarce crearea unui Consiliu Național care să reprezinte eforturile comune din România și care să militeze pentru redobîndirea teritoriilor în vederea creării unui stat unitar și independent și va fi mulțumit să stabilească relații oficiale cu Consiliu în toate domeniile care privesc acest ideal care, de mult timp a reprezentat pentru politica britanică un fapt acceptat". Cîteva zile mai tîrziu, secretarul de stat britanic pentru afacerile externe, Arthur James Balfour, în scrisoarea pe care o trimitea președintelui Consiliului Național al Unității Române, îi făcea cunoscut, intre altele: „Nu cred că este nevoie să vă asigur că voi fi deosebit de mulțumit să intru în relații cu un organism atît de îndreptățit să reprezinte opinia publică românească și care s-a constituit sub președinția unui om care nu și-a pierdut niciodată încrederea în apărarea fundamentală a aspirațiilor juste ale poporului român". La data de 18 noiembrie, într-o altă notă, lui Take Ionescu i se făcea cunoscut că „Guvernul Maiestății Sale, la o eventuală Conferință de pace, va acorda întreaga simpatie și sprijin principiului general al unirii românești".

Semnalăm, ca deosebit de important, un alt document inedit emanat din Cancelaria direcției afacerilor politice și economice din Ministerul afacerilor externe al Franței în luna octombrie 1918, în care, pe baza unei vaste documentări, se face o analiză a istoriei și evoluției românilor în decursul timpului. Referindu-se la cei din Transilvania, în

Nicolae Titulescu (x) la Legația română de la Washington în 1917

Ziarul La Roumanie consemnează recunoașterea de către guvernul francez a Consiliului Național al Unității Române

La Roumanie
Organe hebdomadaire de l'Unité Nationale roumaine
LE GOUVERNEMENT FRANÇAIS
reconnaît le Conseil National de l'Unité roumaine

document se scrie: „Legile școlare, rigorile administrative, divizarea electorală, procesele politice, totul a fost pus în aplicare pentru a-i aduce la o maghiarizare progresivă. Geniul lor național a rezistat însă în fața tuturor acestor încercări. Numeroși au fost cei care, începînd din 1914, au trecut [din Transilvania] în România; după intervenția română [în război], dezertările românilor din armata ungară și predările în masă s-au înmulțit, și mulți dintre cei care au abandonat astfel armatele opresorilor lor s-au înrolat în armata română sau au format în Rusia corpuri de voluntari... Cînd a izbucnit războiul în 1914, aceeași speranță a umplut inimile populației române de pe ambele versante ale Carpaților. În timp ce întemnițările și supliciile se înmulțeau în Transilvania, cei mai înflăcărați luptători pentru cauza română treceau frontiera și veneau în România, pentru a face ascultat apelul compatrioților lor".

După ce descrie perioada grea a războiului, documentul continuă: „În timp ce, pe malurile Dunării, o întreagă populație aspiră la clipa cînd va putea să se asocieze evenimentelor care îl vor nimici pe invadatorul teritoriului său, o seamă dintre cei mai iluștri români și transilvăneni [în sensul de români din Transilvania] au venit în Franța unde atîtea vechi afinități le-au asigurat o primire frățească și unde activitatea lor poate fi folosită în mod util pentru triumful cauzei lor naționale și pentru victoria comună. Foști miniștri, parlamentari, aparținînd tuturor partidelor, universitari, luptători îndîrjiți din Transilvania, supraviețuitori ai temnițelor ungare, au constituit sub președinția d-lui Take Ionescu «Consiliul Național al Unității Române» cu care guvernul francez a intrat, de asemenea, în relații oficiale".

Documentele străine pe care le-am citat — aduse în prezent prin politica conducerii partidului și statului nostru, de îmbogățire a patrimoniului istoric arhivistic, în fondurile Direcției generale a Arhivelor statului — pot fi completate cu cîteva rapoarte diplomatice despre evenimentele din preajma zilei de 1 Decembrie 1918.

Consulul general german la Budapesta raporta la 26 noiembrie 1918: „Fără îndoială, românii dețin în mîinile lor, în Transilvania și în comitatele vecine, puterea nelimitată".

La 28 noiembrie, același diplomat scria: „Duminică 1 Decembrie are loc la Alba Iulia o Mare Adunare Națională a tuturor românilor din Ungaria, la care participă deputați din toate satele și orașele, episcopi și alți demnitari. Această constituantă va proclama unirea tuturor românilor și va stabili în special sarcinile politicii viitoare a Transilvaniei, precum și îndeplinirea lor și va hotărî postulatele care vor fi susținute la Conferința generală a păcii. E de așteptat o participare numeroasă".

Consulul german sintetiza, la 2 decembrie 1918, informațiile pe care le primise de la Alba Iulia: „Din toate părțile Transilvaniei s-au revărsat de cîteva zile mase întregi de oameni; au participat la Adunare cca. 100 000 de oameni; au apărut și reprezentanți ai regatului României. Au sosit numeroși socialiști din regat".

Ministrul Spaniei la București informa, la sfîrșitul lui noiembrie, guvernul său că în Transilvania se petrec „fapte de o incontestabilă importanță", și anume faptul că tot neamul românesc unit în hotarele vechii Dacii de către Mihai Viteazul „se va uni, din nou și nu prin forța armelor, ci prin voința liberă a provinciilor care compun această țară". Diplomatul spaniol cita proclamația adresată de Consiliul Național Român Central tuturor românilor de dincolo de Carpați și conchidea: „Astfel vor fi reprezentate toate clasele care compun societatea din aceste zone. Este lesne de înțeles nerăbdarea cu care se așteaptă o hotărîre, nutrindu-se speranța că ea va fi unirea cu restul poporului român, constituindu-se astfel România Mare".

Ecoul actului istoric înfăptuit la 1 Decembrie la Alba Iulia se află consemnat și în numeroase ziare străine. Citățm aici doar ziarul francez *Le Matin* din 6 decembrie, care, sub titlul *Noi ținuturi se eliberează de sub jugul ungar*, scria: „Comitetul Național Român din Transilvania a proclamat aderarea ținuturilor românești Crișana, Maramureș și Banat la România. Steagul românesc flutură pe toate clădirile publice. Entuziasmul este de nedescris. Oamenii plîng și se sărută pe străzi. Vechile ținuturi săsești din Transilvania, care de secole au împărțit suferințele cu românii, cu inima și sufletul iau parte la bucuria lor".

Marea Unire
în Parlamentul român

UNITATEA O DATORĂM POPORULUI MUNCITOR

Dr. MARIA TOTU

„Putem privi cu încredere în viitor. Vom aşeza România mare pe temelii democratice". Sînt cuvintele spuse de I.G.Duca, ministrul instrucţiunii publice şi cultelor, în ziua de 17 decembrie 1918, în cadrul mitingului organizat la statuia lui Mihai Viteazul în cinstea delegaţilor Transilvaniei şi Banatului veniţi la Bucureşti pentru a prezenta guvernului român documentele Marii Uniri.

Una din temeliile democratice ale statului român unitar desăvîrşit la 1 Decembrie 1918 a reprezentat-o noul Parlament al ţării, rezultat din alegerile organizate în noiembrie 1919. Era primul Parlament care se întrunea după împlinirea marelui ideal naţional şi, inevitabil, purta pecetea profundelor procese naţionale şi sociale prin care poporul îşi afirmase hotărît voinţa pentru o dezvoltare democratică şi unitară a României.

Un prim pas spre democratizare

Alegerile pentru primul Parlameut al României întregite au avut loc în zilele de 2,3 şi 4 noiembrie 1919 pentru Adunarea Deputaţilor şi la 7 şi 8 noiembrie pentru Senat. Scrutinul electoral organizat de guvernul condus de generalul Arthur Văitoianu (constituit la 27 septembrie 1919) a fost primul din România care a beneficiat de aplicarea votului universal — reformă electorală de mare semnificaţie istorică. În acelaşi timp, cei aleşi au fost reprezentanţi ai locuitorilor de pe întreg teritoriul ţării. Ei au avut misiunea să dezbată şi să adopte legile de organizare şi dezvoltare a statului naţional unitar. După cum scria C.Dobrogeanu-Gherea, alegerile din noiembrie 1919 au marcat „un eveniment considerabil pentru viaţa social-politică a României", deoarece ele au consemnat „nimicirea unui sistem politic bazat pe ignobila lege electorală a celor trei colegii censitare. Întreagă această şandrama, care a otrăvit viaţa politică de aproape o jumătate de veac, a fost nimicită".

Întrucît nici un partid politic nu a reuşit să obţină o majoritate parlamentară pentru a forma guvernul, după o serie de tratative s-a constituit un „Bloc parlamentar" — coaliţie formată din reprezentanţii mai multor formaţiuni politice, printre care Partidul Naţional Român, Partidul Ţărănesc, Partidul Democrat ş.a. Din rîndul „Blocului parlamentar" a fost desemnat un guvern prezidat de Al. Vaida-Voievod, care a

În imagini: Senatul s-a întrunit în vechea clădire a Parlamentului, iar Camera Deputaţilor la Ateneul Român.

propus un amplu program de reforme, a cărui înfăptuire, după aprecierea ziarului *Socialismul*, „ar fi însemnat o ruptură cu trecutul și un pas spre democratizarea țării".

Parlamentul și-a început lucrările în ziua de 20 noiembrie 1919. Deoarece vechiul local din Dealul Mitropoliei devenise neîncăpător pentru cei 546 reprezentanți în Camera Deputaților (cu 380 mai mulți decît înainte de război) aceasta s-a întrunit în sala Ateneului Român; Senatul, cu cei 236 membri, a activat în clădirea din Dealul Mitropoliei. Pînă la alegerea organelor de lucru, Vasile Stroescu a fost desemnat președinte de vîrstă. După începerea dezbaterilor, președinte al Camerei a fost ales Al. Vaida-Voievod. După numirea lui Vaida ca șef al guvernului, locul său a fost luat de Nicolae Iorga. În funcția de președinte al Senatului a fost ales Paul Bujor.

Noul Parlament era compus din reprezentanți ai tuturor păturilor și categoriilor sociale. De remarcat că, pentru prima dată, în Parlamentul României a fost ales un număr însemnat de deputați aparținînd naționalităților conlocuitoare — șvabi, maghiari, sași — ceea ce a asigurat Corpurilor legiuitoare, și pe acest plan, un caracter reprezentativ.

Erau reprezentate toate partidele și grupurile politice ale vremii. După o absență de două decenii, socialiștii — deși inițial au hotărît să nu participe la alegeri — intrau din nou în Parlamentul României, cu noui deputați aleși în trei județe. De la Tribuna organului legislativ suprem al țării, deputatul Gheorghe Cristescu, exprimînd adeziunea muncitorimii la actul Unirii, declara: „Partidul Socialist din România a fost din toate vremurile pentru alipirea pe această cale democratică, plebiscitară a tuturor ținuturilor românești".

Deschiderea solemnă a lucrărilor era urmărită cu emoție de miile și miile de bucureșteni ce umpluseră străzile din jurul Ateneului și veștile erau așteptate cu înfrigurare în toate părțile României. La cuvîntul „Unitate" vibra sufletul fiecărui român. „De la unirea noastră a tuturor — nota *Glasul Bucovinei* — n-a mai fost o zi de așa mare însemnătate ca ziua cea de astăzi. De acum încolo, adunarea cea mare a deputaților va face toate legile trebuincioase pentru cîrmuirea dreaptă a frumoasei noastre țări, pentru care am suferit și sîngerat atîtea veacuri de-a rîndul".

Pe adresa Parlamentului soseau permanent din toată țara, cît și din străinătate, telegrame și mesaje de felicitare. Între ele și o telegramă expediată de profesorii Universității Daciei Superioare care își inaugurase cursurile la Cluj. „Profesorii Universității din Cluj sînt fericiți că pot saluta întîiul Parlament al României Unite. Din munca tuturor românilor va trebui să răsară acum o eră de prosperitate și de înaltă cultură na-

CAPITALA ROMÂNIEI ÎNTREGITE

În ziua de 18 noiembrie/1 decembrie, exact în momentele în care cei peste 100 000 români transilvăneni întruniți la Alba Iulia pecetluiesc, prin hotărîrile adoptate, viitorul național unitar românesc, la București au loc însuflețite manifestări prilejuite de reîntoarcerea autorităților de stat, moment din care Bucureștii devin capitala statului român unitar. Orașul îmbracă straie de sărbătoare. Mari și covîrșitoare emoții. „În această zi a învierii — notează un martor ocular — n-a fost locuitor al mult încercatei Capitale care să nu alerge ca să vază cortegiul triumfal și n-au fost ochi din care să nu picure lacrimi".

Iată un reportaj publicat într-o ediție specială a ziarului Izbînda din 19 noiembrie/2 decembrie 1918.

„De pe la ora 8 circulațiunea devenise grecoale, iar de la 9 trotuarele erau înțesate. Pe trotuare, pînă la Capul Podului, de ambele părți erau înșirate geo lie de băieți și de fete, primare și secundare.

În Piața Victoriei — sau la Capul Podului cum îi zice poporul — reprezentanți ai orașului așteptau cu tradiționala pîine și sare.

La rondul întîi erau ușirate drapelele tuturor regimentelor din țară, cu gărzile de onoare și cu comandanții acestor regimente". Spre rondul al doilea, „de-o parte și de alta a goselei sînt înșirați soldații noștri. Poartă și acum căștile pe are le-au purtat la Mărăști, la Doaga și la Mărășești". Urmează trupele aliate, cavalerie și infanterie franceză.

Un automobil al poliției aduce vestea că orteginl regal a pornit din Mogoșoaia. „De departe — continuă reporterul — se zărește un grup compact de călăreți. Grupul călăreților se apropie și în fruntea unui strălucit stat major apar regele și regina. La dreapta suveranului călărește generalul Berthelot". Are loc apoi un serviciu divin, după care alaiul se îndreaptă spre Piața Victoriei. Aici se află membrii guvernului, întreg consiliul comunal, precum și generalii Eremia Grigorescu, Coandă, alături de I.I.C. Brătianu, V.G. Morțun, I.G. Duca, membrii corpului diplomatic, alte persoane oficiale.

De aici, cortegiul parcurge Calea Victoriei, oprindu-se la statuia lui Mihai Viteazul, unde are loc o paradă militară. „În tot timpul defilării — notează ziarul — două aeroplane, unul francez și unul român au făcut viraje de o frumusețe și îndrăzneală care au atras admirația tuturor".

Timp de două săptămîni bucureștenii, alături de întregul popor, urmăresc, într-o atmosferă de însuflețitoare solidaritate națională, marile evenimente. Alături de români, cetățenii de alte naționalități aflați în Capitală își exprimă adeziunea la marele act al Unirii. Astfel, peste 500 sași care locuiesc în București, se întrunesc în Sala „Transilvania", unde, după relatarea ziarului Izbînda, din 12/25 decembrie, într-o atmosferă sărbătorească „salută cu entuziasm unirea Ardealului cu România". Adunarea deleagă o delegație care „să meargă în Ardeal pentru a lua contact cu căpeteniile săsești de acolo și a-i îndemna să adopte aceeași rezoluție ca și cei din București".

Capitala României unite primește cu însuflețire delegația Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia sosită în București la 30 noiembrie/13 decembrie spre a prezenta guvernului istoricele hotărîri. Ilie Mișcuția, în acele zile secretar al serviciului de Siguranță din Ardeal și Banat, își amintește: „O delegație a plecat la București, ducînd fraților de dincolo de Carpați mesajul ardelenilor, dorința lor de a se uni cu patria mamă. Delegația și noi ce o însoțeam am călătorit într-un tren special. După o întîrziere de cîteva ore în Predeal, am ajuns în Gara de Nord. Mii de bucureșteni ne-au întîmpinat cu urale, îmbrățișîndu-ne cu nespusă dragoste și la rîmi de bucurie. Vestea sosirii ardelenilor a străbătut cu repeziciune întregul oraș. Peste tot drumul nostru, bucureștenii ne-au făcut o primire însuflețită, frățească. Am auzit că toate sălile de spectacole se goliseră înainte de terminarea programului. Aceeași primire călduroasă am avut-o și la palatul din Cotroceni, unde delegația oficială și-a îndeplinit cu mult succes mandatul încredințat".

ţională pentru întregul popor. Cu nestrămutata noastră încredere în energia neamului, unim glasul nostru cu al dumneavoastră". Printre semnatari se aflau profesorii Sextil Puşcariu, V. Babeş, Ştefănescu-Goangă, O. Ghibu, I. Ursu şi numeroşi alţii.

Cercul studenţesc din Iaşi telegrafia cu ocazia inaugurării lucrărilor Corpurilor legiuitoare: „Cînd în capitala ţării se adună marele sfat al poporului român pentru a legifera desfăşurarea vieţii politice şi sociale a acestui neam, studenţimea universitară ieşeană, pătrunsă de importanţa acestui excepţional de mare eveniment, urează tuturor reprezentanţilor... ca în inimile lor să se reverse din plin dubul dragostei de neam şi al curăţeniei gîndurilor, iar activitatea pe care o vor desfăşura să fie răsplătită de sporul binefăcător".

Printre mesajele sosite din străinătate s-au numărat cele ale preşedinţilor Camerelor Deputaţilor din Franţa şi din Italia, Paul Deschanel şi, respectiv, Emanuele Orlando, al Senatului Cubei etc.

Parlamentul, cu cele două camere ale sale, Adunarea Deputaţilor şi Senatul, alegîndu-şi organele de conducere şi de lucru, a trecut imediat, după validarea mandatelor, la întocmirea şi dezbaterea răspunsului la mesajul tronului. În tot acest timp, pînă la 29 decembrie cînd s-a ratificat unirea, numeroşi vorbitori au exprimat bucuria pentru împlinirea deziderateului suprem pentru care se jertfiseră generaţii şi generaţii de înaintaşi.

Ideea nu s-a mai stins

În şedinţa de deschidere a Adunării Deputaţilor, care a avut loc în ziua de 20 noiembrie, preşedintele de vîrstă al Adunării, Vasile Stroescu, salutînd prezenţa în primul parlament al României unite a aleşilor ţinuturilor româneşti, sublinia că „cel dintîi factor care a lucrat la unirea românilor a fost însuşi poporul românesc. În lupta lui pentru neam şi ţară, [poporul] a arătat cea mai înaltă bravură, după aprecierea chiar a străinilor, a suferit cele mai mari, chiar supraumane suferinţe, în lipsurile ce le-a îndurat în tot timpul războiului, rău îmbrăcat şi mai rău hrănit, rău înarmat a căutat să ţină piept la un duşman îndestulat, chiar cu prisosinţă de toate şi înarmat cu armele şi uneltele războinice cele mai perfecţionate. Ei bine, domnilor, în lupta cu aceşti duşmani, soldaţii noştri, goi şi flămînzi, au mirat toată lumea cu vitejia şi îndurarea lor. Soldatului şi ţăranului român îi datorăm numele ce-l avem în lumea asta". La rîndul său, preşedintele Senatului, Paul Bujor, aprecia că unitatea o datorăm „aproape în întregime poporului nostru muncitor atît de la sate — adică ţărănimii noas-

Iată şi un reportaj publicat în Izbinda din 15/28 decembrie: „La 5 jumătate seara a sosit cu trenul delegaţia Ardealului, venind din Braşov. Trenul era împodobit cu steaguri naţionale. În gară, au ieşi în întîmpinare şeful noului guvern, Ionel Brătianu, ministrul instrucţiei publice, I.G. Duca, profesorul Babeş din partea Academiei române, Vasile Mersan, fost ministru". Sînt prezenţi, de asemenea, reprezentanţi ai armatei, ai industriaşilor, comercianţilor, precum şi o delegaţie a saşilor din Bucureşti.

La 16/29 decembrie, ziarul publică un reportaj amplu privind călătoria delegaţiei Ardealului din Sibiu la Bucureşti. La Braşov, delegaţilor li s-a făcut o primire entuziastă. Are loc un banchet, după care „s-a încins o horă mare a Unirii. Serbarea aceasta improvizată a Unirii la Braşov a durat pînă la 4 dimineaţa, iar la orele 7 delegaţii au luat un tren separat plecînd la Bucureşti".

Acelaşi ziar din 17/30 decembrie, sub titlul Sărbătorirea unirii cu Ardealul, scrie: „Ieri, la orele 11 şi jumătate dimineaţa, au ieşit din Palatul regal delegaţia Ardealului, miniştrii în frunte cu d. I.I.C. Brătianu şi mai mulţi ofiţeri români. În Piaţa Palatului se aflau înşirate delegaţiile mai multor şcoli şi un numeros public, care la ieşirea din curtea Palatului a delegaţiei izbucnesc în urale nesfîrşite".

Pe tot parcursul, delegaţia este întîmpinată cu entuziasm. „La statuia lui Mihai Viteazul — continuă ziarul — se află postată o gardă de onoare din Regimentul 8 infanterie «Aurel Vlaicu», cu drapelul regimentului, care prezintă arma. Şi aici un numeros public aclamă frenetic pe fruntaşii Ardealului şi pe miniştri".

Iau cuvîntul episcopul Miron Cristea, Hălăgeanu, prim ajutor de primar al Capitalei, V. Haneş şi I.G. Duca, ministrul cultelor şi instrucţiei publice, precum şi elevul Vulcănescu de la Liceul L ăr. Alte discursuri au loc la statuia lui Gh. Lazăr. „Asistenţa — continuă Izbinda — se îndreaptă iarăşi la statuia lui Mihai Viteazul. Aici se încinge o uriaşă Horă a Unirii. Se prind în această horă şi episcopii Cristea şi Hossu, Vaida-Voievod, Goldiş, I.I.C. Brătianu, I.G. Duca şi ceilalţi fruntaşi".

Cortegiul se îndreaptă apoi spre Palat. „În mijlocul unui entuziasm ce nu se poate descrie s-a terminat această graudioasă manifestaţie naţională".

În şirul festivităţilor prilejuite de prezenţa delegaţilor ardeleni se înscriu vizite la diferite asociaţii şi societăţi, spectacolul de gală de la Teatru Naţional, banchete etc. Pînă şi cinematografia, deşi se află la început de drum, se raliază la evenimentele zilei. „După cum consemnează presa, la cinematografele „Ciasic" şi „Apolo" rulează un „grandios film cinematografic", în care sînt prezentate „gloriosele lupte de la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz". „Veniţi să aplaudaţi pe voinicii noştri, care cu jertfa fiinţei lor ne-au dat România Mare. Mulţi îşi vor vedea pe dragii lor în toiul luptelor".

Presa din întreaga ţară comentează pe larg semnificaţia Marii Uniri. Sub titlul Ştiam că va veni, noua publicaţie Dacia, din 6 decembrie 1918, scrie: „Aşteptam numai ceasul binecuvîntat cînd acest măreţ act naţional să iasă la lumină, împins ca de puterea legilor eterne ce conduc răsăritul soarelui. Ardealul s-a aruncat în braţele patriei mame. Peste o sută de mii de feciori şi bărbaţi, înfăţişînd poporul acela robust, crescut în leagănul munţilor, şi-au contopit glasurile într-o singură voinţă care e însuşi instinctul de solidaritate al sîngelui românesc. Ştiam că aşa are să fie! Sufletul acela oţelit în cuptorul robiei milenare, sufletul acela năvalnic şi vijelios din care au ţîşnit revoltele mîndriei naţionale, care a sîngerat pe roată, a gemut în lanţuri, a înundat cîmpia memorabilă a Blajului,... a biruit pentru veşnicii veciilor. Într-o zi s-au răzbunat toate străduaniile, toate eforturile, toate sforţările şi toate jertfele unui mileniu de sclavie... Voinţa unanimă care a biruit la Alba Iulia a zguduit şi-a dărîmat ultimul hotar, ultima rămăşiţă din graniţele cu care lunga tiranie a veacurilor de-a rîndul fiinţa neamului românesc. Au murit hotarele vrăjmaşe! Pe mormîntul lor trebuie să bată bucuriile generale. Suntem un popor, un pămînt, un stat. Trăiască neamul românesc, întreg în ţara lui!"

trc —, cît şi de la oraşe, care în timp de pace a muncit pentru a produce bogăţia acestei ţări, iar în timp de război a sîngerat pe cîmpul de luptă pentru a ne libera de jugul străin".

În după-amiaza aceleiaşi zile de 20 noiembrie 1919, în semn de omagiu, toţi parlamentarii de peste Carpaţi au depus la statuia lui Mihai Viteazul o cunună cu lauri împreună cu tricolorul românesc. În omagiu se scria: „Slăvite Voevod, Tu care la 1600 ai adunat la Alba Iulia Dieta Ardealului..., fii azi de trei ori fericit că, iată, o altă dietă a aceluiaşi Ardeal e adunată la picioarele tale şi azi am venit noi *aleşii poporului românesc* din acele pămînturi să ţinem sfat în treburile ţării, azi mai mare şi mai tare decît aceea pe care tu o uniseşi pe o clipă".

În şedinţa din 18 decembrie 1919, primul ministru Al. Vaida-Voievod, oprindu-se în expozeul său asupra sarcinilor mari care stăteau în faţa Parlamentului unic al României, declara: „Aproape două mii de ani a vieţuit neamul nostru pe aceste cîmpii şi plaiuri. Veacuri amare, veacuri de lupte, de suferinţe şi de muncă, aceeaşi soartă în rău şi în bine au făurit şi închegat fiinţa etnică, unitatea limbei, datinelor, a firei poporului românesc. Dar aşezat la răspîntia Orientului şi Occidentului, politiceşte nu s-a putut uni, ci sfîşiat prin munţi şi rîuri şi prin graniţe politice, a suportat toată vitregia soartei, impusă prin situaţia sa geografică, în mijlocul acelor state care datorau spadei române originea mărimei lor din veacul al XIX-lea. Fără de ajutorul acestei spade şi Rusia şi Austro-Ungaria ar fi trebuit să-şi prădeze pe timpul închegării lor toate puterile, luptînd contra Semilunei. Spada vitejilor moldoveni, munteni, olteni, bănăţeni şi ardeleni, ai lui Ştefan, Mircea, Corvin a apărat vecinii ameninţaţi pe atunci şi deveniţi trufaşi după ce a trecut pericolul. Sîngele cel mai bun şi mai nobil românesc a fost jertfa preţioasă prin care cultura apuseană fu scutită de cotropirea barbară... Prin întunericul veacurilor vijelioase... geniul viteazului Mihai a ştiut să înfăptuiască, într-o clipă de mărire, unitatea neamului. Nu a fost însă de durată. Murind Eroul, unitatea s-a prăbuşit... Dar, odată înfăptuită, ideea nu s-a mai stins. Dorul unităţii naţionale a rămas viu din rînd de oameni în rînd de oameni şi conştiinţa că unitatea neamului nu e un vis deşart, că ea este cu putinţă, a dat forţe de rezistenţă şi nădejde celor copleşiţi de jugul străin şi a dat avînt gîndirii politice a marilor dascăli ai neamului... Fără unitate şi libertate naţională nu se poate realiza de nici o naţiune progres trainic, economic şi politic".

Patria tuturor fiilor

În Parlamentul României unite au luat cuvîntul reprezentanţi ai naţionalităţilor conlocuitoare, exprimîndu-şi cu tărie voinţa de

IAŞII SERBEAZĂ UNIREA

Iaşii capitala vremelnică a României în anii 1916-1918 trăieşte — împreună cu toată ţara — emoţia şi febrilitatea evenimentelor care marchează făurirea statului naţional unitar român. Aici au loc ample şi viguroase acţiuni în favoarea realizării idealului naţional, prin care maselo populare îşi afirmă voinţa de a împlini marele vis al înaintaşilor.

Toate acestea evidenţiază pregnant, după cum remarcă *ziarul* Mişcarea din 26 ianuarie 1918, că „idealul unităţii naţionale a rămas busola vieţii de stat... Evenimentele sînt în curs. Poruncile istoriei se înfăptuiesc. Destinele popoarelor nu se pot abate din făgaşul lor firesc".

La începutul anului 1918, lupta poporului român pentru unitate naţională intră, în condiţii internaţionale favorabile, în stadiul decisiv. Iaşii şi ieşenii salută cu bucurie apariţia noilor state naţionale pe ruinele Imperiului austro-ungar, asanarea păcii de la Bucureşti şi reintrarea României în tabăra Antantei. Totul prevede înfăptuirea „măreţului nostru ideal naţional", după cum consemnează Evenimentul din 30 octombrie 1918.

În aceeaşi zi de 30 octombrie, la Iaşi are loc o mare manifestaţie în faţa statuii lui Alexandru Ioan Cuza din Piaţa Unirii. Între participanţi — şi delegaţi ai provinciilor istorice româneşti, „un mănunchi care era simbolul întregirii neamului", după cum scrie unul dintre ziare. În ziua următoare, în acelaşi cadru de entuziasm, o delegaţie de români de peste Carpaţi este primită la reşedinţa regală.

La 8 noiembrie 1918, ieşenii trăiesc un alt moment cu înalte semnificaţii patriotice: aducerea capului lui Mihai *Viteazul* din pribegia sa peste graniţele ţării. Festivităţile ce au loc evocă vremea marelui voievod, făuritorul unirii din 1600, exprimînd, totodată, năzuinţa şi credinţa maselor în apropiata împlinire a marelui ideal. În sala Teatrului Naţional, neîncăpătoare pentru marea afluenţă de public, vorbesc între alţii prof. Al. Lapedatu, dr. N. Bălan, generalul Petala. Marea actriţă Marioara Ventura recită poezii din repertoriul naţional, iar ansamblul coral al oraşului interpretează cîntece patriotice. În seara aceleiaşi zile, în aula Universităţii, Nicolae Iorga conferenţiază despre Politica lui Mihai Viteazul. Originile şi însemnătatea ei actuală. Sînt prezenţi membrii guvernului, reprezentanţii corpului diplomatic, precum şi un numer e public.

În noiembrie 1918 se intensifică legăturile directe între autorităţile de la Iaşi şi Consiliul Naţional Român Central din Transilvania. În prima jumătate a lui noiembrie 1918, ajung la Iaşi locotenentul Popovici şi avocatul Boeriu, urmaţi de L. Oancea, care aduc la cunoştinţa oficialităţilor române desfăşurarea acţiunilor în vederea pregătirii Adunării de la Alba Iulia. I.I.C. Brătianu trimite, cu acest prilej, un mesaj Consiliului Naţional Român. O altă delegaţie a românilor transilvăneni soseşte la Iaşi în 16 noiembrie, venind de la Sibiu. Cei doi reprezentanţi, N. Bălan şi V. Precup au întrevederi cu generalul C. Coandă, primul ministru, precum şi cu generalul C. Prezan, I.I.C. Brătianu, N. Iorga şi alţi fruntaşi politici români. N. Bălan poartă, de asemenea, discuţii cu miniştrii aliaţi acreditaţi la Iaşi.

O altă delegaţie a C.N.R.C., formată din George Crişan şi Toader Roxin, pleacă din Arad la 16 noiembrie 1918, îndreptîndu-se spre Iaşi pe ruta Craiova, Bucureşti, fiind primiţi cu mare entuziasm.

Aducînd la cunoştinţa opiniei publice detaliile preparativelor legate de convocarea Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, presa ieşeană subliniază că Adunarea „va fi expresia adevărată a voinţei poporului român", iar „cuvîntul acestei adunări va fi vrednic să rămînă pe veci înscris în cartea neamurilor, fiindcă va fi rostit cu toată greutatea cuvenită şi cu toată energia morală a unui neam conştient. Ideea naţională străbă

a trăi și de a conlucra la înălțarea țării. Dintre zecile și zecile de aleși ai naționalităților conlocuitoare, au vorbit deputații Bella Maurer, Rudolf Brandsch, dr. M. Kipper, Vasile Sniatinciuc, Gh. Hrabowschi, Orestie Ilinczki, Victor Racoce, Iancu Melic Melicsohn, Mustafa Mehmet Fehim.

Bella Maurer, vorbind în numele întregii populații maghiare din Transilvania, sublinia că în timpul campaniei electorale „atît eu cît și colegii mei candidați, am fost primiți cu bucurie și cu mulțumire că în sfîrșit se va face ceva pentru interesele lor... Noi — se angaja el — stăm cu totul pe baza programului formulat la Alba Iulia a cărei realizare o pretindem".

Ca reprezentant al germanilor din România și al Partidului Popular German, R. Brandsch a adresat un vibrant salut primului Parlament al României unite: „Noi am venit aici cu sentimente frățești și cu voința hotărîtă a participa la muncă pentru binele țării, pentru binele patriei noastre, România Mare... Noi, reprezentanții liberi aleși ai națiunii germane din România Mare, la intrarea noastră în Adunarea Constituantă ne simțim datori a reînnoi declarația solemnă că ne-am alipit statului român prin liberă hotărîre și vă vom aparține ca cetățeni credincioși și leali... cu sentiment frățesc — pentru toate națiunile țării, pătrunse de aceleași convingeri și mai cu seamă pentru poporul român de care în parte ne leagă aceeași soartă de multe secole, salutăm noua patrie și îi urăm... din toată inima un viitor binecuvîntat. Numai munca comună și serioasă a tuturor cetățenilor va fi în stare de a pune pe baze sigure acest viitor. De aceea vom participa din toate puterile la această muncă și vom colabora spre a face din patria noastră o citadelă a culturii și a civilizației, a libertății democratice și a drepturilor egale..."

Mustafa Mehmet Fehim a declarat, în numele musulmanilor dobrogeni: „Vom fi credincioși și folositori pentru România Mare, patria noastră iubită, care așteaptă de la noi unirea în cuget și simțiri și în fapte, pentru că numai atunci sîntem în stare s-o facem România tare".

S-au auzit în acele zile istorice în înaltul for al națiunii române și glasurile muncitorilor și țăranilor. Reprezentantul țărănimii, Nistor Andronicescu, în discursul său, a exprimat, ca și înaintașii săi deputați în Adunările ad-hoc din 1857, hotărîrea truditorilor pămîntului de a participa la făurirea unei Românii mai drepte și mai bune: „Domnilor, eu sînt țăran, n-am școală, am mai multă școală așa zicînd, de la natură, dar am observat că țăranul este încă o parte din România Mare și care este în stare să umple lipsurile care s-ar întîmpla în norodul românesc... Țăranul este un factor important în poporul românesc, deoarece el a contribuit și la război, căci a luat arma și s-a dus să-și

---

prea mulți martiri dincolo, prea mulți au rostit-o în momente supreme și s-au îmbătat de visul ei dezrobitor; prea mulți ochi au lăcrimat sub steagul lui Horea și în preajma mormîntului lui Avram Iancu... De aceea nu se așteaptă cuvîntul hotărîtor de la Alba Iulia cu nerăbdare în ochi, ci cu seninătatea înfăptuirilor istorice care nu pot nici șovăi, nici întîrzia. El va suna dezrobitor cum a mai răsunat acum trei veacuri [în vremea lui Mihai Viteazul]".

Presa din Iași aduce, de asemenea, la cunoștința opiniei publice, a maselor populare textul documentelor prin care populația transilvăneană este chemată să-și spună cuvîntul la Alba Iulia, orașul care avea să fie „pentru a doua oară, leagănul supremului vis" al tuturor românilor.

În ziua de 1 Decembrie 1918, ziarul Opinia publică un grupaj de articole în care, în numele maselor largi populare, salută Adunarea de la Alba Iulia și istoricele ei hotărîri: „De cum începusem a învăța istoria românilor — scrie ziarul — ne strîngeam mai mulți la un loc, iar unul dintre noi cu un bețișor să preumbla pe hartă pe la confinile [hotarele] a ceea ce a fost altădată Dacia.

Ce mare și mîndră ar fi România, cînd s-ar putea întinde și astăzi, ne ziceam uoi, pînă unde se întindea altădată Dacia.

A trecut vremea de atunci și visul a devenit realitate.

Ne bucură unirea aceasta, pentru că înseamnă intrarea — de azi înainte — sub aceleași legi și ocîrmuire a românilor, uniți altă dată numai sufletește, dar pe de altă parte bucuria ne este și mai mare pentru că această unire nu e faptul unuia, ci al tuturor românilor, e faptul democratici românești [subl. ns.]".

Subliniind, de asemenea, caracterul larg democratic al hotărîrilor adoptate la Alba Iulia, un alt ziar ieșean, Evenimentul, scrie: „A fost poporul românesc în număr uimitor de mare, arătînd prin aceasta că toate păturile sociale ale națiunii noastre au participat la această zi mare, istorica Adunare... Alba Iulia rămîne de-a pururi cetatea celei mai mari înfăptuiri istorice românești pînă în zilele noastre..."

Nicolae Iorga scrie în coloanele Neamului românesc că la Alba Iulia se împliniseră „cea mai mare faptă din toată viața neamului nostru... Pentru noi e o necesitate istorică ajunsă la recunoaștere și e o suferință mîngîiată, o muncă ce-și găsește răsplata. Și, astfel, avem dreptul de a crede acest fapt definitiv și etern".

La 8 decembrie 1918, Iașii sărbătoresc realizarea Marii Uniri. Impresionante momente de exprimare a comunității de idei și de sentimente ale românilor din toate colțurile țării.

Iată o relatare din ziarul Opinia (11 decembrie): „De la Mitropolie serbarea a urmat în Piața Unirii, unde au rostit cuvîntări entuziaste studenții Popa și Lăzgeanu, după care s-a încins o horămare de unire, hora românilor de pretutindeni.

La ora 3 [15] a avut loc o serbare la Teatrul Național, care s-a deschis cu corul mitropolitan. Cîntece patriotice executate de acest cor au stîrnit entuziasmul general".

În numele studenților socialiști vorbește Timotei Marin, viitor militant comunist. Nicolae Iorga prezintă apoi conferința Ideea Daciei românești, arătînd că această măreață idee a stat „la baza operei politice împlinită în acest fericit an 1918".

„Serbarea de la Teatrul Național — continuă Opinia — s-a terminat prin tablouri alegorice, reprezentînd evoluția poporului român, din cei mai adînci trecuți pînă în ziua de azi".

Conf. dr. I. AGRIGOROAIEI,
dr. Gh. BUZATU

apere vatra în care ara... Trebuie privit ţăranul că şi el e om şi el are dreptul să se bucure de pămîntul acesta cît îi este dat să trăiască, să se bucure de libertate şi să fie privit tot ca om... fiindcă natura tot atît a lucrat şi pentru dînsul ca şi pentru ceilalţi. Domnilor, ... eu cer numai ca ţăranul să capete pămînt, să fie stăpîn pe dînsul şi să fie stăpîn şi pe munca lui".

Cu aceeaşi fermitate a luat cuvîntul în Senat şi muncitorul T. Ştefănescu, mecanic de locomotivă, care fusese ales în acest for. El a propus un larg program de reforme care aveau în vedere trecerea în posesia statului a tuturor minelor, fabricilor de tot felul, a mijloacelor de transport, a exploatărilor petroliere, în genere a tuturor marilor întreprinderi, a băncilor, participarea muncitorilor la administrarea şi conducerea lor, la beneficii, introducerea imediată a impozitului proporţional şi progresiv pe avere etc. În încheierea discursului său, muncitorul T. Ştefănescu a adus un înflăcărat elogiu armatei române: „Muncitorimea aduce cele mai adînci mulţumiri iubitei armate române, care s-a luptat cu atîta vitejie, glorie şi abnegaţie pe toate fronturile ţării... Muncitorimea este mîndră de armata ţării şi are deplină încredere, ca întotdeauna, că şi de data aceasta va fi la înălţimea ei şi va constitui cea mai puternică garanţie pentru apărarea ţării... Cu această ocazie, muncitorimea face un apel călduros de a se aviza la mijloacele necesare pentru îmbunătăţirea traiului vitejilor invalizilor la război, precum şi pentru îngrijirea orfanilor eroilor căzuţi pe cîmpul de onoare, pentru apărarea ţării şi întregirea neamului românesc".

„Ceea ce ne uneşte este pentru totdeauna"

Şedinţa Adunării Deputaţilor din 27 decembrie şi a Senatului din 29 decembrie 1919 au fost destinate special votării proiectelor de legi cu privire la Unire.

În expunerea de motive la proiectul-lege de unire a Transilvaniei, prezentată de Vasile Goldiş, se sublinia, printre altele: „Neamul românesc, în totalitatea sa, şi-a scuturat lanţurile robiei de veacuri şi fără ezitare, uzînd de libertatea manifestării dreptului firesc al autodeterminării naţiunii, el, într-un gînd şi într-un suflet a dat dovada conştiinţei despre unitatea sa naţională şi şi-a declarat voinţa spre a-şi împreuna energiile fiinţei sale integrale, spre a servi astfel cu puteri unite de aici încolo interesele civilizaţiei ce tinde spre desăvîrşirea geniului omenesc... Unirea tuturor românilor într-un singur stat naţional este urmarea firească a faptului că acest popor, luptînd cu bărbăţie împotriva vicisitudinilor istoriei de la zămislirea sa şi pînă astăzi, n-a părăsit niciodată

PENTRU CAUZA FRAŢILOR

Străvechi pămînt românesc, Dobrogea a căzut, în sec. XV, sub stăpînirea Imperiului otoman. Deşi s-au aflat timp de mai multe secole sub dominaţie străină, românii din această parte de ţară şi-au păstrat — ca şi cei din alte teritorii istorice româneşti aflate sub opresiune — limba, obiceiurile, tradiţiile, au avut permanente legături economice, politice şi culturale cu fraţii de dincolo de Dunăre. În decursul timpului, numeroase familii de români, în special păstori din Ţara Românească, Moldova, Transilvania şi Banat s-au stabilit pe pămîntul dobrogean, contribuind la păstrarea conştiinţei comunităţii de neam şi de ţară.

În 1877, la intrarea ţării noastre în Războiul de Independenţă, românii dobrogeni şi-au exprimat voinţa de a reveni la patria română. În 1878, dorinţa lor s-a împlinit, unirea Dobrogei cu România marcînd, după realizarea Unirii Principatelor în 1859, o nouă etapă în făurirea statului naţional unitar român în graniţele sale etnice şi istorice firesti.

În a doua jumătate a secolului trecut, odată cu intensificarea luptei românilor pentru realizarea idealului unităţii naţionale, românii dobrogeni şi-au manifestat, prin numeroase acţiuni, solidaritatea cu fraţii din România şi din Transilvania. Să urmărim cîteva din acţiunile de solidaritate ale dobrogenilor cu lupta românilor din Transilvania pentru unire, de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru.

Sentimentele de care erau animaţi dobrogenii, ca dealtfel toţi românii, sînt exprimate grăitor într-un articol apărut în ziarul Constanţa din 5 iulie 1892: „Tot ce are sînt românul este astăzi în primejdie dincolo de Carpaţi: limba, legea, familia şi cu ele naţionalitatea sînt călcate în picioare. Faţă de această stare de lucruri, noi românii din România liberă şi independentă nu ne putem aştepta răstignirea cu braţele încrucişate. Nevoile, păsurile şi suferinţele fraţilor noştri, ori unde s-ar afla ei, sînt ale noastre în acelaşi timp. Aici sîntem cu trupul, dar gîndurile fiecăruia dintre noi sînt acolo unde se sugrumă existenţa noastră ca naţiune". Sentimente asemănătoare fuseseră exprimate şi în telegrama trimisă, în iunie 1892, de Comitetul de redacţie al ziarului amintit mai sus, în frunte cu directorul acestuia, Petre Grigorescu, Ligii Culturale[1].

Presa dobrogeană publică, dealtfel, cu consecvenţă articole consacrate trecutului românesc, marilor evenimente istorice cu semnificaţii deosebite pentru lupta de unitate naţională (unirea înfăptuită de Mihai Viteazul, revoluţia de la 1848-1849, Unirea din 1859).

Ample spaţii a acordat presa dobrogeană mişcării memorandiste[2], publicînd documente, informaţii şi comentarii asupra „esenţei ce tiranii românilor din Transilvania şi Ungaria", toate exprimînd adeziunea profundă a Dobrogei la cauza fraţilor de peste Carpaţi. Constănţeanca Aurelia Drăgescu, la fel ca mulţi alţi români, le scria memorandiştilor, în iulie 1892, cînd gîndurile sentimentelor de solidaritate şi admiraţie pentru lupta lor, de încredere în triumful cauzei lor, de dragoste pentru Transilvania şi locuitorii ei, „pentru că suferiţi pe nedrept, pentru că sînteţi sînge din sîngele nostru, pentru că aţi dat neamului românesc, printre alţii, pe Şincai, Maior, Laszăr, premergători ai reînvierii noastre naţionale". Numeroase telegrame de simpatie şi solidaritate au fost trimise de către dobrogeni fruntaşilor memorandişti I. Raţiu, V. Goldiş, V. Lucaciu.

În 1894, locuitorii din Tulcea şi Constanţa au făcut o călduroasă primire participanţilor la Congresul studenţilor din România care au vizitat Dobrogea. Între aceştia se aflau şi delegaţi ai studenţilor români de dincolo de Carpaţi. La Constanţa, în Piaţa „Ovidiu", a avut loc, la 11 septembrie 1894, o mare adunare însufleţită de dragostea frăţească, de credinţa în realizarea idealului secular al tuturor românilor.

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 11/1978; 7.8/1978.

țara unde a fost așezat, ci a păstrat-o, fructificînd-o neîncetat cu sudoarea frunții sale și înscriindu-și în istorie dreptul la dînsa prin scump sîngele său vărsat de atîtea ori spărîndu-o".

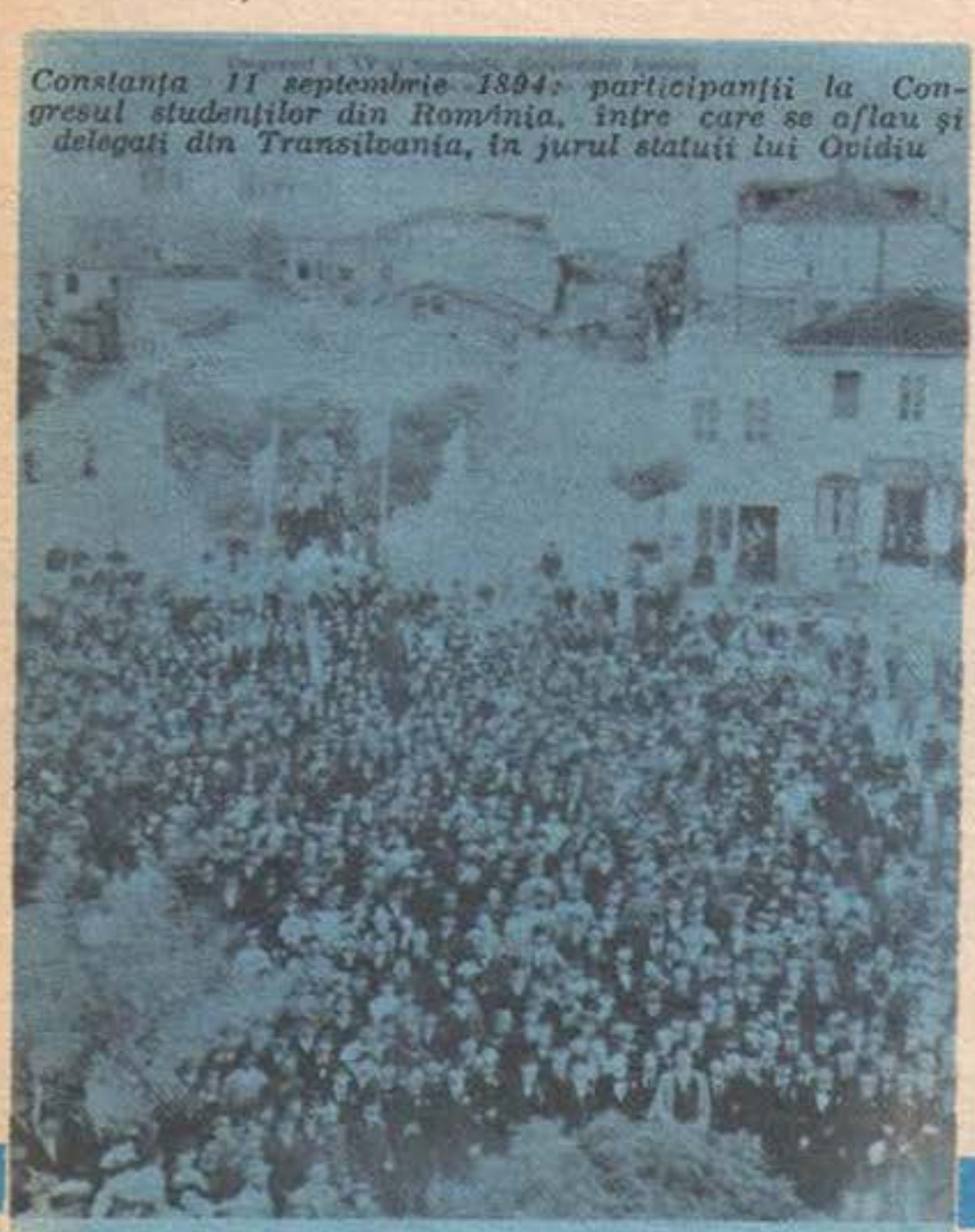

Constanța 11 septembrie 1894: participanții la Congresul studenților din Romînia, între care se aflau și delegați din Transilvania, în jurul statuii lui Ovidiu

În 1906, cu prilejul serbărilor de la București, peste 200 învățători și preoți din Transilvania, Banat și Bucovina au vizitat Dobrogea. La Constanța, Adamclisi, Mamaia, în alte localități, au fost primiți cu dragoste și simpatie. În aceeași perioadă, grupuri de elevi ai Gimnaziului „Mircea cel Bătrîn" din Constanța au făcut călătorii în Transilvania și Bucovina. La Putna, elevii dobrogeni au adus un ploș omagiu marelui Ștefan, voievodul care apărase timp de jumătate de secol neatîrnarea și gloria Moldovei.

În același an, 1906, revista *Răvașul nostru*, care apărea în comuna Dobromir, jud. Constanța, scoasă de învățătorul Petre Ștefănescu, adresa sătenilor dobrogeni chemarea de a-și ajuta frații de peste munți în lupta lor dreaptă: „Cititorule, gîndește-te acum la situația românilor de dincolo de Carpați. Ei sînt pavăza neamului nostru, căci luptînd pentru limba și legea lor, luptă prin urmare pentru frăția noastră și pentru noi. Lupta lor e dreaptă și sfîntă". La rîndul său, ziarul Conservatorul Constanței, comemorînd adunarea națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, nota că se apropia momentul cînd urma să se împlinească dorința exprimată de cei peste 40 000 români întruniți pe Cîmpia Libertății de a se uni cu țara. „Nu e departe timpul cînd zilele senine vor răsări voios pe plaiurile Transilvaniei, întocmai ca pe cele ale României libere".

În noiembrie 1913, la Constanța a fost înființată revista România Mare, care, după cum o arăta și titlul, milita pentru cauza unității naționale. Este prima publicație cu acest titlu care a apărut în țara noastră în acea perioadă. Revista, care a apărut pînă în anul 1916, a publicat articole referitoare la viața românilor din provinciile aflate sub stăpînire străină, exprimînd solidaritatea cu aspirațiile și lupta lor pentru drepturi naționale și sociale. În paginile sale au fost înserate, de asemenea, numeroase liste de subscripții prin care locuitorii Dobrogei au contribuit la ajutorarea copiilor orfani, a văduvelor și bătrînilor din Transilvania, Bucovina și Banat. În numărul din decembrie 1914, relatînd despre viața grea a românilor de dincolo de Carpați, revista scria: „Temnițele ungurești, pline de români... singurelearputeadaoideeslabă de cele ce trebuie să îndure nefericiții noștri frați". Subliniind luptul că românii nu sînt un popor războinic, pus pe jafuri și cuceriri, patrioții dobrogeni, grupați în jurul revistei România Mare, exprimau sentimentele unanime ale întregului popor, care vedea apropiindu-se clipa hotărîtoare, așteptată de veacuri: „De va fi scris în cartea sorții să intrăm și noi în luptele ce se pregătesc, o vom face, și o vom face așa cum am făcut-o întotdeauna, de la Traian și Decebal".

Aceste sentimente îi însuflețeau, de la mic la mare, pe toți dobrogenii. Nicolae Iorga nota următoarele, în urma unei vizite la școala din Măcin: „În clasă ni se cîntă. Într-un cor perfect disciplinat, un imn dorobănțesc. Un băiat dezghețat știe să spună unde mai sînt români, în afară de România... Un altul, și mai mic, zice de la el că nu trebuie să lăsăm nemților Putna lui Ștefan cel Mare, ci să «luptăm»".

În anii primului război mondial, la chemarea patriei, pe fronturile marilor bătălii de apărare din Dobrogea, din Muntenia și din Moldova au luptat și numeroși dobrogeni, atît români cît și turci și tătari. Eroismul și jertfa lor, alături de cele ale întregului popor, se află la temelia unirii înfăptuite la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia.

La 8 decembrie 1918, la manifestația care a avut loc la Iași, în atmosfera de mare însuflețire patriotică a festivităților organizate în cinstea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, au fost prezenți delegați din toate regiunile țării. În numele dobrogenilor, a vorbit studentul Cluperreanu, care a exprimat totala și entuziasta aderiune a românilor dintre Dunăre și Mare la istoricul act, cînd s-a înfăptuit, „după atîtea jertfe și secole de așteptare, unirea tuturor românilor în România mare".

O. Goga aprecia în Cameră că „Adunarea de la Alba Iulia rămîne ca o sinteză a înfrățirii organice care a existat întotdeauna în conștiința poporului nostru".

După aprobarea în secții a proiectelor de lege privitoare la Unire, N. Iorga declara: „În fața țării care ne-a trimis spre a lucra împreună pentru binele ei; în fața străinătății prea mult timp înșelate că sîntem incapabili de o luptă comună pentru binele acestui pămînt, în sfîrșit unit; în fața unora și în fața celorlalți să arătăm ceea ce poate nu s-a arătat pînă acum, cu prilejul discuțiunilor la mesaj, că ceea ce dezbină poate fi pentru o zi, dar ceea ce ne unește este pentru totdeauna".

Și astfel, Adunarea Deputaților și Senatul au votat proiectele de lege privind Unirea. Referindu-se la această zi, intrată în istorie alături de celelalte date glorioase ale trecutului nostru, presa o caracteriza drept „Ziua aceea care nu va ieși din mintea celor cărora le-a fost dat să trăiască, a fost o zi sfîntă". „Cu actul de ieri — scria *Viitorul* — s-a pecetluit, și nu printr-o formalitate rece, ci printr-o puternică și caldă manifestare de patriotism, înfăptuirea idealului național — înfăptuire care nu se datorește decît vitalității poporului român". Tocmai de aceea, Marea Unire a intrat în istorie ca o manifestare puternică a voinței naționale.

Gh. DUMITRAȘCU,
Șt. LASCU

Experienţa istorică a poporului nostru, ca şi întreaga experienţă mondială, confirmă adevărul necontestat potrivit căruia orice stat care promovează o politică de dominaţie şi asuprire, care nesocoteşte şi încalcă drepturile elementare ale altor popoare, oricît de puternic ar fi la un moment dat, de oricîtă forţă militară ar dispune, el este sortit, pînă la urmă, înfrîngerii, prăbuşirii, dispariţiei. Omenirea a cunoscut, de-a lungul existenţei sale milenare, mari şi puternice imperii care au invadat şi subjugat alte popoare, dar care, ca urmare a luptei dîrze, curajoase a acestora au dispărut ca imperii pentru totdeauna de pe faţa pămîntului.

NICOLAE CEAUŞESCU

FINALURI FĂRĂ GLORIE

CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU

Cu o zi înainte de Consiliul de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie/3 august 1914[1], referindu-se la posibilele consecinţe ale războiului, Take Ionescu îi spusese regelui Carol I, într-o convorbire avută la Castelul Peleş: „Maiestate, se va produce ceva, un fenomen pe care l-aş putea defini doar ca o prăbuşire a tronurilor". Era una din previziunile fruntaşului politic român, care justifica portretul său dintr-un articol scris de istoricul britanic R.W.Seton-Watson şi publicat în revista The New Europe: „Puţini oameni de stat din Europa cunosc atît de profund politica europeană a generaţiilor trecute ca dl. Take Ionescu; încă şi mai puţini au dovedit o asemenea profetică clarviziune".

Războiul se terminase, cînd Socialismul scria: „A fost odată o împărăţie rusă! A fost odată o împărăţie austro-ungară! A fost odată o împărăţie germană!... În mai puţin de un an s-a prăbuşit tot ce a fost mai reacţionar, mai oligarhic mai hîd!" E drept, autorul articolului, publicat în 4/17 noiembrie 1918, omisese din rîndul imperiilor sortite pieirii împărăţia Semilunii. Dar aceasta nu scădea cu nimic justeţea constatării.

Imperiile — aceste conglomerate statale artificiale, care se întindeau pe spaţii imense şi înglobau popoare avînd origini, istorii, limbi, credinţe, datini şi interese naţionale şi sociale diferite — au dăinuit numai atîta timp cît forţa s-a dovedit capabilă să înăbuşe aspiraţiile de eliberare socială şi naţională ale celor asupriţi. Şubrezite pe dinăuntru de voinţa de necîntit a popoarelor de a-şi salva fiinţa naţională, de a-şi croi propriul drum în istorie, iar dinafară de rivalităţile ce le menţineau într-o permanentă confruntare, imperiile au fost şterse de pe harta Europei, ca şi de pe hărţile celorlalte continente, de dialectica istoriei. Pe ruinele lor, s-au înălţat în fruntariile istorice statele naţionale contemporane.

În paginile ce urmează ne-am propus să prezentăm cîteva din evenimentele anilor 1917-1918, care au marcat destrămarea imperiilor multinaţionale, rămăşiţe anacronice ale orînduirii feudale, bastioane ale reacţiunii, adevărate „închisori ale popoarelor".

UN VIS RĂU DISPARE

„Căderea ţarismului — afirma Friedrich Engels la sfîrşitul secolului trecut, într-o scrisoare către socialiştii români — nimiceşte acest vis rău care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiţie pentru dezrobirea naţiilor din mijlocul şi din răsăritul Europei. Ţarismul căzînd, puterea a legiuită reprezentată acum prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea şi ea; Austria se va desface în bucăţi, pierzînd singura primă de viaţă ce mai are, datoria de a împiedica, prin existenţa sa, pe ţări de a înghiţi naţiile împărţite de la Carpaţi şi din Balcani".

Evenimentele confirmă întru totul această previziune. Primul război mondial, declanşat de marile imperii pentru reîmpărţirea sferelor de influenţă în Europa şi în lume, determină ascuţirea fără precedent a contradicţiilor sociale şi naţionale. Monarhiile despotice din Europa, începînd cu monarhia ţaristă, nu le mai pot face faţă.

În primăvara anului 1917, la Petrograd, 128 000 muncitori în grevă ies în stradă cerînd pace şi pîine. Seara, manifestaţie pe Nevski Prospekt cu steaguri roşii şi placarde pe care sînt scrise lozincile: „Jos războiul", „Trăiască revoluţia", „Vrem pîine". Cuvîntul de ordine: răsturnarea monarhiei. Autorităţile recurg la represiuni. Ţarul Nicolae II (1894-1917), aflat la Cartierul general al armatei de la Moghilov, trimite o telegramă urgentă generalului Habalov, comandant al regiunii militare Petrograd: „Poruncesc să se pună capăt chiar mîine dezordinii din Capitală, inadmisibilă în aceste vremuri de război cu Germania şi Austria".

[1] Deoarece unele state — Rusia, Serbia, România, Imperiul otoman — foloseau în 1917-1918 vechiul calendar, datele privitoare la ele sînt pe ambele stiluri; pentru evenimente petrecute în celelalte ţări, toate datele sînt pe stil nou — n.r.

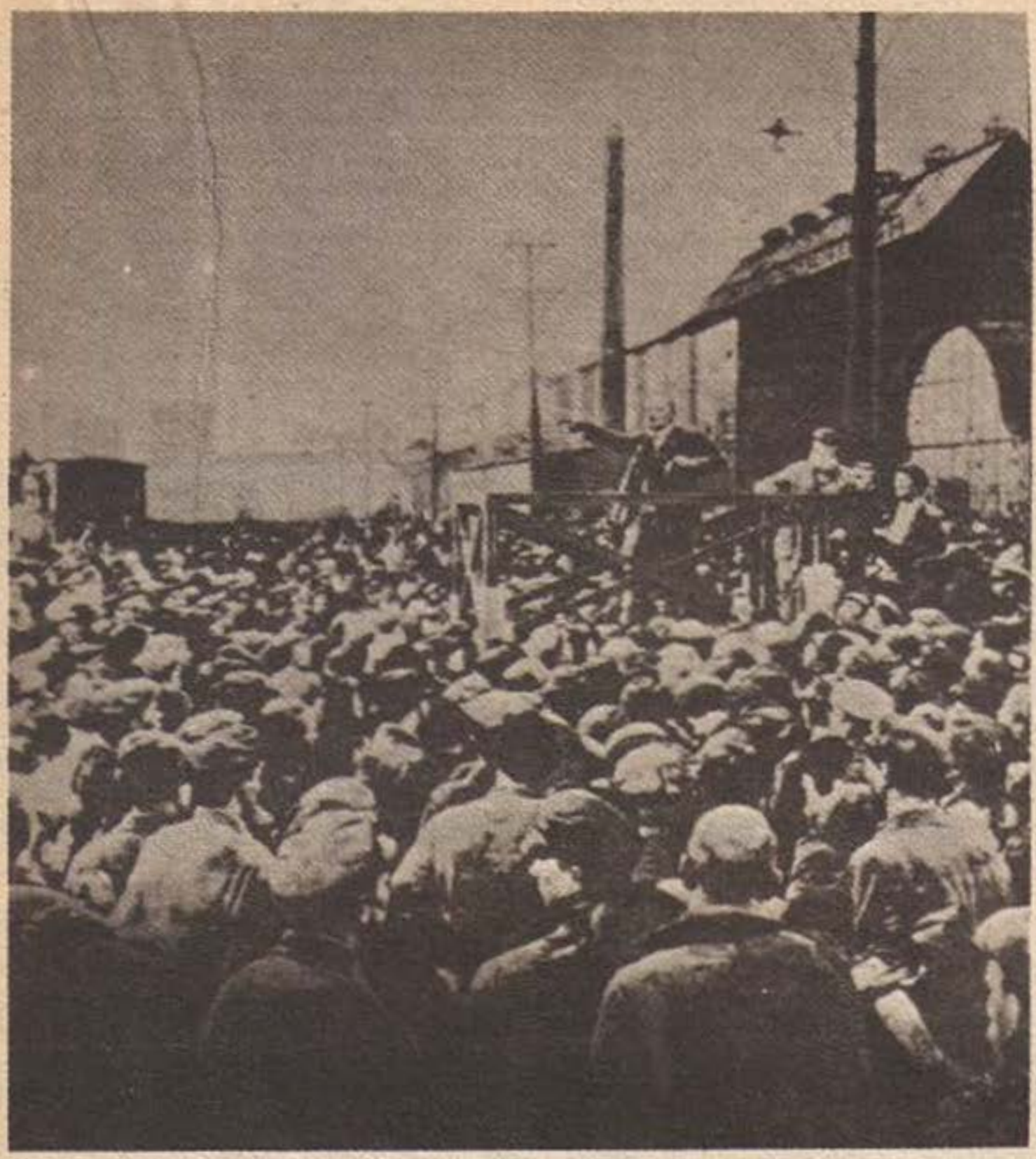

Lenin vorbind mulțimii

Fantoma abdicării

La 26 februarie/11 martie, detașamente de jandarmi o iau atacă pe manifestanții adunați în Piața Znamenskaia și ucid 40 dintre ei. Poporul pune mîna pe arme. A doua zi, întregul Petrograd este în grevă. În Rusia, începe revoluția burghezo-democratică. Trupele garnizoanei din Petrograd trec de partea poporului răsculat. Prin hotărîrea conducerii din Petrograd a Partidului bolșevic, greva politică generală se transformă în insurecție armată. Muncitorii iau cu asalt arsenalul principal, de unde capturează 40 000 puști și 30 000 revolvere. Lupte grele se desfășoară în diferite cartiere ale orașului, soldate cu morți și răniți. Rînd pe rînd, muncitorii și soldații ocupă toate pozițiile cheie — poduri, gări, poșta centrală, telegraful, alte importante instituții. Spre sfîrșitul zilei pun stăpînire pe întregul oraș. Revoluția este victorioasă. Sovietul deputaților muncitorilor și soldaților din Capitală își stabilește sediul în Palatul Taurida. Concomitent, tot acolo se constituie Comitetul provizoriu al Dumei de stat, în frunte cu M.V. Rodzeanko. Un același acoperiș adăpostește cele două focare de putere: cea a muncitorilor — reprezentată de Sovietc, și cea a burgheziei — reprezentată de Dumă. Grupările politice burgheze încearcă să înăbușe revoluția, să salveze monarhia și să mențină la putere dinastia Romanovilor. „Grăsunul de Rodzeanko", cum îl numește Nicolae II, îl indispune pe țar cu telegrame nepălcute: „Situația se înrăutățește. Trebuie luate măsuri urgente, altfel mîine va fi prea tîrziu. A sosit ceasul de pe urmă cînd se hotărăște soarta patriei și a dinastiei". Într-o altă telegramă, și mai dezagreabilă, îl anunță pe țar că degeaba ar mai trimite trupe „fiindcă nu vor acționa împotriva poporului".

Țarul nu ia în serios „prostiile" lui Rodzeanko; ordonă totuși unui general cu experiență, Nikolai Iudovici Ivanov, cel care, în 1905, scăldase în sînge răscoala marinarilor din Kronstadt, „să restabilească ordinea deplină în Capitală și împrejurimile ei". Speranțele sale se clatină însă cînd află că detașamentele de ofițeri și soldați ce fuseseră puse la dispoziția generalului Ivanov refuză categoric să devină călăii poporului. Mai mult, la Vitebsk, generalul este oprit de muncitori să ajungă în Capitală.

Țarul simte că puterea îi scapă din mîini; furtuna declanșată de revoluție împinsese tronul pe marginea prăpastiei; amenințătoare, pîlpîie fantoma abdicării.

Generalul Alekseev, șeful Statului major al Cartierului general al armatei, transmite pe toate fronturile: „Sîntem martorii uneia dintre cele mai complite revoluții; masele populare cu greu mai pot fi ținute în frîu, armata este demoralizată... Războiul poate fi continuat numai cu condiția ca Maiestatea Sa să accepte abdicarea". Toți comandanții de fronturi sînt de acord. Conducătorii Dumei și ai armatei speră că, prin sa rificarea monarhiei, fluxul revoluției va fi oprit. Odată asigurată liniștea internă, efortul de realizare a obiectivelor imperialiste, pentru care Rusia intrase în război, ar putea fi continuat.

Petrogradul — în plină revoluție

3/15 martie 1917. Doi reprezentanți ai Dumei prezintă țarului cererea de abdicare: „Petrogradul este în plină revoluție, declară unul din ei; orice unitate militară trimisă să o reprime, imediat ce ar respira aerul Petrogradului, ar trece de partea ei. De aceea, orice luptă ar fi inutilă pentru dumneavoastră. Statul nostru este să renunțați la tron". Neavînd încotro, la orele 15, Nicolae II își pune semnătura pe actul de abdicare. Astfel, la sfîrșit dinastia Romanovilor care, în timpul celor 304 ani de guvernare, făcuse din Rusia țara cu cel mai reacționar regim social-politic din Europa[1], se formează un guvern provizoriu avîndu-l în frunte pe prințul G.E. Lvov și pe P.N. Miliukov la Ministerul de externe. Începe dualitatea puterii.

Poporul român ca și alte popoare salută cu entuziasm victoria revoluției burghezo-democratice din Rusia. Ministrul român la Petrograd, Constantin Diamandy, declară corespondentului ziarului rus Birjevaia Vedomosti: „Noi am iubit și iubim poporul rus, însă țarismul ne-a insuflat totdeauna o oarecare neîncredere".

Guvernul român recunoaște guvernul provizoriu al Rusiei. Miliukov mulțumește pentru recunoașterea oficială a guvernului său de către guvernul român și confirmă colaborarea pe mai departe a celor două state în război.

Continuarea războiului are însă efecte contrare celor scontate de guvernul provizoriu. Trecuseră trei luni de la victoria revoluției burghezo-democratice și problemele ei cele mai arzătoare — pacea, pămîntul și pîinea — rămîn tot nesoluționate. Situația economică se înrăutățește și mai mult.

La 3-4/16-17 mai are loc la Petrograd o puternică demonstrație a muncitorilor și soldaților, marcînd începutul primei crize a guvernului provizoriu.

După vizita făcută la Petrograd, între 17 30 aprilie și 3/16 mai, I.I.C. Brătianu îi povestește lui I.G. Duca, pe atunci ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice: „Dacă pe front nu mai era armată, se poate spune că la Petrograd nu mai era guvern, — capitala Rusiei fiind în plină dezordine. Trupe așa-zise pacifiste manifestau pe străzi și huiduiau guvernul. Pretutindeni în piețele publice se țineau mari întruniri bolșevice. Lenin... vorbea necontenit mulțimii din balcon și cu o măiestrie nemaiîntîlnită, cu o voință bine determinată, conducea întreaga acțiune de destrămare a armatei și societății burgheze. Pe cît Lenin era de hotărît, pe atît guvernul provizoriu era de nelămurit și, prin urmare, de neputincios.

---

[1] Despre destinul familiei imperiale a Romanovilor, vezi, pe larg, *Magazin istoric*, nr. 6-11/1975.

Prîncipele Lvov era cu desăvîrşire nexistent. Miliukov şi Gucikov [în martie-aprilie 1917, ministru de război şi al marinei] erau în plină confuzie şi dădeau impresia unor oameni pe care evenimentele îi copleşeau".

Înfiinţat congres general al Sovietelor din Rusia (3/16 iunie-24 iunie/7 iulie) cere, prin glasul lui V.I. Lenin, ca întreaga putere să fie trecută în mîinile Sovietelor. Sub această lozincă se desfăşoară la Petrograd, în zilele de 3/16-4/17 iulie 1917, o demonstraţie la care participă 500 000 oameni. Este reprimată cu cruzime, bolşevicii fiind nevoiţi să se retragă în ilegalitate. Mulţi sînt arestaţi, ziarele lor interzise. Astfel se termină etapa dezvoltării paşnice a revoluţiei.

Noul guvern, format la 9/21 iulie are ca premier pe A.F. Kerenski, ea e încredinţează conducerea supremă a armatei generalului reacţionar Kornilov. Se încearcă discreditarea conducătorilor bolşevici, acuzîndu-i, pe bază de documente false, că sînt agenţi ai Germaniei. Pe zi ce trece, situaţia devine tot mai haotică. Sute şi mii de soldaţi dezertează de pe front. Ţăranii din gubernille Tambov şi Tver incendiază conacele şi omoară pe moşieri. Transporturile sînt paralizate. La Petrograd, raţia de pîine se reduce cam la o sută de grame. Laptele nu ajunge decît pentru jumătate din copiii oraşului. Speculă la proporţii. Se înmulţesc jafurile şi spargerile. Guvernul provizoriu se dovedeşte incapabil să facă faţă situaţiei. Îşi schimbă mereu compoziţia. „În această atmosferă de corupţie generală şi de false promisiuni — notează un martor ocular — o singură notă pură răsună zi de zi — cerul tot mai puternic al bolşevicilor: «Toată puterea în mîinile Sovietelor! Toată puterea în mîinile adevăraţilor reprezentanţi ai milioanelor de muncitori, soldaţi şi ţărani! Pămînt şi pîine! Să se termine cu războiul absurd, cu diplomaţia secretă, cu specula şi trădarea!»".

Pe acest fundal al unui popor în plină fierbere, bolşevicii încep pregătirea insurecţiei. La 12/25 octombrie 1917, pe lîngă Sovietul din Petrograd se creează Comitetul militar revoluţionar. La 25 octombrie/7 noiembrie se declanşează insurecţia armată la Petrograd[1]. Gărzile Roşii ocupă principalele obiective şi înconjură Palatul de Iarnă; guvernul provizoriu este răsturnat şi la Petrograd se instaurează puterea sovietică. Congresul II al Sovietelor din întreaga Rusie, întrunit în aceeaşi zi la Smolnîi[2], se constituie în organ al puterii de stat şi adoptă decretele pentru pămînt şi pace. Se creează Consiliul Comisarilor Poporului, în frunte cu V.I. Lenin. Revoluţia socialistă este victorioasă. A doua zi, Comitetul militar revoluţionar adresează Comitetelor militare ale armatei operative, Sovietelor de deputaţi ai soldaţilor, următorul apel: „Sovietul din Petrograd socoteşte că programul noii puteri trebuie să fie propunerea imediată a unei păci democratice, trecerea neîntîrziată a pămînturilor moşiereşti în mîinile ţăranilor, trecerea întregii puteri în mîinile Sovietelor şi alegerea cinstită a Adunării constituante".

Rupînd cu trecutul ţarist de asuprire a popoarelor, puterea sovietică recunoaşte, la 26 octombrie/8 noiembrie 1917, dreptul oricărei naţiuni de a-şi rezolva, „fără cea mai mică constrîngere, problema formei ei de existenţă ca stat". La 2/15 noiembrie 1917, este publicată Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia în care se spune: „Consiliul Comisarilor Poporului a hotărît să pună la baza activităţii sale, în chestiunea naţională din Rusia, următoarele principii fundamentale: 1. egalitatea şi suveranitatea popoarelor din Rusia; 2. dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare liberă pînă la separare şi pînă la formarea de state independente; 3. desfiinţarea tuturor privilegiilor şi oricăror restricţii naţionale şi naţional-religioase; 4. libera dezvoltare a minorităţilor naţionale şi a grupurilor etnice ce locuiesc pe teritoriul Rusiei".

În zilele lui octombrie 1917, socialiştii români, angajaţi împreună cu întregul popor în lupta grea pentru eliberarea ţării de sub ocupanţi, pentru făurirea statului naţional român unitar, au editat, în semn de solidaritate cu lupta proletariatului rus, un manifest în care declarau: „Aţi cucerit inimile tuturor popoarelor asuprite. Voi cereţi ca nici o naţiune să nu ţină în asuprire pe alta, nici un neam să nu fie subjugat şi fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce".

Pentru socialiştii români, principiile revoluţionare, profund democratice ale Declaraţiei reprezentau expresia propriilor lor năzuinţe şi idealuri.

[1]-[2] *Magazin istoric*, nr. 6-11/1977; 11/1979.

CEASUL A SUNAT

Într-un moment de luciditate, ministrul de externe al Austro-Ungariei, contele Ottokar Czernin, recunoştea: „Ceasul Austro-Ungariei a sunat!"

După revoluţiile care, în 1848, zguduiseră temeliile Europei, principala şi continua preocupare a guvernanţilor de la Viena era de a găsi un modus vivendi cu popoarele imperiului. Încheierea, la 17 februarie 1867, a acordului prin care s-au pus bazele statului dualist austro-ungar părea a fi o soluţie. Dar a cui? Numai a cercurilor stăpînitoare din două popoare ale imperiului, care urmau să hotărască pentru toate celelalte?

Laitmotivul consiliilor

Asemenea unei caracatiţe, Austro-Ungaria înlănţuise cu tentaculele ei o serie de ţări şi popoare sortite, datorită strînsorii, să devină „o apă şi-un pămînt". Înaintea ei şi laolaltă şi despotică, în istorie a fost, împiedicată de un principiu multă vreme dispreţuit de oficialităţile monarhiei dualiste şi care, în cele din urmă, avea să ducă acest colos la pieire: principiul naţionalităţilor, voinţa fiecărei naţiuni de a dispune de ea însăşi, de a-şi făuri, prin propriile ei puteri, destinul. Cînd englezul C.A. Macartney îi mărturisea istoricului austriac A.F. Pribram ambiţia sa de a scrie o istorie a monarhiei habsburgice, acesta i-a răspuns: „Da, toţi avem această ambiţie. Eu însumi am încercat, dar am renunţat pentru că nu cunosc paisprezece limbi". Evident, era vorba de limbile popoarelor ce făceau parte din imperiu[1]. Or, aceste popoare nu mai acceptau să trăiască sub asuprire.

„Distrugeţi Austro-Ungaria! Luaţi Habsburgilor posibilitatea de a-şi exercita rolul nefast", îndemna Eduard Beneš unul din fruntaşii Consiliului Naţional Ceh, creat la Paris, într-o conferinţă ţinută la Sorbona, la începutul anului 1916. La sesiunea Reichsratului (Consiliul pentru afacerile comune ale Imperiului austro-ungar), din mai 1917, Antun Korošec, în numele deputaţilor iugoslavi, cerea „ca toate regiunile din monarhie unde trăiesc sloveni, croaţi şi sîrbi să fie reunite într-un singur stat independent şi democratic, liber de orice dominaţie străină".

Lucrurile merg şi mai departe la sesiunea din toamnă. Chiar în prima zi, cehii îşi anunţă intenţia de a forma un stat cehoslovac independent, polonezii prezintă hotărîrea lor de a se detaşa de Austria şi de a crea o Polonie unificată, iar iugoslavii dau glas dorinţei de a se uni într-un singur stat.

Ecoul acestor opinii se face auzit şi de peste Ocean prin Cele 14 puncte, prezentate, la 8 ianuarie 1918, de preşedintele Americii, Woodrow Wilson (1913-1921), în faţa Senatului S.U.A.: „Popoarelor din Austro-Ungaria, cărora vrem să li se apere şi să figureze locul printre celelalte naţiuni, trebuie să li se acorde cea mai liberă dezvoltare autonomă" (art. 10).

Veanioi, şeful misiunii sîrbe în America, scrie în acelaşi an: „Atît timp cît există Imperiul austro-ungar, nu va fi, şi nu va putea fi, pace durabilă în Europa. Naţiunile din cadrul lui — sîrbii, croaţii, slovenii, cehii, slovacii, românii şi italienii — vor lupta fără încetare împotriva dominaţiei germano-maghiare".

Congresul naţiunilor asuprite din Austro-Ungaria se întruneşte la Roma, între 26 martie/8 aprilie-28 martie/10 aprilie 1918. Români, italieni, sîrbi, sloveni, croaţi, cehi, slovaci şi polonezi se unesc pentru a-şi impune voinţa de a se elibera de sub dominaţia străină, de a-şi crea state separate, independente. În lunile care urmează încep să se constituie, în Franţa şi Italia, formaţiuni militare ale cehilor, polonezilor şi românilor.

La Viena, urmaşul lui Franz Iosif, Carol I (1916-1918), susţinut de energica împărăteasă Zita, rezistă presiunilor germane de a trimite noi trupe pe frontul francez, mărginindu-se la participarea simbolică a cîtorva regimente de artilerie şi a două divizii pe frontul de la Verdun. În şedinţele Consiliului de Miniştri pentru afacerile comune ale imperiului, laitmotivul este lipsa de entuziasm „a naţionalităţilor noastre obosite de război şi aflate în suferinţă".

Comitetul Naţional Ceho-slovac se proclamă, în vara anului 1918, organ

[1] Pentru statistica populaţiilor din Imperiul austro-ungar, vezi *Sfîrşitul Imperiului Habsburgic*, în *Magazin istoric*, nr. 12/1981, 1/1982.

conducător al luptei naționale a popo rului cehoslovac, avîndu-l ca președinte pe Karel Kramář: „Iată-l pe conducătorul poporului ceh — scrie Românul —, pe docto ul Kramář, înalt, spătos, cu mișcările elegante ale unui om de salon, cu părul alb, tăiat scurt, cu privirea-i de oțel și de prietenie. Împrejurul capului omului acestuia au vrut unii să arunce funia de spînzurătoare, alții i au încercuit cu aureola de martir și aureola a ajuns învingătoare asupra arcanului de prin preceritle briganzilor".

„...Mișcarea ostilă statului — spune la 27 septembrie contele Stephen Burian, succesorul, din aprilie 1918, al lui Czernin la Externe — a crescut rapid. Azi nu mai este timp de gîndire... Trebuie luate hotărîri decisive dacă vrem să evităm ca popoarele să-și ia ele însele soarta în mîini și să ajungă la concluzii privind viito ul lor peste capul celor ce le guvernează".

La 1 octombrie 1918, la Viena se deschide Parlamentul. Social-democrații Adler, Seitz și Seliger sînt de părere că „reglementarea relațiilor dintre națiunile Austro-Ungariei revine popoarelor însele... În acest scop, guvernul va propune Corpurilor legislative constituirea, în primul rînd, a unei reprezentanțe naționale a fiecărei națiuni în parte. Fiecare reprezentanță națională, compusă din deputați ai națiunii respective, aleși pe baza votului universal și egal, va trebui să elaboreze Constituția și organizarea administrativă a viitoarei comunități a națiunii sale și să cadă de acord cu celelalte națiuni ale imperiului cu privire la problemele națiunilor ce ar urma să rămînă nedespărțite".

Istoricul ceh J. Hanzak comentează „libertatea de opinie" ce domnește în Parlamentul austro-ungar: „Incurabila debilitate mintală a monarhiei, care o aducea pe marginea prăpastiei, rezultă și din faptul că pasajele cu privire la Polonia și Italia au fost înlăturate de cenzură".

Evenimentele se derulează cu repeziciune: la 14 octombrie 1918, în teritoriile locuite de cehi se țin mitinguri populare, demonstrații și greve, în decursul că rora se cere insistent crearea Republicii Cehoslovace Independente. Într-o atmosferă de fierbinte entuziasm, masele populare, ignorînd stăpînirea, proclamă republica și distrug emblemele statului austriac.

Imperiul, ce concura Poarta la titlul de „bolnavul Europei", spera încă să se însănătoșească. La 16 o tombrie, împăratul Carol I de Habsburg publică manifestul către popoarele „sale". Programul prevede federalizarea Austriei, fiecare națiune urmînd să-și creeze, pe teritoriul locuit de ea, propria sa comunitate statală. Popoarele însele trebuiau să contribuie la această schimbare prin constituirea de Consilii naționale, formate din deputații în Parlament ai fiecărei națiuni, care să le reprezinte interesele atît în relațiile dintre ele, cît și dintre ele și guvernul austro-ungar.

Veșea Populară C ntrală Iugoslavă, supremul organ reprezentativ, se constituie la 18 octombrie 1918, la Zagreb; primul act: formarea guvernului provizoriu, avînd, printre altele, sarcina imediată de a prelua administrația teritoriilor iugoslave. Hotărîrile adoptate sînt însoțite de puternice demonstrații de masă, în cadrul cărora se cere proclamarea independenței.

Protocolul rămîne nesemnat

La propunerea social-democraților, deputații germani se constituie, la 21 octombrie, în Adunare Națională Provizorie. Aceasta alege un Comitet executiv, format din 20 membri, care preia exercitarea autorității guvernamentale în Austria germană și aprobă o rezoluție în care se arată: „Poporul german din Austria este hotărît să-și determine singur viitoa ea orînduire de stat, să formeze un stat austro-german independent și să reglementeze relațiile sale cu celelalte națiuni prin înțelegeri liber consimțite. Poporul german din Austria va alege o Adunare Națională Constituantă. Aleasă pe baza votului universal și egal, Adunarea Națională Constituantă va stabili Constituția statului austro-german".

Mersul istoriei nu se oprește însă la soluția Austro-Germaniei.

Viena, 22 octombrie 1918, ora 10 și 30 de minute. Sub „prezidința supremă" a împăratului Austriei și rege al Ungariei — ambele demnități apăsînd pe umerii unei singure persoane, Carol de Habsburg — se întrunește Consiliu de Miniștri pentru afacerile comune ale Imperiului austro-ungar. Sînt prezenți, ca de obicei, primul ministru al Austriei — baron von Hussarek, primul ministru al Ungariei — dr. Wekerle, ministrul afacerilor externe — contele Burian, ministrul de război — baron von Stöger-Steiner, ministrul de finanțe — baron von Spitzmüller și șeful Statului Major General — baron Arz. Ceea ce surprinde în ședințe de ouvînt ale membrilor cabinetului austro-ungar este lipsa lor de viziune politică, incapacitatea de a prev d a apropiatul sfîrșit. Carol de Habsburg consideră că, în ceea ce privește Austria, prin manifestul imperial din 16 octombrie „s-a creat o bază" pentru continuarea, într-un spirit nou, a dialogului cu „popoarele sale". În final, Carol atrage atenția dr. Wekerle, insistînd că este necesar să ia „neîntîrziat cele mai potrivite măsuri pentru a opri dezvoltarea, în continuare, a tendințelor centrifugale".

De regulă, protocoalele Consiliilor de Miniștri pentru afacerile comune ale Austro-Ungariei sînt semnate de fiecare participant. Excepție, protocolul ședinței din 22 octombrie, care nu poartă nici o semnătură a celor prezenți. Dear numele secretarului ședinței, contele Collaredo-Mannsfeld, apare pe ultima filă, în colțul stîng de jos. De ce această abatere de la normele atît de rigide stabilite de birocrația imperială? Pur și simplu, p ntru faptul că participanții nu mai au timpul necesar să semneze protocolul, după transcrierea acestuia. Evenimentele din Austro-Ungaria evoluează cu atîta repeziciune, încît imperiul bolnav nu mai poate supraviețui.

În numai șapte zile, 25-31 octombrie se pecetluiește noul destin al Europei: la Budapesta se creează Consiliul Național Ungar, în frunte cu Károlyi Mihály. Manifestul-program, în 12 puncte, promite vot universal, reformă agrară, dreptul naționalităților asuprite din Ungaria de a dispune de ele însele. Nu se omite însă specificația: „Prin aceasta nu se va afecta întru nimic integritatea provinciilor sfintei Coroane ungare". La Viena și în întreaga Austrie începe greva generală. Pe străzile Capitalei, mii de muncitori și soldați cer pace și abolirea monarhiei. Guvernul de la Viena recunoaște dreptul la independență al cehoslovacilor și iugoslavilor. La Cracovia, în teritoriul polonez aflat sub stăpînirea Austro-Ungariei, este creată Comisia Poloneză de Lichidare, cu sarcina de a „lichida" orice legătură cu Austria și, apoi, de a crea un stat polonez, care să reunească în jurul lui toate teritoriile poloneze. La Budapesta, se desfășoară manifestații de stradă: se cere proclamarea republicii și

În sala Parlamentului din Viena, Austria este proclamată republică

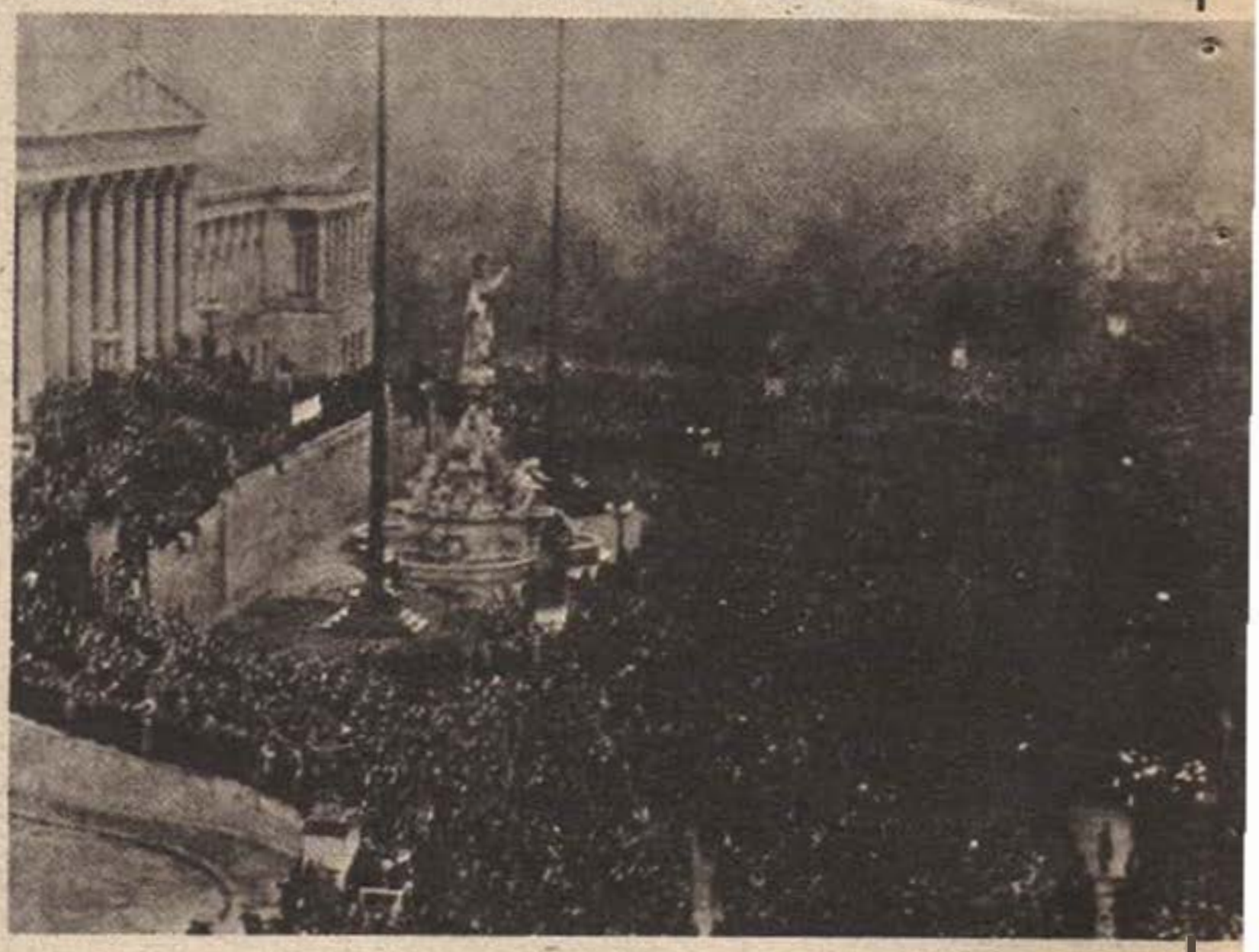

preluarea puterii de către Consiliul Naţional. Consiliul Naţional Slovac adoptă o declaraţie prin care proclamă, în unanimitate, ruperea Slovaciei de monarhia austro-ungară şi unirea cu teritoriile ceho în cadrul statului cehoslovac. Cu această, crearea Cehoslovaciei independente este un fapt împlinit

Comitetul Naţional Iugoslav proclamă Statul naţional independent şi suveran al slovenilor, croaţilor şi sîrbilor. Adunarea Naţională Provizorie din Austria îşi asumă întreaga putere, alege dintre membrii ei un Consiliu de stat şi însărcinează pe deputatul social-democrat Karl Renner cu formarea guvernului. În Ungaria, se declanşează revoluţia: la Budapesta, au loc mari demonstraţii ale muncitorilor şi soldaţilor. Insemnele imperiale s nt sfîşiate. În ultima zi a lunii se constituie Consiliul Naţional Român Central, organul politic al românilor din Transilvania, Banat şi Ungaria, care preia „conducerea teritoriilor locuite de români". Comisia Poloneză de Lichidare preia puterea în Cracovia, Galiţia apuseană şi în unele regiuni din fostul regat polonez. La Budapesta, mii de demonstranţi impun regelui numirea unui guvern de coaliţie. Intră în vigoare Constituţia provizorie a Austriei, redactată pe baza proiectului lui Karl Renner. În aceeaşi zi, masele organizează demonstraţii în faţa sediului Adunării Naţionale, cerînd proclamarea republicii. Austriecii şterg emblema vulturului imperial de pe faţadele caselor, iar soldaţii îşi rup rozeta de pe chipie; ofiţerii procedează la fel.

Recunoaşteri tardive

12 noiembrie 1918. Revoluţia burghezo-democratică este victorioasă în Austria. În capela Castelului Schönbrunn, împăratul Carol asistă la slujbă, pierdut într-o meditaţie profundă. Ca de obicei, la sfîrşit, orga intonează vechiul imn imperial: Dumnezeule ai în grija Ta pe Carol, împăratul. Devine palid de emoţie. În ultimele zile, părul i se încărunţise. Este ultima dată cînd austriecii cîntă împăratului lor vechiul imn compus de Haydn, ultima dată cînd împăratul se arată în public. Abdicarea e iminentă. La Viena, se întruneşte Adunarea Naţională Provizorie pentru a hotărî proclamarea republicii şi a pregăti noua Constituţie.

Un martor ocular notează: „La ora trei fix s-a deschis poarta centrală a clădirii Parlamentului, iar membrii guvernului şi deputaţii Adunării Naţionale au apărut, solemn, pe înalta platformă a scărilor edificiului. Preşedintele Karl Seitz a început să dea citire textului Constituţiei. În momentul în care proclamă, prin textul articolului 1 al Constituţiei, că «Austria este o republică democrată», drapelul roşu-alb-roşu al republicii se ridică încet pe cele două catarge. În aceeaşi clipă, cîţiva soldaţi ai «Gărzii roşii» (este vorba de Batalionul 41 al miliţiilor populare, condus de Franz Karitschoner) sar la catarge, rup banda albă a drapelelor şi nu mai rămîne numai partea lor roşie..."

Furtuna declanşată de dorinţa de eliberare naţională şi socială a ţărilor „mici" ale Europei, afirmată aproape simultan şi cu o forţă de neobişnuit, face ca, în pofida experimentaţilor diplomaţi ai marilor puteri, împunătorul şi orgoliosul edificiu austro-ungar să se năruie ca un castel construit din cărţi de joc:

14 noiembrie 1918. La Praga are loc prima şedinţă a Adunării Naţionale a Republicii Cehoslovace; a doua zi, Thomáš Garrigue Masaryk este ales preşedinte; se formează un guvern de coaliţie, în frunte cu dr. Karel Kramář, liderul Partidului Naţional Democrat. 16 noiembrie. Guvernul de coaliţie din Ungaria proclamă Republica Ungară; 11/24 noiembrie. Veceа Populară Centrală, cu sediul la Zagreb, adoptă hotărîrea creării Statului naţional independent al slovenilor, croaţilor şi sîrbilor, proclamat oficial la 18 noiembrie/ 1 decembrie. În aceeaşi zi de 18 noiembrie/1 decembrie, ca o înfăptuire firească a năzuinţei seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat şi s-au jertfit nenumărate generaţii de înaintaşi, ca o împlinire a însuşi dezvoltării istorice, Marea Adunare de la Alba Iulia hotărăşte unirea Transilvaniei cu România.

Un memorandum întocmit în decembrie 1918 de Foreign Office pentru guvernul britanic constată: „Nu poate fi găsită nici o posibilitate de a negocia cu Austro-Ungaria... pentru simplul motiv că nici unul dintre factorii care menţineau, pînă acum, relaţiile cu lumea din afară, şi anume nici dinastia, nici armata, nici Ministerul de externe, nici aparatul administrativ, nu mai există".

La Conferinţa de pace de la Paris (1919), primul ministru britanic, David Lloyd-George, recunoaşte: „Fărîmiţarea Imperiului austriac în fragmente disparate şi fără legătură nu făcea parte din politica Franţei, Rusiei, Angliei, Americii sau Italiei. Noi ştiam că acolo trebuia să aibă loc o reajustare a frontierelor în favoarea Italiei, Serbiei şi României". G. Clemenceau, premierul francez, declară şi el cu o crudă sinceritate: „Trebuie să avem curajul să spunem că, atunci cînd am intrat în război, programul nostru nu era un program de eliberare".

PORŢILE SÎNT SFĂRÎMATE

„Trăim cele mai frumoase zile ce le-a trăit încercata omenire — scria militantul Tiron Albani, într-un articol publicat de gazeta socialistă Adevărul. Revoluţia se întinde peste toată Europa, zdrobind lanţurile ce încovoiau popoarele înrobite".

50 luni de război au făcut ca nemulţumirea muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor, stîrnită de urmările conflagraţiei — victime, privaţiuni, suferinţe — să se transforme într-o revoluţie capabilă să sfărîme „porţile de fier" ale celui mai puternic imperiu militarist, Germania.

Revoluţionari din gruparea „Spartakus" instalează o mitralieră pe un automobil

9 septembrie 1918. Împăratul Wilhelm II (1888-1919) la hotărîrea — neinspirată, după cum se va dovedi — să inspecteze uzinele de armament de la Essen, în bazinul Ruhr, aparţinînd concernului Krupp. Îmbrăcat în uniforma sa de feldmareşal, cu vulturul prusian aurit pe colţul străinilor şi ţinînd în mînă un baston cu un toporaş în chip de mîner, Kaiserul se îndreaptă spre un hangar imens unde se găsesc adunaţi aproximativ 1 500 muncitori de la secţia turnătorie; pentru „sărbătorească" întîlnire, oamenii sînt îmbrăcaţi în cămăşi de hîrtie şi încălţaţi cu saboţi de lemn. Împăratul se urcă pe o platformă joasă pentru a rosti ceea ce avea să fie ultima sa cuvîntare. În dreapta sa, stă Gustav Krupp, regele oţelului şi al tunurilor. Wilhelm vorbeşte repede, gesticulînd frenetic cu braţul său bolnav, simptom clar al nervozităţii care îl macină de mai mult timp. La care muncitorilor să-şi facă datoria aşa

cum şi-o face şi ei — Ich auf meinem Thron und du an deinem Amboss (Eu pe tronul meu şi tu la nicovala ta). Cuvintele împăratului sînt primite cu vociferări de nemulţumire de către muncitori. În memoriile sale, aghiotantul lui Wilhelm notează: „Fotele se încruntau şi cu cît împăratul se înfăcăra mai mult, cu atît ascultătorii îşi manifestau mai violent dezaprobarea". Kaiserul îşi încheie alocuţiunea adresînd muncitorilor următorul apel: „Vom lupta şi vom rezista pînă la ultimul om, aşa să ne-ajute Dumnezeul Cine vrea acest lucru să-mi răspundă prin Da!" Potrivit relatării unui reporter al ziarului Essener Volkszeitung, în toată sala nu s-a auzit un singur răspuns afirmativ. Deodată, tăcerea ce se aşternuse este sfîşiată cu brutalitate de vocea unui muncitor: „Cînd o să fie în sfîrşit pace?" Un altul strigă: Hunger! (foame). Agitat şi nemulţumit de cele întîmplate, Wilhelm se grăbeşte spre limuzina sa cenuşie, care demarează în mare viteză spre gara principală. „Profund dezagreabil" — apreciază episodul consilierul financiar al firmei Krupp, martor ocular al celor petrecute la Essen, în acea zi de 9 septembrie 1918.

După puternica ofensivă a armatei franceze şi apoi a forţelor aliate din vara-toamna anului 1918, cel de-al doilea Reich se apropie cu paşi repezi de prăbuşire. În Imperiul german, lipsa proviziilor alimentare devine un fenomen cronic. Datoriile statului ajung la 160 miliarde mărci. Salariile sînt de două-trei ori mai mici ca înainte de război. Statisticile înregistrează două milioane de germani neîngropaţi pe front şi aproximativ cinci milioane şi jumătate prizonieri sau răniţi. În Berlin, 500 000 muncitori intră în grevă. Gruparea „Spartakus"[1], cu Karl Liebknecht şi Rosa Luxemburg în frunte, lansează lozinciile: „Jos războiul", „Jos regimul". Berlinezilor li se alătură muncitorii de la uzinele de armament din alte regiuni. În toamna anului 1918, numărul greviştilor din întreaga Germanie se ridică la 2,5 milioane muncitori.

Pe front, soldaţii germani se retrag în dezordine sub focul necruţător al infanteriştilor francezi, belgieni, englezi şi americani. În cea de-a şaptea zi a marelui atac aliat, declanşat la 26 septembrie, la un consiliu de război întrunit la Berlin, sub preşedinţia Kaiserului, feldmareşalul Paul von Hindenburg[2], comandantul suprem al armatei germane, cere să se facă imediat propuneri de pace, deoarece „armata nu mai poate rezista nici 48 de ore". La 27 octombrie, generalul Ludendorff, şeful Cartierului general al comandantului suprem, îşi dă demisia şi locul lui este luat de generalul Wilhelm von Gröner. Zadarnic. Nemulţumirea şi revolta cuprind întreaga armată. La 3 noiembrie, cei 80 000 marinari din portul Kiel, care primiseră ordin să pornească o bătălie pe viaţă şi pe moarte împotriva flotei britanice, se răscoală. Îşi aleg un „Comitet al bărbaţilor de încredere" şi arborează steaguri roşii pe catargele vaselor. Marinarilor li se alătură muncitorii din port. La 4 noiembrie se înfiinţează „Consiliul muncitorilor şi soldaţilor din Kiel". Portul se află practic în mîinile răsculaţilor.

Acţiunea începută în Kiel se întinde cu repeziciune. Încercările guvernului de a opri revoluţia la porţile Berlinului rămîn fără rezultat. La 8 noiembrie, gruparea „Spartakus" şi Comitetul Executiv al Consiliului muncitoresc din oraş lansează un apel prin care cheamă populaţia muncitoare a Berlinului la răsturnarea monarhiei şi înfiinţarea republicii socialiste. A doua zi, 9 noiembrie, centrul oraşului este asaltat de mii de muncitori din cartierele roşii; li se alătură soldaţii, care îşi părăsesc cazărmile. Sînt ocupate clădirile instituţiilor guvernamentale, poliţia, telegraful, gările etc. Prinţul Max von Baden, ales cancelar la 2 octombrie, îi explică împăratului că singura speranţă de a menţine monarhia stă în renunţarea sa imediată la tron. La rîndul lor, Hindenburg şi Gröner îi declară împăratului că nu mai sînt în măsură să garanteze loialitatea trupelor: „Jurămîntul de credinţă al armatei nu mai este acum decît o fleţuitură". Înmărmurit de această comunicare, Kaiserul rămîne fără replică. Îşi dă seama că totul este pierdut. Totuşi, nu ar fi posibil — întreabă el — cu în fruntea unor regimente loiale să se aducă liniştea în ţară şi disciplina în armată? Nu — răspund generalii — pentru că armata nu mai dispune de depozitele de arme şi muniţii. Oare nu ar fi posibil să rămînă barem rege şi Prusieii Generalii nu mai răspund. Cîteva ore înainte ca Friedrich Ebert să-i succeadă în postul de cancelar şi să proclame republica, Max von Baden, din proprie iniţiativă, anunţă abdicarea suveranului şi a prinţului moştenitor. După-amiază, din balconul palatului imperial, Karl Liebknecht proclamă Germania „Republică Socialistă Liberă". În noaptea de 9 spre 10 noiembrie, Wilhelm II fuge în Olanda, urmat, în ziua următoare, de Kronprinz. La aflarea evenimentelor, preşedintele Franţei, Raymond Poincaré, îi vesteşte pe parizieni: „Cetăţeni! Sînt informat că împăratul Wilhelm II a fugit şi s-a refugiat în Olanda. Victoria este a noastră". În dimineaţa zilei de 11 noiembrie, la ora 5, Comisia germană de armistiţiu soseşte în vagonul de cale ferată al lui Foch, aflat în apropiere de Compiègne, şi semnează armistiţiul.

Încetarea focului şi a războiului se produc în cea de-a unsprezecea oră a celei de-a unsprezecea zile din cea de-a unsprezecea lună a anului 1918.

[1] Gruparea muncitorească „Spartakus" reprezenta aripa de stînga a Partidului Social-Democratic Independent din Germania, creat la 19-21 aprilie 1917.

[2] *Magazin istoric*, nr. 2-3/1976; 10-11/1975.

ULTIMUL SULTAN, ULTIMUL MARE VIZIR

Războiul, la care Turcia participă de partea Puterilor Centrale, agravează toate slăbiciunile interne ale anacronicului imperiu otoman sau, mai bine-zis, a ceea ce a mai rămas din el după succesivele pierderi teritoriale din secolele XVIII-XIX. În părţile estice ale acestuia, în Irak, Siria, Palestina, popoarele arabe sînt într-o permanentă răzvrătire. Întreaga Armenie se ridică la lupta de eliberare. Înapoierea economică, starea dramatică de subdezvoltare fac ca, în 1917, situaţia să ajungă disperată. Criza economică devine tot mai acută. Producţia de cereale scade drastic. Şeptelul la fel. Preţurile la alimente şi îmbrăcăminte cresc vertiginos. Pîinea, de pildă, se plăteşte de 50 de ori mai scump. Cu salariul pe o zi, un muncitor nu-şi poate procura decît 250 gr de pîine. În Siria, Liban, zeci de mii de oameni mor de foame. Pe front, soldaţii turci luptă în condiţii mizerabile şi sînt siliţi să suporte la tot pasul înfrîngerile aliaţilor germani.

În iulie 1918, după urcarea pe tron a celui de-al 36-lea şi ultim sultan otoman Vahdettin (Mahomed VI), generalul Mustafa Kemal, care dobîndise un prestigiu deosebit ca strateg militar şi comandant de oşti, îl core să scoată ţara din război şi să încheie pace separată cu Antanta, încercînd astfel să salveze ce se mai putea salva. Sultanul refuză. Ofensiva generalului Edmund Allenby pe frontul palestinian şi a generalului Franchet d'Esperey în Balcani, apropie trupele Antantei de Istanbul. Cum cineva trebuia găsit vinovat, la 25 septembrie/7 octombrie, marele vizir Mehmet Talat Paşa e înlăturat. Odată cu el cade şi Enver Paşa, comandantul armatei. Ahmed Izzet Paşa, noul mare vizir, începe imediat tratative de armistiţiu. În perspectiva înfrîngerii Puterilor Centrale, speră că Turcia va scăpa ieftin prin încheierea grabnică a unei păci separate.

Principalul atu aruncat în joc este generalul englez Charles Townshend,

unui dintre cei 10 000 prizonieri luaţi de turci în urma capitulării, după un asediu de 148 zile, a garnizoanei britanice de la Kut-el-Amara (în Mesopotamia). Generalului Townshend, ţinut în captivitate cu toate menajamentele, i se promite libertatea, dacă acceptă să negocieze cu Londra, în numele Imperiului otoman, condiţiile unui armistiţiu. La 7/20 octombrie, Townshend la legătura cu Sir Somerset Calthorpe, comandantul flotei engleze din Marea Egee. Calthorpe cere capitularea necondiţionată. La 13/26 octombrie, plenipotenţiarii turci, ministrul Marinei Rauf, subsecretarul de stat la externe Reşat Hikmet şi colonelul de stat major Sadullah, sînt primiţi la bordul vasului amiral Agamemnon, aflat în rada portului Mudros (în insula Lemnos). La 17/30 octombrie, orele 23, se semnează armistiţiul. Principalele prevederi: trupele turceşti depun armele fără condiţii; strîmtorile sînt deschise pentru flota aliată; armata demobilizată, cu excepţia unor mici unităţi destinate pazei frontierei şi menţinerii ordinii; flota de război urmează să fie predată aliaţilor; evacuarea teritoriilor arabe încă ocupate. Controlul aliaţilor se instaurează peste tot, pînă şi la poştă, telefoane, radio, căi ferate. Partidul „Libertate şi concordie", cunoscut prin orientarea sa proengleză, vine la putere şi Ahmed Tevfik Paşa (succesorul lui Ahmed Izzet, de patru ori mare vizir şi apreciat de istoriografia turcă drept „ultimul mare vizir otoman") formează la 26 octombrie/8 noiembrie un nou guvern. Între timp, ca şi cum nu s-ar fi încheiat nici un armistiţiu, trupele Antantei continuă să înainteze ocupînd zone importante din ţară. Flota engleză pătrunde în Marea Neagră şi ocupă mai multe localităţi din Anatolia (printre ele şi portul Samsun) şi din sudul Turciei, precum şi oraşul Mossul, în Mesopotamia. Francezii intră în Cilicia. Italienii ocupă Adalia şi Konya. Din fostul Imperiu otoman nu mai rămîne decît o mică regiune pierdută în Anatolia centrală. Despre atmosfera de totală descurajare ce domneşte în capitala Turciei raportează şi delegatul guvernului român, E. Papacosta, trimis la Istanbul pentru a descoperi şi obţine restituirea bunurilor româneşti răpite şi duse acolo de turci şi de germani în anii 1916-1918.

Cercurile politice şi economice turceşti asistă neputincioase la tot ceea ce se întîmplă. Singura cale de ieşire pentru ele este legată de puterile învingătoare. Pe „cartea" Londrei mizează cercurile feudalo-clericale din jurul sultanului Mehmed VI, care formează chiar o Asociaţie a prietenilor Angliei. Pentru a cîştiga bunăvoinţa acesteia, la 29 octombrie/11 noiembrie 1918, Ahmed Tevfik Paşa, fost ambasador al Imperiului otoman la Londra, e solicitat să formeze un alt guvern, anglofil. Alte cercuri îşi pun speranţele în Declaraţia preşedintelui Wilson, din 27 decembrie/8 ianuarie 1918, în care se spune că „părţilor turceşti ale actualului Imperiu otoman trebuie să li se asigure o suveranitate certă". „Soluţia americană" are adepţi în partidele naţional-liberal, democratic osman şi social-democrat, care consideră că Turcia îşi poate redobîndi independenţa numai cu sprijinul Statelor Unite; „Liga Wilson", înfiinţată în decembrie 1918, cere chiar instituirea unui mandat american asupra Turciei. „Cercurile politice din Turcia erau pe bună dreptate disperate — scrie istoricul român de origine turcă Mehmet Ali Ekrem. În cei opt ani de războaie aproape continue, toată floarea ţării fusese decimată, foametea şi mizeria bîntuiau în oraşele şi satele ţării. Turcia era complet izolată, nu exista nici o perspectivă de scăpare, nu se arăta nicăieri un prieten. La Istanbul, o resemnare obosită stăpînea totul. Cercurile din Capitală ajunseseră la concluzia că de-acum trebuie să se plece în faţa destinului".

Sultanul Mehmed VI nu se gîndeşte decît cum să-şi păstreze tronul. Îl întreabă pe Mustafa Kemal, primit în audienţă, în noiembrie 1918: „Îmi puteţi da asigurarea că armata nu întreprinde nimic împotriva mea?" După audienţă, generalul reflectează: „În ziua aceea am înţeles că monarhii sînt preocupaţi numai de persoana lor; soarta supuşilor nu-i interesează absolut deloc. În acea zi, m-am convins definitiv că numai un regim republican va putea salva Turcia".

Realitatea impune schimbarea întregii mentalităţi politice otomane de pînă atunci. Imperiul nu mai era decît o amintire istorică. Se prăbuşise ca şi Austro-Ungaria, minat de principiul naţionalităţilor, acest principiu suprem, prea îndelung ignorat, al popoarelor. Imperiul murise, dar Turcia trebuia să trăiască. Un nou stat, unstat pur naţional trebuia înălţat pe ruinele Semilunii. Şi cel care creează „o Turcie a turcilor" este Mustafa Kemal Atatürk[1].

Patru imperii s-au prăbuşit în 1917-1918. Războiul nu fusese de-

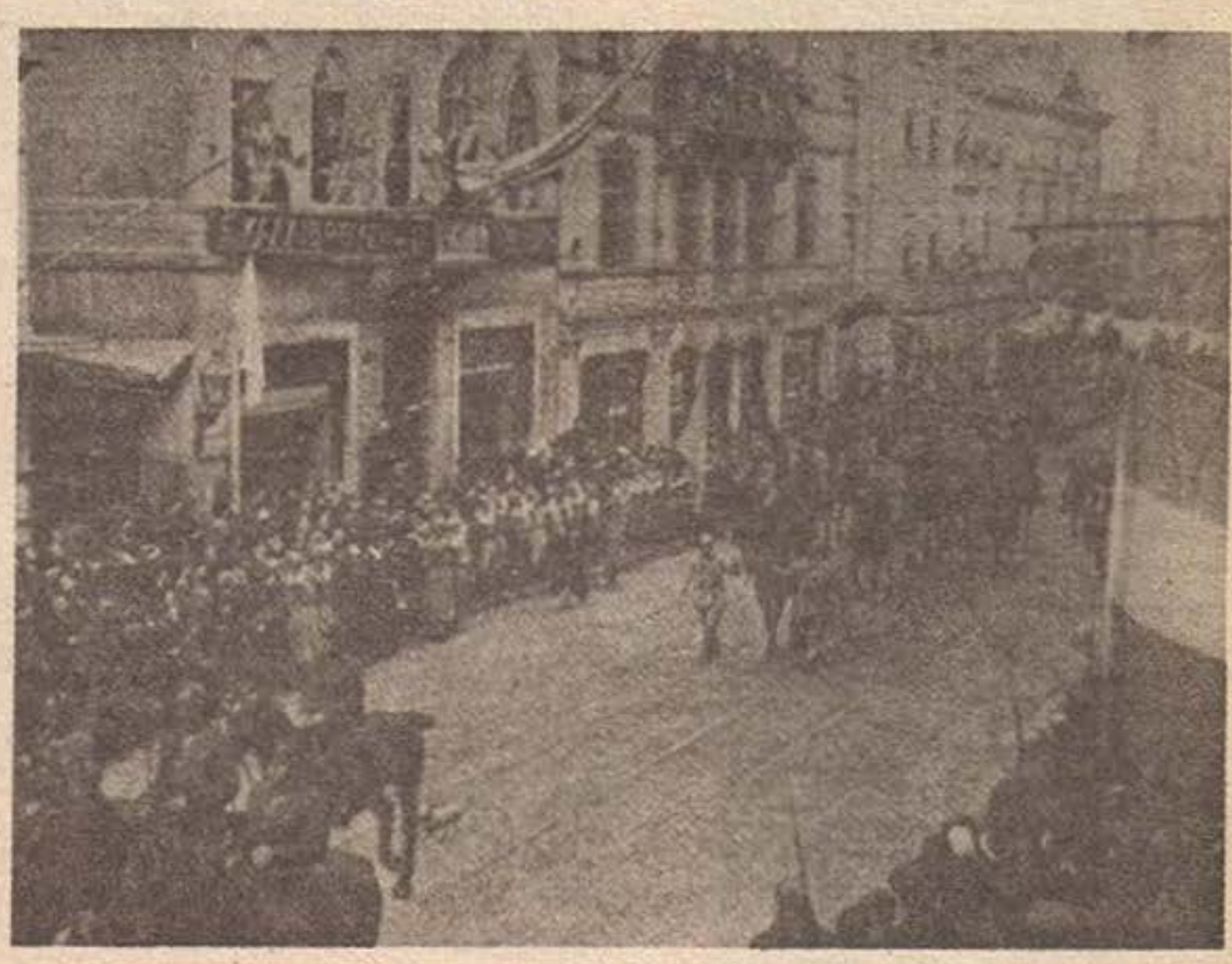

La 17/30 octombrie 1918, Imperiul otoman semnează armistiţiul cu puterile Antantei; trupele acesteia îşi continuă însă înaintarea în interiorul imperiului

oft fundalul căderii lor sub loviturile implacabile ale mişcărilor de eliberare naţională. „Tragedia" lor se juca pe scene proprii şi, în fiecare caz în parte, cu actori autohtoni.

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1972, 11/1981, 2/1982, 10/1983.

decembrie 1933

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREŞTI,

ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● Ieri după-amiază s-a inaugurat în b-dul Lascăr Catargiu [Ana Ipătescu, acum] nr. 21, pinacoteca Municipiului Bucureşti. Între exponate, lucrări de Luchian, Grigorescu, Vermont, Aman, Tattarescu, Schweitzer-Cumpăna, Petraşcu, Steriadi, Tonitza, Pallady, Rosu, Toodorescu-Sion etc.

● Asociaţia „Gîndirea europeană", de sub preşedinţia d-rei Elena Văcărescu, organizează a opta conferinţă din ciclul pe 1933-1934. D. Ion Dragu va ţine conferinţa Pe drumul păcii (Varşovia, Belgrad, Sofia, Ankara, Atena). Impresii din călătoria făcută de d. ministru N. Titulescu. Se vor recita versuri din lirica polonă, bulgară, iugoslavă, greacă şi turcă. (1 decembrie

● A apărut, în aceste zile, Les Luttes des Roumains Transylvains pour la liberté et l'opinion européene, episodes et souvenirs, de George Moroianu, rectorul Academiei de înalte studii comerciale şi industriale din Cluj, fost secretar general al afacerilor străine pe lîngă preşedinţia guvernului provizoriu [Consiliului dirigent] din Transilvania. Volumul de 280 pagini are o prefaţă de celebrul publicist englez şi prieten al României, Wickham Steed.

● Adio plictiseală! Începînd de azi, cei mai formidabili duo, Lungeanu şi Grula, şi renumitul Jazz Hönnigsberg-Albahary, cu discursul Hecker, distrează vizitatorii Galeriilor Lafayette. (2 decembrie)

● Politehnica din Moscova — citim în Adevărul literar şi artistic — serbează 100 ani de la întemeierea sa. În epoca de industrializare a planurilor cincinale, acest centenar s-a sărbătorit cu un fast deosebit. O statistică comparativă ne arată straturile sociale din

Decembrie 1933... Se împlinesc 15 ani de la înfăptuirea Marii Uniri. Amplele ecouri pe care istoricul eveniment l-a avut în conştiinţa poporului nostru se reflectă şi în paginile presei bucureştene de acum cinci deceniii, în impresionantul număr de articole şi evocări pe care ziarele vremii le consacră acestei aniversări. Articole şi evocări, multe din ele semnate de reprezentanţi de frunte ai vieţii politice şi culturale româneşti. Iată, de exemplu, în cele două pagini de ziar pe care Universul le consacră evenimentelor de la Alba Iulia, un semnificativ articol aparţinînd lui I. G. Duca: „1 Decembrie va rămîne de-a pururea ziua reparării nedreptăţilor istorice pe care le-a suferit neamul românesc. Şi fiindcă astăzi suntem reîntregiţi în graniţele noastre etnice şi istorice, avem datoria să le apărăm cu toată fermitatea. Apărăm nu alcătuirea fictivă a unor hotărîri diplomatice, ci aceea ce, în sfînta dreptate, e al nostru şi numai al nostru".

Tot în *Universul*, Nicolae Titulescu relevă: „Unitatea noastră naţională este rodul unor suferinţe şi nedreptăţi milenare"[1].

În acelaşi spirit, în *Dimineaţa* ce poartă aceeaşi dată de 2 decembrie, dr. C. Angelescu subliniază: „Visul moşilor şi strămoşilor noştri s-a îndeplinit şi nici o putere omenească nu va mai putea desuni pe acei pe care nedreptatea istorică i-a ţinut atîta timp separaţi. Cu toţii să ne străduim şi să consolidăm ceea ce s-a cîştigat cu atîta trudă şi cu atîtea jertfe, de-a lungul veacurilor".

Trăinicia şi justeţea actului istoric înfăptuit la Alba Iulia sînt larg reliefate şi în numeroase alte comentarii apărute în paginile ziarelor. Evocînd „freamătul pornit la 1 Decembrie 1918 de pe plaiurile înzăpezite ale Ardealului", *Lupta* scrie: „Nici un plebiscit n-a fost recunoscut mai curat, mai sfînt şi mai solemn ca această adunare a întregii suflări româneşti din Ardeal şi Banat, care trimete soli la Bucureşti să vestească că provinciile române au scuturat jugul opresorului străin şi sînt de acum înainte una cu pămîntul şi statul românesc".

La rîndul său, *Adevărul*, în numărul apărut în aceeaşi zi de 2 decembrie, relevă: „Unirea s-a făcut atît prin jertfa noastră adusă în marele război, care a dărîmat graniţele nedrepte, dar şi prin caracterul naţional, intact al provinciilor, venite la obîrşie în virtutea principiului de autodeterminare".

[1] Pentru a uşura lectura, nu am mai marcat prin puncte de suspensie întreruperile de text în extrasele preluate din ziarele respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepţii, scrierea din originale.

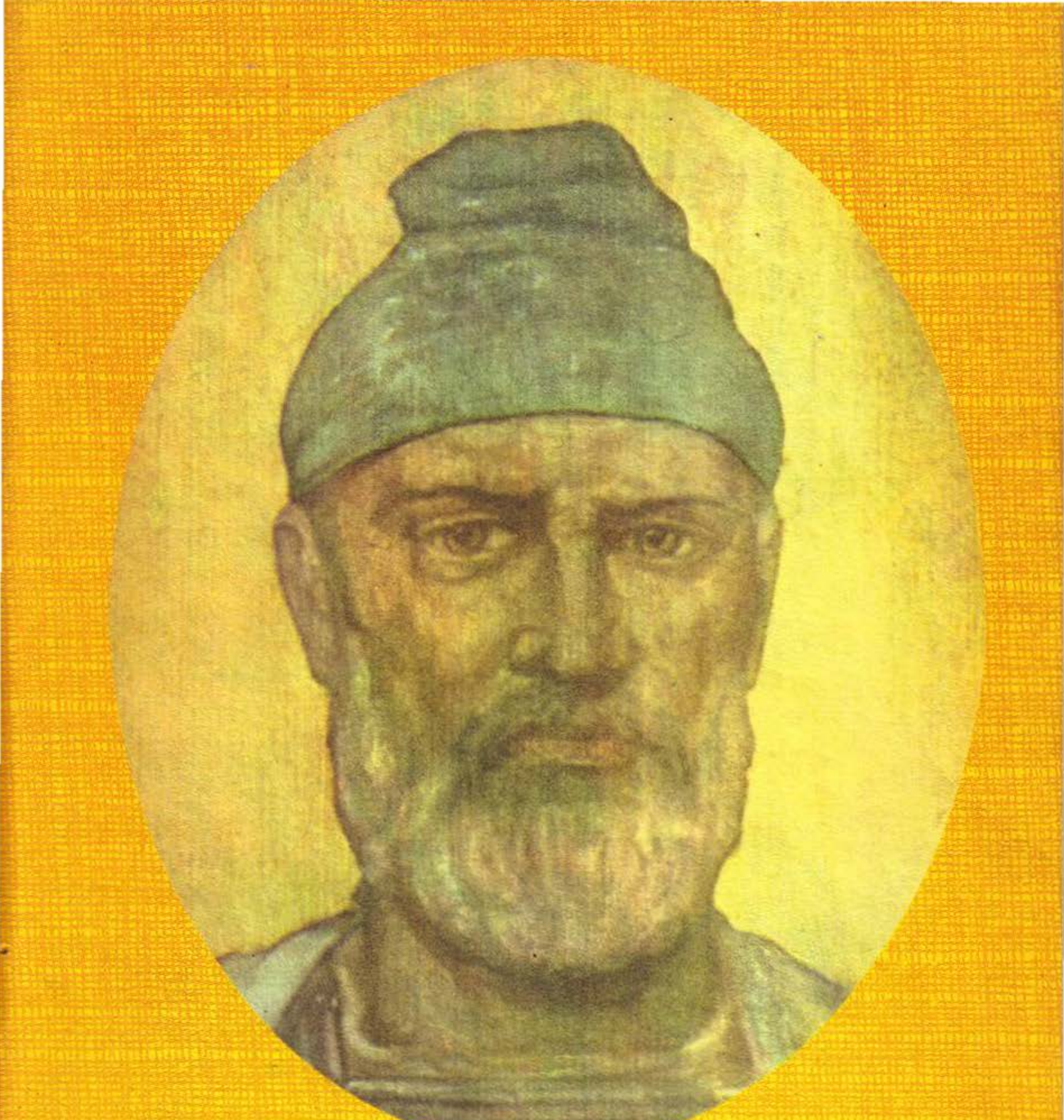

În lupta poporului român pentru dreptate socială și libertate națională s-au afirmat, de-a lungul secolelor, numeroase figuri de conducători. În acest număr prezentăm portretele lui Decebal, Negru Vodă, Bogdan I, Vlad Țepeș, Matei Basarab, Vasile Lupu, Horea, Cloșca și Crișan și Avram Iancu, executate de pictorul francez Pierre Bellet după Marea Unire. Reproduceri după fresca ce împodobea sala în care, la 1 Decembrie 1918, reprezentanții românilor din Transilvania au hotărît solemn unirea pentru totdeauna cu țara. (Portretele s-au păstrat în fondurile Muzeului Unirii din Alba Iulia și sînt publicate, acum, pentru prima dată în culori de revista **Magazin istoric**).

În Capitala de acum cinci decenii: casa Crețulescu

Ziarele informează și despre manifestări ale românilor de peste hotare consacrate aniversării Marii Uniri. Citim astfel că sărbătorind 15 ani de la unirea Transilvaniei cu patria-mamă, Comitetul național americano-român a organizat la Cleveland un banchet la care au participat peste 300 personalități marcante americane ale statului Ohio și ale orașului Cleveland. Banchetul a fost prezidat de Burkley, președintele comisiunii financiare a Senatului Statelor Unite. S-au rostit 18 cuvîntări.

La 20 decembrie au loc alegeri parlamentare, organizate de guvernul național liberal, în frunte cu I.G. Duca, venit la putere în luna precedentă, în locul cabinetului național-țărănesc, condus de Vaida-Voievod. Campania electorală se desfășoară în nota obișnuită a timpului, în condițiile specifice acestui eveniment în orînduirea capitalistă. Ziarele scriu despre abuzuri și violențe, despre promisiuni din care multe nu vor fi onorate. „Plouă cu programe, cu manifeste și mai cu seamă cu făgăduieli, scrie *Lupta* din 7 decembrie. Sîntem în preajma alegerilor adică în perioada cînd deșteptul făgăduiește și nebunul trage nădejde".

La deschiderea scrutinului, majoritatea național-țărănistă existentă pînă atunci în Corpurile legiuitoare este înlocuită cu cea liberală, P.N.L. obținînd în Parlament 300 locuri. Celelalte 87 mandate sînt atribuite altor grupări politice burgheze. Configurația Camerelor se înscrie, deci, în imaginea devenită trandițională în perioada interbelică, partidul de guvernămînt obținînd (cu ajutorul abuzurilor și nu în mică măsură al primei electorale), marea majoritate a mandatelor.

Aflat în adîncă ilegalitate, partidul comunist se prezintă la alegeri în 13 județe, prin noua formațiune politică Liga Muncii, pe care a inițiat-o în locul Blocului Muncitoresc-Țărănesc a cărui activitate a fost interzisă în februarie 1933. Clasele exploatatoare fac însă totul pentru ca nici un reprezentant al clasei muncitoare — inclusiv din partea celorlalte două partide muncitorești, Partidul Social-Democrat și Partidul Socialist Unitar — să nu pătrundă în Parlamentul rezultat din alegerile din decembrie 1933. Dar într-o serie de locuri, numărul de voturi obținut de candidații Ligii Muncii este superior celui dobîndit de alte grupări politice mai vechi, care au dispus de mijloace financiare îndestulătoare și și-au desfășurat campania electorală nestingherite de nimeni. Faptul atestă influența pe care — în ciuda asprelor condiții ale ilegalității — comuniștii continuă s-o aibă în rîndul maselor muncitoare. P.C.R. folosește campania electorală pentru strîngerea legăturilor cu noi mase de muncitori și țărani, pentru răspîndirea în rîndul poporului a concepțiilor partidului și pentru mobilizarea oamenilor muncii la lupta neîncetată împotriva fascismului și a pregătirilor de război. Într-un

Cronică măruntă

care se recrutau în trecut și se recrutează astăzi studenții acestei școli politehnice. În 1914/1915: 35% fii de nobili și negustori bogați, 19% fii de funcționari și preoți, 1% fii de moșieri, 32% fii de mici burghezi; în 1933/1934: 76% fii de muncitori, 7% fii de țărani, 17% fii de funcționari. (3 decembrie)

● Mîine, miercuri 6 decembrie, d. prof. Constantin Daicoviciu va vorbi la Universitatea liberă (fundația Dalles) despre Săpăturile din Ardeal. (5 decembrie)

● După relatările Institutului meteorologic, ieri dimineață erau minus 25 grade la Roman. Valoarea aceasta reprezintă cea mai scobortă temperatură nu numai din țară, dar chiar de pe întreg continentul.

● Obișnuitul concert simfonic al Filarmonicii va avea loc săptămîna aceasta duminică dimineața, la ora 11, la Ateneu. În program: Weber, Beethoven, Hindemith, Rogalski și Bartok. Concertul va fi dirijat de Matei Socor, care de curînd și-a terminat la Leipzig studiile de specialitate. (6 decembrie)

● Luni 4 decembrie a avut loc la tribunalul Ilfov autentificarea actului constitutiv și a statutelor „Asociațiunii române contra cancerului". Printre membrii fondatori: dr. C. Daniel, prof. dr. G. Cerota, dr. Aurel Babeș.

● Capitala se va îmbogăți, în curînd, cu un nou monument de artă. Este glorificarea lui Tudor Vladimirescu, lucrare măreață de 12 metri înălțime și care constituie cea mai de seamă operă a sculptorului Tudor Burcă. (8 decembrie)

decembrie 1933

Universitatea, în 1933, cu un nou corp adăugat clădirii construite între 1857-1869

Cronică mărunță

● Autorii dramatici români s-au întrunit la o agapă la restaurantul Eneseu spre a sărbători pe d. Tudor Mușatescu care a făcut 100 reprezentații cu comedia sa Titanic Vals. (9 decembrie)

● De la Biblioteca Academiei române: În luna noiembrie 1933, s-au consultat de 1 772 cititori 6 055 volume și broșuri tipărite; de 128 cititori s-au consultat 327 manuscripte, 391 documente, 31 cărți vechi românești (1508-1880). Colecțiunile Academiei au sporit în această lună cu 941 volume și broșuri, 487 numere de reviste române, 240 reviste străine, 1 atlas, 23 stampe și portrete, 2 volume manuscripte, 3 fotografii și 8 foi volante. Biblioteca este deschisă în fiecare zi de lucru pentru cărțile tipărite de la orele 8-12 și 14-18; pentru manuscrise, documente și cărțile vechi românești între orele 8 și 18. (10 decembrie)

● I. Peltz despre romanul său Calea Văcărești, apărut în aceste zile de final de an 1933: „N-am vrut să scriu un rînd, o silabă de prisos. Am încercat să înfățișez numai viața — viața cartierului. Am vrut adică să vă arăt, prieteni din toate colțurile scumpei mele țări, cum se lucrează, cum se trăiește și cum se moare în Calea Văcărești".

● Ministerul Instrucțiunii a dat o decizie prin care stabilește următoarele norme pentru notarea la studii a elevilor și elevelor din școlile secundare. Aprecierea activității și asiduității elevului se va face cu calificative. Pentru a înlesni însă nuanțarea acestor calificative potrivit valorii răspunsurilor și lucrărilor date de elev, alături de nota cali-

articol apărut în paginile *Scînteii* ilegale se arată: „Noi trebuie să ne încordăm toate puterile pentru a folosi campania electorală în scopul mobilizării la luptă a celor mai largi mase muncitoare sub semnul luptei pentru revendicările zilnice arzătoare ale maselor împotriva fascismului, împotriva pregătirii războiului imperialist, pentru popularizarea în păturile cele mai largi a programului și lozincilor partidului nostru".

În slujba acestor înalte idealuri, partidul comunist acționează pe multiple planuri, inclusiv prin intermediul organizațiilor de masă, create din inițiativa sa. Am reținut, de exemplu, în cronicile trecute o serie de relatări din presa vremii despre activitatea desfășurată de Comitetul Național Antifascist. Iată o nouă mărturie din ziarele timpului ce atestă stăruința cu care organizația amintită acționează în vederea dezvăluirii primejdiei fasciste. Este vorba de apariția unei tipărituri, *Ciuma brună în Germania*, cu fotografii și text în limbile română, germană și maghiară, în care se arată întinderea dezastrului și a barbariei în Germania, de cînd Hitler s-a instalat la putere. Terorizarea muncitorimii și diversiunea antisemită — se arată în lucrarea amintită, scoasă de Comitetul Național Antifascist din România — au fost cele două rezultate palpabile ale „dictaturii cafenii" în Germania. „Încolo n-au putut să soluționeze nici una din gravele probleme ale timpului nostru. Broșuri de propagandă și luminare în genul *Ciumei brune* sînt binevenite. Răspîndirea lor însemnează o operă salutară de profilaxie socială", scrie *Adevărul literar și artistic*, din 3 decembrie.

O operă cu atît mai promptă cu cît fascismul încearcă să-și scoată capul și în țara noastră. Ziarele informează despre o serie de acțiuni teroriste ale Gărzii de fier:

„Tribunalul din Giurgiu luat cu asalt de Garda de fier. Cea mai mare parte din legionari fiind înarmați cu revolver, au fost aduse puternice cordoane de jandarmi și trupă din regimentul 10 obuziere".

Respinsă cu oroare și dispreț de către majoritatea covîrșitoare a poporului nostru, Garda de fier caută să atragă atenția asupra sa prin agitații zgomotoase, inclusiv prin folosirea terorii și violenței. În timpul campaniei electorale, acțiunile de acest fel se înmulțesc. În aceste împrejurări, sub presiunea maselor populare, noul guvern liberal hotărăște, la 10 decembrie, dizolvarea Gărzii de fier. Marea majoritate a ziarelor — reflectînd opinia cititorilor lor — salută cu satisfacție această măsură.

„De cîțiva ani — citim în *Lupta* din 12 decembrie — ne aflăm în fața unor formațiuni care se agită și agită mai ales masele de la țară. Planul lor de luptă este vizibil anticonstituțional. Rezultatul: semne de anarhie în diferite direcții de la orașe și de la sate. Gardiștii

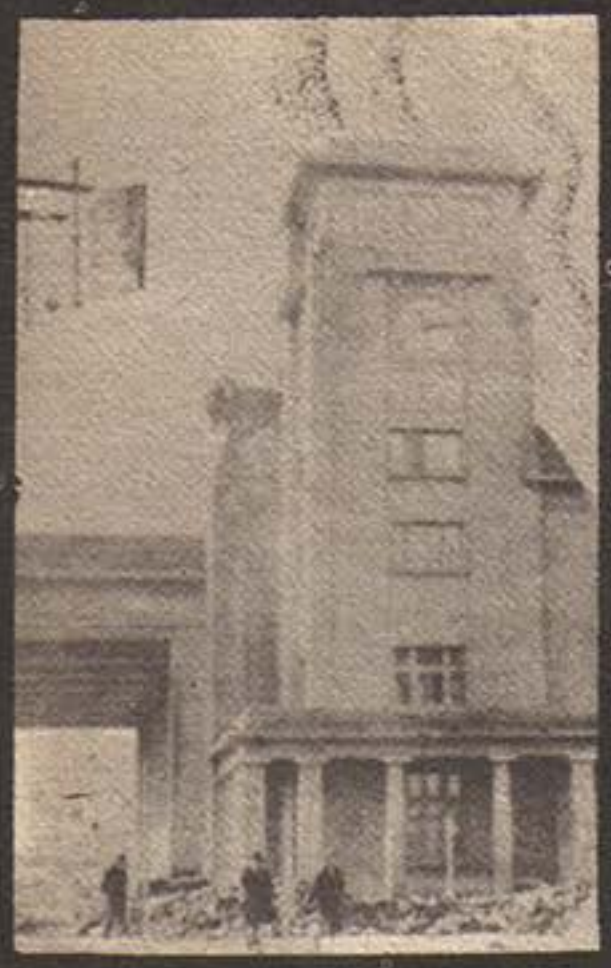

Gara de Nord în plină acțiune de trasformare și modernizare

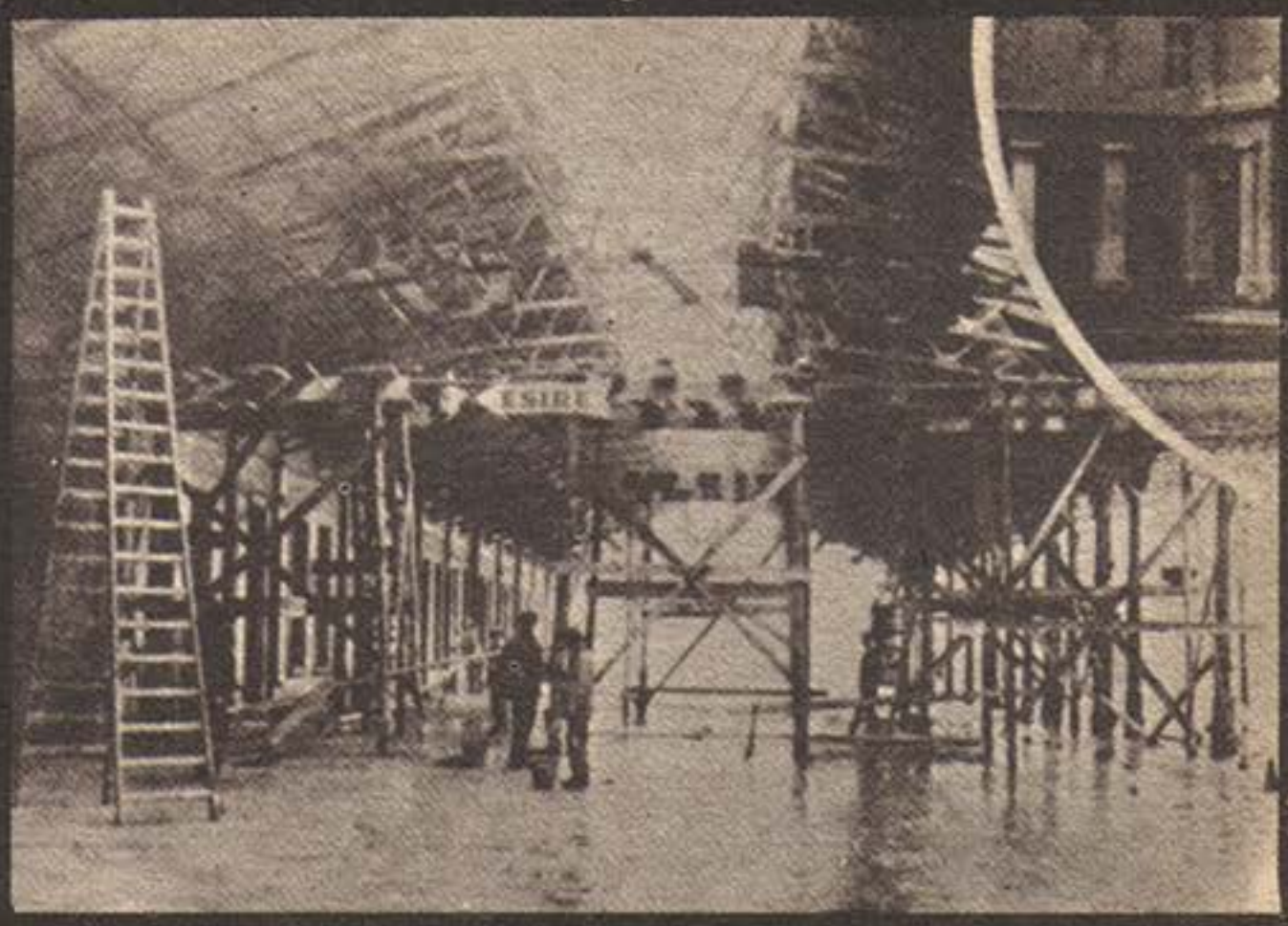

dacă ar pune stăpînire pe destinele țării, prai s-ar alege de tot ce au creat înaintașii noștri, civilizația și libertățile ar dispare și ne-am întoarce la evul mediu. Prin urmare e foarte explicabilă măsura guvernului de-a disolva Gărzile".

La rîndul său, ziarul *Dimineața,* referindu-se la caracterul acțiunilor întreprinse de legionari, scrie că este „vorba de acțiuni teroriste, de politica revolverului și de atacurile armate împotriva autorității constituite. Aceasta este realitatea în fața căreia un guvern cu simțul răspunderii nu putea proceda altfel de cum a procedat guvernul actual".

Peste numai cîteva zile, evenimentele vor confirma astfel de aprecieri. La 29 ale lunii, pe peronul gării Sinaia este asasinat de către o bandă de legionari, primul ministru al țării, I.G. Duca[1]. Garda de fier se dezvăluie astfel în fața opiniei publice în hidoasa ei fizionomie: o bandă de asasini și teroriști, care nu au nimic comun cu poporul român, cu firea și tradițiile sale. Descriind pe larg modul în care a fost organizat și săvîrșit asasinatul, presa vremii relevă, în același timp, profunda indignare cu care opinia publică românească a luat cunoștință de oribila crimă. „Execrabilul asasinat, a cărui victimă a fost primul ministru, scrie, de exemplu, *Adevărul,* a produs o profundă consternare în rîndurile tuturor categoriilor sociale din România".

Din primele momente după săvîrșirea crimei, reprezentanții cercurilor democratice românești observă sinistra țesătură care generează folosirea unor astfel de practici în lupta politică. Deosebit de semnificativ este în această direcție articolul *După asasinarea lui Duca,* apărut în coloanele *Cuvîntului liber,* sub semnătura lui Tudor Teodorescu-Branișteu. Întrebîndu-se cine poate cîștiga de pe urma mîrșavului asasinat, autorul scrie, între altele: „A cîștigat totuși cineva. A cîștigat cine vrea o Românie slabă, o Românie cît mai lipsită de oameni și cît mai tulburată de curente, o Românie asupra căreia să se poată întinde, fără nici o împotrivire din parte-ne, mîna Berlinului agresiv. Și aici sîntem în plinul problemei. Dincolo de jocul infam al politicianismului românesc; dincolo de ambițiile tuturor Constantineștilor, mai mult sau mai puțin inconștienți, dincolo de Caranica și de Belimace [aceștia trei sînt asasinii primului ministru] veniți să ne învețe pe noi cum să ne iubim patria; dincolo de toți ratații politici care au văzut în Garda de fier o trambulină necesară carierii lor viitoare; dincolo de toate aceste marionete, stă voința unui mare regizor. E Berlinul, care vrea o Românie a lui. Iar România de azi, România lui Duca și-a lui Titulescu, România noastră, a tuturor, este din 1916 încoace, alături de Franța, alături de democrație, de pace, de libertate. Oamenii acestei poli-

[1] *Magazin istoric,* nr. 3/1967.

Cronică mărunță

ficativă se va pune și o notă exprimată prin cifre de la 1 la 10, după următoarele norme: excepțional va fi 10, foar e bine va fi 9, bine va fi 8 sau 7, suficient 6 sau 5, iar insuficient 1-4. (11 decembrie)

● În Capitală se constituie Liga Antirovizionistă Română, din al cărei comitet de conducere fac parte G. Țițeica, G. Marinescu, Silviu Dragomir, prof. Dragomir Hurmuzescu, Cornelia Moldovanu.

● La Teatrul Național din București are loc comemorarea scriitorilor Ilarie Chendi, Șt. O. Iosif și Panait Cerna, cu prilejul împlinirii a 20 ani de la moartea lor. Vorbesc Caton Teodorian, Victor Eftimiu, Al. T. Stamatiad, Ion Minulescu. (12 decembrie)

● După datele Ministerului agriculturii, efectele proviziorii ale suprafețelor însămînțate în toamna aceasta, pînă la 15 noiembrie, sînt evaluate la 1 545 000 hectare grîu față de 1 918 000 hectare în anul trecut, 215 200 hectare secară față de 235 400 hectare în anul anterior.

● Societatea de radio-difuziune română a fost cîteva zile în șir obiectul de pelerinaj al cîtorva sute de bucureșteni. Ea vestise un concurs de speakeri și speakerițe. Condițiile ce se cereau participanților la concurs erau minimale: glas radiofonic și, în afara limbii române, cunoașterea limbilor franceză și germană. (Realitatea ilustrată, 14 decembrie)

● Telegraful ne-a adus ieri știrea că Academia de medicină din Paris a permis cu

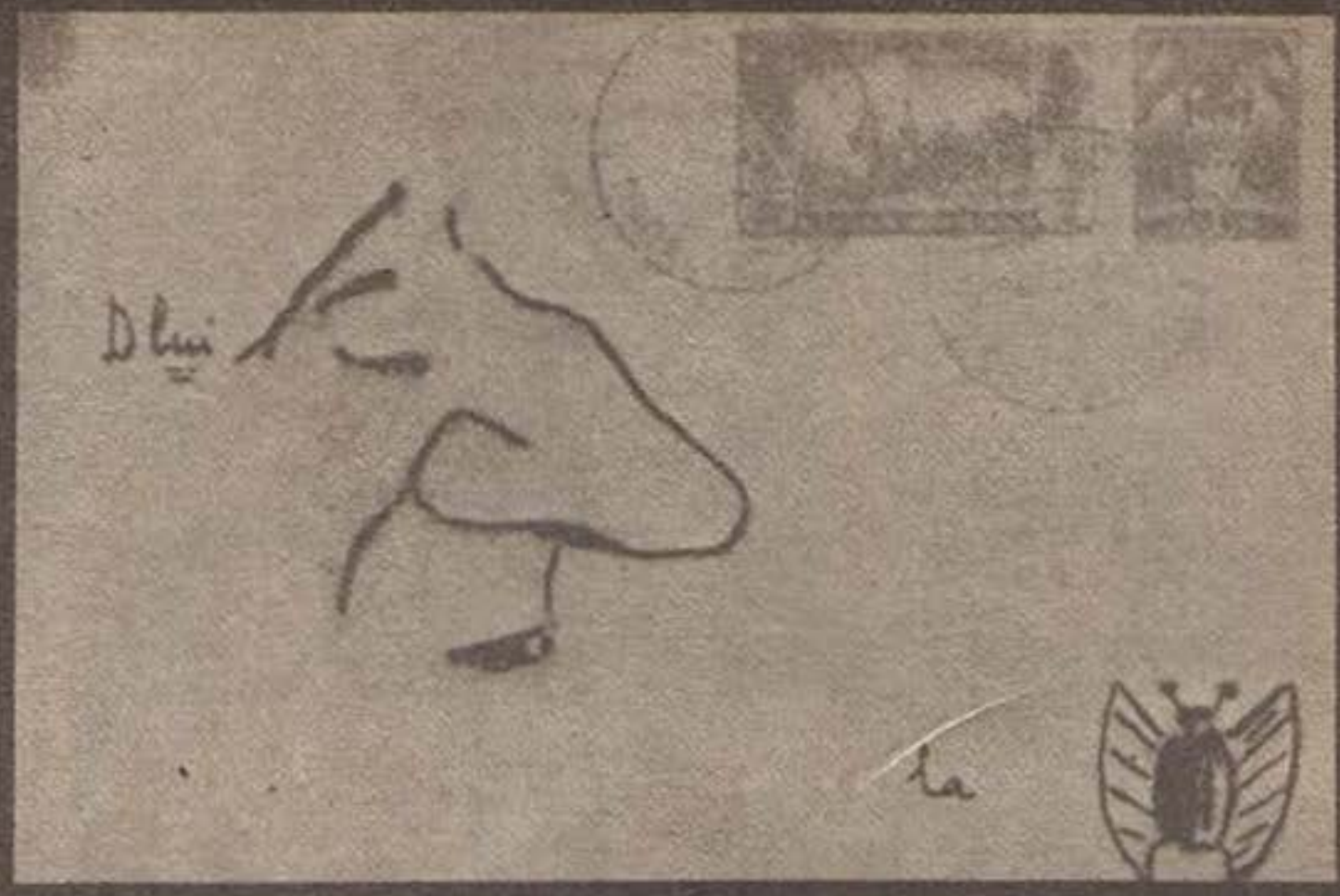

O scrisoare care a ajuns la destinatar. C. Tănase, după... indicațiile schițate

Cronică măruntă

premiul „Potain", pe dr. N. Ionescu-Sișești, agregat la Facultatea de medicină din București, pentru cercetările sale asupra trunchiului cerebral. Este singurul român căruia i s-a conferit acest premiu. (15 decembrie)

● Un eveniment: a apărut revista săptămînală Reporter (an I, nr. 1) cu colaborarea lui A.G. Grama, Camil Petrescu, Ion Vinea, Emil Gulian, F. Adorca, N.D. Cocea, Mihail Sebastian, Cicerone Theodorescu.

● Se instalează în țară două fabrici de becuri electrice cu o capacitate de producție de cîte 3 000 becuri pe zi. Prima e creațiunea societății „Industria de țevi de plumb Feraro" din București, iar a doua e a societății „Izolator".

● Locotenentul Constantin Machedon, din divizionul 4 artilerie călărească din Brăila, stabilește un record mondial, executînd un raid călare a României, în care parcurge 2 167 km în 47 zile, pe traseul Brăila, Focșani, Adjud, Baoău, Roman, Pașcani, Suceava, Rădăuți, Vatra Dornei, Bistrița-Năsăud, Alud, Alba Iulia, Sebeș, Orăștie, Deva, Arad, Timișoara, Lugoj, Deva, Orăștie, Sebeș, Sibiu, Făgăraș, Brașov, Sinaia, Cîmpina, Ploiești, București, Brăila. (16 decembrie)

● Vremea din 17 decembrie 1933 consacră un grupaj de articole semnate de V. Lovinescu, C.A. Donescu, Mircea Eliade, Felix Aderca, problemelor păcii și războiului, așa cum se conturează ele în acest final de an 1933. Avertizînd asupra pericolului care amenință omenirea prin de-

tici trebuie uciși. Hitlerismul nu glumește. În Germania, hitlerismul joacă pe față. În România, hitlerismul ia forma unei mișcări teroriste, în care acceptă — pentru fațadă — cuconet din lumea mare, rataţi politici din aristocrație și copii care «se joacă» cu pistolul. Privindu-i, ți-ar fi venit să rîzi. Dar toți aceștia erau fațada. Erau orînduiți anume, ca să dea mișcării un aspect ridicul. Cine să se teamă de cîțiva copii, de cîteva cucoane, de cîțiva domni care «graseiază» la cutare club de elită și care vor să fie deputați «gardiști», fiindcă n-au putut fi deputați liberali sau național-țărăniști? Dincolo însă de actuala fațadă ridiculă, e un fond foarte serios: e tendința hitlerismului de a-și fixa avanposturile.

Conștienți sau nu — instrucția rămîne să o stabilească, dacă va fi o instrucție adevărată, onestă, sinceră — cei din mișcare fac jocul agenților hitleriști, care vin de luni de zile în țară, ca să organizeze și ca să instige. Duca e prima victimă a acestei opere de nimicire a României democratice, a României parlamentare. Să nu ne încurcăm cu micile detalii și în încîlcitele fire ale crimei. Să privim realitatea în față și să căutăm adevărul, unicul vinovat: hitlerismul. Ceilalți sînt numai complici. Aceasta nu scade cu nimic vina lor și nu le poate atenua de fel pedeapsa cuvenită. Dincolo însă de faptul material al crimei; dincolo de responsabilitatea tuturor autorilor morali, tot așa de vinovați ca și Constantinescu; dincolo de vinovăția directă a tuturor celor care, sub o formă sau alta, au încurajat terorismul de dreapta stă, limpede și precis, jocul sinistru al hitlerismului pe spinarea României întregite".

Sentimentele de oroare și hotărîtă condamnare cu care opinia publică a luat cunoștință de asasinarea primului ministru, ca și împrejurările și implicațiile legate de această crimă, se află consemnate și în unele însemnări rămase de la oameni politici care au trăit în acea perioadă. Între acestea și cîteva pagini de la Grigore Gafencu. Le consemnăm aici pentru că autorul lor a fost unul din martorii de seamă ai epocii sale și, deci, și ai evenimentelor la care se referă, privite inclusiv prin prisma relațiilor pe care le-a avut cu I.G. Duca, precum și a atmosferei existente în culisele diverselor componente ale conducerii politice de atunci. El aduce astfel o serie de informații suplimentare, inclusiv despre evenimente anterioare dramei de la Sinaia, printre care demisia guvernului Vaida și constituirea cabinetului condus de I.G. Duca, momente la care ne-am referit și noi în cronicile apărute în numerele trecute ale revistei. Dar să dăm cuvîntul lui Grigore Gafencu:

„Amintirea cuvintelor schimbate la telefon cu primul ministru, o zi înainte de crimă, făcea ca brutala veste să-mi pară tulburătoare.

Preluarea guvernului [la 14 noiembrie 1933] de Jean Duca, — unul din prea puținele noastre elemente distinse, civilizate și bine

Lipscanii acum cinci decenii

Iarnă grea

pregătite din lumea politică — s-a făcut în împrejurările cele mai neprielnice şi în condiţiile cele mai proaste.

Toată criza politică s-a desfăşurat în culise. Pe scara de serviciu am fost daţi afară. Pe scara de serviciu s-a urcat guvernul liberal. În acele zile de frămîntare, camarila ajunsese la apogeu. Oamenii de serviciu din partidul care pleca se rugau să rămîie. Oamenii de serviciu din partidul liberal pregăteau venirea. În iatacul Duduiei [Elena Lupescu] şi în biroul lui Puiu [Dumitrescu] se petreceau drame sfîşietoare. Stăpînii ţării mîngîiau durerea unora, încurajau speranţele altora. Vaida a fost prins în vîrtejul acestor ape turburi, prin surprindere, descoperind prea tîrziu firea adevărată a celor pe care i-a slujit şi în care s-a încrezut. Vaida ţinea la rege. Sentimentele sale de afecţiune pentru rege au contribuit mai mult decît orice calcul politic — cu toate aerele de şiretenie pe care le lua, cîteodată, mai ales faţă de «candoarea» mea — să-l întărească în convingerea că e pe calea cea bună. Şi iată că din nou, pentru a doua oară — căderea din anul trecut era aproape uitată — regele i se înfăţişa într-o atitudine neaşteptată: închis, crud, încăpăţînat şi fals. Ultima audienţă pe care a avut-o, ca prim-ministru, a fost patetică. Bătrînul căuta zadarnic să descopere la rege un gest de prietenie, o privire sinceră, o explicaţie binevoitoare, care dacă nu l-ar fi lămurit, i-ar fi potolit cel puţin necazul şi dezamăgirea. «Sînteţi uzaţi!», e tot ce a putut să îngîne suveranul.

Am văzut pe Vaida, la întoarcerea sa din Sinaia [la 7 noiembrie]. Era copleşit de supărare.

Consultările fură o formalitate lungă şi fără interes. Hotărîrea regelui era luată de mai înainte şi toată lumea o cunoştea. Numai mareşalul Averescu aştepta, aşa cum mi-a mărturisit-o, o schimbare de ultimă oră în favoarea lui.

Duca era sortit să vie şi veni. Debutul său însă fu nenorocit. Fatalitatea s-a legat de el, din prima zi. Şi, în mai puţin de două luni [de la 14 noiembrie pînă la 29 decembrie 1933] l-a dus la groapă".

Gafencu aduce o serie de informaţii şi în legătură cu dizolvarea Gărzii de fier. Informaţii ce merită cunoscute pentru că ele ajută la o mai bună înţelegere a circumstanţelor care au făcut ca, ulterior, într-o anumită perioadă, această organizaţie să aibă o anumită ascensiune pe scena politică.

Duca „nu merita un asemenea debut, după cum nu a meritat tragicul desnodămînt. Venit ca să «restabilească ordinea», guvernul liberal a fost nevoit, pentru a corespunde chemării lui, să intervie în chestiuni de ordine. Şi a provocat astfel, numaidecît, o nespusă dezordine. [Guvernul Duca] mai întîi a «reprimat» Garda de fier. Apoi, în ajunul alegerilor, a dizolvat-o.

Cronică măruntă

Declanşarea unei noi conflagraţii, revista amintită readuce în atenţia cititorilor cîteva din bilanţurile primului război mondial: S-au tras 800 milioane proiectile, s-au consumat 10 miliarde km sîrmă ghimpată, 30 milioane tone armament şi muniţii, 15 milioane tone explozibil, au fost provocate distrugeri în valoare de 549 miliarde lei aur, au fost scufundate vase de război şi comerţ cu un tonaj total de 7,75 milioane tone.

● Academia română acordă premiul de virtute Artemizei Nicolau, a cărei situaţie este următoarea, după raportul Academiei: „Casă cu ebirie, şapte nepoţi îngrijiţi de dînsa; patru la şcoală şi trei la grădiniţă; o soră fără serviciu, gospodărind de zor, iar celelalte două surori ehibzuind leafa de la lună la lună". (19 decembrie)

● D-nii Al. Rosetti şi Al. Rally, cu prilejul unei consfătuiri la care au fost invitaţi reprezentanţi ai presei, expun programul editorial al Fundaţiei pentru literatură şi artă. Sînt pre onizate, astfel, apariţiile: Mihail Sadoveanu — Ştefan cel Mare. Martha Bibescu — Constantin Brîncoveanu. Victor Ion Popa — Aurel Vlaicu, C.C. Giurescu — Istoria românilor, N. Cartojan — Cărţile populare româneşti, E. Lovinescu — Evoluţia literaturii dramatice româneşti, B.P. Hasdeu — Opere alese (ed. Mircea Eliade). Comentînd alegerea prof. Al. Rosetti în fruntea Fundaţiei

decembrie 193

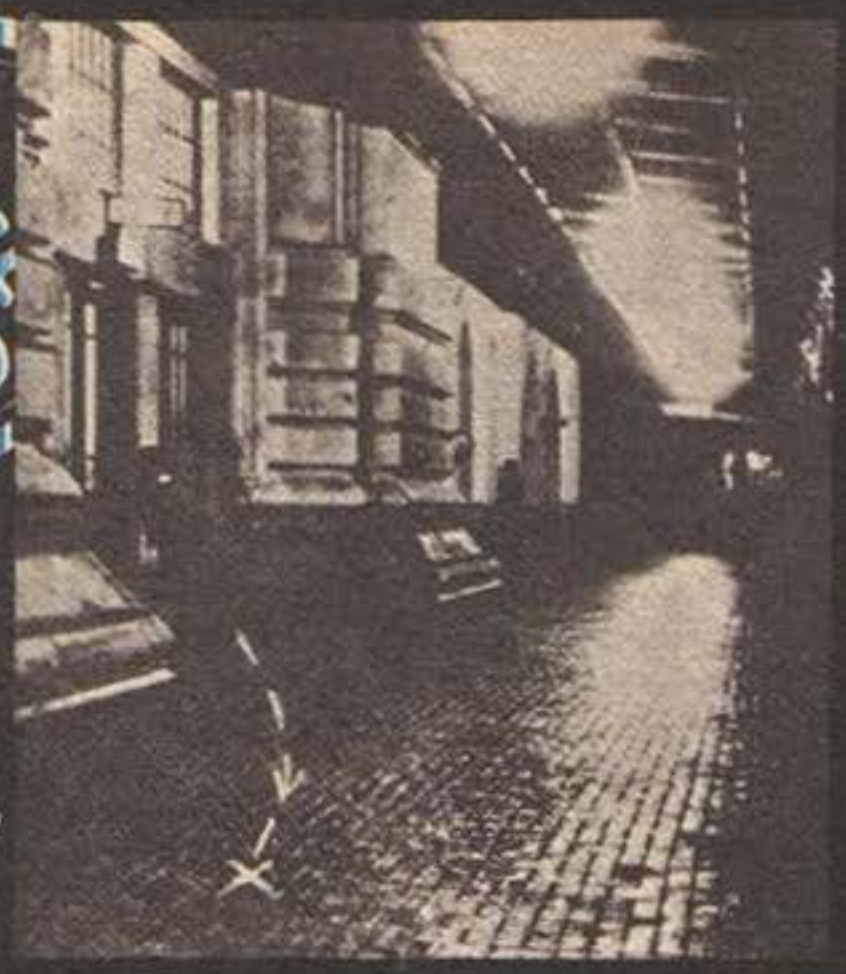

Peronul gării Sinaia, unde a avut loc asasinarea lui I.G.Duca

Pagină din ziarul Dimineața

DIMINEAȚA

Asasinarea primului ministru I. G. Duca

Cronică mărunță

tieri pentru literatură și artă, Facla scrie: „Misiunea ca această fundație să corespundă scopurilor pentru care a fost creată a revenit d-lui Al. Rosetti, distinsul profesor și om de litere, a cărui activitate în domeniul culturei ne îndreptățește să-i anticipăm ca pe unul din cei mai buni conducători care se puteau găsi pentru instituția care-și anunță un program deosebit de bogat și interesant. (23 decembrie)

● Comisiunea pentru decernarea premiului George Enescu întrunindu-se în ziua de 20 decembrie a.c. a acordat pentru anul 1933 Premiul I și 12 000 lei lui Dinu Lipatti. (25 decembrie)

● André Malraux primește premiul Goncourt, pentru romanul său La condition humaine. Dimineața, din 26 decembrie, scrie: „D. André Malraux, apreciat până acum de un cerc restrins de literați și prieteni intră, odată cu obținerea mult rivnitului premiu Goncourt, în admirația și în circulația marelui public. Lecția de tragică modestie pe care ne-o impune romanul d-lui Malraux nu e lipsită de măreție". Henriette Yvonne Stahl îi consacră o amplă analiză în Facla, cu următoarea concluzie: „Romanul La condition humaine este cel mai bun roman al zilelor noastre. Succesul a fost desăvîrșit, așteptat, meritat".

Jean Duca a șovăit înainte de a-i dizolva. Lua informații de la toți, cu privire la ei. Radu Irimescu [subsecretar de stat al armatei pe lîngă departamentul Apărării Naționale, 1932-1935] mi-a istorisit că a fost și el întrebat de către primul-ministru, dacă dizolvarea e oportună. «Nu cunosc întinderea și adîncimea mișcării», a răspuns Radu.

— Vezi, de aceasta nu-mi dau seama nici eu!, a mărturisit Duca. Iar în Consiliul de Miniștri, care a hotărît dizolvarea, președintele s-a pronunțat împotriva măsurei.

Titulescu, el nu a șovăit o clipă. A apărat măsura în Consiliul de Miniștri, a cerut-o regelui, a impus-o lui Duca. S-a lovit de neașteptate împotriviri: regele nu a vrut să semneze un decret regal de dizolvare. A lăsat ca guvernul să-și ia întreaga răspundere. De aci, un conflict între Titulescu și Puiu D[umitrescu], — suspectat de filo-gardism și, în sfîrșit, iscălir a unui jurnal al Consiliului de Miniștri...

Jean Duca a rămas înconjurat de ura oarbă și răzbunătoare a gardiștilor dizolvați. A urmat apoi vîltoarea alegerilor — o ciomăgeală cumplită și absurdă, pe spinarea țării. Și ca încheiere, cele cinci focuri de revolver de la Sinaia.

Mi s-a povestit că după ce a comis crima, într-o gară ticsită de lume — miniștri, șefi de cabinet, secretari, sportivi [agenții] liberali ai lui M. Berceanu și public — Nicolae Constantinescu [asasinul primului ministru, împreună cu cei doi legionari: Caranica și Belimace] a aruncat arma, a încrucișat brațele și a așteptat să fie arestat. A trebuit să aibă răbdare: gara se golise. Pe peronul crimei nu rămăseseră decît trupul scăldat în sînge al victimei, și la căpătîi, în picioare, cu brațele încrucișate, ucigașul. Lumea se refugiase în sălile de așteptare. Sportivii liberali, cu Berceanu în frunte, zburau spre Bușteni.

Numai după cîteva clipe, publicul s-a recules. Atunci a fost arestat Constantinescu, iar liniștea fiind restabilită, toată lumea și-a putut manifesta indignarea și curajul.

A doua zi dimineața, conform unui plan de mai înainte stabilit, complicii s-au predat autorităților. Caranica s-a plimbat două ore în Gara de Nord, la București, doar o găsi un comisar care să-l identifice. Pierzînd răbdarea, s-a dus acasă la primul procuror și s-a predat.

Concluzii? O jalnică lipsă de pregătire, de seriozitate și de curaj la păzitorii ordinei publice. O neglijență, drept vorbind, criminală în jurul siguranței primului ministru".

Autorul însemnărilor se referă și la funeraliile lui I. G. Duca, ce au avut loc la începutul lui ianuarie 1934 și, în continuare, la evenimentele politice care au urmat, inclusiv la frămîntările din partidul liberal. Includem și aceste pagini, deoarece încheind aici nu

Caragiale și Vlahuță
într-o fotografie apărută
în ziarul Adevărul
din 24 decembrie 1933

O nouă statuie va împodobi Capitala (autorul lîngă macheta monumentului T. Vladimirescu, aflat acum pe strada Precupeții Vechi)

numai acest capitol de cronică, ci întregul serial al acestor reconstituiri despre Bucureștiul de acum cinci decenii, serial prezentat în numerele 7-12/1981 al revistei și reluat din numărul 7/1982, este firesc să derulăm pînă la capăt filmul evenimentelor la care ne-am referit: „Funeralii naționale, corpul expus la Ateneu, coroane, discursuri, cortegiu, lume multă, neînchipuit de multă, jandarmi, poliție, armată pretutindeni, un sentiment unanim — aproape unanim — de întristare superficială dar sinceră și, mai ales, la toți puternicii zilei, mari și mici, o foarte sinceră și nestăpînită frică.

Stare de asediu, cenzură, represiune. Într-o noapte dispar toți fruntașii naționalismului extrem, Zizi Cantacuzino, Nichifor Crainic, Dragoș Protopopescu. A doua zi dispare Nae [Ionescu] ridicat de poliție, arestat, ascuns ca un simplu mujic sub ohrana țaristă. Ce face regele în timp ce i se arestează [acest] cel mai credincios și devotat prieten? Regele numește pe Guță [Gheorghe] Tătărăscu prim-ministru.

În cîteva zile s-au succedat două guverne. Mai întîi guvernul Angelescu — ministerul pompelor funebre [deoarece el organizase funeraliile lui Duca]. Apoi guvernul Guță, guvernul unei conspirații de palat. Înainte ca liberalii să se fi recules și unit asupra numelui unui șef — care după toate probabilitățile nu putea fi decît intransigentul Dinu Brătianu — regele, urmînd sugestiile camarilardului [Richard] Franasovici, desemnă pe Tătărăscu șef de guvern și îl numi prin decret regal. Dinu Brătianu, aflînd despre această numire, izbucni în fața regelui în hohote de rîs. A urmat o noapte furtunoasă pentru partidul liberal. Bătrînii, strînși în jurullui Dinu, se pregăteau să excludă din partid pe trădători: Guță [Tătărăscu] Richard [Franasovici] și Strunga [I. Manolescu]. Trădătorii, întruniți la Președinție în jurul noului prim-ministru, se pregăteau să înmormînteze, cu toate onorurile, vechea gardă. Se numărau voturile, se schimbau anateme — prin telefon. În zori de zi interveni o soluție à la Solomon: Dinu — șef [de partid], Guță — prim-ministru.

Primul — cu numele, cu tradiția, cu conștiința și, vorba lui Guță, cu etica. Al doilea — cu dinamismul, cu energia, cu ritmul nou. La clubul liberal cele două oști se întîlniră gata de luptă. *Viitorul* pregătise o ediție cu excluderea lui Tătărăscu. Soluția transacțională se impuse însă tuturor. Pacea fu restabilită.

Cine a pierdut — fără discuție foarte mult de pe urma ultimei crize — e regele. Acțiunea sa dezlînată, plină de șovăieli și de reticențe, cu accese de autoritate urmate de tîrguieli și de capitulări a uimit toată lumea".

Rubrică de:
Cristian POPIȘTEANU, Valeriu BUDURU
Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

● „Cea mai teribilă dintre catastrofele de tren care s-au produs în secolul nostru", califică Universul accidentul de tren din gara Lagny (Franța), unde expresul Paris-Nancy s-a ciocnit cu rapidul Paris-Strasburg. 200 morți și mai multe sute de răniți. (26 decembrie)

● Cu ocazia executării în primă audiție la noi a celebrei Missa Solemnis a lui Beetboven de către societatea corală „Carmen", s-a bătut o placbetă de bronz argintată, care a fost distribuită tuturor executanților. Avers: pe trei rînduri legenda „I-a audiție Beetboven Missa Solemnis", iar, dedesubt, un portativ cu două măsuri din celebra operă; Revers: pe cinci rînduri legenda „Societatea corală «Carmen», 17 noiembrie 1933. Ateneul Român, București". Placbeta a fost executată în Capitală și a fost bătută în 200 exemplare de bronz argintat și 4 bucăți în argint.

● În Italia apare traducerea romanului Venea o moară pe Siret (Il Mulino sul Siret) de Mihail Sadoveanu. Din prefața semnată de scriitorul G.B. Angioletti: „Citirea unui roman de Sadoveanu înseamnă un adevărat repaos. E ca și cum ai petrece o zi la țară, după luni întregi de mișcare și senzații prea tari și prea repetate între zidurile înalte ale metropolelor. O adiere sănătoasă pentru noi, cetățeni ai orașelor, care ne vine din frumoasa regiune a Moldovei, țară întinsă și severă, ce inspiră respectul pentru sentimentele eterne și pentru omenestile dureri". (Adevărul literar și artistic, 31 decembrie)

Documente inedite

VIENA 1683: ROMÂNII ÎN APĂRAREA EUROPEI

VIRGIL CÂNDEA

Asediul Vienei, despre al cărui tricentenar revista noastră a publicat numeroase articole[1], a fost, în afara importanței lui pentru istoria mondială, un prilej de accentuare a prezenței românești în conștiința europeană. Participarea la asediu a forțelor militare românești — din Țara Bomă cească, Moldova și Transilvania — și mai ales atitudinea și acțiunile lor favorabile asediaților nu au scăpat istoricilor, diplomaților și ostașilor străini, participanți la lupte. Cum vom vedea mai departe, prezența românească a fost cu mult mai importantă decît se știa pînă acum.

Evocarea asediului Vienei a avut loc anul acesta prin manifestări de excepție în capitala Austriei și orașele din împrejurimi, îndeosebi în Niederoesterreic . De la începutul lui 1982 și pînă în această lună, expoziții comemorative, conferințe, reuniuni, concerte readuc în memoria contemporană evenimentele care acum trei secole au hotărît asupra evoluției politice a Europei Centrale și de Sud-Est.

Ori e român, participant la aceste manifestări, a remarcat mențiunile despre poporul său. Mai mult decît atît, recapitularea expansiunii otomane în Europa, începînd din secolul XIV, nu putea face abstracție de țările române pe care forțele Semilunii le-au întîlnit în calea lor, de care s-au împiedicat în realizarea unui ambițios program politic și cu care au trebuit să stabilească relații particulare pe o durată de aproape cîte cîte secole.

Începînd cu cea mai spectaculoasă expoziție comemorativă a asediului Vienei, organizată de Muzeul de istorie al orașului în colaborare cu Künstlerhaus (Casa artiștilor), și pînă la ultima lucrare apărută sau difuzată în capitala Austriei cu acest prilej, românii sînt pretutindeni prezenți. La Künstlerhaus, expoziția Turcii în fața Vienei reunește peste 1 600 piese muzeale de cea mai mare valoare (arme grele, ușoare, armuri, echipament militar divers, costume și produse otomane din sec. XVII, manuscrise, documente, stampe, hărți etc.) împrumutate din zeci de colecții, muzee, biblioteci și arhive din lume și organizate în decurs de trei ani. Steagul Profetului, cucerit de regele polon Jan Sobieski, cortul și harnașamentul calului marelui vizir Kara-Mustafa, tunuri care au tras în fortificațiile Vienei, arme folosite de atacatori și de apărători, armuri ale husarilor polonezi și ienicerilor otomani care au căzut în luptă, portrete de epocă, jurnale de campanie, documente diplomatice sînt reunite în această expoziție fascinantă atît prin bogăție cît și prin concepția muzeografică. Pe o suprafață imensă este reconstituită o parte a cîmpului de luptă din 12 septembrie 1683, ziua eliberării Vienei: husari, panțîri și spahii în mărime naturală se pregătesc să atace, avînd în spatele lor marea de sulițe a infanteriștilor; în fața lor, pe cîmpul dominat de tunuri, zac cadavre de cai și ostași căzuți, în vecinătatea cortului luxos al unui pașă. Fundalul acestei imense diorame este ocupat de un goblen de epocă reprezentînd cîmpia de luptă, tablou pe care proiectorul își mișcă lumina însoțită de sunete evocatoare.

Ochiul avizat al vizitatorului român remarcă în vitrine documentele privind prezența lor încă acum trei secole la asediul Vienei: în galeria lui Lorch, crucea lăsată de Șerban vodă Cantacuzino pe locul taberei muntene; hărți reprezentînd asediul, pe care în zona de nord-est, spre Rossau, sînt clar marcate trupele române; documente diplomatice originale menționînd principatele române ca forțe politice pe eșichierul central-european pe care cancelariile timpului nu le puteau ignora.

Mai puțin spectaculoasă, dar mai bogată în izvoare documentare, este expoziția de la Biblioteca națională a Austriei din Josephsplatz (Piața împăratului Iosif II) cu tema Austria și otomanii. Aci, izvoarele privind rolul românilor de apărători ai civilizației europene și epopeea lor de-a lungul veacurilor pentru salvgardarea independenței și făurirea unității naționale, sînt și mai numeroase. Sînt expuse în original Tratatul despre arta militară al lui Despot vodă, „ziare" (avvisi) relatînd victoriile lui Mihai Viteazul, albume din sec. XVII cu referiri românești, poemul lui Elias Corvin din familia Huniazilor relatînd campaniile antiotomane ale lui Ioan Corvin de Hunedoara, tratatele de pace care încheiau războaiele austro-otomane, cuprinzînd prevederi despre țările române și teritoriul lor: Carlowitz (1699), Passarowitz (1718), Belgrad (1739). În sfîrșit, la Perchtoldsdorf, la sud de Viena, expoziția cu tema Ce a rămas de la turci reunește alături de bogate prăzi de război din 1683 și campaniile următoare, mărturii de epocă între care, din nou, multe privesc istoria poporului nostru. Amintim dintre acestea o gravură anonimă din 1688, proiect de cărți de joc, reprezentînd portrete ale suveranilor și comandanților de oști care au participat la asediul Vienei. Între acestea sînt și portretele principilor Gheorghe Duca și Șerban Cantacuzino („Moldauer und Wallache") și Mihail Apafi I. Într-un calendar de perete pe anul 1719 apare o gravură reprezentînd Pacea de la Passarowitz din anul precedent. Printre delegații Austriei, Veneției, Angliei, Olandei și Imperiului otoman se numără și „principele Țării Românești", pe atunci Ioan vodă Mavrocordat. Prezența românească la asediul Vienei din 1683 și în general în luptele pentru oprirea expansiunii otomane în Europa ocupă, așadar, locul cuvenit în expozițiile comemorative. La fel în lucrările publicate cu prilejul tricentenarului. De pildă, cărțile Asediul de Stephan Vajda, menționează, la p. 101, despre participarea trupelor române, despre drapelul lor creștin, despre ajutorul dat asediaților etc. La fel celelalte volume publicate sub semnătura lui Thomas M. Barker (Vulturul bicefal și Semiluna), Peter Brucek, Walter Leitsch (1683 — Bătălia de la Viena), Gerda Hagenau (Sobi ski, regele Poloniei) etc.

Un alt volum, care aruncă o vie lumină asupra rolului românilor în evenimentele din 1683, este culegerea de studii publicată în două versiuni — română și germană — de Editura Meridiane, cuprinzînd contribuțiile istoricilor români Nicolae Stoicescu, Florin Constantiniu, Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Radu-Ștefan Ciobanu, Constantin Rezachevici, Constantin Șerban și Virgil Cândea. Sînt evocate împrejurările politice care au determinat participarea la asediu a trupelor Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei, acțiunile lor, rolul deosebit al lui Șerban Cantacuzino în informarea asediaților și a comandamentului trupelor imperiale, episoade ale asediului în scrierile românești ale timpului.

Un document inedit descoperit de dr. C. Rezachevici arată însă că acțiunile românilor la Viena au fost mai însemnate decît se știa pînă acum. În armata regelui Jan Sobieski, cavaleria ușoară — 31 unități sau „steaguri", cuprinzînd 2 432 ostași — era moldovenească. Aceste unități, reprezentînd 13 la sută din totalul efectivelor armatei poloneze, erau comandate de ofițeri polonezi și români — Ilie Drăgușescul, Robulski, Rușiț și chiar un Gheorghe Hasdeu, strămoș al marelui filolog din secolul trecut. Gheorghe Hasdeu a căzut în luptă, în fruntea steagului său, la 12 septembrie 1683. Iată detalii necunoscute pînă acum care amplifică apreciabil imaginea noastră despre prezența și rolul românilor la asediul Vienei.

Documentele din expoziții și cartea de mai sus readuc în memoria specialiștilor și a publicului care a urmărit în Viena manifestările tricentenarului locul românilor în apărarea Europei de expansiunea Imperiului otoman.

Aceasta a fost și tema unui simpozion desfășurat tot la Viena între 7 și 11 septembrie din inițiativa societăților românești „Tricolorul" din Toronto și „Unirea" din Viena. Au fost prezentate peste 60 comunicări privind istoria, literatura, arta, cultura și civilizația românească. Societatea „Unirea" a dezvelit și un bust de bronz al principelui Șerban Cantacuzino, opera sculptorului vienez Tartler, în fața vechii „Capele românești" din Betty Roose Strasse, pe locul unde au cantonat trupele române în 1683 și unde a fost atunci ridicată crucea de lemn a principelui muntean, glorificînd victoria trupelor europene.

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1970, 7/1983.

București 1889-1890: Biilow raportează lui Bismarck

ÎN CAPITALA ROMÂNIEI INDEPENDENTE (II)

DAN BERINDEI

După o jumătate de an petrecută în România, Bernhard von Bülow își integrase problematica politicii românești. În rapoartele sale apare din ce în ce mai des exprimarea unor opinii; „participarea" sa este mai completă, ca și capacitatea sa de cunoaștere, deși constatăm că el persistă — dealtfel firesc — și în exprimarea de idei preconcepute, mai ales privind necesitatea unor „imitări" ale „modelului german"!

În preajma alegerilor din toamna anului 1888, dincolo de manevrele politice, Bülow continua să considere problema agrară ca deosebit de acută. Comentînd proiectele agrare ale guvernului, el nota: „Și în România pot fi întreprinse mari reforme sociale numai de către Coroană".

În această privință Bülow se arăta fidel concepțiilor lui Bismarck care vedea posibil pentru progresul agriculturii în România doar modelul prusian. „Pentru împlinirea acestei sarcini — remarca diplomatul — ar trebui desigur ca regele Carol să înceteze să domnească așa cum a domnit Ludovic Filip și să urmeze exemplele Marelui elector și ale lui Frederic Wilhelm I"[1].

Dar curînd și trimisul Germaniei va fi cuprins, fără să vrea, de febra electorală. La 22 octombrie, el relata lui Bismarck conținutul unei convorbiri pe care o purtase cu Alexandru Candiano-Popescu, care-i mărturisise că I.C. Brătianu își înrăutățea sorții izbînzii în alegeri „prin două mari greșeli": prima constînd în dispersarea atacurilor politice și în neconcentrarea lor numai împotriva „partidei bolerilor", atacîndu-se și guvernul junimist; a doua greșeală a lui Brătianu fiind „încăpățînata sa ignorare a problemei agrare".

Rezultatele alegerilor, defavorabile atît guvernului cît și liberalilor, apropie momentul unui deznodămînt pe care atît Bismarck cît și Bülow nu-l doreau în acel moment: chemarea la guvern a conservatorilor. Reprezentantul Germaniei la București se arăta sceptic față de eventualitatea unei noi dizolvări a Parlamentului și a efectuării de noi alegeri. I se părea că regele ar respinge o astfel de soluție, preferînd să dea curs rezultatului electoral înregistrat și a se despărți de guvernul său, tot așa cum mai făcuse în 1876 și în primăvara aceluiași an 1888. „Maiestatea Sa — preciza Bülow — numește aceasta «a sări din trăsură înainte ca aceasta să se prăbușească într-o groapă», dar uită totuși că într-o țară unde adevăratul sentiment monarhic este întîlnit doar în mod excepțional, este primejdios să te joci cu șefii partidelor...".

Dăunător a pronostica viitorul

La 17 noiembrie, într-un alt raport, Bülow îl informa pe Bismarck că-l vizitase pe Brătianu, care, fără a se arăta impresionat de eșecul său electoral, „dezvăluie o stare de spirit voioasă" și e sarcastic la adresa guvernului junimist. „Domnul Brătianu este foarte pornit împotriva Maiestății Sale Regele Carol I", adăuga Bülow, arătînd că fostul premier îi amintise cuvintele pe care i le spusese Bismarck lui în legătură cu faptul că monarhul va pierde pe liberali fără a cîștiga de partea sa pe adversarii acestora. Regelui, Brătianu îi reproșa „vanitatea" și faptul că se considera „în sinea sa drept unul din cei mai mari comandanți militari și bărbați de stat ai timpului" și că a fi „plin de o fantastică ambiție". „Mulți ani" visase regele, potrivit lui Brătianu, la tronul bizantin al Paleologilor, iar apoi că va juca față de Germania rolul pe care-l avusese Leopold I al Belgici

[1] Constant în atitudinea sa de ostilitate față de poziția „constituțională" a lui Carol I, pe care-l compara cu „regele burghez" Ludovic Filip al Franței (1830-1848), Bülow considera că ar fi fost mai oportună „imitarea" de către regele României a exemplelor domniilor autoritare ale lui Frederic Wilhelm al Prusiei, supranumit „Marele elector" (1640-1688) și Frederic Wilhelm I, „Regele sergent" (1713-1740), „predecesorul lui Frederic II.

față de Anglia[1]. Bülow mai raporta detaliul plin de semnificație că șeful Partidului Liberal nu-l mai întîlnise pe monarh din luna aprilie, ceea ce indica neîndoielnic dimensiunile conflictului dintre cele două personaje.

Cînd — la 24 noiembrie 1888 ca urmare a alegerilor — s-a format un guvern de coaliție între conservatori și junimiști, reprezentantul Germaniei continua a se arăta rezervat și mai ales neîncrezător față de noii miniștri conservatori, îngrijorîndu-l totodată răceala manifestată de monarh față de Carp. „După ce regele Carol l-a aruncat peste bord pe domnul Ioan Brătianu — notează el în raportul său din 5 decembrie 1888 — ar fi, după opinia mea, o greșeală politică [Bismarck intervine aici cu adnotarea: «pe aceasta o va face!»] să-l îndepărteze și pe domnul Carp". În aceeași zi, într-un alt raport, reprezentantul diplomatic al Germaniei sublinia: „După opinia mea, în fond, conservatorii mult crescuți [în importanță] prin extravaganțele brătieniștilor, prin miopia junimiștilor și prin slăbiciunea Maiestății Sale Regelui, ca și prin agitația rusă, dețin în fapt mai puțin sprijin în țară decît o indică acum aparențele".

La începutul anului 1889, un lung raport al lui Bülow abordează problema spinoasă a menținerii României în sistemul de alianță pe care-l crease Bismarck. Nesîndoielnic, reprezentantul Germaniei la București era perfect conștient că principala greutate în reînnoirea tratatului era problema privind relațiile dintre România și Austro-Ungaria. El ținea să-l informeze pe Bismarck asupra faptului că și contele Kálnoky, ministrul de externe al monarhiei dualiste, declarase confidențial că „el ar fi mulțumit dacă România, în cazul unui război între Austria și Rusia ar adopta o reală neutralitate, și că n-a contat niciodată pe mai mult". Sceptic, Bülow întregea: „Unde împrejurările și persoanele sînt atît de nesigure ca aici este de două ori dăunător a pronostica viitorul". Oricum, el sugera ca Austro-Ungaria să acționeze din vreme, căutîndu-și partizani printre oamenii politici români din toate partidele, prin mijloace materiale, prin presă — sugerînd eventualitatea achiziționării foii bucureștene *La Liberté Roumaine*, care era „condusă nu fără îndemînare jurnalistică de fostul comunard Damé"[2], ca și a foilor *Resoiul* și *Lupta*. Diplomatul nu se dădea în lături să sugereze chiar „organizarea" unor demonstrații de stradă. De asemenea, el opina ca Austro-Ungaria să caute să obțină „unele succese militare", în prima fază a conflictului presupus a izbucni cu Rusia, ceea ce ar putea influența opinia publică din România. Diplomatul german mai adăuga unele detalii referitoare la poziția lui Carol I, care merită a fi reținute: „Deferența pe care regele Carol îi place a o arăta față de casa Habsburg nu corespunde, cum îmi permit a vă semnala în secret, cu totul simțămintelor lăuntrice și tendințelor Maiestății Sale. Înaltul domn n-are în fond multe simțăminte pentru Austro-Ungaria. În orice caz, regele se va lăsa pînă la urmă totdeauna convins de ceea ce îi va spune reprezentantul înaltului nostru stăpîn [împăratul Germaniei*], dar, totodată, trebuie desigur ținut seama de faptul că Maiestatea Sa se lasă, în general, mai mult împins de evenimente decît să le determine el însuși. Regele Carol este, cu toate slăbiciunile lui, un element, prețios în jocul românesc, dar, din nefericire, nu ceea ce el trebuie să fie, anume singura carte decisivă". Bülow concluzia conturînd o imagine pesimistă în privința poziției României față de Tripla Alianță și mai ales față de monarhia dualistă, în eventualitatea izbucnirii unui conflict al monarhiei dualiste cu Franța sau Rusia. „În cazul unor înfrîngeri serioase ale Austriei — scria el — chiar și o con-

Cîțiva dintre interlocutorii diplomatului german la București: Iancu Caragiu...

...generalul Em. Florescu...

centrare mai accentuată de trupe în sud-estul Transilvaniei ar putea opri cu greu pe români de a se întoarce împotriva Austriei".

Între timp, Bülow, a început să descopere un *modus vivendi* cu fruntașii conservatori, deși evident preferințele sale continuau a merge către

---

[1] Leopold I al Belgiei (1831-1865), fiul ducelui Francisc de Saxa-Coburg Saalfeeld, căsătorit în 1816 cu prințesa Charlotta, moștenitoare a tronului Angliei, moartă însă în anul următor, rămăsese să trăiască în Anglia pînă în 1831 cînd i se oferise coroana Belgiei. În timpul domniei sale, el a continuat politica de apropiere și de sprijin față de Marea Britanie, unde atît regina Victoria, cît și prințul consort Albert aparțineau familiei de Saxa-Coburg (regina era nepoata unei prințese de Saxa-Coburg, iar prințul consort era fiul ducelui Ernest de Saxa-Coburg).

[2] Frédéric Damé (1849-1907), ziarist și publicist francez, stabilit în România în 1872, unde a desfășurat o intensă activitate publicistică: critic dramatic (1875-1880) și apoi secretar de redacție la *Românul* (1877-1882); a înființat ziarele *Cimpoiul* (1881-1883) și *Le Boss* cu Al. Ciurcu (1884); prim-redactor al ziarului *La Liberté Roumaine* (1887-1890). A fost secretar general al primei Societăți a presei; profesor de limba franceză la liceele „Matei Basarab", „Sf. Sava" și „Gh. Lazăr".

* *Magazin istoric*, nr. 9/1982.

junimiști și liberali. În ianuarie 1889, el raporta la Berlin conținutul unei convorbiri pe care o avusese cu „tînărul" — de 35 ani! — Take Ionescu, a cărui inteligență o aprecia și care-i vorbise „cu veneрație" de Carp și de Brătianu, manifestîndu-și, totodată, adversitatea față de bătrînii con-

...Take Ionescu...

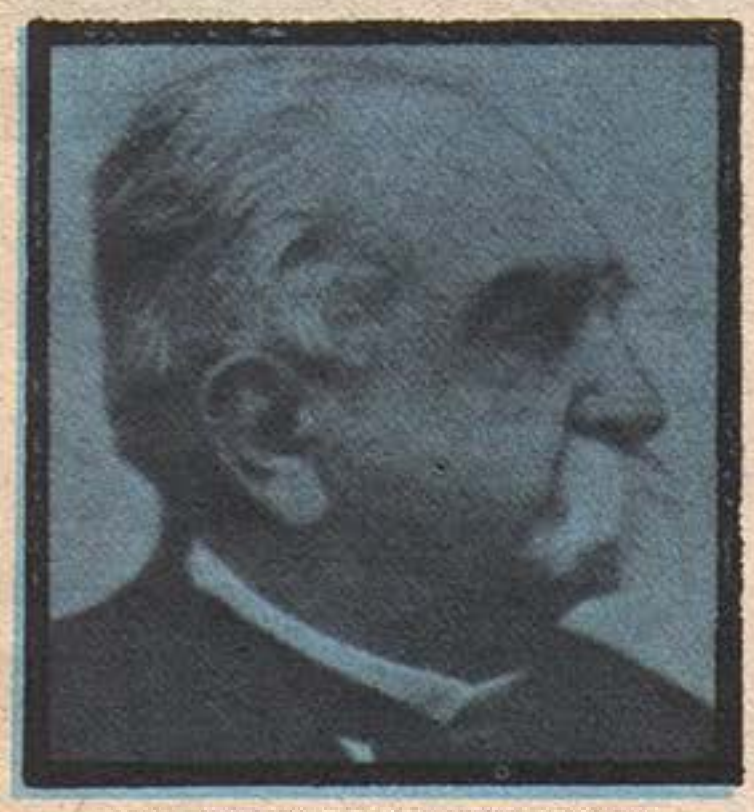

...și generalul George Manu

servatori și speranța că P.P. Carp va reuși să elimine în următoarele luni pe cei trei miniștri conservatori din guvern. Dar în corespondența lui Bülow au început să apară nu numai aprecieri negative la adresa conservatorilor, izbindu-l mai ales faptul că, ajunși deținători ai puterii politice — din 12 aprilie 1889 formaseră un guvern sub Lascăr Catargiu fără junimiști — ei nu schițaseră o apropiere de Rusia țaristă.

Spre toamna anului 1889, rapoartele lui Bülow consemnau tratativele ce aveau loc între conservatori și junimiști în vederea unei noi conlucrări pe plan guvernamental, dar și ezitările regelui; acesta, pe de o parte își manifesta intenția ca în drum spre Iași, unde urma să facă o vizită, să se oprească la moșia Țibănești, spre a-l vizita pe stăpînul acesteia, Carp, cu gîndul să-i propună o coaliție cu conservatorii ori cu brătienиștii, iar pe de alta medita la noi alegeri în primăvara anului 1890 după un vot de neîncredere la adresa guvernului conservator sau eventual conservator-junimist, care ar da victoria liberalilor și „astfel să se creeze posibilitatea pentru el de a se întoarce la domnul I. Brătianu «singurul adevărat cap politic în această țară»". Era, după un an și jumătate de la căderea de la putere a șefului liberalilor, cel dintîi semn privind o eventuală înțelegere între acesta și monarh. Dar călătoria la Iași a regelui a contribuit la liniștirea aprehensiunilor pe care regele le avea față de Lascăr Catargiu, de care mai înainte — potrivit observației lui Bülow — ar fi vrut să scape din fruntea guvernului. Monarhul se întorsese mulțumit de vizita de la Iași, dar implicit și de Catargiu, care „organizase" în condiții bune această vizită. Regele mărturisise lui Bülow că boierimea moldoveană i se păruse mai decăzută decît înainte, copleșindu-l cu diverse solicitări; îi mai semnalase că țăranii îi ceruseră pămînt, prilej pentru Bismarck de a nota pe raportul primit: „De ce nu li se dă?"

Carol I ezită din nou

Primit în audiență la Iași, Carp a respins planul regelui privind formarea unui guvern de coaliție între junimiști și conservatori ori junimiști și liberali, care să ia locul guvernului conservator Catargiu. Cînd însă Lascăr Catargiu a propus monarhului dizolvarea Parlamentului, acesta a refuzat, ceea ce a dus la alcătuirea, la 15 noiembrie 1889, a unui nou guvern sub președinția generalului George Manu, avînd în componența sa patru conservatori și patru junimiști. Acestui cabinet (care se va menține pînă în 1891) Carp i-a făgăduit sprijinul său. Oricum, Carol I îl înlăturase pe Catargiu. Bülow a întîmpinat însă sceptic schimbarea, fiind în primul rînd nemulțumit de prezența lui Alexandru Lahovary la Ministerul de externe, post în care acesta funcționase și în guvernul precedent. Înainte de a deveni ministru, Lahovary avusese o orientare externă filo-franco-rusă, Bülow îi mai reproșa și că-și trimisese recent fiul la un liceu din Paris! Dar reprezentantul diplomatic al Germaniei constata totuși că relațiile bune ale lui Lahovary cu ministrul rus la București și Hitrovo se răciseră.

Constituirea noului guvern Manu l-a satisfăcut, în general, pe Bülow, care, între altele, nădăjduia că lui Carp îi va fi posibil să-și concretizeze proiectele agrare. Aceasta nu l-a împiedicat a reproșa din nou monarhului slăbiciunea și mai ales ezitarea sa în a dizolva Camera. „În loc de a evidenția drepturile limpezi ale Coroanei, regele s-a ascuns în spatele subtilităților parlamentare", nota Bülow, învinuindu-l pe rege a se fi folosit de modelul lui Ludovic Filip al Franței, cu alte cuvinte de a fi refuzat să iasă din tiparele constituționalismului. De fapt, neîncrezător în conservatorii lui Lascăr Catargiu, Bülow se străduia să determine pe Carol I la o atitudine decisivă în favoarea junimiștilor sau a liberalilor, dar regele ezita, spunîndu-i că lucrurile nu erau încă „coapte" pentru un guvern „curat" junimist sau brătienist și nu voia să acorde dizolvarea

Camerei pe care ar fi dorit-o Carp.

La 6 decembrie 1889, Bülow relata lui Bismarck o nouă conversație interesantă pe care o avusese cu I.C. Brătianu, acesta criticînd pe monarh pentru sprijinul dat junimiștilor și fiind gata, în schimb, a accepta un nou guvern Catargiu. Liderul liberal își exprimase părerea că regele, favorizînd pe junimiști, risca „să provoace o coaliție a tuturor conducătorilor de partide [adică a lui și a lui Catargiu] și să-și aducă astfel coroana în primejdie". Citind raportul, Bismarck a notat marginal: „foarte adevărat"! Bülow a căutat să tempereze iritarea șefului liberal, declarîndu-i că regele nu ținea mai mult la junimiști decît la liberali. Evident interesat de o revenire a partidului său la putere, Brătianu sugerase ca, în vederea alegerilor, guvernul să fie încredințat nu lui ci unui „outsider", lui Plagino (în acea vreme ministrul României la Roma). Bülow s-a arătat rezervat, nevrînd să se amestece și, deci, să intervină pe lîngă rege, poziție pe care Bismarck i-a aprobat-o printr-o adnotare. Bülow și-a motivat poziția față de cancelarul german prin aceea că nu era încredințat de suficienta consolidare politică a liberalilor care să le îngăduie să cîștige alegerile. „Cu excepția grupării junimiste — comentează Bülow — toate partidele sînt aici atîta timp orientate spre regalitate, cît aceasta răspunde intereselor de moment ale fracțiunilor lor". Ministrul german s-a întîlnit și cu Lascăr Catargiu, care se pare că ar fi declarat unor partizani ai săi — la Galați — „regele m-a înșelat".

Guvernul Manu a continuat însă să se mențină la putere, profitînd tocmai de contradicțiile politice existente. Dintre rapoartele trimise la Berlin în iarna anului 1890, cel din 7 februarie merită o deosebită atenție. El explică silințele monarhului — în cadrul unei discuții cu Bülow — de a „apăra" pe Brătianu, Bülow arăta lui Bismarck că potrivit opiniei sale „tendințele republicane ar putea deveni o primejdie serioasă pentru tron numai atunci cînd domnul Ioan Brătianu și le-ar apropia el însuși". „Acestui practician — continua el — i-ar fi cel mai ușor, ca urmare a influenței sale asupra corpului ofițeresc și în special asupra generalilor, să aducă în scenă un «Pronunciamento»". Deși Brătianu se declara încă monarhist, continua diplomatul, opoziția sa lua o formă din ce în ce mai accentuată, „în măsura în care el trebuia să aștepte mai multă vreme întoarcerea sa la putere".

Prin D.A. Sturdza, reprezentantul Germaniei nădăjduia să frîneze republicanismul liberalilor și să-i mențină pe o linie dinastică, deși Beldiman îi declarase că republica putea tot așa de bine să fie instaurată pe Dunăre ca și pe Tajo (aluzie la marile dificultăți întîmpinate de Carol I de Braganza [1889-1908], regele Portugaliei în acei ani din partea Partidului republican).

În ultimul raport pe care Bülow l-a trimis lui Bismarck înainte de înlăturarea acestuia de către Wilhelm I și înlocuirea sa cu Caprivi — veste primită în România la 20 martie 1890 — el semnala cancelarului, la 14 martie, situația „precară" a guvernului Manu, atacat violent de generalul Florescu, deci tot de un conservator. De data aceasta, în situația dată, diplomatul german ceruse lui Carp să nu pună și el bețe în roate guvernului și să nu intre „în jocul adversarilor independenței României", favorizînd instabilitatea politică. Era evident o aluzie la presupusa orientare externă a lui Florescu, generalul fiind bănuit de diplomatul german a fi apropiat cercurilor conducătoare țariste. Oricum, deși el considera că junimiștii și liberalii reprezentau formațiunile politice pe care guvernul său se putea bizui în primul rînd, generalul Manu reușise să-i cîștige încrederea, iar, pe de altă parte, situația generală, interesele regelui și ale Germaniei îl îndemnau la prudență și la evitarea creării unei situații nesigure, mai ales că momentul reînnoirii adeziunii României la Tripla Alianță se apropia[1].

Rapoartele adresate de Bülow lui Bismarck din ziua sosirii sale la București și pînă la înlăturarea „cancelarului de fier", ca și scurtele adnotări ale acestuia, constituie importante mărturii străine privind acea epocă politică.

România independentă era la început de drum. Desigur, „adevărata Românie" nu se limita la lumea politică pe care Bülow o supune observațiilor și analizei sale și, totodată, el nu este în măsură a intui și înțelege întreaga complexitate a procesului de constituire a statului român independent aflat în mers spre desăvîrșirea unității sale.

Mărturiile sale ajută însă la deslușirea unor episoade, la comprehensiunea mai clară a unor personaje, la descifrarea „jocului politic" ce avea loc, desigur, la nivelul claselor dominante, dar, care, prin implicații, cuprindea toată țara. Oricum, Bülow rămîne un martor prețios al acelor ani. Poziția Germaniei, pe care diplomatul o reprezenta, chiar dacă apare uneori contrastantă, este edificatoare. De-a dreptul obsedantă este preocuparea de a menține regimul ființînd în România și pe regele de origine prusiană, pentru că acest lucru era necesar sistemului bismarckian al Triplei Alianțe. România se încadrase, *din necesitate*, în acest sistem, dar în momentele decisive se va desprinde firesc pentru a putea împlini marele destin național spre care aspira națiunea română.

---

[1] La 25 iulie 1892, Alexandru Lahovary, ministrul de externe al României, a emnat, la Sinaia, în prezența primului ministru Lascăr Catargiu, noul tratat secret cu Austro-Ungaria la care, cîteva luni mai tîrziu, a aderat și Germania prin semnătura lui Bülow, devenit ulterior cancelar.

DUNKERQUE — SUPRAVIEŢUITORII INFERNULUI (IV)

NICHOLAS HARMAN

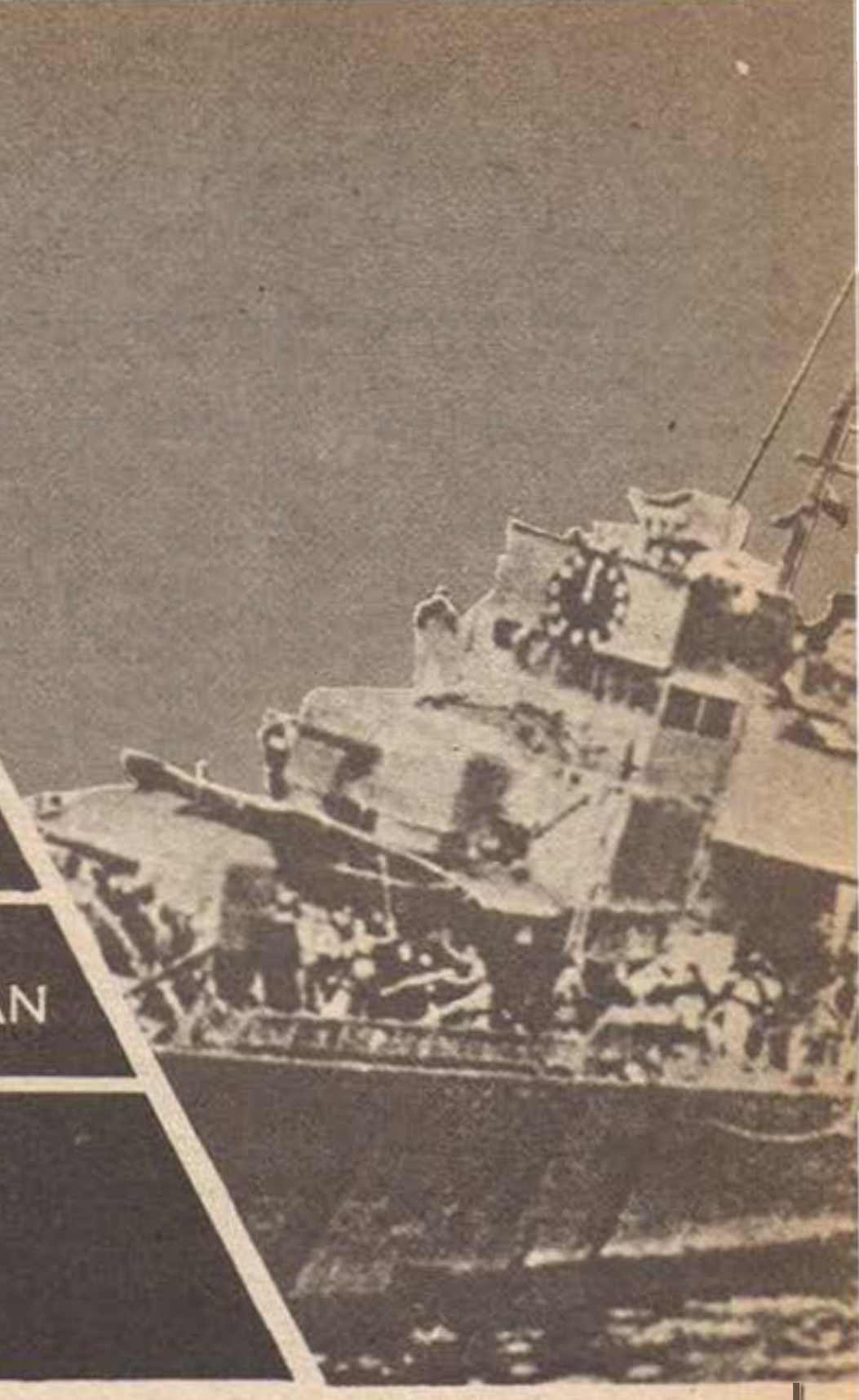

În Dunkirk — The Necessary Myth, Nicholas Harman ne-a adus pînă în seara de 28 mai 1940, cea de-a treia zi a Operaţiei Dynamo. În primele ore ale dimineţii de miercuri, 29 mai, britanicii au înregistrat cea mai grea lovitură din cursul evacuării pe ruta Y. Distrugătorul Wakeful care încărcase 648 soldaţi, lăsîndu-şi bărcile de salvare în urmă pentru a continua să transporte oameni spre alte nave, a fost atacat cu două torpile. Ofiţerul de cart a reuşit să evite una din ele, dar cealaltă a lovit vasul exact la mijloc, aruncîndu-l în aer. Cu o singură excepţie, toţi infanteriştii aflaţi la bord şi-au pierdut viaţa, ca şi echipajul, în afara cîtorva marinari de pe puntea superioară.

Toate navele din preajmă au venit în ajutorul celor de pe Wakeful, ceea ce a permis naziştilor să obţină noi succese. Două torpile au lovit distrugătorul Grafton şi suflul exploziilor lor l-a aruncat în mare pe comandorul Fisher, căpitanul lui Wakeful, care abia fusese salvat. A urmat o perioadă de confuzie totală. Luîndu-l drept o vedetă rapidă inamică, englezii au deschis focul împotriva vasului de pescuit Comfort, apoi culegătorul de mine Lydd l-a despicat în două cu prova sa; cînd cei de pe Comfort au încercat să se urce la bordul lui Lydd, echipajul acestuia l-a întîmpinat cu focuri de armă, crezînd că au de-a face cu atacatori germani. Abia într-un tîrziu, vedeta torpiloare hitleristă, care provocase aceste ravagii, a putut fi scufundată.

Drept urmare a celor întîmplate, ruta Y a fost abandonată ca fiind prea primejdioasă (din păcate, decizia nu a fost adusă la cunoştinţa francezilor care, a doua zi, aveau să înregistreze şi ei acolo pierderi serioase). Pe ruta Z, naziştii au lovit cu bateriile lor de coastă distrugătorul Montrose, care a ajuns la Dover remorcat de la pupa. Ruta Z a fost şi ea abandonată, rămînînd disponibilă doar cea mijlocie — X. Aşadar, încă înainte de revărsatul zorilor, britanicii au pierdut trei preţioase distrugătoare, indispensabilii paznici ai convoaielor lor de peste ocean. Amiralitatea de la Londra s-a hotărît să procedeze cu mai multă prudenţă, mai ales că şi bombardierele Luftwaffei se concentrau acum asupra transporturilor pe mare.

R.A.F.-ul s-a angajat şi el cu ceva mai multă precauţiune, pierzînd, la 29 mai, 19 avioane, dar doborînd 65 aparate duşmane. Operaţia de evacuare a continuat însă într-un ritm susţinut. Pe digul de est se îmbarcau cîte 2 000 oameni pe oră, iar pe plaje acţiunea devenea din ce în ce mai organizată. Spre deosebire de zilele precedente, numeroşi ofiţeri britanici au refuzat să-şi distrugă arma-

mentul şi au început să-i folosească împotriva naziştilor.

În acea dimineaţă de miercuri, lordul Gort s-a dus la Dunkerque, pentru a discuta cu omologul său francez, amiralul Abrial. Acesta habar nu avea despre planurile de evacuare ale englezilor, iar Gort nu ştia că Abrial nu fusese pus la curent. Consternat, amiralul francez a aflat că aliaţii săi se pregăteau să părăsească perimetrul întărit, pe care ei avea ordin să-l apere cu orice preţ. Cei doi comandanţi au reuşit totuşi să-şi stăpînească nervii şi s-au adresat guvernelor respective. Către seară, Parisul şi Londra au confirmat evacuarea, precizînd însă că, de acum înainte, ea va fi o operaţie comună, francezii şi britanicii urmînd să se îmbarce în proporţii egale. Dar începutul a fost dificil: la 29 mai, din 47 301 soldaţi aliaţi sosiţi la Dover, numai 655 erau francezi.

Între timp, marea continua să fie scena unor fapte de vitejie rămase fără precedent în analele războiului. Micuţul vapor fluvial cu zbaturi Oriole a eşuat dinadins pe plajă, servind drept ponton improvizat pentru 3 000 oameni, care s-au îmbarcat graţie lui pe vase mai mari. Apoi, odată cu venirea fluxului, Oriole s-a degajat din strînsoarea nisipurilor şi a transportat, în două rînduri, 2 591 ostaşi spre Anglia.

Legendarul calm al comandanţilor din Royal Navy a fost pus la grea încercare, dar şi-a dovedit pe deplin eficienţa. Ei au învăţat repede să evite bombele şi obuzele inamicului, manevrîndu-şi navele cu o dexteritate uluitoare. Totuşi, în cursul după-amiezii, cînd vîntul a alungat norii de fum ai incendiilor, iar Luftwaffe a intervenit cu furie, distrugătorul Grenade, două transportoare de trupe şi două tranlere au fost scufundate, iar alte două distrugătoare au fost grav avariate. Militare sau civile, echipajele lor au acţionat pînă la capăt, cu un eroism demn de o epopee modernă. Aşa cum avea să spună scriitorul J.B. Priestley într-o emisiune la radio B.B.C., devenită celebră: „Iar cînd vor afla cum am început acest război dobîndind glorie în plină înfrîngere stră-strănepoţii noştri vor mai afla eum micile noastre vaporaşe de excursie au călătorit spre infern şi înapoi, acoperindu-se şi ele de glorie".

Într-o convorbire avută anul trecut cu scriitorul şi istoricul Walter Lord, cunoscut cititorilor români din versiunea cărţii sale Pearl Harbor, tradusă în Editura politică în 1970, am aflat că în zilele evacuării de la Dunkerque, apele Canalului Mînecii erau pline cu o adevărată Armadă a ambarcaţiunilor de tot felul. În cartea la care lucra atunci, — The Miracle of Dunkirk, şi apărută acum cîteva luni la Londra — Walter Lord apreciază că acolo, pe plajele infernului, miracolele au fost oamenii, iar singurul miracol în termenii sfintei scripturi a fost vremea liniştită. Acel calm marin de care ar fi avut atîta nevoie corpul expediţionar aflat de sub comanda generalului Eisenhower, cînd avea să traverseze, patru ani mai tîrziu, în noaptea de 5 spre 6 iunie 1944, Canalul, spre a lua cu asalt Zidul Atlanticului, păzit de diviziile hitleriste.

Ronald Lewin relatează în ziarul Times din 27 mai 1983 că oamenii din acele nopţi, despre care scrie pe larg Walter Lord, ca şi cei pe care-l aminteşte Harman, „sînt cei care au făcut ca o înfrîngere sigură să albă ceva din măreţia unei victorii". În ultima — şi cea mai periculoasă dintre nopţile evacuării — civilii şi militarii britanici veneau mereu şi mereu să îmbarce numai trupe franceze de la Dunkerque, executînd acel ordin al solidarităţii citat mie de Walter Lord: „Noi nu putem să ne părăsim aliatul la greu".

Epopeea evocată în numerele 9, 10, 11 şi 12/1983 ale revistei noastre prin cartea lui Nicholas Harman era, acum 43 ani, amplu şi emoţionant comentată, într-unul din ultimele sale articole de istoricul român Nicolae Iorga, cînd scria, în pagina întîi a ziarului său Neamul românesc, de marţi 11 iunie:

„Un rest de trupe engleze a rezistat îndelung în cetăţuia de la Calais, apărînd astfel trecerea care se crede mai uşoară, a Canalului La Manche, împotriva eventualelor poarte de invazie în Marea Britanie.

Pentru acei care, cu sau fără competenţă, urmăresc desfăşurarea acestui uriaş duel, ar fi numai atîta, cu un certificat de vitejie pentru acela care s-au îndărătnicit eroic pe poziţie.

Pentru a se explica energica lor rezistenţă, ar ajunge şi numai acele însuşiri înnăscute ale soldatului englez, care s-a dovedit capabil ca, fără o lungă pregătire tehnică, să apere, cu aceeaşi statornicie, interesele şi onoarea patriei sale.

Dar mai era în această decizione neînfrîntă o putere ce vine din trecut şi o prevedere a viitorului care trebuie să fie".

Într-adevăr, vasele care au transportat cel mai mare număr de soldaţi de la Dunkerque la Dover au fost civile, cu echipaje civile şi doar cu cîte o mitralieră montată în pripă, pentru a le oferi o iluzorie protecţie. Gracie Fields, Fenella, Crested Eagle, Scotia, Mona's Queen sînt numai cîteva din eroicele ambarcaţiuni care s-au jertfit în acea zi, odată cu oamenii de la bordul lor, în străduinţa de a-i salva pe ostaşii încercuiţi în nordul Franţei.

Spre sfîrşitul zilei, viceamiralul Ramsay a trebuit să renunţe la distrugătoarele moderne, pe care Amiralitatea ţinea să le păstreze pentru viitoarea desfăşurare a ostilităţilor navale, şi să se mulţumească numai cu 15 distrugătoare vechi. De asemenea, pe baza unei informaţii eronate, Ramsay a ordonat să se sisteze evacuarea de pe digul de est, de unde se îmbarcaseră, la 29 mai, 33 500 oameni.

A doua zi, joi, 30 mai, a fost singura în care numărul celor evacuaţi de pe plaje — 29 500 — a depăşit pe cel al evacuaţilor din portul propriu-zis — 24 300. Crezînd că rada fusese definitiv abandonată, Luftwaffe nu a mai atacat-o decît sporadic, iar tunurile germane duceau lipsă de muniţie. Din păcate, englezii nu au beneficiat de pe urma acestei situaţii, în greşita convingere că plajele rămăseseră singura posibilitate. De asemenea, în Anglia, Operaţia Dynamo era încă un secret, ceea ce i-a împiedicat pe mulţi voluntari potenţiali să-şi ofere serviciile şi să pună la

dispoziţie ambarcaţiunile lor, pentru a face naveta pînă la vasele mari.

În dimineaţa de joi, cîteva şlepuri pline cu alimente şi apă potabilă au fost aduse şi eşuate pe nisip pentru aprovizionarea ostaşilor care aşteptau plecarea. Tot atunci, în sprijinul comandorului Tennant[1], a sosit contraamiralul W.F. Wake-Walker, în fruntea unui grup de 162 marinari şi ofiţeri, cu misiunea de a imprima maximum de eficienţă acţiunii de evacuare. Prima sa măsură a fost de a cere lui Ramsay să reia îmbarcările de pe digul de est. Apoi, el s-a dus la Gort, insistînd ca forţele britanice, risipite de-a lungul coastei pe o distanţă de 15 km, să se concentreze la Dunkerque. Comandanţii corpului expediţionar pretindeau însă ca oamenii lor să fie „culeşi" de Royal Navy acolo unde se aflau, ceea ce era o imposibilitate. După un schimb destul de viu de cuvinte, Wake-Walker a obţinut cîştig de cauză.

De un mare ajutor în această privinţă i-a fost faptul că două divizii franceze, sub comanda generalului de Laurencie, s-au instalat în fortificaţiile de la frontiera franco-belgiană, protejînd astfel retragerea britanicilor. Drept mulţumire, Gort a ordonat să se rezerve, a doua zi, 5 000 locuri pe navele britanice pentru oamenii lui de Laurencie, dar aceştia au continuat să reziste hitleriştilor pînă la 3 iunie.

Nu peste tot relaţiile dintre francezi şi englezi au fost la fel de armonioase. Totuşi, în cea de-a cincea zi a Operaţiei Dynamo, peste 8 500 soldaţi francezi au ajuns cu bine în Anglia şi s-ar putea ca numărul lor să fi fost şi mai mare, deoarece statisticile care s-au păstrat sînt incomplete. Şi tot în acea zi, departe în sud, blindatele franceze au făcut o ultimă şi eroică tentativă de a sparge cercul de fier nazist, pentru a răzbi pînă la Dunkerque. Germanii au adus în grabă tunuri antitanc şi bombardiere în picaj, care au zădărnicit această încercare, dar ea a dovedit capacitatea de luptă a soldatului francez atunci cînd avea un comandant destoinic. În cazul de faţă, comandantul era un colonel avansat temporar la gradul de general de brigadă. Numele lui: Charles de Gaulle.

Vineri, 31 mai, a fost o zi splendidă de vară. Încă din zori, Luftwaffe şi bateriile germane şi-au reluat bombardamentele asupra Dunkerqueului. Îngrijorat, Ramsay a ordonat suspendarea Operaţiei Dynamo, dar generalul Alan Brooke, abia întors din Franţa, a reuşit să-l convingă să revină asupra ordinului. Sfatul s-a dovedit inspirat, deoarece în această a şasea zi a acţiunii s-a atins cifra cea mai ridicată de repatrieri — 68 014 oameni, adică o cincime din totalul evacuaţilor, dintre care 45 000 îmbarcaţi în port iar restul pe plaje.

A fost şi ziua în care „flotila de vase mici" şi-a înscris numele în cartea de aur a istoriei, nu numai transportînd soldaţii împresuraţi, ci aducîndu-le şi apă, alimente şi muniţii. Pescarii din estuarul Tamisei, care pînă atunci nu se aventuraseră mai niciodată

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1983.

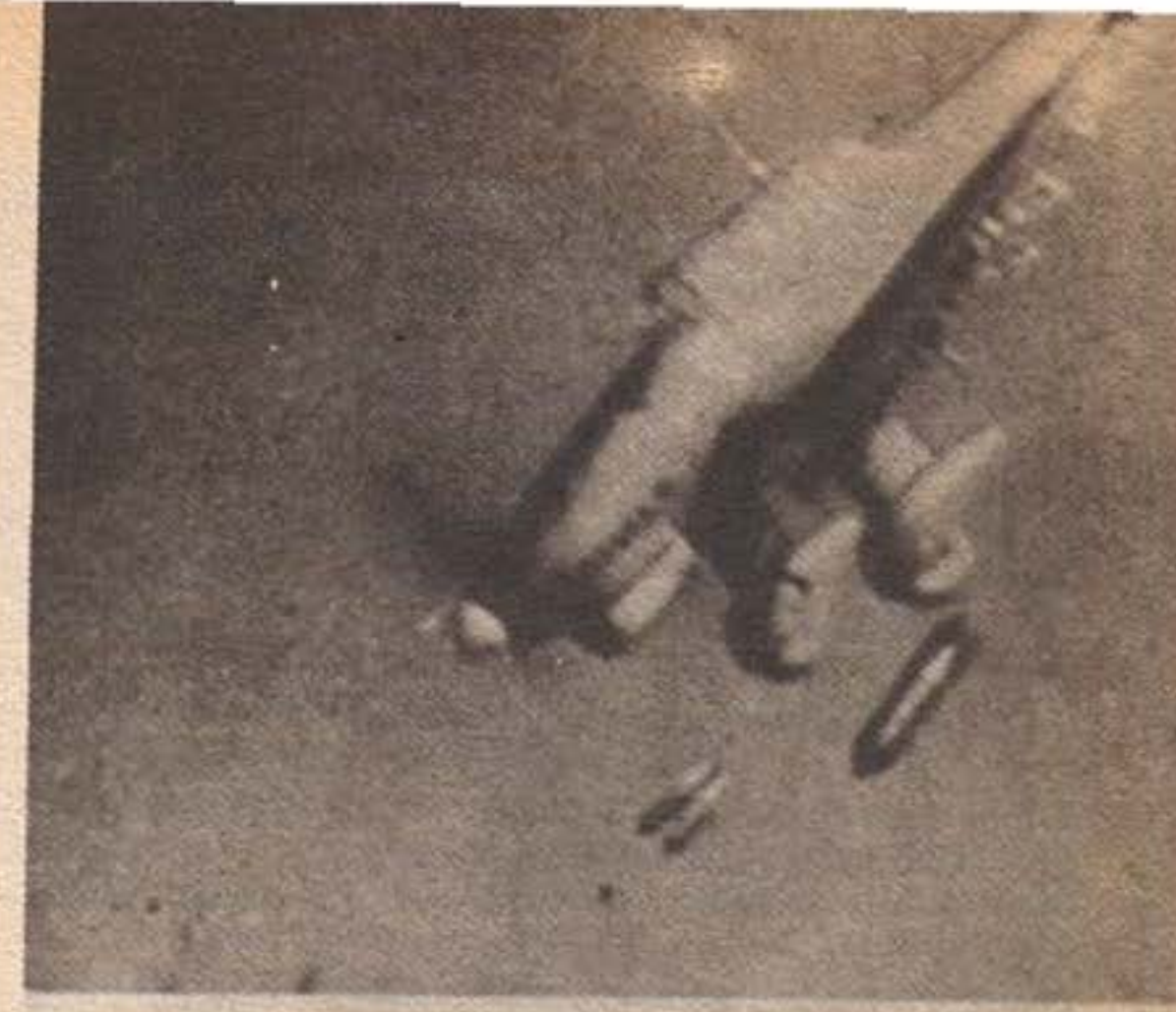

Dramatice acţiuni de salvare, sub permanenta ameninţare a Stukasurilor

În p. 77: nepreveniţi de primejdiile rutei Y, marina franceză a suferit pierderi grele; panică la bordul distrugătorului Bourrasque, care se scufundă

în larg, au stîrnit admiraţia ofiţerilor din Royal Navy pentru curajul cu care au traversat, iarăşi şi iarăşi, Canalul Mînecii, sub tirul susţinut al inamicului. De la Leigh-on-Sea au pornit bărcuţe — aproape nişte jucării —, care au dat un important ajutor la îmbarcare în portul Dunkerque. De la Ramsgate şi Margate au venit toate ambarcaţiunile serviciului de salvare, mînuite de lopătari musculoşi, înscrişi fără excepţie ca voluntari. De pe întreaga coastă de sud-est a Angliei au plecat şiruri lungi de luntre, iole, lotci şi iahturi, legate unele de celelalte cu frînghii şi trase de cîte un remorcher.

Participarea acestor vase minuscule la o întreprindere atît de periculoasă a fost cu atît mai remarcabilă, cu cît secretul oficial asupra Operaţiei Dynamo nu s-a ridicat decît la 31 mai, ora 6 p.m., cînd B.B.C.-ul a informat prima oară publicul britanic despre adevărul situaţiei de la Dunkerque. Imediat, au început să sosească de pretutindeni cei ce se ofereau ca voluntari. Brigada de pompieri a Londrei şi-a trimis pompa piutitoare, deservită de muncitori, de funcţionari şi de un avocat. Bărcile de agrement, cu fundul plat, de pe Tamisa, remorcherele din portul Capitalei, şlepurile firmelor comerciale, pînă şi şalandele basculante ale gunoierilor au pornit în convoaie spre litoralul francez. Printre membrii echipajelor lor, Albert Barnas,

din Dagenham, un băiat de 14 ani, a devenit cel mai tînăr veteran supraviețuitor al Dunkerqueului.

Vîrstnicii rezerviști din Royal Navy și din armata terestră nu s-au lăsat nici ei mai prejos. Numai în micul port Deal, s-au înrolat 6 foști marinari și subofițeri, în etate de peste 70 ani. Locotenent-colonelul R. L. Hutchins, care trecuse de 74 ani, a plecat în propria lui șalupă, aducînd în Anglia, în cîteva drumuri, peste 700 soldați.

Între timp, marina franceză, care nu fusese prevenită de primejdiile rutei Y, a suferit grele pierderi; distrugătoarele Bourrasque și Sirocco au fost scufundate, iar Cyclone a fost grav avariat. Totuși, la 31 mai, peste 50 nave franceze de diferite deplasamente au contribuit la evacuare, concentrîndu-se asupra celuilalt punct de îmbarcare din portul Dunkerque — digul de vest.

În acea zi, după plecarea lordului Gort, în fruntea restului Corpului expediționar britanic a rămas generalul-maior Alexander, care a luat imediat contact cu amiralul Abrial. Acesta fusese asigurat de Gort că englezii vor participa la apărarea perimetrului. Alexander primise însă instrucțiuni, tot de la Gort, să evacueze zona pînă la miezul nopții. Discuția la fost penibilă. În cele din urmă, Alexander a declarat:

— Nu are nici un rost să continuăm lupta. Nemții sînt la porțile Dunkerqueului și toți ai noștri care vor mai fi mîine aici vor cădea prizonieri. S-a salvat tot ce se putea salva!

— Nu, domnule general! a intervenit comandorul La Pérouse, în cea mai perfectă tradiție istorică și literară franceză, a mai rămas de salvat onoarea!

Alexander l-a privit fix o clipă, și-a șters fruntea de sudoare și nu a mai spus nimic. În realitate, mai rămăseseră de salvat 50 000 britanici și 200 000 francezi. Despre cele întîmplate în ultima fază a Operației Dynamo vorbește Nicholas Harman în capitolele finale ale lucrării sale, pe care le redăm într-o formă întrucîtva prescurtată. Subtitlurile și notele ne aparțin.

Cristian POPIȘTEANU

Sfîrșitul — ora 2. 43

Sîmbătă, 1 iunie, în cea de-a șaptea zi a evacuării, 64 350 oameni au sosit în Anglia, din care 47 000 îmbarcați în portul francez propriu-zis. O realizare cu atît mai impresionantă, cu cît ea a fost obținută în ciuda unor violente atacuri aeriene din partea Luftwaffei. La 1 iunie, Göring aproape că și-a ținut făgăduiala de a nimici pe englezii care participau la operație. Raidurile au început încă de la 5 dimineața. O bombă a lovit în plin distrugătorul Keith și contraamiralul Wake-Walker, aflat la bordul lui, abia a reușit să se salveze. Alte două distrugătoare aliate au fost scufundate și trei grav avariate.

O pagină de glorie nepieritoare au scris-o, în acea zi, echipajele care au salvat „pasagerii" navelor atacate cu atîta sălbăticie de naziști. Astfel, cînd feribotul Prague, încărcat cu 3 000 soldați francezi, a început să ia apă, distrugătorul Shikari și culegătorul de mine Queen of Thanet au efectuat transbordarea din mers, în plină viteză, printr-o manevră cu adevărat miraculoasă. O bombă a nimerit exact în coșul vasului de poștă Scotia: distrugătorul Esk s-a lipit de el, cu riscul de a fi tîrît la fund, și a salvat astfel 1 700 din cei 2 000 oameni aflați la bord. Conform celor mai nobile tradiții marinărești, căpitanul Scotiei a fost ultimul care și-a părăsit vasul.

Ofițerul de pe Titanic

Asemenea acțiuni ar fi fost primejdioase și în timp de pace. Cu atît mai periculoase erau ele sub permanenta amenințare a Stukasurilor și ca urmare a faptului că își lăsaseră majoritatea bărcilor de salvare la țărm, pentru a face naveta spre vasele mari. După estimările cele mai complete, numărul celor pieriți pe mare, în cursul Operației Dynamo, pare să se ridice la aproximativ 5 000.

Revenind asupra deciziei sale din ajun, prin care se angajase ca englezii să lupte pînă la îmbarcarea ultimului francez, Churchill i-a telegrafiat lui Reynaud[1], sugerîndu-i să se pună capăt evacuării la miezul nopții. În perimetru mai rămăseseră 6 000. 10 000 ostași britanici. Ultimii care au părăsit pozițiile lor defensive au fost grenadierii de gardă. Ei au opus o înverșunată rezistență hitleriștilor, provocîndu-le mari pierderi. Locotenentul James Langley, care comanda o companie, nu s-a retras decît după ce o schijă i-a sfîrtecat brațul stîng. Transportat la țărm, unde aștepta o șalupă, el a fost întrebat de ofițerul care supraveghea îmbarcarea:

— Puteți să vă dați jos de pe targă?

— Nu prea!

— Atunci îmi pare rău, dar nu pot să vă iau. Targa ar ocupa locul a patru oameni.

Langley a rămas pe loc și a căzut în prizonierat, unde i s-a amputat brațul[2].

În această sîmbătă, R.A.F.-ul a pierdut 31 avioane și a

[1] *Magazin istoric*, nr. 5/1983.

[2] Totuși, Langley a evadat din captivitate cu sprijinul unei rețele de salvare a aviatorilor aliați doborîți de naziști a Rezistenței franceze. Colonel, el a devenit autorul volumului de memorii *To Fight Another Day* (Lupta continuă), apărut în 1974. Jimmy Langley — ale cărui acte de bravură sînt pe larg redate de Walter Lord în cartea amintită — a încetat din viață în primăvara acestui an, ziarul *Times* consacrîndu-i un editorial drept ultim omagiu.

doborît 43 aparate inamice. Experienţa dobîndită cu acest prilej de piloţii de vînătoare britanici avea să joace un rol hotărîtor în marele triumf dobîndit de ei în Bătălia Angliei. „Flotila de vase mici" a continuat şi ea să facă minuni. Comandorul în rezervă C.H. Lightoller — celebru ca fiind ofiţerul cn gradul cel mai înalt care supravieţuise naufragiului Titanicului din 1912 —, ajutat de fiul său, a salvat 130 oameni, înghesuiţi ca sardelele în micul lui iaht. La rîndul său, traulerul Duchess of Fife a dus, într-un singur drum, 550 francezi, deşi nici căpitanul John Anderson (79 ani), nici vreunul din membrii echipajului său nu ştiau o boabă franţuzeşte, iar dintre pasageri nici unul nu vorbea englezeşte. Acea sîmbătă a fost prima zi în care, din cei peste 64 000 soldaţi ajunşi în Anglia, majoritatea o constituiau francezii (35 013).

Duminică, 2 iunie, la ora 1 a.m., distrugătorul Whitshed a acostat la digul de est, unde nu se afla însă ţipenie de om. Nedumerit, căpitanul Conder a luat o bicicletă abandonată pe chei şi a pornit-o spre Dunkerque. Acolo, el a strîns cu cbiu cu vai o mie de ostaşi britanici, pe care i-a îmbarcat la bord. În aceeaşi situaţie a fost pus căpitanul distrugătorului Malcolm, care, pentru a aduna oameni, a recurs la ultimul mijloc aflat la dispoziţia forţelor armate britanice în asemenea împrejurări: a trimis un ofiţer să parcurgă străzile Dunkerqueului cîntînd din cimpoi.

S-ar fi părut că nu mai rămăseseră englezi de evacuat, dar era numai o greşeală de organizare. Navele mari aveau ordin să se îndepărteze de coastă înainte de a se face lumină, pentru a evita pierderile din ajun. Dar o mie de soldaţi au sosit pe dig puţin după ora 3 a.m., pierzînd astfel ultimul distrugător care părăsea portul şi trebuind să se înapoieze pe plajă.

Ultimii şase

În aceeastă a opta zi a Operaţiei Dynamo, nimeni nu ştia exact cîţi oameni mai rămăseseră de îmbarcat. Se apreciia numărul total al englezilor la 6 000, iar cel al francezilor la 25 000 pe aliniamentul de luptă şi la 22 000 în oraş. Contrar aşteptărilor, naziştii nu au iniţiat asaltul final, deoarece Hitler retrăsese de acolo artileria grea, tunurile antiaeriene de 88 mm şi cea mai mare parte din avioane, pentru ofensiva în direcţia Parisului. Aceasta a permis „flotilei de vase mici" să acţioneze cu şi mai multă dăruire, suplinind lipsa navelor militare pe toată perioada luminii de zi.

Zeci şi zeci de noi voluntari au venit cu ambarcaţiunile lor peste Canalul Mînecii. David Divine a mers şi mai departe, furînd o şalupă de pe Tamisa şi aducînd-o la Dunkerque. Numeroase vase franceze de pescuit au contribuit şi ele la salvarea ostaşilor încercuiţi. A fost cea de-a doua zi, cînd, din totalul de 26 256 soldaţi ajunşi în Anglia, majoritatea o forman francezii.

Deşi puţine, singurele două vase mari care au traversat canalul în cursul zilei au fost navele-spital Worthing şi Paris. Tennant luase precauţiunea de a trimite în prealabil o telegramă în limbaj clar, în care îşi exprima convingerea că „se va respecta Convenţia de la Geneva şi inamicul se va abţine de la atacarea acestor vase". Speranţa lui a fost zadarnică: naziştii le-au bombardat, avariindu-le şi silindu-le să se înapoieze din drum.

Luni 3 iunie, în orele care s-au scurs după miezul nopţii, multe nave britanice s-au întors goale de la Dunkerque, din cauza defectuoasei colaborări din sînul comandamentului aliat: în jurul digului de vest aşteptau cam 10 000 soldaţi francezi, dar navele britanice nu acostau decît la digul de est. Amiralitatea de la Londra a ordonat de asemenea blocarea portului, scufundînd trei vase încărcate cu ciment la intrarea în radă. Din fericire, curenţii au deplasat epavele şi circulaţia a rămas posibilă.

Abrial, care se pregătea şi el de plecare, a insistat pentru evacuarea unui număr cît mai mare de soldaţi francezi. Ramsay a promis să ia măsuri pentru transportarea unui maximum de 30 000, dar Churchill i-a ordonat să nu se oprească la acest plafon, căci guvernul de la Paris protestase din nou şi cu energie împotriva discriminărilor manifestate pînă atunci.

În cea de-a noua zi a Operaţiei Dynamo, ostaşii francezi, avînd acum de-a face cu un inamic care nu mai dispunea de o zdrobitoare superioritate în armament, şi-au dovedit marea lor valoare combativă, respingînd atacurile naziste, retrăgîndu-se în ordine şi continuînd să apere cu dîrzenie perimetrul portului. Duşmanul a fost oprit astfel la 4 km distanţă de radă.

De cum a coborît întunericul, din Anglia au pornit 13 distrugătoare (dintre care trei franceze), două corvete, o canonieră veche, 13 traulere britanice şi 28 franceze, nenumărate ambarcaţiuni mici, precum şi alte 60 nave franceze de cele mai diferite deplasamente. Îmbarcarea s-a făcut cu dificultate, atît în port cît şi pe plaje, mai ales din cauză că foarte puţini ofiţeri vorbeau ambele limbi şi că între ei îşi făcuse loc o mare doză de suspiciune reciprocă. Totuşi, în acea zi, au sosit în Anglia 26 746 ostaşi, din care 19 803 francezi.

În cea de-a zecea zi[1], marţi 4 iunie, apărătorii perimetrului au început şi ei să fie evacuaţi de pe cele două diguri. Cîteva sute dintre ei s-au îmbarcat pe distrugătorul Express care, deşi nu avea ordin să ia la bord soldaţi, ci doar să asigure protecţia transporturilor, a acostat la digul de est. Era ora 3.18 şi cerul începea să se lumineze la răsărit. Se părea că aceasta fusesé ultima posibilitate. Dar iată că, din largul mării, unde escorta alte nave, bătrînul distrugător Shikari,

[1] Mulţi istorici şi memorialişti consideră că Operaţia Dynamo a durat numai nouă zile. Ei omit din calcul data de 26 mai, cînd îmbarcarea a început în cursul serii, dar nici un soldat nu a avut timpul să ajungă în Anglia.

ruginit şi lipsit de orice eleganţă, a zărit masa de oameni demoralizaţi care începeau să coboare de pe dig. Căpitanul distrugătorului primise indicaţii precise să nu mai ia pe nimeni la bord. El nu a putut însă asista, cu braţele încrucişate, la dezolantul spectacol ce i se oferea şi a intrat în radă, de unde a luat încă şase sute de francezi.

Cîteva minute după aceea, amiralul Abrial şi statul său major s-au îmbarcat la bordul feribotului francez Autocarrier. La Dover, i-a ieşit în întîmpinare Ramsay, care l-a primit cu toate onorurile cuvenite şi l-a întrebat în limba franceză:

— Să continuăm şi la noapte?

— Nu!, i-a răspuns posomorît Abrial.

Ajuns la Londra, amiralul francez a fost primit la Buckingham Palace, unde regele George VI i-a adus mulţumiri personale pentru felul cum protejase evacuarea trupelor britanice. A doua zi, Abrial a plecat la Cherbourg, unde, la 18 iunie, avea să cadă în prizonierat, împreună cu alţi şase amirali francezi.

În după-amiaza de 4 iunie, la ora 2.43, Amiralitatea de la Londra a trimis semnalul care punea definitiv capăt Operaţiei Dynamo. În acea zi, au sosit în Anglia ultimii 26 175 soldaţi aliaţi. Doar şase erau britanici.

Conform cifrelor publicate de Winston Churchill, în a sa istorie a celui de-al doilea război mondial, Operaţia Dynamo a dus la evacuarea a 239 555 ostaşi din portul Dunkerque şi a 98 671 de pe plajele din jur. Totalurile diverselor relatări nu coincid şi diferenţele se ridică uneori la cîteva mii de oameni. Cel mai demn de încredere ni se pare, din punct de vedere al repartiţiei pe naţionalităţi, raportul amiralului Ramsay din 1940: el apreciază că, din cifra globală, 124 999 evacuaţi au fost francezi şi, într-o măsură mult mai mică, belgieni.

La 4 iunie, generalul Beaufrère, cel mai înalt în grad ofiţer aliat rămas la Dunkerque, a capitulat în faţa generalului german von Kranz. Naziştii au ocupat portul vreme de aproape cinci ani. Ei s-au predat unei brigăzi blindate cehoslovace la 10 mai 1945, cu 24 ore după capitularea celorlalte forţe armate ale celui de-al treilea Reich.

Sosirea unui grup de soldaţi şi marinari francezi în Marea Britanie

DRUMUL SPRE PEARL HARBOR (XI)

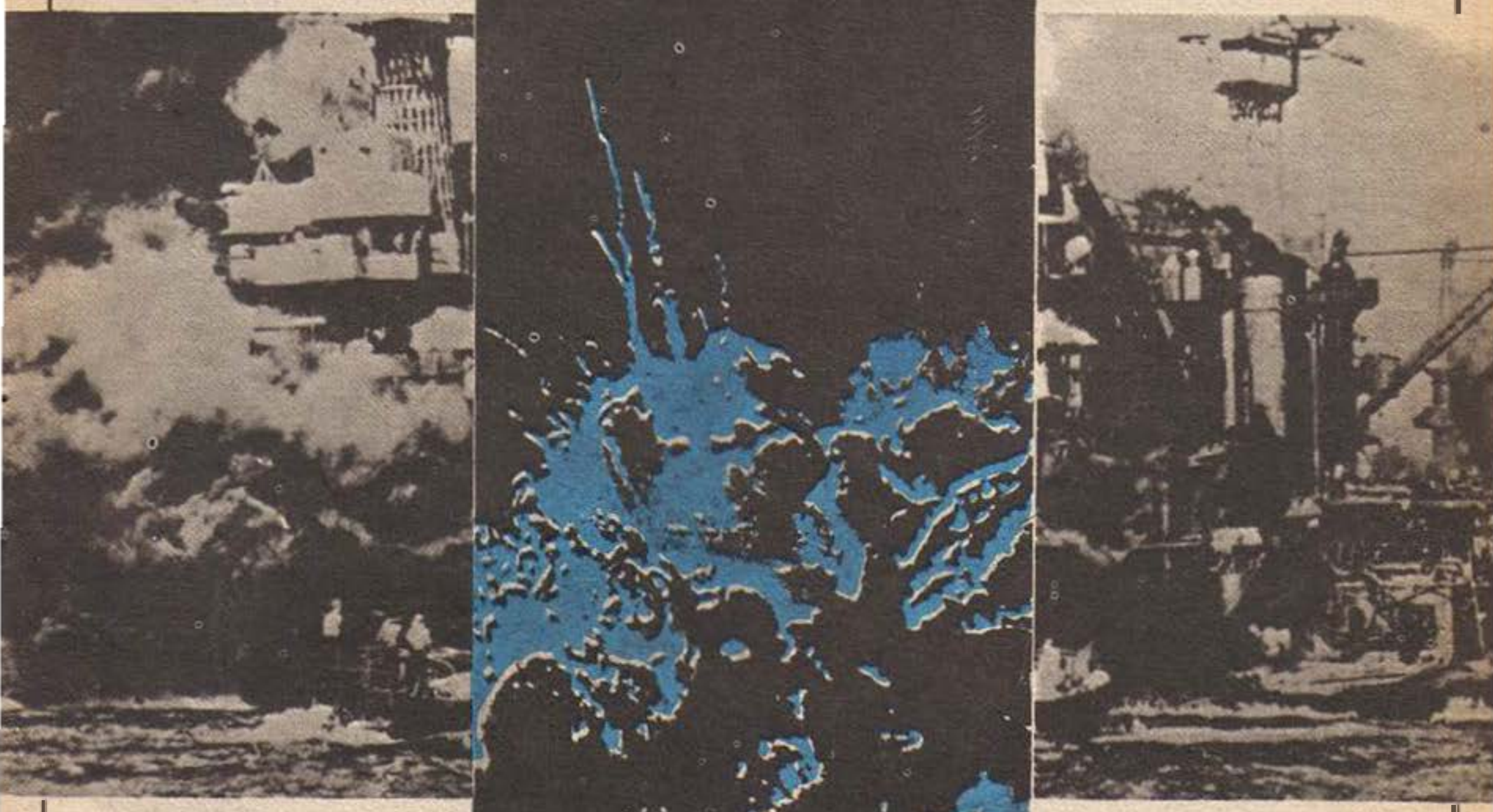

Tributul sîngelui

GORDON W. PRANGE

Iată-ne ajunşi, împreună cu profesorul Gordon W. Prange, la punctul culminant al cărţii sale în zori, dormeam: atacul japonez asupra bazei navale şi aeriene americane de la Pearl Harbor, în dimineaţa de 7 decembrie 1941. Înainte de a stărui mai îndelung asupra celor întîmplate în arhipelagul Hawaii, să amintim că, în aceeaşi zi de duminică, forţele armate ale militariştilor japonezi au dezlănţuit simultan următoarele agresiuni în Asia de Sud-Est şi zona Pacificului:

1. Filipine: două raiduri aeriene asupra fiecăruia din cele două obiective fixate şi cinci operaţii de desant maritim.
2. Peninsula Malacca: cinci raiduri aeriene asupra unor obiective diverse, trei debarcări şi o invazie terestră.
3. Thailanda: invazie terestră în direcţia Bangkok.
4. Insula Guam: atacuri aeriene, urmate de o debarcare.
5. Insula Wake: ataeuri aeriene, urmate şi ele de o operaţie de desant maritim.
6. Hong Kong: raiduri aeriene, urmate imediat de ofensiva Diviziei 38 de infanterie împotriva porţiunii continentale a colonlei.

Să ne întoarcem acum la atacul aerian asupra bazei de la Pearl Harbor, declanşat de comandorul Fuchida la ora 7.50 dimineaţa. Exact eu un minut mai tîrziu, au intrat în acţiune avioanele torpiloare, în formaţii de cîte două sau trei. Piloţii aveau instrucţiuni să coboare cît mai jos, în apropierea obiectivului, chiar cu riscul vieţii. Dacă observatorul de la bordul fiecărui aparat nu era sigur că va nimeri ţinta, pilotul trebuia să revină, din nou şi din nou, asupra ei. Iar dacă nici atunci observatorul nu iz-

butea să se convingă de reuşita acţiunii, urma să hotărască să-şi aleagă un alt obiectiv.

În fruntea unui grup de avioane torpiloare, locotenentul Heita Matsumura s-a îndreptat direct spre zona de vest a insulei Ford, de la intrarea în rada portului Pearl Harbor. În dorinţa de a respecta cît mai strict instrucţiunile, el a coborît atît de jos, încît a simţit vîrfurile tulpinilor de trestie de zahăr frecîndu-se de fuzelaj. Torpilele oamenilor săi au nimerit crucişătorul uşor Raleigh şi bătrînul cuirasat Utah, transformat demult în navă-obiectiv pentru exerciţiile de tir. O altă torpilă însă a trecut la nici 20 m de pupa crucişătorului uşor Detroit, îngropîndu-se în mîl. În schimb, un singur proiectil a explodat între puitorul de mine Oglala şi crucişătorul uşor Helena, aflate în bazinul de reparaţii, avariindu-le grav pe amîndouă.

Dar ravagiile cele mai cumplite s-au înregistrat pe ţărmul de est al insulei Ford, de-a lungul căruia se afla aşa-numita „alee a cuirasatelor". Aici, cel dintîi a atacat locotenentul Shigeharu Murata, urmat de ceilalţi piloţi ai grupului său. După lansarea primei torpile, au trecut cîteva clipe de tensiune pînă ce observatorul de la bordul avionului său a strigat, plin de entuziasm:

— Atarimashita! (A nimerit!)

Rînd pe rînd, ceilalţi observatori au anunţat, de asemenea, lovituri în plin. Astfel, Murata a putut transmite prin radio, la foarte puţine minute după declanşarea atacului, un prim şi succint raport: „Torpilat cuirasate inamice. Provocat daune grave". Era vestea pe care o aştepta, cu o nerăbdare ascunsă sub masca indiferenţei, amiralul Nomura, la bordul lui Akagi. Cînd i s-a adus ştirea la cunoştinţă, el s-a mulţumit să zîmbească: era primul său zîmbet de la plecarea din golful Hitokappu.

Torpila lui Murata a lovit cuirasatul West Virginia, pe care i-a nimerit, aproape imediat după aceea, o torpilă lansată de Matsumura. Acesta din urmă notează, în memoriile sale: „O imensă trîmbă de apă a ţîşnit peste puntea superioară a navei, recăzînd apoi ca un gheizer epuizat. O a doua coloană lichidă s-a înălţat parcă şi mai sus..." Locotenentul a fost atît de impresionat de privelişte ce i se oferea, încît a ordonat observatorului să o fotografieze; celălalt a înţeles însă greşit comanda şi a deschis focul cu mitraliera, nimicindu-şi propria antenă.

Locotenentul Jinichi Goto şi celelalte două avioane din formaţia sa au atacat cuirasatul Oklahoma. „Eram la 20 m deasupra apei cînd mi-am lansat torpila, îşi aminteşte Goto. Începînd să cîştig altitudine, mi-am dat seama că eram mai jos decît gabia navei". Oklahoma a fost lovită de două torpile, ca şi un alt cuirasat, California, la capătul de sud al „aleii". Şi, cam tot atunci, o torpilă s-a strecurat pe sub nava-atelier Vestal şi a explodat la contactul cu cuirasatul Arizona.

După ce dăduse semnalul de atac, Fuchida îşi părăsise poziţia din fruntea formaţiei, pentru a putea să urmărească mai bine desfăşurarea operaţiei. Bombardierele sale de mare altitudine au intrat în acţiune imediat după cele în picaj. Acestea din urmă, efectuînd opt atacuri separate, au înregistrat cîteva lovituri în plin asupra cuirasatelor şi Arizona a sărit literalmente în aer. La rîndul lor, bombardierele de mare altitudine, care evoluau la 4 000 m înălţime şi la 200 m distanţă unul de celălalt, au început să-şi arunce încărcăturile lor explozive. Multe dintre ele, respectînd indicaţiile primite, au trecut de două, trei şi chiar patru ori deasupra obiectivelor, pentru a fi sigure că le vor atinge. Fuchida însuşi nu a lansat bomba destinată Californiei decît atunci cînd s-a aflat pentru a treia oară deasupra cuirasatului.

După ce şi-a aruncat întreaga încărcătură, comandorul a urcat la 4 500 m, străduindu-se să facă o ultimă evaluare a rezultatelor. Dar focul, acum intens, al artileriei antiaeriene americane şi fumul gros care învăluia baza făceau dificilă, dacă nu chiar imposibilă, o asemenea estimare. La 8.40, radiotelegrafistul de la bordul avionului său l-a anunţat pe Fuchida că cel de-al doilea val al raidului aerian ajunsese deasupra coastei de est a insulei Oahu. Peste alte cinci minute, răzleţe sau grupate, avioanele primului val se îndreptau spre punctul de întîlnire cu escorta de vînătoare, la aproximativ 36 km nord de Pearl Harbor. Ajuns la minimum de combustibil necesar pentru înapoiere, Fuchida a făcut un ultim tur deasupra bazei, luînd după el şi două bombardiere care se rătăciseră, şi a pornit pe drumul de întoarcere.

La ora 8.55 a intrat în acţiune cel de-al doilea val al atacului, comandat de locotenent-comandorul Shigekazu Shimazaki. Misiunea lui era de a desăvîrşi opera de distrugere a navelor deja avariate şi de a nimici, pe sol sau în aer, avioanele americane. Bombardierele de mare altitudine s-au concentrat asupra hangarelor şi a aparatelor, aliniate ca pentru o trecere în revistă, de pe pistele aerodromurilor Hickam, Ewa şi Wheeler, unde au mai intervenit apoi, cu un puternic foc de mitralieră, avioanele de vînătoare nipone. Bombardierele în picaj s-au năpustit asupra cuirasatelor lovite de primul val şi asupra instalaţiilor militare din golful Kaneohe, pe ţărmul de est al insulei Oahu.

În ciuda tirului mult mai susţinut al artileriei antiaeriene americane, japonezii au făcut un veritabil prăpăd pe aerodromurile atacate. Turnuri de control, hangare, avioane, depozite de carburanţi, magazii cu piese de schimb, adăposturi pentru muniţii au sărit în aer sau au fost cuprinse de flăcări. Membrii echipajelor şi ai personalului auxiliar, care încercau fie să decoleze pentru a ieşi în întîmpinarea inamicului, fie să salveze ceea ce se mai putea salva, au fost mitraliaţi fără milă sau seceraţi de schijele bombelor. Cu acelaşi prilej, s-a înregistrat primul caz de kamikaze din istoria celui de-al doilea război mondial: lovit de un proiectil al artileriei antiaeriene şi dîndu-şi seama că nu mai avea nici o şansă, locotenentul Fusata Iida s-a aruncat cu avionul său într-un hangar al bazei din golful Kaneohe.

Bombardierele nipone din cel de-al doilea val au lovit nu numai navele deja avariate

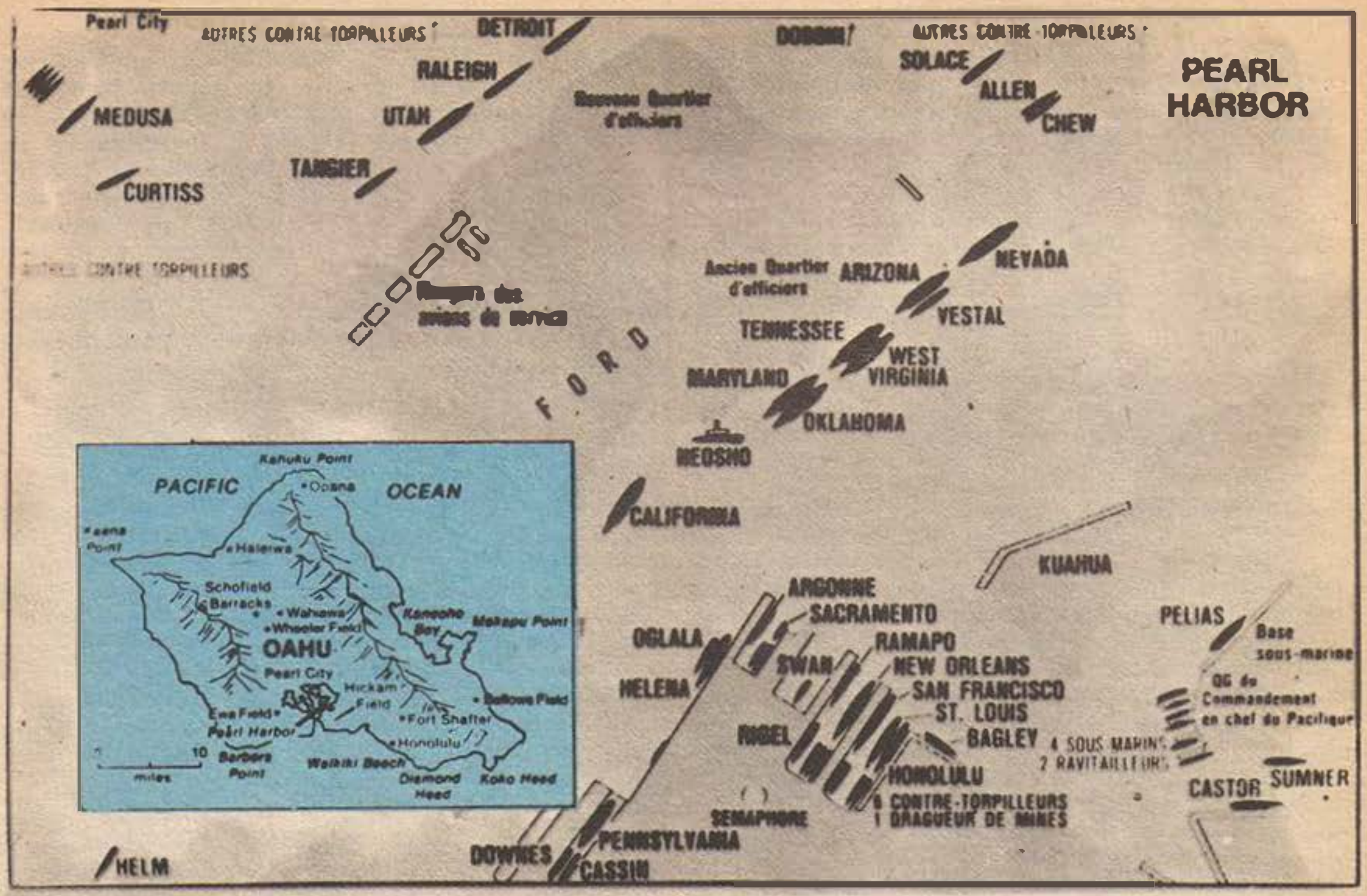

Dispunerea navelor americane în zorii duminicii de 7 decembrie 1941. În medalion: insula Oahu, al cărei port, Pearl Harbor (aflat în sud), a fost ținta aviației nipone

În p. 83: *dezastru de-a lungul țărmului de est al insulei Ford pe „aleea cuirasatelor": torpilat, cuirasatul West Virginia se scufundă*

de primele bombe japoneze, ci și numeroase crucișătoare și distrugătoare care scăpaseră neatinse de ploaia explozivă dezlănțuită de oamenii lui Fuchida. Cuirasatul Nevada, de 29 000 tone, care se străduia să iasă în larg prin canalul exterior al radei, a fost atins mai întîi de o torpilă, care i-a provocat o spărtură de mărimea unei case cu două etaje. Japonezii au realizat repede avantajul pe care l-ar fi dobîndit dacă ar fi reușit să scufunde nava în îngustul canal, blocînd astfel intrarea în port. Bombardierele în picaj s-au înverșunat împotriva Nevadei, înregistrînd cel puțin cinci lovituri în plin. Dar cuirasatul continua să plutească și, cu ajutorul a două remorchere, a izbutit să eșueze pe malul de vest al canalului, evitînd în felul acesta să se transforme într-un obstacol de netrecut.

În jurul orei 9.45, avioanele celui de-al doilea val și-au încheiat asaltul. Peste un sfert de oră, piloții primului val au zărit Forța Z, care se apropiase între timp cu aproape 40 km de Oahu. Peste alte două ore au sosit și formațiile celui de-al doilea val. Două bombardiere s-au adresat portavionului Zuikaku, cerîndu-i să le semnaleze poziția escadrei, deoarece nu se mai puteau orienta. Cum însă ordinul ca Forța Z să păstreze tăcerea rămînea în vigoare, nu li s-a dat nici un răspuns și cele două avioane s-au prăbușit în ocean.

Pierderile japonezilor au fost însă cu mult inferioare celor mai pesimiste anticipări ale statului major imperial. Nu s-au mai înapoiat la escadră 29 avioane, dintre care 9 de vînătoare, 15 bombardiere în picaj și 5 torpiloare. Alte 74 au fost avariate. Un submarin de categoria 1 și cinci submarine pitice au fost scufundate, în această privință acțiunea niponă suferind un eșec complet. În total, și-au pierdut viața 185 oameni, ceea ce, așa cum vom vedea, a reprezentat o infimă fracțiune din pierderile americanilor.

Cum a coborît din cabina bombardierului său, Fuchida a fost întîmpinat de Nagumo, căruia intenționa să-i facă un raport amănunțit, în ordinea desfășurării evenimentelor. Dar amiralul, nerăbdător, l-a întrerupt:

— Rezultatele!... Care sînt rezultatele?

— Patru cuirasate scufundate, alte patru grav avariate... Știu asta din propriile mele observații și...

— Stai puțin, l-a întrerupt din nou Nagumo. Crezi că flota americană va fi în stare să iasă din Pearl Harbor în următoarele șase luni?

— Nu, principalele sale unități nu vor fi în stare de așa ceva!

Însemna deci că misiunea trasată de Yamamoto fusese îndeplinită. Fuchida a insistat totuși ca avioanele nipone să întreprindă o nouă serie de atacuri împotriva docurilor și a depozitelor de carburant de la Pearl Harbor, precum și împotriva tuturor navelor care mai scăpaseră teferе. Mulți dintre subalternii lui Nagumo s-au alăturat acestui punct de vedere. Alții au pledat pentru trimiterea de patrule aeriene care să descopere portavioanele ame-

ricane absente din radă, în vederea unui atac asupra lor. Dar, după cum apreciază istoricul militar american Samuel Morison, „însăşi uşurinţa cu care dobîndise victoria l-a descumpănit pe Nagumo. În loc să piardă o treime din escadră, aşa cum se aştepta, el s-a trezit că navele sale nu suferiseră nici o zgîrietură. Obsedat de satisfacţia că înregistrase un minimum de pierderi, el a uitat de necesitatea de a provoca adversarului un maximum de lovituri".

La 13.30, pe catargul cel mare al lui Akagi s-au înălţat pavilioanele care semnalizau escadrei plecarea spre nord-vest, prin urmare abandonarea oricărei alte acţiuni. Istoricii niponi consideră, în unanimitate, că Nagumo ar fi trebuit să profite de deruta iscată la Pearl Harbor şi să nimicească total baza, să incendieze uriaşele rezerve de combustibil de pe Oahu, să caute şi să scufunde portavioanele americane. Nefăcînd nimic din toate acestea, Japonia a comis prima şi, probabil, cea mai mare greşeală strategică a sa din tot cursul războiului.

Dăm acum din nou — şi pentru ultima oară — cuvîntul lui Gordon Prange, care ne prezintă atacul de la Pearl Harbor, aşa cum a fost trăit de americani. Titlul, subtitlurile şi unele condensări ale textului aparţin redacţiei.

Un viking negru

În clipa cînd avioanele primului val se desfăşurau pentru atac, amiralul Kimmel se afla acasă, unde se îmbrăca, aşteptînd confirmarea veştii că distrugătorul Ward scufundase un submarin[1]. Zgomotul aparatelor inamice a atras atenţia contraamiralului William Furlong, care comanda navele auxiliare ale Flotei Pacificului. La bordul puitorului de mine Oglala, Furlong tocmai se bărbierea, cînd a văzut cum unul din avioane lansa o bombă. Convins că avea de a face cu un exerciţiu al forţei aeriene americane, contraamiralul s-a gîndit: „Ce pilot imbecil! Cum de nu a avut grijă să-şi verifice lăcaşul de bombe?" Dar, după ce proiectilul a explodat, Furlong a zărit discul roşu al Soarelui-răsare de pe aripa avionului şi a strigat:

— Japonezii! Toată lumea la posturi! Semnalizaţi celorlalte nave să iasă din radă!

O santinelă a irupt în biroul din care comandorul Vincent Murphy raporta lui Kimmel că, într-adevăr, Ward scufundase un submarin neidentificat:

— Turnul de semnalizare anunţă că japonezii atacă Pearl Harbor!... Nu e un exerciţiu!

Aflînd ştirea, Kimmel a trîntit receptorul în furcă şi a dat buzna afară, încheindu-şi tunica albă pe care abia şi-o pusese. Din curtea vecină, unde locuia familia căpitanului John Earle, se vedea foarte limpede „aleea cuirasatelor". Doamna Earle îşi aminteşte cum a stat alături de Kimmel, uitîndu-se amîndoi îngroziţi la avioanele care descriau 8-uri largi deasupra navelor, potopindu-le apoi cu bombe. Se distingeau nu numai însemnele nipone de pe aripi şi fuzelaje, ci şi chipurile piloţilor. „Mi-am dat seama că se întîmpla ceva înspăimîntător, relatează d-na Earle. Amiralul privea la navele sale iubite, peste care roiau duşmanii ca nişte lilieci-vampiri. Sub ochii noştri, Arizona a făcut un salt din apă, apoi a căzut înapoi, scufundîndu-se în adîncuri".

Istoria trecuse deja pe lîngă Kimmel, cu iuţeala unui film a cărui derulare nu mai poate fi controlată. Alţi ofiţeri şi soldaţi au reacţionat însă cu mai multă promptitudine. La bordul distrugătorului Blue, locotenentului Nathan Asher nu i-a venit să creadă văzînd iuţeala neverosimilă cu care tunarii săi au adus muniţia din magazie şi au început să tragă în atacatori. Artileria antiaeriană a Californiei a deschis şi ea imediat focul, deşi îndată după explozia acelor două torpile lansate de japonezi contra ei, nava a început să se încline primejdios la babord. Apa care a năvălit prin spărturi a întrerupt curentul electric, dar măsurile energice luate de locotenentul Edgar Fain au evitat o răsturnare bruscă a cuirasatului.

La 8.05, Kimmel a ajuns la cartierul său general. În jurul lui, explodau bombe, şuierau gloanţe, cădeau schije ale obuzelor antiaeriene, iar urletul motoarelor de avion şi bubuiturile de tun făceau un vacarm de nedescris. Ametit, abia ţinîndu-se pe picioare, cu expresia tragică a omului care nu înţelege ce i se întîmplă, amiralul a anunţat oficial întreaga Flotă a Pacificului şi forţele terestre de sub comanda generalului Short: „Ostilităţile cu Japonia au început printr-un raid asupra bazei de la Pearl Harbor". El a ordonat, de asemenea, unei formaţii din aviaţia marinei să reperezc portavioanele de pe care decolaseră atacatorii — un ordin mult mai uşor de dat decît de îndeplinit.

Sub loviturile necruţătoare ale torpilelor, Oklahoma s-a răsturnat cu fundul în sus. D-na Earle îşi aminteşte: „Era oribil să vezi cum moare atît de repede o navă atît de maiestuoasă! Oricît de ciudat ar părea, la început nu mi-am dat seama că acolo mureau şi oameni — mă impresiona numai pieirea cuirasatului..." La cîteva clipe după aceea, Arizona s-a cutremurat sub impactul unei bombe care căzuse peste magazia de muniţii de la prova. În gigantica explozie care a urmat, şi-au pierdut viaţa aproape o mie de oameni, inclusiv contraamiralul Isaac Kidd şi căpitanul navei, Franklin Van Valkenburgh. Alte şapte bombe au nimerit cuirasatul, care fusese mai întîi torpilat. Tone de fragmente metalice, capete retezate, mîini şi picioare, chiar şi oameni vii au căzut ca grindina peste puntea navei-atelier Vestal. În mod bizar, focul care se declanşase la bordul acesteia s-a stins ca o luminare înăbuşită de mucarniţă. O sută de membri ai echipajului, printre care şi căpitanul Cassin Young. au fost aruncaţi în mare de suflu. Young s-a căţărat însă înapoi la bord şi a contramandat ordinul de părăsire a vasului, pe care-l dăduse un ofiţer intrat în panică.

Pe West Virginia, explozia torpilelor a distrus sistemul de

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1983.

interfonie, astfel că ofiţerii s-au răspîndit în diferite puncte ale cuirasatului, pentru a da instrucţiunile necesare. O schijă de bombă l-a rănit grav în abdomen pe navigatorul-şef, locotenent-comandorul T. T. Beattie, care a cerut să fie lăsat pe loc, fără nici o îngrijire, pentru ca echipajul să poată riposta atacatorilor. Neţinînd seama de ordin, marinarul de culoare Doris Miller, care servea la popotă şi era campionul de box al cuirasatului, l-a luat ca pe un copil în braţe şi l-a dus într-un loc mai ferit. Cînd Beattie a murit totuşi, Miller s-a repezit la o mitralieră antiaeriană: după cum îşi aminteşte un martor ocular, „acest om, despre care credeam că nu ştie decît să ducă tava, a început să tragă cu furie. Un zîmbet crud îi dezgolea dinţii şi arăta ca un viking negru!"

Cînd i s-a adus la cunoştinţă soarta cuirasatelor, Kimmel a gemut de parcă ar fi fost înjunghiat. Îl durea pierderea navelor, dar îl durea mai ales pierderea atîtor vieţi omeneşti. Pe vremea aceea, marina militară a Statelor Unite era o colectivitate mică, în care toţi îi cunoşteau pe toţi. Nu rareori se întîmpla ca un marinar[1] sau ofiţer să servească pe aceeaşi navă 20-30 ani, pînă la pensionare. La Pearl Harbor, Kimmel cunoştea din vedere mii de oameni, ştia pe nume cîteva sute şi era bun prieten cu cîteva zeci. Răspunderea pentru toţi apăsa asupra lui.

La un moment dat, în timp ce privea pe fereastră, un glonţ rătăcit a spart geamul, l-a lovit pe amiral în piept, fără însă a pătrunde prin tunică şi a căzut la picioarele lui. Kimmel l-a ridicat de jos. În acest incident era ceva simbolic. Oricît de mult ar fi dorit să se răzbune pentru cumplita zi ce-i fusese hărăzită, el ştia, în fundul sufletului său, că dezastrul survenit din senin punea definitiv capăt carierei sale militare. Atît de adîncă era disperarea lui, încît un aghiotant l-a auzit murmurînd:

— Cu un destin mai îndurător, glonţul acesta m-ar fi ucis!

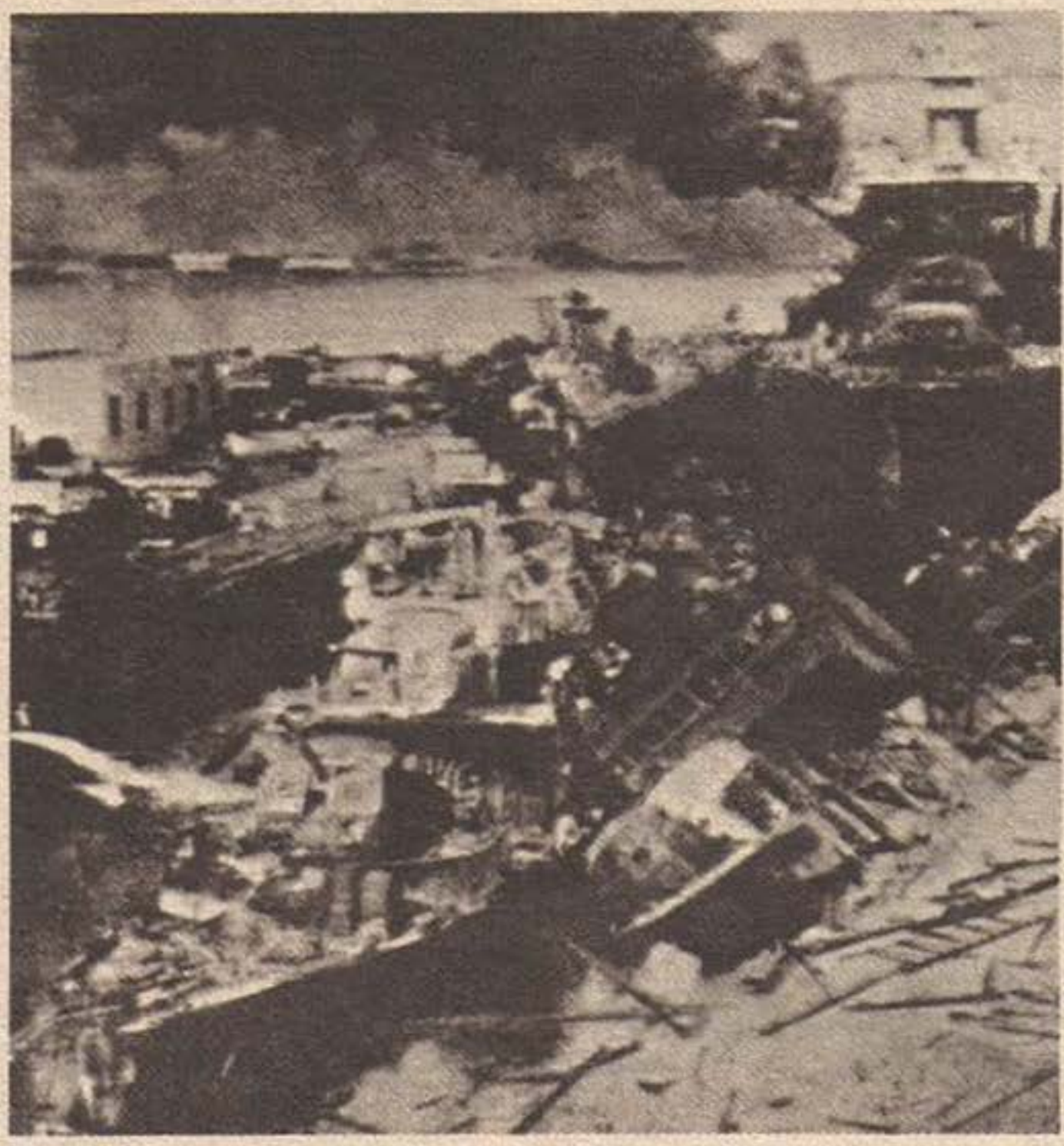

Pentru americani, atacul de la Pearl Harbor a fost o catastrofă; s-a soldat cu uriaşe pierderi de vieţi omeneşti şi nave

În craterul vulcanului

Locotenent-comandorul Logan Ramsey, comandantul regimentului de aviaţie căruia Kimmel avea să-i ordone reperarea portavioanelor nipone, se afla la postul său de pe insula Ford cînd, la 7.55, a auzit urletul unui avion care cobora în picaj. Primul său gînd a fost de a-l sancţiona pe pilot pentru „neglijenţă şi aventurism". Peste două minute, o puternică explozie dinspre hangare l-a edificat: fără a mai pierde timpul, a năvălit în sala de radiotelegrafie şi a ordonat tuturor operatorilor să transmită pe toate lungimile de undă în limbaj clar: „Raid aerian la Pearl Harbor. Nu este un exerciţiu".

Astfel, la 7.58, unul dintre cele mai celebre mesaje din istoria militară s-a difuzat în eter. Am văzut că amiralul Kimmel a trimis şi el o comunicare similară, dar Ramsey i-a luat-o înainte, fiind primul trimiţător al veştii menite să trezească Statele Unite din lungul somn în care se cufundaseră. Ramsey a ordonat şi el avioanelor de observaţie să plece în căutarea flotei japoneze, dar instrucţiunile lui au rămas la fel de inutile ca şi cele ale lui Kimmel, din cauza ravagiilor provocate pe aerodromuri.

Acelaşi eşec l-a înregistrat şi tentativa lui de a apela la regimentul de aviaţie care îşi avea baza în golful Kaneohe. Acolo, atacatorii au lovit şi incendiat multe dintre cele 36 hidroavioane ancorate în mica radă. Unica maşină de pompieri a sărit şi ea în aer. Dar cei patru sute şi ceva de marinari şi infanterişti marini nu şi-au pierdut cumpătul, deschizînd imediat un puternic tir antiaerian.

Nu întotdeauna tunarii americani şi-au ales bine ţintele. Ei au doborît unul din cele 19 avioane decolate de pe Enterprise, care veneau pe Oahu conform unui program de instrucţie. Alte patru au căzut victime vînătorilor niponi. Mai toţi piloţii au crezut la început că nimeriseră în timpul unor manevre organizate prin surprindere şi nu au luat măsuri corespunzătoare de apărare, ceea ce a uşurat

[1] În S.U.A. nu există serviciu militar obligatoriu, soldaţii, subofiţerii şi ofiţerii fiind toţi militari de carieră.

considerabil sarcina japonezilor.

Nici locotenent-colonelul James Mollison, şeful de stat major al aviaţiei aparţinînd trupelor terestre, nu-şi terminase toaleta de dimineaţă cînd a auzit primele bubuituri. Dînd fuga pe aerodromul Hickam, el a telefonat colonelului Walter Phillips, şeful de stat major al lui Short, anunţîndu-l că japonezii atacă Oahu. Phillips nu l-a crezut:

— Jimmy, ai înnebunit! Trebuie să fie un exerciţiu al marinei... Ce tot ţipi acolo? Te-ai îmbătat de dimineaţă? Trezeşte-te, omule, trezeşte-te!

Scrîşnind din dinţi, Mollison a îndreptat receptorul telefonului spre pista unde cădeau bombele. Convins în sfîrşit de realitatea atacului, Phillips a promis că va trimite la Hickam... un ofiţer de legătură. Înţelegînd că nu are nimic de sperat din partea lui, Mollison s-a străduit să organizeze singur apărarea aerodromului. Dar bombele nipone aveau efecte devastatoare: una a căzut peste o cazarmă, ucigînd 35 oameni, alta a pulverizat un hangar de reparaţii, o a treia a distrus conductele de apă, anulînd astfel eforturile pompierilor. După ce o explozie a dărîmat zidurile arestului cazărmii, deţinuţii eliberaţi pe neaşteptate au devenit servanţii voluntari ai unei baterii antiaeriene.

În toiul atacului, şi-a făcut apariţia grupul de bombardiere B-17, venite din S.U.A. Japonezii s-au repezit numaidecît asupra lor. În prima clipă, echipajele şi-au închipuit că le ieşeau în întîmpinare camarazii lor de la Pearl Harbor. Din fericire, au sesizat repede situaţia şi, în ciuda unui foc foarte intens de mitraliere, au reuşit să aterizeze cu bine în diverse puncte ale insulei Oahu. În schimb, pe aerodromul Wheeler, 82 aparate erau aliniate în faţa hangarelor, oferind o pradă extrem de uşoară atacatorilor. În plus, conform instrucţiunilor lui Short, pe care-l obseda pericolul sabotajelor, avioanele de vînătoare nu aveau muniţie la bord, toate benzile de mitralieră fiind puse sub lacăt şi pază. Rînd pe rînd, ele au fost incendiate, pînă ce întreaga pistă a devenit o mare de flăcări.

Situaţii asemănătoare s-au produs şi pe aerodromul Ewa, ca şi la alte instalaţii militare de pe Oahu. Deşi japonezii au acordat o atenţie destul de redusă forţelor terestre, generalul Short a fost comandantul superior care s-a dezmeticit cel mai tîrziu şi care a acţionat cel mai incompetent. Trecînd de la o extremă la alta, el s-a temut acum de o debarcare niponă şi s-a îngropat, împreună cu statul său major, într-un adăpost săpat în stîncă, la 5 m adîncime, în craterul vulcanului stins Aliamanu. Bineînţeles, instrucţiunile pornite de acolo nu au făcut decît să sporească confuzia.

La Washington, trecuse binişor de ora 13 cînd secretarul Departamentului marinei militare, Frank Knox, a recepţionat mesajul lansat de Ramsey. „Ne-au prins dormind", s-a gîndit el şi, la 13.40, i-a telefonat lui Roosevelt. Peste un sfert de oră, preşedintele l-a convocat pe secretarul Departamentului de stat, Cordell Hull, căruia i-a comunicat informaţia şi i-a cerut să acorde lui Nomura şi Kurusu audienţa solicitată, fără să le spună nimic despre Pearl Harbor. La 14.20, cei doi trimişi japonezi au intrat în biroul lui Hull, care i-a primit cu răceală şi nu i-a invitat să ia loc. Nomura a înmînat nota finală a guvernului de la Tokio, scuzîndu-se că, din cauza unor dificultăţi de transcriere, întîrziase cu prezentarea ei dincolo de ora 13, aşa cum sunau instrucţiunile. Hull a parcurs superficial textul căpătat, apoi a făcut o scurtă declaraţie pe un ton glacial, mai tăios decît orice izbucnire de furie:

— În cincizeci de ani de carieră, a spus el printre altele, n-am citit niciodată un document mai plin de falsuri şi denaturări infame — falsuri şi denaturări la o scară atît de mare încît nu mi-am închipuit, pînă azi, că vreun guvern al unei ţări de pe planeta noastră ar fi în stare să le transmită...

Cei doi ambasadori au ieşit cu capul plecat, vădit stînjeniţi de situaţia în care erau puşi. Din momentul acela, în mod oficial, Japonia se afla în război cu Statele Unite.

Pentru americani, atacul de la Pearl Harbor s-a soldat cu pierderi uriaşe: patru cuirasate scufundate, trei avariate, unul eşuat; două distrugătoare scufundate şi alte două avariate, trei crucişătoare avariate, un puitor de mine şi o navă auxiliară scufundate, alte două avariate. Aviaţia marinei a pierdut 92 aparate, cea a forţelor terestre 96, iar alte 159 au fost avariate.

Deosebit de dureroase s-au dovedit pierderile de vieţi omeneşti. Marina a înregistrat 2 008 morţi şi 710 răniţi, armata de uscat 218 şi, respectiv, 364, infanteria marină 109 şi 69, populaţia civilă 68 şi 35.

Acesta a fost primul tribut al sîngelui pe care l-au plătit Statele Unite la intrarea lor în cel de-al doilea război mondial.

DIN CRONICUL UNIRII

A DOUA SERIE DE ÎNTREBĂRI

1. Din ce perioadă este această broderie pe care apar stemele reunite ale Moldovei şi Ţării Româneşti, simboi al unităţii româneşti? (1979)

a) sec. XIX
b) a doua jumătate a sec. XVIII
c) începutul sec. XVIII

2. Imagineade mai jos reprezintă facsimilul unui document din secolul trecut care consemnează realizarea uuui important act istoric din cronica luptei românilor pentru unitate, libertate şi independenţă naţională.

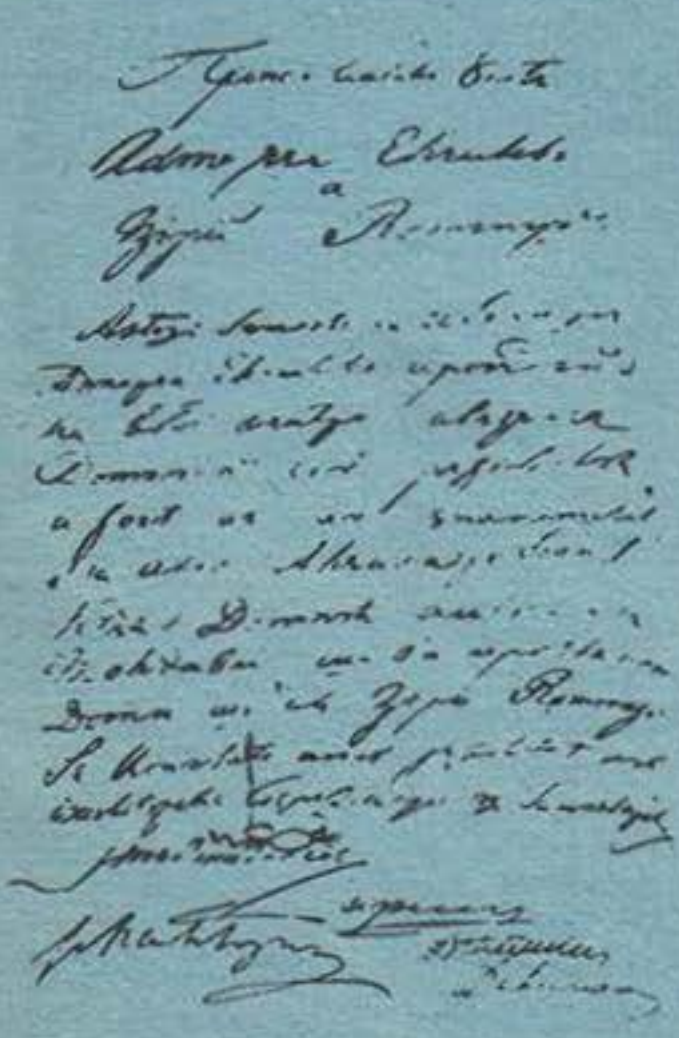

Despre ce act istoric este vorba? (1974)

a) alegerea ca domn a lui Al.I. Cuza la 24 ianuarie 1859 de către adunarea electivă a Munteniei
b) proclamarea independenţei la 9 mai 1877
c) constituirea guvernului provizoriu revoluţionar din Bucureşti în 1848

3. În documentele programatice ale revoluţiei din 1848, revoluţionarii români au înscris ca un deziderat major înfăptuirea unirii, „cheia boltei fără care s-ar prăbuşi tot edificiul naţional", după cum scria Mihail Kogălniceanu.

În care lucrare? (1973)

a) Principiile noastre pentru reformarea patriei
b) Dorinţele partidei naţionale în Moldova
c) Petiţia-proclamaţiune

4. Încă de la începutul afirmării sale pe scena vieţii politice a societăţii româneşti, mişcarea muncitorească şi socialistă din ţara noastră a înscris pe steagul ei de luptă ţelul eliberării sociale şi naţionale a poporului, făurirea unui stat unitar: „Voim Dacia aşa cum ea fu, fiindcă istoria şi dreptul, tradiţiunea şi plebiscitul, trecutul şi prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română", scriau în 1883 socialiştii români.

Cum se intitula publicaţia din care am citat? (1974)

a) Junimea română
b) Dacia viitoare
c) România

5. În 1880, în acest oraş (în imaginea de mai jos: detaliu dintr-o stampă de epocă) şi-a mutat redacţia revista *Familia*, importantă tribună de luptă pentru cauza socială, naţională şi culturală a românilor transilvăneni.

Numele oraşului. (1975)

a) Arad
b) Sibiu
c) Oradea

6. „Unirea, fraţi români, ne este mai vîrtos acum de neapărată trebuinţă, în unirea noastră stă fericirea noastră, viitorul nostru... Nu sîntem toţi fraţi, fii ai aceleiaşi mume?"

În ce publicaţie revoluţionară apăreau aceste cuvinte la 24 iunie 1848? (1978)

a) Pruncul român
b) Poporul suveran
c) Gazeta de Transilvania

7. Gravură de epocă reprezentîndu-l pe unul din conducătorii marii ridicări la luptă

CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC 20 DIN 200

din anii 1784-1785 a românilor transilvăneni pentru dreptate socială și națională.

Numele lui. (1978)

a) Horea
b) Cloșca
c) Crișan

8. Conștient de unitatea tuturor românilor, un mare cronicar român își mărturisea dorința de a scrie „din ce izvor și seminție sînt lăcuitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenești și românii din țările ungurești că toți un neam și odată discălecați sînt".

Care cronicar? (1983)

a) Nicolae Costin
b) Miron Costin
c) Ion Neculce

9. Din inițiativa socialiștilor români, în toamna anului 1918 a fost creat Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) din Transilvania, organism menit să coordoneze acțiunile românilor în vederea înfăptuirii unirii și care era alcătuit din 6 reprezentanți ai social-democrației române și 6 reprezentanți ai Partidului Național Român.

La ce dată a fost creat C.N.R.C.? (1978)

a) 15 noiembrie 1918
b) 18 octombrie 1918
c) 25 noiembrie 1918

10. Tudor Vladimirescu, cunoscător al tuturor provinciilor românești — unde evenimentele revoluționare din Țara Românească aveau, dealtfel, un larg ecou — s-a pronunțat pentru unirea și conlucrarea politică cu frații de pretutindeni. Astfel, el recomanda Divanului din București să intre în legătură cu fruntașii moldoveni „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege și supt aceeași stăpînire".

La ce dată era formulată această recomandare? (1977)

a) 15 februarie 1821
b) 5 aprilie 1821
c) 23 ianuarie 1821

Taloanele pentru prima și a doua serie de întrebări — în pagina 95 a revistei.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **THRACO-DACICA.**

Editura Academiei, București, 1983, 180 pp., 100 lei: *tomul IV, nr. 1-2/1983 al publicației apărute sub egida Academiei de științe sociale și politice și a Institutului de tracologie.*

● **Dimitrie Cantemir. OPERE COMPLETE. VOL. IX, TOMUL I** (*prefață de* **Virgil Cândea**, *ediție critică de* **Dan Slușanschi**).

Editura Academiei, București, 1983, 458 pp., 47 lei: *două scrieri istorice ale eruditului domnitor, în text latin și traducere românească* — **Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei și Istoria moldo-valahică.**

● **Ion Mamina, Vasile Niculae — PARTIDUL CLASEI MUNCITOARE ÎN VIAȚA POLITICĂ A ROMÂNIEI. 1893-1918** (*sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.*).

Editura politică, București, 1983, 272 pp., 10 lei: *un sfert de veac de istorie revoluționară a socialiștilor români, aflați în fruntea luptelor poporului pentru dreptate și libertate socială, pentru apărarea independenței și făurirea statului național unitar.*

● **DEPUTAȚII SOCIALIȘTI ÎN PARLAMENTUL ROMÂN** (*sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; ediție de* **Vasile Niculae, Ion Toacă, Georgeta Tudoran**).

Editura politică, București, 1983, 364 pp., 18 lei: *discursuri ținute în Adunarea deputaților și Senat de reprezentanți ai clasei muncitoare în anii 1888-1899 și 1919-1921.*

● **DIE NATIONALSTAATEN SÜDOST-UND MITTELEUROPAS IN DEN JAHREN 1821-1923** (*coordonatori* **Viorica Moisuc, Ion Caiafeteanu**).

Editura Kriterion, București, 1983, 414 pp., 29 lei: *versiunea în limba germană a culegerii de studii consacrate afirmării statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei după primul război mondial.*

● **Paul Cernovodeanu, Marian Ștefan — PE URMELE MAGHERILOR.**

Editura Sport-Turism, București, 1983, 488 pp., 28 lei: *incursiuni, pe baza unei vaste documentații în mare parte inedită, în trecutul unei familii care a jucat un rol marcant în istoria țării, participînd la mari evenimente dintre 1784 și 1944.*

● **Alexandru Odobescu — OPERE VOL. IX** (*ediție de* **Filofteia Mihai, Rodica Bichiș, Nadia Lovinescu**).

Editura Academiei, București, 1983, 578 pp., 52 lei: *corespondența scriitorului și istoricului din anii 1880-1883.*

● **Pompiliu Tudoran — DOMNII TRECĂTOARE, DOMNITORI UITAȚI.**

Editura Facla, Timișoara, 260 pp., 17,50 lei: *pagini mai puțin cunoscute din trecutul românesc.*

● **Gh. Dumitru Maican — MUZEUL VITICULTURII ȘI POMICULTURII DIN ROMÂNIA.**

Editura Sport-Turism, București, 1983, 98 pp., 90 lei: *album al așezămîntului muzeal din Golești, jud. Argeș.*

● **Vasile Cărăbiș — DOCUMENTE DE PE VALEA JALEȘULUI.**

Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Gorj, Tîrgu Jiu, 1983, 240 pp.: *205 mărturii din sec. XVII-XIX adunate din satele Runcu, Sănătești, Arcani, Cîmpofeni, Stolojani, Stroiești.*

● **MANUSCRIPTUM.**

București, 1983: *numerele 1(50), 2(51) și, respectiv 3(52) din acest an ale revistei editate de Muzeul literaturii române, cu texte inedite din Eminescu, Maiorescu, Caragiale, Arghezi, Sadoveanu, Hasdeu, Rebreanu, Călinescu, M. Eliade, Elena Văcărescu, Șt. Zeletin.*

SUMARUL SUMARELOR, 1983

Istoria României

Contemporană

	Nr.	Pag.
Nicolae Ceaușescu: Lupta poporului român pentru unitate națională	12 (201)	2-6

CINSTIRE. Număr omagial consacrat aniversării a 65 de ani de viață și a peste cinci decenii de activitate revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii.

O singură istorie	— Ardeleanu I.	1 (190)	54-55
Președintele Nicolae Ceaușescu și lumea contemporană	— Bălaj T.	1 (190)	62-79
O lume mai dreaptă, mai bună	— Buzatu Gh.	1 (190)	64
Vizionar și novator prin gîndire și acțiune	— Dolgu Gh.	1 (190)	23
Portretul unui umanist	— Dumitrescu-Buș Ilenga Z.	1 (190)	44-45
În tezaurul spiritualității românești a veacului XX	— Ghișe D.	1 (190)	10
Nobila menire a istoriei	— Ionită Gh. I.	1 (190)	30
Patria comună	— Kovacs I.	1 (190)	30-31
Deplină egalitate	— Nagler Th.	1 (190)	32
Cu pătrundere și dreaptă judecată	— Pascu St.	1 (190)	22
Poporul — marele făuritor al istoriei	— Petrescu-Dîmbovița M.	1 (190)	22-23
Rațiune, cumpătare, demnitate	— Platon Gh.	1 (190)	31
Ceaușescu și istoria	— Popescu-Puțuri I.	1 (190)	3-7
Omul păcii	— Popișteanu C.	1 (190)	56
Pe pămînturile istoriei românești	— Ștefan M. — Buduru V.	1 (190)	33-42
	— Ștefănescu St.	1 (190)	8
Spre gloria țării	— Zaharia Gh.	1 (190)	43-44
Călăuză în cercetarea istorică			
	— Ardeleanu I.	6 (195)	4-7
Comitetul Național Antifascist	— Bodea C. — Popișteanu C.	7 (196)	22-25
Seton-Watson — tatăl, fiul și îndrăgita Românie			
	— Constantiniu F.	8 (197)	8-10
Una din cele trei crize ale Reichului în 1944 s-a produs în Romînia	— Constantiniu F.	9 (198)	46-51
Discordanțe Hitler-Antonescu	— Dragomirescu M. I. — Bordeianu V.	6 (195)	35-37,38
Școli unice în Europa bîntuită de fascism	— Fotino N.	9 (198)	51
	— Gelimas A.H.	4 (193)	10-12
A.I.S.S.E.E. după 20 ani	— Grecescu I.	3 (192)	33
Ilie Minea	— Din St.	8 (197)	10-18,23
Înr. Petru Groza către Nicolae Titulescu	— Lăcustă I.	8 (197)	Planșele 1-4
Liviu Rebreanu: Crescuți și rămași pe pămînturile Daciei			
Muzeul Militar Central	— Marin W.	10 (199)	12
1921-1922. România, gazda ospitalieră a mii de copii vienezi	— Mușat M.	3 (192)	2-7
Stegarul destinului istoric al poporului român	— Mușat M.	8 (197)	2-3
23 August 1944 — actul de voință al întregului popor	— Pascu St.	12 (201)	7-9
Epoca marilor împliniri			
N. Petrescu-Comnen: Asigurările celui de-al III-lea Reich — vorbe goale	— Pătroiu I.	10 (199)	22-27
Cronică ploieșteană	— Păunescu Ath. P.	2 (191)	16
Un ingojean pe barricadele antifascismului	— Popescu D.	2 (191)	27-29
Destinul României	— Popescu-Puțuri I.	2 (191)	2-3,16
O bogată experiență istorică	— Popescu-Puțuri I.	4 (193)	2-3,27
Eroul deosebit — erou al eroilor	— Popescu-Puțuri I.	6 (195)	2-3
În numele unei vieți măreție	— Popescu-Puțuri I.	7 (196)	2-3
Dacia Felix	— Popescu-Puțuri I.	9 (198)	2-3
De la veacul lui Burebista — la epoca Ceaușescu, epoca marilor cuceriri ale poporului român sub steagul socialismului	— Popescu-Puțuri I.	11 (200)	2-5
Președintele istoriei românești	— Popișteanu C.	4 (193)	1
Orizont istoric	— Popișteanu C.	6 (195)	8
În București, acum 50 ani	— Popișteanu C.	2 (191)	50-57
	— Buduru V.	3 (192)	56-61
	— Ursu I.	4 (193)	52-57
	— Lăcustă I.	5 (194)	56-61
	— Popescu R.I.	6 (195)	44-49
		7 (196)	56-61
		8 (197)	40-45
		9 (198)	57-61
		10 (199)	48-53
		11 (200)	54-59
		12 (201)	64-71
1928: Un doctorat românesc la Paris	— Preda D.	4 (193)	36-41
În slujba țelului suprem: lichidarea fascismului	— Preda E.	8 (197)	4-7,23
Scorniceștii — vatră de istorie	— Spălățelu I.	1 (190)	11-15
Unirea din 1918 în Parlamentul României	— Totu M.	12 (201)	50-56
Istoricul bulgar V. Traikov despre românii	— Ștefan M.	3 (192)	15
Gh. I. Brătianu către N. Iorga	— Turlea P.	5 (194)	25-27
Prietenia A.D. Xenopol-N. Iorga	— Turlea P.	8 (197)	35-37
Petre Pandrea: Miniaturi diplomatice	— Ursu I.	3 (192)	22-25
Congresele partidului politic al clasei muncitoare din 1919, 1921		2 (191)	10-12
Istoria știință revoluționară		3 (192)	8-9,34
		10 (199)	2-3

Modernă

	Nr.	Pag.
Iașii serbează Unirea din 1918	— Agrigoroaiei I.	
Independența	—Buzatu Gh.	12 (201) 53-54
Pentru cauza Marii Uniri (documente externe)	— Antip C.	1 (190) 16-21
	—Arimia V.	
Album inedit Carol Popp de Szathmári	—Popișteanu C.	12 (201) 45-49
1888-1890. În capitala României independente (Bülow către Bismarck)	— Bădescu Em.	2 (191) Planșele 1-4
Din Dealul Spirii în oasa ea lui Iancu	— Berindei D.	11 (200) 17-21; 12 (201) 73-76
O scrisoare inedită a lui Al. G. Goleseu	—Cărăbiș V.	10 (199) 27
Din tradițiile alianței muncitorești-țărănești	— Cernovodeanu P.	6 (195) 17
Scrisori inedite de la Popa Șapcă	— Copoiu N.	3 (192) 10-12
L-am cunoscut pe Dobrogeanu-Gherea	— Cristea-Pitestcanul Gh.	6 (195) 18
	—Diaconide J.	
Dr. N. Quinezu — democrat și unionist	—Van Rossum Leo J.	5 (194) 4-11
	—Dimitriu A.C.	
Românii dobrogeni — pentru cauza fraților	—Dimitriu S.C.	7 (196) 30-32
	—Dumitrașcu Gh.	
București în 500 fotografii	—Laseu Șt.	12 (201) 55-56
România — istoria unui nume și a unui ideal	—Duțu A.	5 (194) 35
1918. Am trăit acele zile	— Duțu Al.	1 (190) 51-53
1845. Un medic francez în țara locuită odinioară de daci	— Fotino G.	12 (201) 41-44
Dimitrie Brătianu	— Hîncu D.	8 (197) 54-56
C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere*	—Iordache A.	4 (193) 20-22
1848 — o revoluție a libertății naționale	—Ivașcu G.	7 (196) 25
Marea Unire din 1918	—Mușat M.	5 (194) 2-3,50
	—Mușat M.	
Parlamentele muncitorimii	—Ardeleanu I.	12 (201) 19-44
Europeanul Bărnuțiu	—Niculae V.	4 (193) 4-9
Întîia dorință: Unirea	—Pantazi R.	7 (196) 13-16
Chipuri și portretiști pașoptiști	— Păltânca P.	6 (195) 16-17
Gînd și faptă națională la 1848	—Petrescu M.	7 (196) 28
Inamicul își onorează adversarul	—Platon Gh.	6 (195) 14-20
1916. Misiunea colonelului Rudeanu la Paris	—Preda D.	8 (197) 28
	—Preda D.	8 (197) 24-27; 9 (198) 16-22
Carol Popp de Szatbmári — unele precizări	— Săvulescu C.	4 (193) 42
Copacii — martori seculari ai istoriei	—Stoiculescu C.D.	
	—Nesterov V.	9 (198) 23
Carol XII, Voltaire și... Kogălniceanu	— Șerbănescu A.M.	9 (198) 30
Consiliile de Coroană din 1914 și 1916	— Ștefan M.	12 (201) 20-27
Socialismul are rădăcini istorice în România	—Ștefan M.	3 (192) 2-7
	—Buduru V.	4 (193) 4-9; 5 (194) 4-11, 42-43
Delavrancea — om politic	— Vatavu M.	7 (196) 26-28; 9 (198) 33
1917. Rudolf Hess în România		
Din neuitatul an 1918 (mărturii, evocări, documente)		12 (201) 27-40,51-52

Medie

O alianță moldo-tătară în vremea lui Bogdan I	—Bătrîna L.	
	—Bătrîna A.	5 (194) 12-14
Unitatea	—Cândea V.	1 (190) 48-50
Viena 1683: românii în apărarea Europei	—Cândea V.	12 (201) 72
Transilvania — străveche glie românească	— Ceaușescu I.	12 (201) 14-18
Miron Costin	— Chiținia I.C.	9 (198) 4-7
Românii și Balcanii	— Cinduraehi Em.	1 (190) 57-61
Tîrgoviște	— Constantinescu N.	6 (195) 9-13,26
Cu zece ani înainte de asediul Vienei	— Constantiniu F.	7 (196) 10-12
Calce românești pe Dunăre	— Crăciunoiu C.	7 (196) 9
De strajă la toate zările [Miron Costin]	— Cristache Gh.	9 (198) 7
Sub vălul cucerniciei	— David Gh.	3 (192) 39-42
Mătasea în țările române	—David Gh.	10 (199) 39-41
Iașii în istoria românească	—David Gh.	11 (200) 6-13
Nunta de la Suseni și tragicul ei epilog	—Diaconu E.	9 (198) 8-9
La Vatican — o stampă de la Alba Iulia	—Dumitriu-Snagov I.	11 (200) 14-16
Țările române — în timpul și după asediul Vienei	—Duțu Al.	7 (196) 4-9
Românii în istoria Europei	— Giurescu D.C.	2 (191) 4-9
Matei Basarab — diplomat	— Giurescu D.C.	10 (199) 8-11
Dimitrie Cantemir în arhive suedeze	— Glück E.	5 (194) 20
Izvoare ebraice despre români	— Glück E.	9 (198) 24-25
Cantacuzinii moldoveni	— Gorovei Șt. S.	4 (193) 13-17,23; 5 (194) 15-18; 6 (195) 33-34
Un prinț român și scriitorii elisabetani	— Grigorescu D.	10 (199) 20-21
Eșecul tentativei iezuite din 1588	— Holban T.	6 (195) 53-56
Dobrogea — străvechi pămînt românesc	—Mateescu T.	9 (197) 29-31,34
Continuitatea	—Mușat M.	1 (190) 24-29
Voievodul Seneslau și lespedea cu gisant de la Argeș	—Petrescu M.	8 (197) 14-16
Țara Litua și voievodul Litovoi	— Popescu-Sireteanu I.	6 (195) 26
Vechi pravile românești	—Rizescu I.	8 (197) 38-39
O operă juridică de acum patru secole — statutele municipale sașești	— Schuster-Stein P.	11 (200) 33-36
Lupta românilor de eliberare socială și națională	— Stănescu E.	3 (192) 13-16
Academia domnească de la București	— Stănică V.	9 (198) 10-11
Radu Ollănești — prima filă de istorie	— Stătescu I.	10 (199) 54
Nepieritorul îndemn al lui Mihai Viteazul	— Ștefănescu Șt.	12 (201) 10-13
Istorie românească într-o cronică bulgară din sec. XVII	— Telbizov K.	10 (199) 32-33
Geografia lui Teofil Coridaleu despre țările române	—Tudor C.	5 (194) 55

		Nr.	Pag.
Alexandru Ipsilanti	—Vlad M.D.	2 (191)	17-19,58
		3 (192)	2 -32
Documente italiene despre români la asediul Vienei	—Zaharia D.	7 (196)	8
Transilvania în 1594-1595	—E.G.	5 (194)	54

Veche

Ingeniozitatea calendarului dacic	—Antonescu D.	7 (196)	20-22
Tezaurele de la Perșinari, Sacoșul Mare, Hodiș, Căuaș	—Burda Șt.	2 (191)	14-15
		4 (193)	18-19
		5 (194)	19-20
		6 (195)	21
Tezaurele de la Turnu-Măgurele și Dipșa	—Drăguș D.	3 (192)	17-18
		6 (195)	21
Tezaurele geto-dacilor; Coiful de aur de la Poiana Coțofenești; Tezaurele de la Agighiol și Peretu	—Gramatopol M.	7 (196)	17-19
		8 (197)	21-22
		9 (198)	12-13,45
		10 (199)	4-5
Hiperboreenii — între legendă și adevăr	—Ilieșeu G.	5 (194)	24
Prezențe dacice în Slovacia	—Kolníková E.	10 (199)	9-7,11
Stipendiu roman pentru dacii liberi	—Mihăilescu-Bîrliba V.	2 (191)	13
Getica — o protoistorie a Daciei	—Mitrea I.	4 (193)	19

Istorie universală

Contemporană

Montpellier 1983 — Congresul internațional de istoriografie	—Boia L.	11 (200)	36
Diplomația Rezistenței iugoslave	—Brajovici-Duro P.V.	11 (200)	28-29
Viniete de pe Downing Street	—Colville J.	2 (191)	34-38
		3 (192)	43-46
		4 (193)	29-32
Bulgaria: sîngerosul an 1923	—Ilieșcu C.	9 (198)	15-18,22
O expediție americană la Marea Moartă	—Keller W.	7 (196)	48-49
Dunkerque — supraviețuitorii infernului	—Harman N.	9 (198)	34-37
	—Popișteanu C.	10 (199)	43-47
		11 (200)	37-42
		12 (201)	77-82
Infern la Nagasaki	—Popișteanu C.	1 (190)	82-91
Cea de-a doua bătălie de la Arnhem	—Popișteanu C.	4 (193)	23-26
Epilog la Biblioteca Beaverbrook	—Popișteanu C.	8 (197)	53
Drumul spre Pearl Harbor	—Prange G.W.	2 (191)	39-44
		3 (192)	47-50
		4 (193)	43-47
		5 (194)	45-49
		6 (195)	39-43
		7 (196)	51-55
		8 (197)	57-61
		9 (198)	52-56
		10 (199)	55-59
		11 (200)	49-53
		12 (201)	83-88
În plin vălmășag	—Reynaud P.	5 (194)	36-41
Din nou despre Dieppe	—Robertson T.	6 (195)	28-32
Bătălia de la Stalingrad	—Samsonov A.M.		
	—Kehrig M.		
	—Irving D.	2 (191)	20-26
Lordul Beaverbrook	—Taylor A.J.P.	6 (195)	50-52,62
		7 (196)	39-43
		8 (197)	49-52
Din rezistența daneză. 1940-1945	—Trommer A.	2 (192)	26-28
30 tone aur se întorc la Budapesta	—Vida I.	7 (196)	33-35
Ankara — o capitală nouă pentru o țară nouă	—Villalta J.B.		
	—Popișteanu C.	10 (199)	28-31,54
Seismul economic din 1929		1 (190)	71-79
O statuie pentru Mata Hari		8 (197)	48

Modernă

Finaluri fără glorie	—Boteran C.		
	—Bulei I.	12 (201)	57-62
	—Calafeteanu I.		
Francisco de Goya	—Cornatoni Al.	4 (193)	34-35
Dubla identitate a lui Robert Roesler	—David Gh.	8 (197)	12-13
Daniel Defoe	—Deacon R.	6 (195)	57-69
Uriașul din Cardiff	—Delorme R.	5 (194)	33-34
Cinci greșeli ale lui Carol XII	—Hurdubețiu I.	9 (198)	26-31
Cronica familiei Marx	—Kapp Y.	10 (199)	13-18
Miracolul ceasului elvețian	—Landes D.S.	4 (193)	58-61
Simón Bolívar	—Murgan C.	8 (197)	17-20
Samori — un iscusit conducător de oști (Guineea)	—Perron Y.	2 (191)	45-49
Oglinda de la Homer la Petru I	—Popova S.N.	2 (191)	59-61

Ceaușescu în deportare	— Troițki N.A. — Dolghin F.	11 (200) 1 (190)	23-27,53 77-81

Medie

Drumurile mătăsii	— Chen Yan — Pimpaneau J.	10 (199)	34-39
Prea pămîntești le treburi ale misionarului Juan Pizarro (Costa Rica)	— Gamboa G. Fr.	4 (193)	48-51
Viața sclavilor în Imperiul bizantin	— Hadjinicolau-Morava A.	5 (194)	51-54
Jacques Cartier și flăcăruia rătăcitoare (Canada)	— Merriman Peck A.	3 (192)	51-55
Filip II	— Parker G.	8 (197) 9 (198)	46-47 41-45
Uzufructuarii închizitiei	— Peyre D.	3 (192)	35-38 55
Blestemata foame de aur a lui Pedro de Alvarado (Guatemala)	— Rosenthal M.	6 (195)	22-25
Movses Khorenați, „părintele istoriografiei armene"	— Seilan S.	7 (196)	29,32
Din istoria Andorrei	— Șerbănescu A.M.	9 (198)	38-40
Martin Lutner și lumea germană	— Thiel R. — Ignat P. — Șerbănescu A.M.	11 (200)	43-48,60
Loialitate și trădare în Japonia feudală	— Tulu F.	7 (196)	6-38

Veche

Pe urmele cumanilor și vareglior	— Anohin G.	5 (194)	21-23
Potopul în original și în copie	— Bottero J.	2 (191)	30-31,44
Sodoma și Gomora	— Daniel C.	7 (146)	44-50
India și Grecia	— Nehru J.	3 (192)	20-21
Vechile scrieri chineze	— Zhuang Wei	5 (194)	28-30

Interviurile noastre

Prof. dr. Victor El-Kik: Centenar Gibran	— Căndeal I.	11 (200)	60
Vasile Drăguț: „Mileniul întunecat — o mistificare"	— Diaconu I.I.	5 (194)	44
Eugeniusz Duraczynski: Istoria și educația	— Dolghin F.	2 (191)	32
B.C. Gupta: Două decenii pe măsura îndelungatei și eroicei istorii românești	— Ionescu M.	10 (199)	19
Prof. Satish Chandra: Istoria — știința pentru om; Elisabeth Barker; Stephen Fischer-Galați; Dr. Jivko Avramovski; Prof Jacques Godechot; Prof. A.H. de Oliveira Marques; Prof. Hélène Ahrweiler președintele Universității Sorbona I — Paris, secretar general al Biroului Comitetului internațional de științe istorice	— Popișteanu C.	3 (192) 4 (193) 5 (194) 8 (197) 9 (198) 10 (199) 11 (200)	19 33 31-32 32 14 42 22
Blanca Valota Cavallotti: Tradiția studiilor sud-est europene s-a născut la București	— Ursu I.	6 (195)	27
Prof. Glenn Torrey: Poporul român — o gazdă de neprețuit	— Ursu I.	6 (197) 1 (190)	33-34 62-70
Istoria și pacea			

Numeroși cititori ne solicită, în scris sau telefonic, diferite numere din revistă. Precizăm că nu avem posibilitatea să satisfacem astfel de cereri. Cel mai bun mijloc de a avea asigurată primirea la timp a tuturor numerelor de revistă rămîne abonamentul.

Nu uitați, deci, să reînnoiți abonamentul dv. la Magazin istoric. **După cum știți, abonamentele la revista noastră se pot face la** toate **oficiile poștale și la** toți **factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și sate.**

Cititorii și abonații noștri sînt rugați, totodată, să ne semnaleze orice deficiență sau dificultate întîmpinată în procurarea, abonarea sau primirea abonamentului la Magazin istoric, **pentru a putea interveni la forurile competente.**

Precizăm că prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poștală de remitere la domiciliu, taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

Cititorii din străinătate se pot abona prin ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie, nr. 3, cod 79 517, P.O.B. 136-137, telex 11 226.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Mulţumim tuturor celor care, cititori sau colaboratori, atît din ţară cît şi din străinătate, ne-au felicitat cu prilejul apariţiei numărului 200 al revistei.

La rîndul nostru, le adresăm atît lor, cît şi tuturor cititorilor şi colaboratorilor noştri, în acest prag de An nou 1984, tradiţionalul „La mulţi ani!" şi urări de noi şi importante succese în muncă şi în viaţă.

Transmitem, de asemenea, căldurosele noastre urări de multă sănătate, fericire şi noi succese în activitate colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scînteii", colaboratorii noştri statornici în apariţia revistei, precum şi colegilor din muzee, arhive şi biblioteci pentru deosebita lor solicitudine şi cooperare.

COMPLETARE... FOTOGRAFICĂ

În completarea notei Omagiul Eroului Necunoscut (nr. 1/1981), LUCIAN SOTA, din Bucureşti, ne trimite fotografia de mai jos apărută în presa din 1922.

LECŢIA TRECUTULUI

CORNELIU BĂLOIU, din Ploieşti: Sînt un cititor pasionat al revistei, avînd colecţia completă. Iubesc istoria, pentru învăţămintele ei. Ar fi bine ca oamenii să înveţe din lecţia trecutului, pentru a nu mai repeta ororile războaielor. Viaţa să triumfe în toată frumuseţea ei!

INTERES MEREU VIU

Lector universitar AL. CRISTUREANU, Facultatea de filologie, din Cluj-Napoca: Cel ce vă scrie este un vechi şi asiduu cititor al iubitei noastre reviste Magazin istoric. Interesul pentru istoria românilor se menţine, atît în oraşele cît şi în satele Transilvaniei, mereu viu, atît la generaţiile vîrstnice cît şi la cele mai tinere. Pentru studenţii străini, cărora le predau limba română de mai mulţi ani, cunoaşterea istoriei României, a valorilor culturii noastre, a folclorului românesc, prezintă întotdeauna un deosebit interes.

AUTORI ITALIENI

FRANCISC ŢĂRANU, doctor în economie, din Cluj-Napoca: Mă ataşez întru totul opiniei exprimate pe marginea articolului Vidui de locuire — o teorie anacronică şi tendenţioasă de conf. univ. dr. Mircea Muşat (nr. 10/1982) de cititorul Constantin Leon din Bacău. Mă bucură nespus de mult şi articolul Istoriografie românească în Italia din acelaşi număr, în care aţi prezentat lucrarea Terra Romena tra Oriente e Occidente... de prof. univ. Cesare Alzati din Pisa.

Acest articol l-am trimis prof. univ. dr. Silvio Guarnieri, din Pisa, în prezent pensionat, cu domiciliul în Feltre (Belluno), Italia, un sincer şi devotat prieten al poporului român. Acesta a stat la Timişoara, începînd din 1938, aproape zece ani. Dr. Mircea Toca, de la Universitatea din Cluj-Napoca a publicat un interviu cu prof. S. Guarnieri în cartea sa, Şase decenii de plastică românească militantă.

Pe marginea activităţii lui Silvio Guarnieri în România, fac precizarea că în 1945 în Editura Frontului antifascist al italienilor din România — Timişoara a apărut cartea sa Adevărata faţă a Italiei.

VASTĂ CARTE

DANIEL OHERASIM, din Tîrgu Ocna, student la Facultatea de medicină generală din Iaşi: Citesc de mulţi ani şi cu real interes revista dv. a cărei abonat permanent sînt. Magazin istoric este o vastă carte de istorie.

Demnă continuatoare a tradiţiilor presei noastre de cultură istorică, Magazin istoric constituie o lectură preţioasă şi instructivă pentru oricare cetăţean, indiferent de vîrstă, „Istoria este cea dintîi carte a unei naţiuni" şi, totodată, un îndrumar preţios în viaţa şi activitatea noastră.

PRIETEN

I. TRUŞCĂ, din Reşiţa: Pentru mine, revista Magazin istoric reprezintă un prieten care-mi dă posibilitatea să acumulez noi cunoştinţe dintr-un domeniu atît de vast şi plăcut cum este istoria. Consider participarea la concursurile revistei canal prielnic de cunoaştere a istoriei.

MARIA CĂLDĂRARU, din Bîrlad: Mărturisesc că sînt o pasionată a problemelor de istorie şi articolele care apar în revista dv. îmi lărgesc orizontul de cunoştinţe asupra istoriei patriei şi a celei universale. Doresc revistei mult succes în activitatea ei pusă în slujba oamenilor muncii.

TALOANE DE PARTICIPARE LA CONCURSUL magazin istoric

1

CONTENTS (Romanian History) The Unified Romanian National State — 65 Years: NICOLAE CEAUŞESCU The Romanian's Ideal of Unity; ŞT. PASCU The Ceauşescu Age, a Time of Fulfilment; ŞT. ŞTEFĂNESCU Michael the Brave's Achievement; I. CEAUŞESCU Transylvania, an Ancient Romanian Land; M. MUŞAT and I. ARDELEANU The Great Union of December 1, 1918; V. ARIMIA, C. POPIŞTEANU The Union of the Romanians in Foreign Documents; M. TOTU The Romanian Parliament Ratifies the Alba Iulia Act ● In Bucharest, 50 Years Ago ● V. CÂNDEA Vienna 1683. Defending Europe ● D. BERINDEI 1889-1890: Bülow Reports to Bismarck

SOMMAIRE (Histoire roumaine) L'État national unifié roumain — 65 ans: NICOLAE CEAUŞESCU L'unité — idéal des Roumains; ŞT. PASCU L'Époque Ceauşescu — le temps des grandes réalisations; ŞT. ŞTEFĂNESCU L'Exploit de Michel le Brave; I. CEAUŞESCU La Transylvanie — ancienne terre roumaine; M. MUŞAT, I. ARDELEANU La Grande Union du 1-er décembre 1918; V. ARIMIA, C. POPIŞTEANU Documents étrangers sur l'union des Roumains; M. TOTU Le Parlement de la Roumanie ratifie l'acte d'Alba Iulia ● À Bucarest, il y a 50 ans ● V. CÂNDEA Vienne 1683. Défendant l'Europe ● D. BEBINDEI 1889-1890: Bülow renseigne Bismarck

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Единому национальному румынскому государству—65 лет: НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ Идеал единства румынов; ШТ. ПАСКУ Эпоха Чаушеску — время больших осуществлений; ШТ. ШТЕФЭНЕСКУ Подвиг Михая Храброго; И. ЧАУШЕСКУ Трансильвания — старинная румынская земля; М. МУШАТ, И. АРДЕЛЯНУ Великое Воссоединение 1-го декабря 1918; В. АРИМИЯ, К. ПОПИЩТЯНУ Иностранные документы о воссоединении румынов; М. ТОТУ Парламент Румынии закрепляет Алба-Юльское решение ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● В. КЫНДЯ Вена 1683. В защиту Европы ● Д. БЕРИНДЕЙ 1889-1890: Бюлов докладывает Бисмарку

INHALT (Rumänische Geschichte) 65 Jahre Einheitlicher Rumänischer Nationalstaates: NICOLAE CEAUŞESCU Das Einheitsideal der Rumänen; ŞT. PASCU Die Epoche Ceauşescu — eine Zeit der grosser Erfüllungen. ŞT. ŞTEFĂNESCU Die Tat Michaels des Tapferen; I. CEAUŞESCU Transsilvanien — ein uraltes rumänisches Gebiet. M. MUŞAT, I. ARDELEANU Die Grosse Vereinigung vom 1. Dezember 1918; V. ARIMIA, C. POPIŞTEANU Ausländische Dokumente über die Vereinigung der Rumänen; M. TOTU Das Rumänische Parlament verankert den Akt von Alba Iulia ● In Bukarest, vor 50 Jahren: ● V. CÂNDEA Wien 1683. Bei der Verteidigung Europas ● D. BERINDEI 1889-1890: Bülow berichtet Bismarck

SUMARIO (Historia rumana) 65 años del Estado nacional unitario rumeno: NICOLAE CEAUŞESCU El ideal de unidad de los rumanos; ŞT. PASCU Época Ceausescu — la época de las grandes realizaciones; ŞT. ŞTEFĂNESCU La proeza de Miguel el Valiente; I. CEAUŞESCU Transilvania — antigua tierra rumana; M. MUŞAT, I. ARDELEANU La Gran Unión del 1° de Diciembre de 1918; V. ARIMIA, C. POPIŞTEANU La Unión de los rumanos en documentos extranjeros; M. TOTU El Parlamento rumano consagra el acto de Alba Iulia ● En Bucarest, hace 50 años ● V. CÂNDEA Viena 1683. En defensa de Europa ● D. BERINDEI 1889-1890: Bülow informa a Bismarck

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136—137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 427

ROMANVL··NV··PIERE

LEGIONE··
···ROMENA

ITALIA·OTTOBRE·
MCMXVIII

1 Decembrie 1918 — 1 Decembrie 1983

65 ANI DE LA MAREA UNIRE

magazin istoric

ANUL XVII Nr. 12 (201) DECEMBRIE 1983